I.S. TURGHENIEV - Un Cuib de Nobili

Capitolul I

Intr-o seninã zi de primãvarã, pe sub searã, cîtiva nourasi trandafirii se vedeau în tãriile cerului limpede, pãrînd cã nu plutesc, ci se depãrtează în adîncul azurului.

La fereastra deschisã a unei case frumoase, aflatã pe una din strãzile mãrginase ale orasului O..., resedintã de gubernie (lucrurile se petreceau în 1842), sedeau douã femei: una la vreo cincizeci de ani, iar cealaltã, bãtrînã cam de saptezeci.

Cea dintîi se numea Mãria Dmitrievna Kalitina. Sotul ei, fost procuror gubernial, om de afaceri bine cunoscut pe timpuri - un bãrbat rãzbãtãtor si hotãrît, artãgos si încãpãtînat - , murise de vreo zece ani. El cãpãtase o educatie aleasã, învãtase la universitate; dar fiindcã se ridicase din clasa celor sãraci, întelesese de timpuriu nevoia de a-si croi un drum în viatã si de a strînge avere. Mãria Dmitrievna îl luase din dragoste; era chipes, destept si, cînd voia, foarte amabil. Mãria Dmitrievna (nãscutã Pestova) rãmãsese fãrã pãrinti încã din copilãrie, petrecuse cîtiva ani la Moscova în pension; iar dupã ce se întoarse de acolo, locui la cincizeci de verste de O..., în satul natal, Pokrovskoe, cu o mãtusã si cu fratele ei mai mare. Curînd dupã aceea, fratele se mutã la Petersburg, cãpãtînd o slujbã. Se purta foarte urît cu sora si cu mãtusa sa, pînã cînd, într-o zi, moartea subitã puse capãt purtãrilor sale. Mãria Dmitrievna mosteni Pokrovskoe, dar nu rãmase multã vreme acolo; la un an dupã ce se cãsãtori cu Kalitin, care izbutise sã-i cucereascã inima în cîteva zile, satul Pokrovskoe fu schimbat pe o altã mosie, mult mai bãnoasã, însã urîtã si fãrã conac. In acelasi timp, Kalitin cumpãrã casa din orasul O..., unde se stabili definitiv cu sotia lui. Lîngã casã se afla o grãdinã mare: o parte a ei dãdea drept în cîmp, în afara orasului. „Prin urmare, hotãrîse Kalitin, care nu punea nici un pret pe linistea ruralã, nu va mai fi nevoie sã ne ducem la tarã." Mãria Dmitrievna îsi arãta de multe ori adînca pãrere de rãu dupã frumosul sãu Pokrovskoe, cu rîul zglobiu, cu luncile întinse si dumbrãvile înverzite. Niciodatã însã nu i se împotrivea sotului, cãci avea un respect profund fatã de mintea si fatã de experienta lui de viatã. Iar dupã cincisprezece ani de cãsnicie, cînd acesta muri, lãsînd în urmã un fiu si douã fiice, Mãria Dmitrievna se obisnuise într-atît cu casa si cu viata de la oras, încît nu mai vru sã plece din O.

In tinerete, Mãria Dmitrievna trecea drept o blondinã drãgutã; nici la cincizeci de ani nu avea trãsãturi lipsite de gingãsie, desi erau putin mai îngrosate si-si pierduserã din frãgezime. Era mai mult sensibilã decît bunã, iar apucãturile de pension si le pãstrase pînã în anii maturitãtii; era alintatã, se supãra usor, ba chiar plîngea, dacã nu i se respectau obiceiurile, în schimb, se arãta foarte prietenoasã si amabilã dacã i se împlineau toate dorintele si nu era contrazisã de nimeni. Casa ei se numãra printre cele mai plãcute din oras. Avea o situatie foarte bunã, nu atît din ceea ce mostenise, cît din agoniseala sotului ei. Cele douã fete locuiau cu ea; bãiatul învãta la una din cele mai bune scoli de stat din Petersburg.

Bãtrîna cu care Mãria Dmitrievna sedea la fereastrã era acea mãtusã, sora tatãlui sãu, cu care petrecuse odinioarã cîtiva ani de singurãtate la Pokrovskoe. O chema Marfa Timofeevna Pestova. Trecea drept o fiintã ciudatã, o fire independentã, tuturor le spunea adevãrul verde-n fatã si, cu toate cã avea venituri foarte modeste, se purta ca si cum s-ar fi jucat cu miile. Nu-1 putuse suferi pe rãposatul Kalitin si, de îndatã ce nepoatã-sa se

căsători, plecă în cătunul ei, unde stătu la un tăran zece ani încheiati, într-o căsută fără horn. Măria Dmitrievna se cam temea de ea. Cu părul negru si cu privirea ageră chiar si la bătrînete, mică si cu nasul ascutit, Marfa Timofeevna avea un mers vioi, se tinea drept si vorbea repede si răspicat, cu o voce subtire si sonoră. Purta totdeauna bonetă si bluză albă.
— Ce ai? o întrebă deodată bătrîna pe Măria Dmitrievna. De ce oftezi, maică?
— Uite-asa, îi răspunse aceasta. Ce nori minunati!
— Pesemne ti-e milă de ei?
Măria Dmitrievna nu-i răspunse nimic.
— Oare de ce nu vine Ghedeonovski? rosti Marfa Timofeevna, mînuind cu iuteală andrelele (împletea un sal mare de lînă). El ar ofta împreună cu tine, dacă nu s-ar apuca să scornească vreo trăsnaie.
— Cît de aspru îl judeci totdeauna! Serghei Petrovici e un om respectabil.
- Respectabil! repetă bătrîna, cu un ton de dojana.
- si cît de credincios i-a fost răposatului meu sot, adăugă Măria Dmitrievna, nici acum nu-si poate aminti de dînsul fără emotie.
- Ba bine că nu: el 1-a scos de urechi din noroi, mormăi Marfa Timofeevna, si andrelele porniră să-i joace si mai dihai în mîini. Are o privire atît de smerită, începu din nou bătrîna, capul i-a încăruntit de tot, dar cum deschide gura - minte sau bîrfeste! si încă-i consilier de stat! Ce să-i faci! Zi-i fecior de popă, si pace!
- Dar cine-i fără de păcat, mătusico? Desigur, el are meteahna asta! La drept vorbind, Serghei Petrovici n-a căpătat o educatie aleasă, nu vorbeste frantuzeste; dar, dacă-mi dai voie, e un om plăcut.
- Da, fiindcă te linguseste tot timpul. Că nu vorbeste frantuzeste, atîta pagubă! Nici eu nu-s prea tare în „dialehtul" francez. Mai bine n-ar vorbi nici o limbă: n-ar mai spune atîtea minciuni. De altfel, uite-1, vorbesti de lup si lupul la usă, adăugă Marfa Timofeevna, privind pe stradă. Iată că vine omul tău plăcut. Vai, ce lungan, parcă-i cocostîrc!
Măria Dmitrievna îsi potrivi buclele. Marfa Timofeevna îi aruncă o căutătură ironică.
- Ce-o mai fi si asta, maică, nu cumva e un fir de păr cărunt? Ia s-o dojenesti pe Palaska. Ce păzeste?
— Ei, mătusico, totdeauna..., mormăi cu ciudă Măria Dmitrievna si începu să ciocănească cu degetele în bratul fotoliului.
— Serghei Petrovici Ghedeonovski! anuntă cu glas pitigăiat rumenul băiat de casă, ivindu-se de după usă.

Capitolul II

Intră un bărbat de statură înaltă, într-o redingotă îngrijită, cu pantaloni la modă, cu mănusi gri din piele de căprioară si cu două cravate — una neagră deasupra si alta albă dedesubt. Avea în totul un aer de decentă si bună-cuviintă, începînd cu fata-i plăcută si cu părul lins la tîmple, pînă la cizmele-i fără tocuri si fără scîrt. Făcu o plecăciune mai întîi fată de stăpîna casei, apoi înaintea Marfei Timofeevna si, scotîndu-si tacticos mănusile, se apropie să sărute mîna Măriei Dmitrievna. După ce o sărută cu respect de două ori la rînd, el se aseză alene într-un fotoliu si, frecîndu-si vîrfurile degetelor, întrebă cu un zîmbet:
— Elizaveta Mihailovna e sănătoasă?
- Da, îi răspunse Măria Dmitrievna, e în grădină.

- Dar Elena Mihailovna?
t 9
— si Lenocika-i în grãdinã. Aveti vreo noutate?
- Cum de nu, cum de nu, zise oaspetele, clipind arar si tuguindu-si buzele. Hm!... poftim o noutate, si încã ce noutate: A sosit Lavretki, Feodor Ivanîci.
— Fedea! strigã Marfa Timofeevna. Nu mai spune! Nu cumva-i vreo scorniturã de-a ta, tãicutã?
- Nicidecum, 1-am vãzut în persoanã.
— Asta încã nu-i o dovadã.
— îi merge foarte bine, urmã Ghedeonovski, prefãcîndu-se cã nu auzise replica Marfei Timofeevna, s-a fãcut mai lat în spate si-i rumen la fatã.
— îi merge bine, rosti apãsat Mãria Dmitrievna, desi s-ar pãrea cã n-are de ce sã-i meargã chiar asa!
- Da, rãspunse Ghedeonovski, altuia în locul lui i-ar fi rusine sã se arate între oameni.
— si anume de ce? îl întrerupse Marfa Timofeevna. Ce prostie o mai fi asta? Omul s-a întors în patrie — unde ati vrea sã se ducã? si, la o adicã, cu ce-i vinovat?
— Sotul totdeauna-i vinovat cînd sotia lui nu are purtãri frumoase, dacã-mi dati voie sã-mi spun pãrerea, stimatã doamnã.
— Asta o spui, tãicutã, fiindcã nu esti cãsãtorit. Ghedeonovski zîmbi în silã.
- îngãduiti-mi sã fiu curios, întrebã musafirul dupã o scurtã tãcere, cui îi este hãrãzit salul ãsta drãgut?
Marfa Timofeevna îi aruncã o cãutãturã tãioasã.
— E hãrãzit, rãspunse ea, aceluia care nu bîrfeste, nu umblã cu siretlicuri si nu scorneste niciodatã nimic, numai dacã existã pe lume asemenea om. Pe Fedea îl cunosc foarte bine; are o singurã vinã: si-a rãsfãtat prea mult nevasta. Apoi s-a însurat din dragoste si din astfel de cununii nu iese niciodatã ceva acãtãrii, adãugã bãtrîna, uitîndu-se chiorîs la Mãria Dmitrievna si ridicîndu-se din loc. Iar acum, tãtucule, poti sã bîrfesti pe oricine - chiar si pe mine..., eu mã duc, n-o sã vã încurc.
10
t
si Marfa Timofeevna se retrase.
- Totdeauna-i asa, grãi Mãria Dmitrievna, urmãrindu-si mãtusa cu privirea, totdeauna...
— Vîrsta domniei sale e de vinã! Ce sã-i faci! remarcã Ghedeonovski. latã, a binevoit sã zicã: aceluia care nu umblã cu siretlicuri. Dar cine nu umblã astãzi cu siretlicuri? Asa-i veacul nostru. Un prieten de-al meu, un om cît se poate de respectabil si, vã asigur, mare în grad, spunea cã astãzi cicã si gãina se apropie cu siretenie de grãunte, parcã tot catã sã-i dea tîrcoale. Dar cînd mã uit la dumneavoastrã, doamna mea, aveti o fire îngereascã; dati-mi, vã rog, mînuta asta neprihãnitã.
Mãria Dmitrievna abia zîmbi si-i întinse o mînã durdulie, cu degetul mic desfãcut. El îsi lipi buzele de mîna ei; iar ea îsi trase fotoliul lîngã musafir si, aplecîndu-se usor, îl întrebã cu jumãtate de gurã:
— Deci 1-ati vãzut? într-adevãr e bine, sãnãtos, vesel?
— Vesel, bine, îi rãspunse în soaptã Ghedeonovski.
— N-ati auzit pe unde o fi acum sotia lui?
- în vremea din urmã era la Paris; acum se zvoneste cã s-a mutat în Italia.
— Situatia lui Fedea e îngrozitoare, pe drept cuvînt; nu stiu cum de-i în stare s-o îndure.

Se întîmplã nenorociri, într-adevãr, cu oricare; dar se poate spune cã pe dînsul ea 1-a fãcut de r îs în toatã Europa.
Ghedeonovski oftã.
— Da, da. Cãci pare-se cã s-a avut bine si cu artisti, si cu pianisti, si — cum se spune în lumea lor — cu tot felul de astri si luceferi. A pierdut orice rusine...
— îmi pare foarte, foarte rãu, zise Mãria Dmitrievna. Doar mi-e rudã, stiti, Serghei Petrovici, mi-e nepot de gradul al treilea.
- Cum sã nu stiu, cum sã nu! S-ar putea sã-mi scape ceva ce priveste familia dumneavoastrã? Ar fi cu putintã?
— Va veni si pe la noi credeti?
t 11
- Se prea poate; de altfel, se zvoneste cã dumnealui se pregãteste sã plece la tarã.
Mãria Dmitrievna îsi ridicã privirea.
- Ah, Serghei Petrovici, mã gîndesc cã noi, femeile, trebuie sã ne purtãm cu multã bãgare de seamã!
- Sînt femei si femei, Mãria Dmitrievna. Din nenorocire, se aflã si de cele cu purtãri usoare... ei, si vîrsta; pe deasupra, nu primesc educatie din fragedã copilãrie. (Serghei Petrovici scoase din buzunar o batistã albastrã cu pãtrãtele si începu s-o desfacã.) Asemenea femei, desigur, existã. (Serghei Petrovici duse coltul batistei, pe rînd, la fiecare ochi.) îndeobste însã, dacã stai si te gîndesti, adicã... în oras e un praf nemaipomenit, încheie oaspetele.
— Maman, maman, strigã, dînd buzna în camerã, o fetitã nurlie de vreo unsprezece ani, vine Vladimir Nikolaici, cãlare!
Mãria Dmitrievna se sculã. Serghei Petrovici se ridicã de asemenea si se înclinã.
— Respectele noastre cele mai adînci Elenei Mihailovna, rosti el si, retrãgîndu-se într-un colt din motive de bunã-cuvi-intã, se apucã sã-si sufle nasul sãu lung si drept.
— Sã vezi ce cal minunat are! urmã fetita. Acum 1-am vãzut în dreptul portitei si ne-a spus, mie si Lizei, cã intrã pe poarta principalã.
Se auzi un tropot de copite si pe stradã se ivi un cãlãret chipes, pe un cal murg, frumos, si se opri în fata ferestrei deschise.
Capitolul III
- Ziua bunã, Mãria Dmitrievna! rosti cãlãretul cu glas sonor si plãcut. Cum vã place cumpãrãtura mea cea nouã? Mãria Dmitrievna se apropie de fereastrã.
12
t
- Ziua bunã, Woldemar! Vai, ce cal falnic! De la cine 1-ai cumpãrat?
— De la furnizorul armatei... Mi-a luat mult tîlharul.
— Cum îi zice calului?
— Orland... E un nume stupid; vreau sã i-1 schimb... Eh bien, eh bien, mon gargon... N-are astîmpãr!
Calul fornãia, se frãmînta cînd pe un picior, cînd pe altul si-si scutura botul înspumat.
— Lenocika, mîngîie-1, nu-ti fie teamã...
Fetita îsi întinse mîna pe fereastrã, însã Orland se ridicã brusc în douã picioare si fãcu un salt în lãturi. Cãlãretul nu se pierdu cu firea, dãdu pinteni calului, îl plesni cu cravasa peste gît si, cu toatã împotrivirea lui, îl sili sã se opreascã din nou în fata ferestrei.
— Prenez garde, prenez garde, repetã Mãria Dmitrievna.

- Lenocika, mîngîie-1, o îndemnã din nou cãlãretul, n-o sã-1 las sã-si facã de cap.
Fetita întinse iarãsi mîna si atinse cu fricã nãrile înfiorate ale lui Orland, care tresãrea întruna si musca zãbala.
— Bravo! se entuziasma Mãria Dmitrievna. Iar acum descãleca si poftim în casã.
Cãlãretul întoarse numaidecît calul, îi dãdu pinteni si, pornind în galop mãrunt de-a lungul strãzii, intrã pe poartã. Un minut mai tîrziu, fluturîndu-si cravasa, musafirul nãvãli prin usa dinspre antreu în salon; în aceeasi clipã, în pragul altei usi, se ivi o fatã zveltã, înaltã, cu pãrul negru, de vreo nouãsprezece ani — Liza, fiica cea mare a Mãriei Dmitrievna.

Capitolul IV

Tînãrul cu care cititorii au fãcut chiar acum cunostintã se numeste Via d im ir Nikolaici Pansin. Era functionar cu

însãrcinãri speciale la Petersburg, în ministerul afacerilor interne. Venise în orasul O... vremelnic, cu o misiune oficialã, pus la dispozitia guvernatorului, generalul Sonnenberg, cu care era rudã îndepãrtatã. Tatãl lui Pansin, stabsrotmistru în retragere, cartofor cunoscut, un bãrbat cu privirea bonomã, cu fata botitã si cu un rictus nervos în coltul gurii, se frecase toatã viata lui de nobili, frecventase cluburile englezesti din cele douã capitale si trecea drept un om abil, nu prea demn de încredere, totusi simpatic si cordial. Cu toatã iscusinta lui, s-a aflat aproape tot timpul în pragul sãrãciei si a lãsat singurului sãu fiu o avere modestã si rãvãsitã. In schimb a avut grijã, în felul lui, de cresterea bãiatului: Vladimir Nikolaici stia sã vorbeascã frantuzeste la perfectie, englezeste corect si nemteste prost. Asa se si cuvenea: oamenilor cumsecade le e nu stiu cum sã vorbeascã bine nemteste; dar a strecura cîte un cuvintel nemtesc, din cînd în cînd si mai ales cu prilejul unui amuzament, este permis, c'est meme tres chic, dupã cum se exprimã parizienii din Petersburg. De la vîrsta de cincisprezece ani, Vladimir Nikolaici stia sã intre degajat în orice salon, sã se facã plãcut si sã disparã la momentul oportun. Tatãl lui Pansin îi asigurase fiului sãu mai multe legãturi. Amestecînd cãrtile între douã „robere" sau dupã un „mare slem" norocos, nu pierdea prilejul sã sufle cîte o vorbulitã despre „Volodka" al sãu vreunei fete simandicoase, amatoare de vist. Pe de altã parte, în timpul petrecut la universitate, pe care a pãrãsit-o cu titlul de student titular, Vladimir Nikolaici fãcuse cunostintã cu cîtiva tineri aristocrati si ajunsese musafirul obisnuit al caselor celor mai simandicoase. Pretutindeni bine primit, foarte plãcut la înfãtisare, comunicativ, nostim, totdeauna sãnãtos si gata de orice; respectuos acolo unde credea de cuviintã, obraznic unde se putea, era un prieten minunat, un charmant garton. O lume tainicã i s-a deschis în fatã. Pansin a priceput repede secretul vietii mondene; a stiut sã se pãtrundã de un real respect fatã de para-

grafele ei, sã dea fleacurilor o importantã semiironicã si sã lase impresia cã socoteste drept moft problemele însemnate. Dansa perfect si se îmbrãca englezeste, în scurt timp a izbutit sã fie considerat drept unul dintre cei mai simpatici si mai iscusiti tineri din Petersburg. într-adevãr, Pansin era foarte abil, cel putin cît tatãl sãu; dar mai era si foarte înzestrat. La toate se pricepea: cînta frumos, desena cu usurintã, scria versuri, juca pe scenã destul de acceptabil. Nu avea nici douãzeci si opt de ani, cu toate acestea ajunsese Kammerjunker si cãpãtase un grad foarte important. Pansin avea o încredere nestrãmutatã

în sine însusi, în inteligenta, în spiritul sãu de pãtrundere. Pãsea înainte cutezãtor si vesel, cu tot avîntul. Totu-i mergea ca pe roate. Se obisnuise sã se facã plãcut tuturor, de la tînãr la bãtrîn, si-si închipuia cã ar cunoaste oamenii, îndeosebi femeile. Insã le stia foarte bine numai slãbiciunile curente. Nefiind strãin de artã, simtea cã poartã-n sine o scînteie si o oarecare pasiune, ba chiar entuziasm, si ca atare îsi îngãduia anumite abateri de la reguli: chefuia, fãcea cunostintã cu persoane care nu tineau de lumea bunã si avea purtãri libere si simple. Sufletu-i era însã rece si viclean, chiar în toiul celui mai strasnic chef, ochii sãi cãprui si ageri pîndeau si iscodeau mereu. Acest tînãr cutezãtor si liber niciodatã nu scãpase frîul din mînã si nu se lãsase pradã pasiunii. Spre lauda lui se cuvine sã spunem cã niciodatã nu se mîndrea cu cuceririle sale. în casa Mãriei Dmitrievna nimerise de îndatã ce sosise în O..., si foarte curînd se familiarizase cu desãvîrsire. Mãria Dmitrievna era încîntatã de el.

Pansin salutã politicos pe toti cei din camerã, strînse mîna Mãriei Dmitrievna si Lizavetei Mihailovna, pe Ghedeonovski îl bãtu usor pe umãr si, întorcîndu-se pe cãlcîie, o prinse pe Lenocika de cap si o sãrutã pe frunte.

— si nu ti-e teamã sã cãlãresti un cal atît de nãrãvas? îl întrebã Mãria Dmitrievna.

t 15

— Iertati-mã, dar calu-i foarte blînd. O sã vã spun însã numaidecît cine-mi inspirã fricã: mã tem sã joc preferans cu Serghei Petrovici; ieri, la Belenitîni, m-a bãtut mãr.

Ghedeonovski rîse subtire si slugarnic: el îl lingusea pe tînãrul si strãlucitul functionar din Petersburg, favoritul guvernatorului, în discutiile sale cu Mãria Dmitrievna, de multe ori pomenise de capacitatea exceptionalã a lui Pansin. Iatã, cum sã nu-1 lauzi? sustinea el. Tînãrul se bucurã de succes si în sferele înalte, e un slujbas exemplar si n-are pic de trufie. De altfel, Pansin era socotit si la Petersburg un functionar capabil: la el treaba mergea strunã, vorbea despre ea în glumã, asa cum se cuvine unui om de lume, care nu dã prea multã însemnãtate muncii sale; era însã „expeditiv". Superiorilor le plac asemenea subalterni. Nici el nu se îndoia cã, dacã ar fi vrut, ar fi putut ajunge, cu timpul, ministru.

- Ati binevoit sã spuneti cã v-am bãtut la cãrti, zise Ghedeonovski; dar sãptãmîna trecutã cine a cîstigat de la mine douãsprezece ruble? si încã...

— Rãutãciosule, rãutãciosule, îl întrerupse Pansin cu o familiaritate amabilã, dar putin cam dispretuitoare si, fãrã sã-1 mai ia în seamã, se apropie de Liza.

— Aici, n-am putut gãsi uvertura la Oberon, începu el. Degeaba s-a lãudat Belenitîna cã are toatã muzica clasicã. De fapt, afarã de polci si de valsuri, n-are nimic. Dar am scris la Moscova si peste o sãptãmîna veti avea uvertura asta. Fiindcã veni vorba de muzicã, adãugã Pansin, ieri am scris o romantã nouã, textul 1-am compus tot eu. Vreti sã v-o cînt? Nu stiu ce-a iesit din asta. Belenitîna a gãsit-o foarte drãgutã, dar aprecierile ei nu înseamnã nimic, doresc sã vã cunosc pãrerea. De altfel, cred cã e mai bine s-o cînt ceva mai tîrziu.

— De ce mai tîrziu, se amestecã în vorbã Mãria Dmitrievna, de ce nu acum?

- Mã supun, rosti Pansin, cu un fel de zîmbet senin si dulceag, care se ivea si pierea tot asa de brusc, împinse scaunul
cu genunchiul si se asezã la pian; iar dupã ce fãcu cîteva acorduri, prinse sã cînte, rostind clar cuvintele urmãtoarei romante:

Se vede luna în tãrii drept strajã,
Prin norul pal,
Jucîndu-si raza tainicã de vrajã

Pe-al mãrii val.
Pe sufletu-mi în zbucium, ca o mare, Esti luna mea:
•	Mã misti la bucurii si la-ntristare
Cu vraja ta.
Mi-e sufletul, cu nãzuinti desarte,
De dor supus.
Sînt trist... Cãci tu-mi rãmîi mereu departe,
Ca luna, sus...

Pa n sin cin t ã cupletul al doilea mai expresiv si cu mai multã vigoare; iar acompaniamentul nãvalnic fãcea sã se audã jocul valurilor. Dupã cuvintele: „Sînt trist..." el oftã usor, îsi plecã ochii în pãmînt si îsi scãzu vocea, morendo. Dupã ce isprãvi, Liza lãudã motivul, Mãria Dmitrievna rosti „Fermecãtor!", iar Ghedeonovski strigã: „Admirabil. Atît poezia cît si melodia sînt la fel de încîntãtoare!..." Lenocika se uitã la cîntãret cu o veneratie copilãreascã, într-un cuvînt, tuturor celor de fatã le plãcu foarte mult opera tînãrului diletant, însã dincolo de usa salonului, în antreu, se opri un bãtrîn, care de-abia atunci intrase si cãruia — judecind dupã expresia fetei sale abãtute si dupã miscarea umerilor — romanta lui Pansin, desi foarte plãcutã, nu-i fãcuse nici o impresie. Dupã ce asteptã un pic si-si sterse praful de pe cizme cu o batistã mare, omul nostru îsi miji deodatã ochii,

îsi strînse buzele într-o expresie posacã, îsi încovoie spinarea, care si asa era cam gîrbovã, si pãsi încet în salon.

— A! Hristofor Fedorîci, ziua bunã! exclamã Pansin si sãri repede de pe scaun. Nici n-am bãnuit cã sînteti aici, în fata domniei voastre nu m-as fi încumetat pentru nimic în lume sã-mi cînt romanta. stiu cã nu sînteti amator de muzicã usoarã.

— Eu nu ascultat, grãi într-o ruseascã stîlcitã cel ce intrã în salon si, înclinîndu-se în fata tuturor, se opri stîngaci în mijlocul odãii.

— Monsieur Lemm, spuse Mãria Dmitrievna, ati venit sã-i dati Lizei lectia de muzicã?

- Nu, nu lui Lisafet Mihailovna, ci lui Elen Mihailovna.

- Atunci, foarte bine, Lenocika, treci sus cu domnul Lemm. Bãtrînul porni în urma fetitei, dar Pansin îl opri.

— Sã nu plecati dupã lectie, Hristofor Fedorîci, îi spuse acesta, eu si Lizaveta Mihailovna vom cînta sonata lui Beethoven la patru mîini.

Bãtrînul mormãi ceva sub nas; iar Pansin continuã sã-i vorbeascã nemteste, pronuntînd gresit cuvintele:

— Lizaveta Mihailovna ne-a arãtat cantata religioasã pe care i-ati dedicat-o — e o bucatã minunatã! Vã rog sã nu credeti cumva cã nu stiu sã pretuiesc muzica serioasã, dimpotrivã: uneori e plictisitoare, în schimb e foarte instructivã.

Bãtrînul rosi pînã în vîrful urechilor, aruncã o privire piezisã spre Liza si iesi grãbit din camerã. Mãria Dmitrievna îl rugã pe Pansin sã repete romanta; el însã declarã cã nu vrea sã jigneascã urechea unui neamt erudit si îi propuse Lizei sã cînte mai degrabã sonata lui Beethoven. Atunci Mãria Dmitrievna oftã si, la rîndul ei, îl pofti pe Ghedeonovski sã facã o plimbare prin grãdinã.

- As vrea, îi spuse ea, sã mai vorbim si sã vã cer sfatul asupra bietului nostru Fedea.

Pe fata lui Ghedeonovski tresãri un zîmbet larg, se înclinã, îsi luã cu douã degete pãlãria si mãnusile rînduite frumos pe borul ei si iesi împreunã cu Mãria Dmitrievna. în odaie rãmaserã Pansin si Liza; ea aduse si deschise partitura sonatei; amîndoi se asezarã tãcuti la pian. De sus se auzeau sunetele slabe ale gamelor executate de Lenocika, cu degete nesigure.

Capitolul V

Hristofor Theodor Gotlieb Lemm s-a nãscut în 1786, în orasul Chemnitz din Saxonia, într-o familie de muzicanti sãraci. Tatãl lui cîntase la corn, iar maicã-sa la harpã. El însusi se apucase, încã de la vîrsta de cinci ani, sã învete trei instrumente deosebite. La opt ani rãmãsese orfan, iar la zece începuse sã-si cîstige singur bucãtica de pîine cu arta sa. Mult timp a dus o viatã de vagabond, cînta oriunde - prin cîrciumi, în bîlciuri, la nunti tãrãnesti si la baluri, în sfîrsit a nimerit într-o orchestrã si, ridicîndu-se treptat, a ajuns dirijor. Ca executant, era destul de slab; dar muzica o cunostea temeinic. La vîrsta de douãzeci si opt de ani Lemm a venit în Rusia. L-a adus un mare boier, care nu putea suferi muzica, însã, din vanitate, tinea orchestrã. La el, Lemm a stat vreo sapte ani, în calitate de capelmaistru, dar a plecat cu mîinile goale; boierul s-a ruinat, la început a promis sã-i dea o politã, dar pînã la urmã a refuzat si acest lucru, într-un cuvînt, nu i-a plãtit nici un sfant. Unii si altii 1-au sfãtuit sã plece; el însã n-a vrut sã se întoarcã acasã cersetor, venind din Rusia — din marea Rusie, acest sac cu aur al artistilor. A hotãrît sã rãmînã aici si sã-si încerce norocul. Timp de douãzeci de ani, sãrmanul neamt si-a încercat norocul: a stat pe la fel de fel de domni. A fost si la Moscova, si în capitale de gubernii. A suferit si a îndurat multe; a cunoscut sãrãcia; s-a zbãtut ca pestele pe

uscat; dar gîndul de a se întoarce în patrie nu 1-a pãrãsit niciodatã, cu toate mizeriile prin care trecuse; numai gîndul acesta îi dãdea puteri. Totusi, soarta n-a vrut sã-i hãrãzeascã aceastã primã si ultimã fericire; la cincizeci de ani, bolnav, vlãguit prea de timpuriu, s-a împotmolit în orasul O... si a rãmas aici pentru totdeauna, pierzînd definitiv orice sperantã de a pãrãsi Rusia, pe care de altfel n-o putea suferi, dînd lectii pentru a-si duce de azi pe mîine mizera-i existentã. Lemm nu se bucura de o înfãtisare care sã-1 avantajeze. Era mic de staturã, adus de spate, cu omoplatii strîmbi si iesiti în afarã. Avea burta suptã, tãlpile picioarelor mari si late, degete osoase încovoiate, cu unghii vinete, mîini rosii si vînoase... Fata-i plinã de zbîrcituri, obrajii supti si buzele strînse pe care le misca necontenit, de parcã rumega, ca si tãcerea lui obisnuitã îi dãdeau o înfãtisare aproape sinistrã. Pãrul cãrunt îi atîr-na în smocuri peste fruntea tesitã. Ochii mici si imobili pîlpî-iau înãbusit, ca niste cãrbuni aproape stinsi. Cãlca greoi, clã-tinîndu-si la fiecare pas trupul molîu. Uneori miscãrile sale aminteau împãunarea nãtîngã a unei cucuvele închise în colivie, cînd îsi dã seama cã este privitã, desi abia dacã vede cu ochii sãi uriasi, galbeni, clipind speriati si somnorosi. Durerea neîndurãtoare, înrãdãcinatã si-a pus pe bietul muzician pecetea-i fatalã, i-a schimonosit si i-a pocit figura, si asa destul de stearsã. Dar cel ce stia sã nu se opreascã la primele impresii, acela distingea ceva blînd, cinstit si neobisnuit în aceastã fiintã aproape distrusã. Admirator al lui Bach si Hãndel, stãpîn pe mestesugul sãu, înzestrat cu o imaginatie vie si cu acea îndrãznealã în idei accesibilã numai nemtilor, Lemm ar fi ajuns cu timpul - cine stie? - în rîndul marilor compozitori ai patriei sale, dacã viata 1-ar fi cãlãuzit pe alte cãi. Dar nu s-a nãscut sub o stea norocoasã! A scris mult în viatã, dar n-a izbutit sã-si vadã publicatã nici una din operele sale. Nu stia sã se apuce de treabã cum se cuvine, sã se plo-

cunoască atunci cînd e cazul sau să intervină la timp. Cîndva, demult de tot, unul dintre admiratorii si prietenii săi, tot neamt si tot sărac, editase pe socoteala sa două sonate de-ale lui, dar si acestea rămăseseră să zacă prin subsolurile magazinelor de muzică; ele căzuseră în uitare si fără să lase vreo urmă, parcă cineva le-ar fi aruncat noaptea într-un rîu. în cele din urmă, Lemm a pus cruce la tot, pe de altă parte si anii s-au făcut simtiti; a ajuns aspru, s-a anchilozat în totul, o dată cu degetele care i-au întepenit... Singur, cu o bucătăreasă în vîrstă, pe care a scos-o dintr-un azil de bătrîni (nu fusese căsătorit niciodată), îsi ducea veacul în O..., într-o căsută nu departe de casa Kalitinilor. îi plăcea mult să se plimbe; citea Biblia, o culegere de psalmi a protestantilor si pe Shakespeare în traducerea lui Schlegel. De mult nu mai compunea nimic; se vede însă că Liza, eleva lui cea mai bună, a stiut să-1 inspire: a scris pentru ea cantata despre care amintise Pansin. Cuvintele cantatei au fost împrumutate din culegerea aceea de psalmi; cîteva versuri le-a scris chiar el. Cantata era pentru două coruri: corul fericitilor si cel al nefericitilor. La sfîrsit, amîndouă corurile se înfrăteau si cîntau împreună: „Dumnezeule milostiv, miluieste-ne pre noi, păcătosii, si izbăveste-ne de orice gînduri viclene si nădejdi pămîntesti". Pe coperta scrisă foarte îngrijit, ba chiar desenată, se putea citi: „Numai cei neprihăniti au dreptate. Cantată religioasă. Compusă si dedicată domnisoarei Elizaveta Kalitina, eleva mea distinsă, de către profesorul ei H.T.G. Lemm." Cuvintele „Numai cei neprihăniti au dreptate" si „Elizaveta Kalitina" erau înconjurate de raze. Mai jos se afla o notită: „Numai pentru dumneavoastră - fur Sie allein". De aceea rosise Lemm si se uitase piezis la Liza; îl duruse foarte mult cînd, în fata lui, Pansin pomenise despre cantată.

Capitolul VI

Pansin atacase, cu vigoare si hotărîre, cele dintîi acorduri ale sonatei (el cînta la bas), Liza însă nici nu începu partea sa. El se opri si o privi. Ochii Lizei, plini de nemultumire, se uitau tintă la dînsul, pe buzele sale nu era nici umbră de zîm-bet. Toată figura ei avea întipărit ceva sever, aproape trist.

— Ce-i cu dumneavoastră? o întrebă Pansin.

- De ce nu v-ati tinut de cuvînt? îl mustră Liza. V-am arătat cantata lui Hristofor Fedorîci cu conditia să nu-i pomeniti de ea.

- Recunosc că sînt vinovat, Lizaveta Mihailovna, nu stiu cum a venit vorba.

- L-ati supărat - ca si pe mine. I-am pierdut încrederea.

— Ce pot să fac Lizaveta Mihailovna? De cînd eram de-o schioapă nu pot să-i sufăr pe nemti; parcă mă împinge mereu ceva să-i necăjesc.

— Ce spuneti, Vladimir Nikolaici? Neamtul acesta e un om sărac, singur si zdrobit, nu vă e milă de dînsul? Vă face plăcere să-1 necăjiti?

Pansin se simti stingherit.

— Aveti dreptate, Lizaveta Mihailovna, rosti. Vinovată-i vesnica mea nesocotintă. Nu, nu mă contraziceti; mă cunosc foarte bine. Nesocotinta asta mi-a adus mult rău. Datorită ei lumea mă socoteste egoist.

Pansin tăcu. Cu oricine începea o discutie, el o isprăvea de obicei vorbind despre sine însusi, izbutind — nu stiu cum — s-o întoarcă într-un mod simpatic si delicat, sincer, parcă involuntar...

- Iată, chiar în casa asta, continuă el, mama dumneavoastră îmi arată, desigur, atîta

bunãvointã — ea-i asa de bunã; dumneavoastrã... de fapt, nu stiu ce pãrere aveti despre mine; în schimb mãtusa pur si simplu nu mã poate suferi. Pesemne

si pe ea am supãrat-o cu vreun cuvînt nerod, nesocotit... Ea nu mã are la inimã, nu-i asa?
- Da, îi rãspunse Liza, cu oarecare întîrziere, nu-i sînteti pe plac.
Pansin îsi plimbã nervos degetele pe claviaturã; un zîmbet abea perceptibil îi lunecã pe buze.
— Ei, si dumneavoastrã, rosti el, mã credeti, tot asa, egoist?
— Vã cunosc prea putin, zise Liza, dar nu vã socotesc egoist; dimpotrivã, trebuie sã vã fiu recunoscãtoare...
— stiu, stiu ce vreti sã spuneti, o întrerupse Pansin si-si trecu iarãsi degetele peste claviaturã, pentru note, pentru cãrtile pe care vi le aduc sau desenele proaste cu care vã împodobesc albumul etc. etc. Pot sã fac toate acestea si totusi sã fiu egoist, îndrãznesc sã cred cã nu vã plictisiti cu mine si nu mã considerati un om rãu; cu toate acestea credeti cã eu -cum naiba se spune? — pentru o vorbã de duh nu-mi crut nici tatãl, nici prietenul!
— Sînteti doar distrat si uituc, ca toti oamenii de lume, rosti Liza, asta-i tot.
Pansin se întunecã un pic.
— Ascultati-mã, spuse el, sã nu mai vorbim despre mine. Sã ne ocupãm de sonata noastrã. Un singur lucru vã rog, adãugã el, netezind cu mîna filele caietului de note de pe pupitru, puteti crede despre mine orice doriti, numiti-mã chiar egoist, ce-as putea sã fac! dar sã nu-mi spuneti cã sînt om de lume; porecla asta mi-e nesuferitã... Anch 'io sono pictore. si eu sînt artist, desi prost, si am sã vã dovedesc chiar acum cã sînt un artist prost. Sã începem!
— Dacã vreti, putem începe, zise Liza.
Primul adagio merse destul de bine, desi Pansin gresi de mai multe ori. Bucãtile proprii si cele învãtate pe de rost le executa cu acuratete, însã un text nou îl descifra greu. In schimb partea a doua a sonatei — un allegro — nu merse deloc.

Dupã douãzeci de mãsuri, Pansin — rãmas cu douã mãsuri în urmã — nu mai rezistã si, rîzînd, îsi trase scaunul.
— Nu, exclamã el, azi nu pot cînta; bine cã Lemm nu ne aude, c-ar lesina!
Liza se sculã, închise pianul si se întoarse spre Pansin.
— si acum, ce mai facem? îl întrebã.
- întrebarea vã caracterizeazã! Nu puteti sta nici un moment cu mîinile încrucisate. Prin urmare, dacã voiti, hai sã desenãm, pînã nu se-ntunecã de-a binelea. S-ar putea ca cealaltã muzã — muza desenului — cum naiba o chema... am uitat... sã-mi fie mai binevoitoare. Unde vi-e albumul? Mi-aduc aminte cã nu mi-am sfîrsit peisajul.
Liza trecu în odaia de alãturi ca sã aducã albumul; iar Pansin, rãmas singur, îsi scoase batista finã din buzunar, îsi frecã cu ea unghiile si se uitã, parcã chiorîs, la mîinile sale. Avea niste mîini foarte frumoase si albe; pe degetul mare de la mîna stingã purta un inel de aur împletit. Liza se întoarse. Pansin se asezã la fereastrã si deschise albumul.
— Aha! izbucni el. Vãd cã v-ati apucat sã-mi copiati peisajul — foarte frumos! Foarte bine! Doar aici — dati-mi un creion — umbra nu-i destul de pronuntatã. Uitati-vã.
si Pansin, cu gesturi largi, trase cîteva linii lungi. Desena, totdeauna acelasi peisaj: în prim-plan niste copaci mari si stufosi, iar în depãrtare o poianã si niste munti zimtati la

orizont. Liza se uitã, peste umãrul lui, la lucrare.
— hi artã, ca si în viatã de altfel, grãi Pansin, plecîndu-si capul cînd spre dreapta, cînd spre stînga, avîntul si îndrãzneala sînt lucruri de cãpetenie.
în aceeasi clipã intrã în camerã Lemm si, salutînd sec, vru sã se retragã. Pansin aruncã însã la o parte albumul si creionul si-i tãie drumul.
- încotro, stimate Hristofor Fedorîci? Nu rãmîneti la ceai?
— Mã duc acasã, rãspunse Lemm cu o voce morocãnoasã, mã doare capul.
24
t
— Fleacuri, rãmîneti! Vom discuta despre Shakespeare.
- Mã doare capul, repetã bãtrînul.
— In lipsa domniei-voastre, ne-am apucat de sonata lui Beethoven, urmã Pansin, prinzîndu-1 prietenos cu bratul de talie si zîmbindu-i deschis, dar treaba n-a mers defel, închi-puiti-vã, n-am putut sã iau corect nici douã note.
- Mai bine ati cînta romant al dumneafostr, îi rãspunse Lemm, desfãcîndu-se din îmbrãtisare, si iesi.
Liza alergã dupã dînsul. îl ajunse pe scãri.
— Hristofor Fedorîci, ascultati-mã, îi spuse în nemteste, conducîndu-1 pînã la poartã prin iarba verde din curte, îngrijit tãiatã, mã simt vinovatã fatã de dumneavoastrã, iertati-mã!
Lemm nu rãspunse nici un cuvînt.
— I-am arãtat lui Vladimir Nikolaici cantata, am fost încredintatã cã o va aprecia, si într-adevãr i-a plãcut foarte mult.
Lemm se opri.
— Nu-i nimic, rãspunse el în ruseste; apoi adãugã în limba sa maternã: Dar el nu poate întelege nimic, cum de nu vã dati seama? El e un diletant si atîta tot!
- Sînteti nedrept cu dînsul, sustinu Liza, el întelege orice si poate sã facã singur aproape totul.
- Da, totul de calitatea a doua, marfã de duzinã, de mîntu-ialã. Tocmai ceea ce place lumii, si el place: se multumeste cu asta - bravo lui! Iar eu nu mã supãr deloc. Cantata asta si cu mine sîntem doi bãtrîni prosti; mã simt putin rusinat, dar nu-i nimic.
- Iertati-mã, Hristofor Fedorîci, repetã Liza.
- Nu-i nimic, nu-i nimic, îi rãspunse el din nou în ruseste, sînteti o fatã bunã... Dar iatã cã vã vine cineva. Rãmîneti cu bine. Intr-adevãr sînteti o fatã foarte bunã.
si Lemm porni cu pasi grãbiti spre poarta prin care intra un domn necunoscut, într-o manta cenusie si cu o pãlãrie largã de pai. Salutîndu-1 cu respect (avea obiceiul sã salute orice persoanã nou-venitã în oras; iar cînd întîlnea cunoscuti
t
pe stradã, îsi întorcea capul în altã parte), Lemm trecu pe lîngã el si se mistui dincolo de gard. Necunoscutul se uitã nedumerit în urma lui; apoi, privind-o cu atentie pe Liza, veni drept la ea.
Capitolul W
- Nu mã recunoasteti, rosti nou-venitul, scotîndu-si pãlãria, eu însã v-am recunoscut, desi au trecut opt ani încheiati de cînd v-am vãzut ultima oarã. Pe atunci erati o fetitã. Eu sînt Lavretki. Mama e acasã? Pot s-o vãd?
— Mama va fi foarte bucuroasã, îi rãspunse Liza, a si aflat cã ati sosit.

- Mi se pare cã vã zice Elizaveta, rosti Lavretki, urcînd scãrile de la intrare.
- Da.
— Vã tin bine minte; de pe atunci aveati un chip ce-ti rãmînea întipãrit în memorie. Cîndva vã aduceam bomboane.
Liza rosi si se gîndi: ce om straniu! Lavretki se opri un minut în antreu. Liza intrã în salonul în care rãsunau glasul si rîsul lui Pansin; el le povestea Mãriei Dmitrievna si lui Ghedeonovski, care între timp se întorseserã din grãdinã, nu stiu ce bîrfã auzitã în oras, rîzînd tare de cele istorisite chiar de el. Auzind numele lui Lavretki, Mãria Dmitrievna se tulburã adînc, se îngãlbeni si iesi sã-1 întîmpine.
— Ziua bunã, ziua bunã, scumpul meu cousin! izbucni ea cu o voce tãrãgãnatã, aproape plîngãtoare. Mã bucur cã te vãd!
— Ziua bunã, draga mea verisoarã, rãspunse Lavretki si-i strînse mîna întinsã. Cum o mai duceti?

- Ia loc, ia loc, scumpul meu Feodor Ivanîci. Vai, cît sînt de bucuroasã! Dã-mi voie, mai întîi, sã ti-o prezint pe fiica mea Liza...
— M-am si prezentat Lizavetei Mihailovna, o întrerupse Lavretki.
— Monsieur Pansin... Serghei Petrovici Ghedeonovski. Dar luati loc, vã rog! Mã uit la dumneata si, drept sã-ti spun, nici nu-mi vine sã-mi cred ochilor. Cum o mai duci cu sãnãtatea?
— Dupã cum se vede, e înfloritoare. Dar si dumneata veri-soarã, sã nu-ti fie de deochi, n-ai slãbit în acesti opt ani.
— Cînd te gîndesti de cît timp nu ne-am vãzut! rosti pe gîn-duri Mãria Dmitrievna. De unde vii acum? Unde ai lãsat-o pe... adicã am vrut sã spun, se grãbi gazda sã adauge, am vrut sã spun: ai venit pe la noi pentru mai multã vreme?
- Acum am sosit din Berlin, rãspunse Lavretki, iar mîine plec la tarã, probabil pe mai mult timp.
— Desigur cã vei locui la Lavriki.
— Nu la Lavriki; mai am, la vreo douãzeci si cinci de verste de aici, un cãtun; acolo mã duc.
— E vorba de cãtunul care ti-a rãmas de la Glafira Petrovna?
— întocmai.
— Dã-mi voie, Feodor Ivanîci! Dar la Lavriki ai o casã încîntãtoare!
Lavretki îsi încruntã usor sprîncenele.
- Da... însã si în cãtunul acela am o cãsutã; deocamdatã nu-mi trebuie nimic mai mult. Pentru mine, acum, locul acela-i cel mai potrivit.
Mãria Dmitrievna se zãpãci iarãsi într-atît, încît se îndreptã de sale si îsi desfãcu bratele. Pansin îi veni în ajutor si intrã în vorbã cu Lavretki. Mãria Dmitrievna se linisti, se lãsã pe speteaza fotoliului si doar din cînd în cînd mai scotea cîte un cuvînt; dar în acelasi timp îsi privea oaspetele atît de compãtimitor, ofta asa de semnificativ si dãdea din cap cu atîta tris-

tete, încît acesta nu mai putu rãbda pînã la urmã si o întrebã dacã se simte bine.
- Slavã Domnului, îi rãspunse Mãria Dmitrievna, dar de ce mã întrebi?
— Asa, mi s-a pãrut cã nu te prea lauzi cu sãnãtatea.

Mãria Dmitrievna îsi luã o înfãtisare gravã si putin jignitã. „Dacã-i asa, se gîndi ea, mi-e totuna. Se vede cã tie, tãicutã, nici cã-ti pasã; altul s-ar fi prãpãdit de atîta amar, pe cînd tu nu-ti încapi în piele de gras ce esti." Mãria Dmitrievna nu tinea la etichetã cînd vorbea cu sine însãsi; cu voce tare se exprima mai elegant.
într-adevãr, Lavretki nu pãrea deloc o victimã a ursitei. Avea o fatã tipic ruseascã, obrajii rosii, o frunte mare si albã, nasul putin cam borcãnat, buzele drepte si late; totul în el rãs-frîngea o sãnãtate de stepã, o fortã trainicã, fãrã istov. Era bine clãdit; iar pãrul blond i se cîrlionta pe cap, ca la un adolescent. Numai în ochii sãi albastri, bulbucati si putin cam ficsi, se putea citi un fel de îngîndurare sau de obosealã; iar glasul îi suna parcã prea monoton.
titre timp, Pansin întretinea mai departe conversatia. Aduse vorba despre rentabilitatea fabricãrii zahãrului, asupra cãreia citise nu demult douã brosuri frantuzesti si, cu o modestie calculatã, începu sã le însire continutul, fãrã sã pomeneascã de altfel nici un cuvînt despre ele.
- Ãsta-i Fedea! se auzi deodatã în camera vecinã, prin usa întredeschisã, vocea Marfei Timofeevna. întocmai, e Fedea! si bãtrîna intrã cu pas vioi în salon. Lavretki nici nu apucã sã se ridice de pe scaun, cînd ea îl si îmbrãtisa. Sã te vãd, sã te vãd, rosti ea, îndepãrtîndu-se din fata lui. Ei, ce bine arãti! Ai îmbãtrînit, dar nu te-ai urîtit deloc, zãu! si ce-mi sãruti mîinile — sãrutã-mã pe obraz, dacã nu ti-e scîrbã de fata mea zbîrcitã. Desigur, nici n-ai întrebat dacã mai trãieste cumva mãtusa? si ai crescut în bratele mele, strengarule! Ei, dar nu-i nimic, unde sã te mai gîndesti la una ca mine! Foarte frumos

t
ai fãcut c-ai venit. Ei, maicã, adãugã adresîndu-i-se Mãriei Dmitrievna, dar 1-ai ospãtat cu ceva?
— Nu vreau nimic, se grãbi sã-i taie vorba Lavretki.
- Cel putin ia un ceai, maicã. Doamne, Dumnezeule! Vine nu stiu de unde si nu-i poftit nici la o ceascã de ceai. Liza, du-te si îngrijeste-te, dar mai repede, îmi aduc aminte cã de mic era un mîncãu si jumãtate; cred cã si acum nu se dã în lãturi de la ceva bun.
— Respectele mele, Marfa Timofeevna, spuse Pansin, apropiindu-se dintr-o parte de bãtrîna în vervã si se ploconi adînc în fata ei.
— S-avem iertare, domnul meu, rãspunse Marfa Timofeevna, de bucuroasã ce sînt, nici nu te-am vãzut. Ai început sã semeni cu maicã-ta, drãguta de ea, urmã bãtrîna, îndreptîndu-se din nou spre Lavretki, numai la nas semeni cu tata; cum a fost, asa a si rãmas. si pe mult timp ai venit la noi?
— Mîine plec, mãtusico!
— încotro?
— La mine, la Vasilievskoe.
- Mîine?
— Mîine.
— Ei, dacã zici mîine, fie si mîine! Doame ajutã! Tu stii mai bine. Numai vezi, sã vii sã-ti iei rãmas bun. Bãtrînica îl mîngîie pe obraz. Nu credeam c-am sã ajung sã te mai vãd. si nu cã m-as fi pregãtit sã mor, nu, cred cã o mai duc încã vreo zece ani: noi toti, Pestovii, avem viatã lungã; rãposatul bunicul tãu, ne spunea uneori cã avem douã vieti. Da' cine stie cît ai mai fi umblat haimana prin strãinãtate?! Da' de voinic, esti voinic; oare mai poti sã ridici, ca altãdatã, zece puduri cu o singurã mînã? Rãposatul tatãl

tău, iartă-mă, cît era el de sucit, dar a făcut o treabă bună că ti-a tocmit un elvetian ca să te dăscălească. tii minte cum vă băteati cu pumnii; asta parcă, se numea gimnastică? Ei, dar ce m-am pus pe atîta cotco-

dăceală; 1-am întrerupt pe domnul Pansin (niciodată nu-i pronunta numele cum se cuvine, adică Pansin). De altfel, mai bine să ne luăm ceaiul. Haidem pe terasă. Avem o frisca renumită - nu ca la Londrele si la Parisurile voastre. Haidem, haidem! Iar tu, Fediusa, dă-mi mîna. O, da' ce mînă mare ai! La bratul tău, nu poti cădea.
Cu totii se sculară si se îndreptară spre terasă, în afară de Ghedeonovski, care o sterse englezeste, în tot timpul convorbirii dintre Lavretki, stăpîna casei, Pansin si Marfa Timofeevna, el stătuse într-un ungher, clipind atent si tuguindu-si buzele cu o curiozitate copilărească: acum se grăbea să umple orasul de vesti în legătură cu noul oaspete.
în aceeasi zi, pe la ceasurile unsprezece seara, iată ce se petrecea în casa doamnei Kalitina. Jos, în pragul salonului, prinzînd un moment prielnic, Vladimir Nikolaici îsi luă rămas-bun de la Liza si-i spuse, tinînd-o de mînă: „Dumneavoastră stiti ce mă atrage aici; stiti de ce vin mereu în casa asta. Aici cuvintele nu-si mai au rostul, cînd si asa totu-i clar." Liza nu-i răspunse nimic. Fără să zîmbească, de-abia ridică din sprîncene si, rosind, îsi atinti privirea în dusumea, dar nu-si retrase mîna. Iar sus, în odaia Marfei Timofeevna, la lumina candelei atîrnate în fata icoanelor vechi si sterse, Lavretki sedea într-un fotoliu, cu coatele sprijinite pe genunchi si cu fata în palme. Bătrînica, stînd dinaintea lui, îi mîngîia părul, din cînd în cînd, fără să rostească vreun cuvînt. El rămase acolo mai bine de un ceas; după aceea îsi luă rămas-bun de la stăpîna casei. Aproape nimic nu-i spuse bătrînei si bunei sale prietene; dar nici ea nu-1 descusu... Ce rost ar fi avut vorbele? Despre ce să-1 mai descoasă? si fără asta ea întelegea totul, si fără asta îl compătimea pentru toate suferintele ce-i umpleau inima peste măsură.

Capitolul VEI
Feodor Ivanovici Lavretki (sîntem nevoiti să cerem îngăduinta cititorului de a întrerupe, pentru un timp, firul povestirii noastre) se trăgea dintr-o spită veche de nobili. Strămosul familiei venise din Prusia, pe vremea cneazului Vasili cel Orb, care-1 dăruise cu două sute de deseatine de pămînt, în regiunea Bejetk. Multi dintre urmasii săi au avut felurite slujbe, s-au oplosit pe lîngă cneji si oameni de vază prin voievodate îndepărtate, dar nici unul nu s-a înăltat mai sus de stolnic si n-a agonisit avere mare. Cel mai însemnat dintre toti Lavretkii a fost străbunicul de sînge al lui Feodor Ivaiiîci si anume Andrei, un om aspru, îndrăznet, destept si viclean. si astăzi gura lumii mai pomeneste de samavolniciile sale, de firea-i turbată, de dărnicia nesăbuită si de lăcomia lui fără sat. Era foarte gras si înalt de statură. Avea o fată smeadă si nu purta barbă; graseia si părea adormit. Dar, cu cît vorbea mai încet, cu atît mai tare tremurau toti cei din jurul lui. si-a găsit nevastă pe măsura lui: avea ochii bulbucati, nasul coroiat, fata galbenă si rotundă. Se trăgea din neam de tigani, era artăgoasă si răzbunătoare, cu nimic mai prejos de bărbatul său, care o dată era cît pe ce s-o omoare, dar căruia ea nu-i putuse supravietui, cu toate că se ciondănise cu el o viată întreagă. Fiul lui Andrei si bunicul lui Feodor, Piotr, nu semăna cu tatăl său; a fost un boier oarecare de la tară, cam zănatic, certăret si mototol, brutal, fără să fie rău, ospitalier si amator de vînători cu cîini. Trecuse de treizeci de ani cînd a mostenit de la tatăl său două mii de iobagi, struniti cu străsnicie. El însă i-a lăsat curînd

de capul lor, a vîndut o parte de mosie si a rãsfãtat slujitorimea de la curte. Ca niste gîndaci se adunau din toate pãrtile oameni de nimic, cunoscuti si necunoscuti, umplînd conacul lui mare, primitor si neîngrijit. Toti se ghif-tuiau cu ce se nimerea, dar pe sãturate, beau pînã se îmbãtau

si sterpeleau tot ce se putea, proslãvind si preamãrind pe stãpînul cel blînd; iar acesta, cînd nu-i erau boii acasã, îsi preacinstea si el oaspetii numindu-i trîntori si lichele, dar fãrã ei îl prindea urîtul. Nevasta lui Piotr Andreici era o femeie smeritã; o luase dintr-o familie megiesã, dupã alegerea si din porunca tatãlui sãu; îi zicea Anna Pavlovna. Ea nu se amesteca în nimic. Primea cu cãldurã oaspeti si-i plãcea sã plece în vizite cu trãsura, desi zicea cã pudratul pãrului era moartea ei. „îti pun, povestea ea la bãtrînete, o cãciulã tuguiatã de pîslã în cap, îti piaptãnã tot pãrul în sus, ti-1 ung cu seu, ti-1 presarã cu fãinã, îti înfig agrafe de fier, de nu mai izbutesti sã-1 speli dupã asta; iar în vizitã nu poti merge nepudratã, s-ar simti jignite gazdele." îi plãcea sã plece la plimbare cu trãpasii. Era gata sã joace cãrti de dimineatã pînã seara si totdeauna acoperea cu m în a cîstigul de cîteva copeici ce-i revenea, cînd se întîmpla ca bãrbatu-sãu sã se apropie de masa de joc. hi schimb toatã zestrea ei, toti banii, i-a dat în administrarea lui iresponsabilã. Ea i-a fãcut doi copii: un fecior, Ivan, tatãl lui Feodor, si o fiicã, Glafira.
Ivan n-a fost crescut în casã, ci la o mãtusã bãtrînã si bogatã, printesa Kubenskaia, care 1-a juruit ca mostenitor (altfel tatãl sãu nu 1-ar fi dat); îl îmbrãca pãpusã, îi angaja fel si fel de profesori, 1-a dat pe mîna unui frantuz, fost abate, discipol de-al lui Jean-Jacques Rousseau, un oarecare monsieur Courtin de Vaucelles, un sarlatan abil si rafinat, dupã spusele ei, lafinefleur a emigrantilor, hi cele din urmã ea se cãsãtori cu aceastã finefleur si, apropiindu-se de saptezeci de ani, trecu pe numele lui toatã averea sa; curînd dupã aceea, sulemenitã, parfumatã cu ambrã ã la Richelieu, înconjuratã de arãpasi, de cãtei cu picioare subtiri si de papagali guralivi, a murit pe o canapelutã strimtã de mãtase, stil Ludovic al XV-lea, în mîini cu o tabacherã de email lucratã de Petitot; si a rãposat pãrãsitã de sot: lingusitorul domn Courtin a preferat s-o steargã la Paris cu banii ei. Ivan împlinise de-abia nouã-

sprezece ani cînd i-a cãzut aceastã nãpastã pe cap (aveam în vedere cãsãtoria printesei, nu moartea ei). N-a vrut sã mai rãmînã în casa mãtusii sale, unde - din mostenitor bogat - s-a trezit pe neasteptate un întretinut. La Petersburg, societatea în care crescuse si-a închis portile în fata lui. Simtea aversiune la gîndul cã va intra într-o slujbã grea si obscurã, pornind de la treapta cea mai de jos (lucrurile se petreceau chiar la începutul domniei împãratului Alexandru I).
A fost nevoit, vrînd-nevrînd, sã se întoarcã la tatãl sãu, la tarã. Cuibul natal i se pãru murdar, sãrãcãcios si dãrãpãnat; la fiecare pas se simtea jignit de felul de viatã din acest fund de stepã si de atmosfera apãsãtoare de aici. Plictiseala îl macinã, în schimb, nici ceilalti ai casei, în afarã de maicã-sa, nu-1 priveau cu ochi buni. Tatãlui sãu nu-i plãceau apucãturile lui de om de capitalã: fracurile, jabourile, cãrtile, flautul, aspectul îngrijit, în care vedea — nu fãrã temei — o delicatete nemãsuratã. La fiecare pas se plîngea si bodogãnea împotriva fiului. „Nimic nu-i place aici, spunea el, la masã face mofturi, nu mãnîncã, nu poate suferi aerul închis si duhoarea oamenilor, vederea betivanilor îl

indispune, sã nu îndrãznesti sã te bati fatã de el, slujbã nu vrea sã ia: cicã i-ar fi subredã sãnãtatea. Ptiu, ce mai rãzgîiat! si toate-i vin de-acolo cã si-a împuiat capul cu Voltaire." Bãtrînul nu-1 înghitea pe Voltaire si cu atît mai mult pe „ereticul" de Diderot, desi nu citise nici un rînd din operele lor: cititul nu era de el. Piotr Andreici nu gresea: într-adevãr, si Diderot si Voltaire erau în capul fiului sãu, si nu numai ei — ci si Rousseau, Raynal, Helvetius si multi alti autori asemenea lor se aflau în capul lui, dar numai în cap. Fostul dascãl al lui Ivan Petrovici, abate în retragere si enciclopedist, s-a multumit sã îmbuibe capul elevului sãu cu toatã întelepciunea veacului al XVIII-lea; iar acesta umbla plin de ea. întelepciunea se afla în el, dar fãrã sã se amestece cu sîngele lui, fãrã sã-i pãtrundã în suflet si fãrã sã se manifeste prin convingeri nestrãmutate... Dar oare i se putea

t 33

pretinde unui tînãr, acum cincizeci de ani, sã aibã convingeri, cînd nici astãzi nu am ajuns pînã la ele? Ivan Petrovici îi stingherea în acelasi timp pe cei ce veneau în casa pãrintelui sãu; lui îi era silã de dînsii, iar el le insufla teamã; si nici cu sora sa Glafira, mai mare cu doisprezece ani, nu se întelegea în nici un chip. Glafira era o fiintã stranie: urîtã, cocosatã, slabã, cu ochii severi larg deschisi, si cu buzele subtiri si strînse, semãna la fatã, la glas si în miscãrile sale iuti si colturoase cu bunica ei, tiganca, nevasta lui Andrei. Dîrzã si autoritarã, nici nu voia sã audã de mãritis, întoarcerea lui Ivan Petrovici i-a displãcut în mod vãdit; cît timp printesa Kubenskaia 1-a tinut la dînsa, ea nãdãjduia sã primeascã cel putin o jumãtate din mosia pãrinteascã: si la zgîrcenie aducea cu bunica. Pe lîngã asta, Glafira îl pizmuia pe fratele sãu, care era atît de învãtat, vorbea atît de frumos frantuzeste, cu accent parizian, iar ea abia dacã putea pronunta „bonjour" si „comment vousportez-vous?"Ce-i drept, pãrintii sãi nu pricepeau nici o boabã frantuzeste, dar asta nu putea s-o consoleze. Ivan Petrovici nu stia ce sã mai facã de alean si de urît. A stat doar un an la tarã, fãrã sã iasã nicãieri, dar si acela i s-a pãrut cît un deceniu. Numai fatã de maicã-sa îsi mai usura inima si stãtea ceasuri întregi în odãile-i joase, ascultînd pãlãvrãgeala simplã a acestei femei blînde si ghiftuindu-se cu dulceturi. S-a întîmplat ca printre cameristele Annei Pavlovna sã fie o fatã foarte frumusicã, cu ochi senini si blînzi, cu trãsãturi delicate, numitã Malania, o fatã cuminte si modestã. Ivan Petrovici a pus ochii pe ea cum a vãzut-o si s-a îndrãgostit de ea: a îndrãgit mersul ei sfios, rãspunsurile timide, glasul linistit si surîsul blînd. Cu fiecare zi ce trecea, ea-i pãrea mai drãgutã. si fata s-a legat de Ivan Petrovici cu toatã puterea inimii, cum numai tinerele rusoaice stiu sã se ataseze, si i s-a dat. într-o curte boiereascã de la tarã nici o tainã nu poate fi pãstratã multã vreme. In curînd toatã lumea stia de legãtura cuconasului cu Malania. în sfîrsit, vestea a ajuns si la

34

t

urechile lui Piotr Andreici. în alte împrejurãri se prea poate ca el nici sã nu fi luat în seamã o întîmplare atît de mãruntã; dar pãrintele avea de mult picã pe fiul sãu si n-a pierdut prilejul de a-1 rusina pe înteleptul filfizon din Petersburg. S-a stîr-nit o furtunã de tipete si de urlete. Pe Malania au închis-o într-o magazie. Ivan Petrovici a fost chemat în fata tatãlui sãu. La auzul strigãtelor, Anna Pavlovna a venit în fugã. Ea a încercat sã-si linisteascã bãrbatul; dar Piotr Andreici nu mai voia sã audã nimic. Ca un uliu s-a nãpustit asupra feciorului sãu, 1-a fãcut destrãbãlat, ateu, fãtarnic; cu acest prilej si-a revãrsat tot veninul ce-i clocea în suflet împotriva printesei Kubenskaia, 1-a împroscat cu vorbe de

ocarã. La început, Ivan Petrovici a tãcut si si-a pãstrat cumpãtul; dar cînd pãrintele a avut nãstrusnicul gînd de a-1 amenința cu o pedeapsã umilitoare, el n-a mai putut rãbda. „Ereticul de Diderot a ajuns iarãsi la ordinea zilei, s-a gîndit el, ei bine, cel putin sã-1 pun la treabã; asteptati putin, am sã vã uimesc pe toti." si pe loc, Ivan Petrovici i-a rãspuns tatãlui sãu, cu glas linistit si domol, desi un tremur ascuns îi încrîncena carnea, cã degeaba îl învinuieste de destrãbãlare, cã, desi nu cautã sã-si acopere vina, el nu se dã în lãturi ca sã îndrepte lucrurile, cu atît mai mult cu cît se socoteste deasupra oricãror prejudecãti, si anume cã-i gata s-o ia de nevastã pe Malania. Rostind aceste cuvinte, Ivan Petrovici si-a atins, fãrã îndoialã, telul: într-atît 1-a uimit pe Piotr Andreici, încît acesta doar si-a holbat ochii si a amutit o clipã; dar numaidecît si-a venit în fire si — cum era într-un cojocel din blanã de veveritã si cu picioarele goale în papuci — s-a nãpustit cu pumnii asupra lui Ivan Petrovici care, ca înadins, era pieptãnat â la Titus în ziua aceea si purta un frac englezesc nou de culoare albastrã, cizme cu ciucuri si pantaloni ferchesi din piele de elan, ca turnati pe trup. Anna Pavlovna a tipat ca din gurã de sarpe si si-a acoperit fata cu mîinile, iar feciorul sãu a zbughit-o la fugã prin toatã casa, s-a nãpustit în curte, a sãrit în grãdina de zarzavat, a fugit în

M •$$•
f*&f:

livadã, din livadã a tîsnit în drum si a tot alergat fãrã sã-si întoarcã privirile pînã cînd, în sfîrsit, n-a mai auzit în urmã tropãitul greoi al pasilor tatãlui sãu, nici tipetele acestuia, gîtuite si întretãiate... „Stai, potlogarule! striga acesta din rãsputeri. Stai, cã de nu, am sã te blestem!" Ivan Petrovici s-a ascuns la un gospodar vecin, iar Piotr Andreici s-a întors acasã istovit cu totul si nãdusit si a declarat, de-abia trãgîn-du-si suflarea, cã fiul sãu n-are sã capete de la dînsul nici binecuvîntare, nici mostenire.

A poruncit sã fie arse toate cãrtile lui prostesti, iar Malania sã fie dusã pe sus în satul cel mai îndepãrtat. S-au gãsit oameni buni care s-au pus pe urma lui Ivan Petrovici si i-au dat de stire despre toate cele. Rusinat si fierbînd de mînie cum era, feciorul s-a jurat sã se rãzbune pe tatãl sãu si, în aceeasi noapte, a pîndit cãruta tãrãneascã în care era dusã Malania. A rãpit-o, a fugit cu dînsa cãlare în orasul cel mai apropiat si s-au cununat. Bani i-a dat vecinul, fost marinar cu inima miloasã si vesnic beat, strasnic amator de felurite isprãvi nobile, cum le spunea el. A doua zi, Ivan Petrovici i-a scris lui Piotr Andreici o scrisoare ironicã, politicoasã si rece; iar el a plecat în satul unde locuia vãrul sãu de-al treilea, Dmitri Pestov, cu sora lui, Marfa Timofeevna, pe care cititorii o cunosc. Le-a povestit totul, le-a adus la cunostintã cã-i gata sã plece la Petersburg, sã-si caute o slujbã, si i-a implorat sã-i gãzduiascã sotia cel putin un timp. La cuvîntul „sotie", a izbucnit într-un plîns amar si, cu toatã învãtãtura si filozofia cãpãtate în capitalã, s-a aruncat cu umilintã la picioarele rudelor sale, ca un tãran sãrac, si s-a închinat cu fruntea pînã la pãmînt. Oameni milosi si buni, fratii Pestov i-au primit cu drag rugãmintea. El a stat la veri cam vreo trei sãp-tãmîni, asteptînd în tainã ca tatãl sãu sã-i rãspundã la scrisoare, dar n-a venit nimic si nici nu se putea sã vinã. Aflînd de cununia fiului sãu, Piotr Andreici a cãzut la pat si a interzis cu strãsnicie sã se mai pomeneascã în fata lui numele

lui Ivan Petrovici. Numai maicã-sa, fãrã stirea sotului, s-a împrumutat la protopop si i-a trimis cinci sute de ruble, în asignate, precum si o iconitã sotiei sale. S-a temut sã scrie,

dar i-a trimis vorbã lui Ivan Petrovici, printr-un om al ei, un tãran uscãtiv, care putea sã calce pe zi cîte saizeci de verste, sã nu-si facã prea mult sînge rãu, cã poate o da Dumnezeu si totul se va pune la cale, iar pãrintele se va îmbuna; cã si ea si-ar fi dorit o altã norã, dar se vede cã asa a fost voia Domnului; de aceea ea îi trimite Malaniei Sergheevna binecuvîntarea sa pãrintească. tãranul uscãtiv a cãpãtat o rublã, a cerut învoire s-o vadã pe noua cucoanã, cu care era cumãtru, i-a sãrutat mîna si a dat fuga acasã.

Iar Ivan Petrovici a plecat la Petersburg, cu inima usoarã, îl astepta un viitor necunoscut. Poate îl ameninta sãrãcia, dar se despãrtise de nesuferita viatã de la tarã si mai întîi de toate nu-si trãdase dascãlii. El, pe drept cuvînt, „a pus în aplicare" si a tradus în fapt ideile lui Rousseau, Diderot si la Declaration des droits de l'homme. Sentimentul datoriei împlinite, al izbînzii si cel de mîndrie îi umpleau inima; si nici despãrtirea de sotie nu 1-a speriat prea mult; 1-ar fi încurcat mai curînd îndatorirea de a trãi necontenit cu ea. Acest lucru fiind îndeplinit, trebuia sã se apuce de altele, în pofida asteptãrilor sale, la Petersburg i-a mers din plin: printesa Kubenskaia, pe care monsieur Courtin apucase s-o pãrãsească, dar care încã n-avusese vreme sã moarã, pentru a-si spãla, mãcar în parte, vina fatã de nepot, 1-a recomandat la toti prietenii si i-a dãruit cinci mii de ruble — aproape cei din urmã bãnisori ai ei - precum si un ceas Lepic cu monograma lui într-o ghirlandã de cupidoni. Nu se împliniserã nici trei luni, cînd fu numit pe lîngã ambasada rusã din Londra si trecu marea cu cea dintîi corabie englezească cu pînze care pleca (pe atunci nici nu se stia de vapoare). La cîteva luni primi o scrisoare de la Pestov. Acest mosier cumsecade îl felicita pe Ivan Petrovici pentru nasterea unui fiu, venit pe lume în satul Pokrovskoe

t 37

la 20 august 1807, cãruia i se dãduse numele de Feodor, în cinstea sfîntului mucenic Feodor Stratilat. Din pricina marii sale slãbiciuni, Malania Sergheevna i-a scris numai cîteva rînduri; dar si aceste putine rînduri 1-au uimit pe Ivan Petrovici: el nu stia cã Marfa Timofeevna o învãtase sã scrie. De altfel, Ivan Petrovici nu s-a lãsat legãnat prea mult de emotia plãcutã a sentimentului patern; el îi fãcea curte uneia din celebrele Phryne sau Laî's ale timpului (pe atunci numele clasice mai erau la modã). Pacea de la Tilsit de-abia fusese încheiatã si toatã lumea se grãbea sã petreacã, toti erau cuprinsi de un vîrtej nebun; ochii negri ai unei frumoase sprintare i-au sucit capul. Nu prea dispunea de bani, în schimb avea noroc la jocul de cãrti, lega cunostinte, lua parte la tot felul de petreceri. Intr-un cuvînt, îi mergea cît se poate de bine.

Capitolul IX

Multã vreme bãtrînul Lavretki nu i-a putut ierta fiului sãu aceastã cãsãtorie. Dar dacã, la vreo jumãtate de an, Ivan Petrovici s-ar fi înfãtisat înaintea lui cu capul plecat si i-ar fi cãzut la picioare, pãrintele 1-ar fi iertat, dupã ce 1-ar fi dojenit cumsecade si 1-ar fi ciocãnit usor cu bastonul, ca sã-1 sperie. Ivan Petrovici însã se afla în strãinãtate si, pare-se, prea putin se sinchisea. „Taci! Catã-ti de treabã! îi rãspundea Piotr Andreici de fiecare datã sotiei sale, cînd aceasta încerca sã-1 îmbuneze; tîngãul sã se roage lui Dumnezeu pentru mine, zi si noapte, cã nu 1-am blestemat. Rãposatul taicã-meu 1-ar fi omorît pe acest netrebnic cu mîinile sale si bine ar fi fãcut." Auzind asemenea vorbe înfricosãtoare, Anna Pavlovna numai îsi fãcea cruce pe furis. Cît despre sotia lui Ivan Petrovici, la început Piotr Andreici nici nu voise sã audã de ea, ba chiar -

t
primind de la Pestov o scrisoare, în care acesta amintea între altele si de norã-sa — a poruncit sã i se spunã cã nu are nici un fel de cunostintã despre vreo norã. Socoteste însã de datoria lui sã-1 previnã cã legile interzic gãzduirea unor iobage fugite de pe mosiile boieresti. Mai tîrziu, cînd a aflat de nasterea nepotului, bãtrînul s-a mai muiat, a poruncit sã se aducã vesti, ca din întîmplare, despre starea sãnãtãtii lãuzei si i-a trimis ceva bani, tot ca din partea altcuiva.
Fedea încã nu împlinise un an, cînd Arma Pavlovna a cãzut la pat grav bolnavã. Cu cîteva zile înainte de a-si da obstescul sfîrsit, cînd nu se mai putea urni din pat, cu lacrimi sfioase în ochii ei stinsi, i-a spus cu limbã de moarte bãrbatului sãu, fatã de duhovnic, cã doreste sã-si vadã nora pentru a-si lua rãmas-bun de la d în sa si a-si binecuvînta nepotul. Boierul, amãrît, a linistit-o si a trimis de îndatã caleasca sa dupã norã, numind-o, pentru întîia oarã, Malania Sergheevna. Aceasta a sosit cu fiul sãu si cu Marfa Timofeevna, care în ruptul capului n-a vrut s-o lase singurã, lipsitã de apãrare. Mai mult moartã decît vie, Malania Sergheevna a intrat în cabinetul lui Piotr Andreici. în urma ei, dãdaca îl aducea pe Fedea. Piotr Andreici a privit-o în tãcere; ea s-a apropiat de mîna lui, buzele-i tremurînde abia închipuirã o sãrutare mutã.
— Ei, boieroaicã nou-noutã, ziua bunã, rosti acesta într-un sfîrsit; hai sã mergem la cucoana.
Stãpînul s-a ridicat si s-a aplecat asupra lui Fedea; copilul a zîmbit si si-a întins minutele albe spre dînsul. Asta 1-a rãscolit pînã în adîncul sufletului pe bãtrîn.
— Of, pãrãsitule, cuvîntã el. M-ai înduplecat în locul tatãlui tãu; n-am sã te las, puisorule!
De cum a intrat în dormitorul Armei Pavlovna, Malania Sergheevna a cãzut în genunchi lîngã usã. Arma Pavlovna i-a fãcut semn sã se apropie de pat, a îmbrãtisat-o si i-a bine-cuvîntat fiul; apoi, întorcîndu-si cãtre sotul sãu fata rãvãsitã de nemiloasa boalã, dãdu sã-i vorbeascã...
t 39
- stiu, stiu ce vrei sã mã rogi, zise Piotr Andreici, nu te întrista: ea va rãmîne la noi, si pe Vanka am sã-1 iert, de dragul ei.
Anna Pavlovna a fãcut o sfortare sã prindã mina bãrbatului sãu si a apropiat-o de buze. în seara aceleiasi zile, si-a dat sufletul.
Piotr Andreici s-a tinut de cuvînt. I-a dat de stire fiului cã, în amintirea ceasului de pe urmã al mamei sale si de dragul pruncului Feodor, îi trimite binecuvîntarea pãrintească, iar pe Malania Sergheevna o primeste în casa lui. I s-au rînduit douã camere într-o aripã a conacului, la mezanin, si a fost prezentatã celor mai de seamã oaspeti ai lui Piotr Andreici, brigadierul chior Skurehin si sotia acestuia; i-a mai dãruit douã fete serbe si un fecior, ca bãiat de dîrvalã. Marfa Timofeevna si-a luat rãmas-bun, cãci prinsese urã pe Glafira, si într-o singurã zi se certa cu ea de vreo trei ori.
La început, bietei femei i-a fost greu si silnic. Mai tîrziu s-a deprins treptat si cu socrul sãu. si acesta s-a obisnuit cu ea, ba chiar a îndrãgit-o, desi aproape niciodatã nu-i vorbea; iar în cuvintele lui cele mai binevoitoare se simtea un involuntar dispret. Malania Sergheevna suferea cel mai mult de pe urma cumnatei sale. Glafira, încã de pe cînd trãia maicã-sa, pusese mîna cu încetul pe conducerea întregii gospodãrii. Incepînd cu tatãl sãu, toti i se supuneau. Fãrã voia ei nu se dãdea nici o bucãticã de zahãr. Mai bine ar fi murit decît sã-si împartã autoritatea cu o altã gospodinã, si încã cu cine! Cununia fratelui sãu o

îndîrjise mai tare decît pe Piotr Andreici: ea se hotărîse s-o învete minte pe parvenită, si Malania Sergheevna îi ajunse roabă din prima clipă. Dar oare cum s-ar fi putut lupta cu autoritara si trufasa Glafira, ea, care era supusă, mereu sfioasă, speriată si cu sănătatea subredă? Nu trecea o zi fără ca Glafira să nu-i amintească de starea ei de altădată sau să n-o laude că nu uită cine a fost. Malania Sergheevna s-ar fi împăcat bucuros cu aceste aduceri-aminte
40
t
si laude, oricît de amare ar fi fost ele..., dar i 1-au luat pe Fedea; aceasta a mîhnit-o îngrozitor de adînc. Sub pretextul că ea nu-i în stare să se îngrijească de cresterea lui, aproape că nu avea voie să-1 vadă. Glafira s-a apucat de educatia copilului care a trecut sub întreaga-i oblăduire. Profund îndurerată, Malania Sergheevna a încercat să-1 roage, prin scrisori, pe Ivan Petrovici să revină cît mai repede, însusi Piotr Andreici dorea să-si vadă feciorul. Dar acesta se mărginea numai la scris, îi multumea părintelui său pentru grija arătată sotiei lui si pentru banii trimisi. Făgăduia să vină în curînd - dar nu venea, în sfîrsit, anul 1812 1-a adus din străinătate, întîlnindu-se după sase ani de despărtire, tatăl si fiul s-au îmbrătisat si nici n-au pomenit de zîzania lor de altădată. Nici nu era momentul. Toată Rusia se ridicase împotriva vrăjmasului. Amîndoi au simtit că le curge prin vine sînge rusesc. Piotr Andreici a echipat, pe socoteala sa, un regiment întreg de voluntari. Insă războiul s-a isprăvit si primejdia a trecut. Ivan Petrovici a început iarăsi să se plictisească. Ceva îl atrăgea din nou undeva, departe, spre lumea cu care se deprinsese si unde se simtea ca la el acasă. Malania Sergheevna nu 1-a putut retine, căci ea pretuia prea putin în ochii lui. Nici sperantele ei nu s-au adeverit: a fost si sotul ei de aceeasi părere — că-i mult mai potrivit ca Glafira să se îngrijească de educatia lui Fedea. Nefericita sotie a lui Ivan Petrovici n-a putut îndura lovitura, n-a suportat cea de-a doua despărtire; în cîteva zile s-a stins, resemnată. Toata viata nu stiuse să se opună nimănui si nici cu boala nu s-a luptat. Nu mai putu vorbi, umbrele mortii se lăsaseră pe fata ei; totusi trăsăturile chipului său mai păstrau întipărite, ca altădată, o nedumerire răbdătoare si smerita blîndete dintotdeauna. Cu aceeasi supunere mută a privit-o pe Glafira si, ca si Anna Pavlovna, care pe patul de moarte i-a sărutat mîna lui Piotr Andreici, ea si-a plecat buzele pe mîna Glafirei, căreia i 1-a încredintat - tocmai ei - pe singurul său fiu. Asa si-a sfîrsit
t
41
zbuciumul pămîntean fiinta asta blîndă si linistită, smulsă cine stie de ce din glia de bastină si aruncată numaidecît, ca un copăcel scos din pămînt, cu rădăcinile în bătaia soarelui. Fiinta asta s-ă ofilit, s-a prăpădit fără urmă, si nimănui nu i-a părut rău după dînsa. Pe Malania Sergheevna au regretat-o doar cameristele sale si pe deasupra Piotr Andreici. Bătrînul a simtit că-i lipseste prezenta ei tăcută. „Rămas-bun, smerita mea! Iartă-mă", sopti si se plecă adînc, luîndu-si adio de la ea pentru cea din urmă oară, în biserică. Iar cînd i-a aruncat pe mormînt un pumn de tărînă, a plîns.

Nici bătrînul n-a dus-o prea mult, a mai trăit vreo cinci ani. în iarna lui 1819 s-a stins si el din viată, linistit, la Moscova, unde se mutase cu Glafira si cu nepotul lui, lăsînd cu limbă de moarte să fie înmormîntat alături de Anna Pavlovna si de „Malasa". Pe atunci Ivan Petrovici se găsea la Paris, în călătorie de plăcere; el s-a retras din serviciu curînd după 1815. Cînd a aflat de încetarea din viată a tatălui său, s-a hotărît să se întoarcă în Rusia. Avea de pus la cale treburile mosiei. De altfel si Fedea, după cum îi scria Glafira, mergea

pe al treisprezecelea an si venise timpul sã se ocupe serios de educatia lui.

Capitolul X

Ivan Petrovici se întoarse în Rusia angloman. Purta pãrul tãiat scurt, plastronul cãmãsii scrobit, redingotã de culoarea mazãrii, cu pulpane lungi si cu o multime de gulere. I se citea pe fatã o expresie acrã, în gesturi vãdea ceva tãios si în acelasi timp indiferent, rostea cuvintele printre dinti, avea izbucniri dogite de rîs, nu zîmbea, discuta numai probleme politice si politico-econornice, era pasionat dupã roastbeef-u\ în sînge si vinul de Porto — într-un cuvînt totul în el amintea Marea Britanie. Spiritul ei parcã îi pãtrunsese si în oase. Dar — lucru

ciudat! - transformat în angloman, Ivan Petrovici ajunse în acelasi timp patriot sau cel putin asa îsi zicea, desi aproape nu cunostea Rusia, nu tinea la nici un obicei rusesc, iar ruseste se exprima într-un mod ciudat. In discutii obisnuite, graiul sãu greoi si molîu era împestritat de barbarisme. Dar de îndatã ce venea vorba de probleme mari, Ivan Petrovici folosea expresii de felul acesta: „Sã manifestãm noi dovezi de autoasiduitate" sau „acestea nu concordã cu însãsi natura circumstantei" etc. Ivan Petrovici aduse cu sine cîteva planuri, în manuscris, cu privire la organizarea si îmbunãtãtirea vietii de stat, era nemultumit peste mãsurã de tot ce vedea, lipsa unui sistem îl învenina mai cu seamã. Intîlnindu-se cu sora sa, Ivan Petrovici — de la primele cuvinte — îi aduse la cunostintã intentia de a introduce prefaceri radicale. La mosia lui, de acum înainte toate vor trebui sã meargã dupã un sistem nou. Glafira Petrovna nu-i rãspunse nimic, scrîsni numai din dinti si se gîndi: „Atunci eu ce-o sã mã fac?" Dar sosind la tarã, împreunã cu fratele si cu nepotul sãu, ea se linisti foarte curînd. într-adevãr, în casã avurã loc unele schimbãri: pripãsitii si trîntorii furã izgoniti numaidecît. Printre acestia cãzurã victime douã femei bãtrîne, una oarbã, iar cealaltã paralizatã si încã un maior neputincios, de pe vremea asediului cetãtii Oceakov, pe care — din pricina lãcomiei sale, ce-i drept remarcabile — îl hrãneau numai cu linte si cu pîine neagrã. Tot asa s-a dat ordin ca oaspetii de altãdatã sã nu mai fie primiti: pe toti acestia îi înlocui un vecin depãrtat, un oarecare baron, blond si scrofulos, cu educatie foarte aleasã si extrem de prost. Se aduse mobilã nouã de la Moscova, apãrurã scuipãtori, clopotei si lavoare. Prînzisorul începu sã fie servit altfel. Vinurile strãine izgonirã votca si lichiorurile de casã; servitorilor li se fãcurã livrele noi; pe blazonul familiei se adãugã inscriptia: in recto virtus. In fond, autoritatea Glafirei nu scãzu cu nimic: toate plãtile si cumpãrãturile depindeau, ca si altãdatã, de ea. Valetul adus din strãinãtate,

un alsacian, a încercat sã se mãsoare cu ea, si-a pierdut postul, cu toate cã boierul îl proteguia. Cît despre gospodãrie, administrarea mosiilor (Glafira Petrovna se bãga si în aceste treburi), cu toatã intentia lui Ivan Petrovici, exprimatã de atîtea ori, de a insufla o viatã nouã acestui haos — toate au rãmas ca si în trecut. Numai dijma s-a mãrit pe ici, pe colo si boierescul a ajuns mai apãsãtor, iar tãranilor nu li se mai dãdea voie sã i se adreseze de-a dreptul lui Ivan Petrovici: patriotul îsi dispretuia prea mult concetãtenii. Sistemul lui Ivan Petrovici i-a fost aplicat, în adevãratul înteles al cuvîntu-lui, numai lui Fedea; într-adevãr, educatia lui a suferit „o prefacere radicalã": de el s-a ocupat exclusiv tatãl sãu.

Capitolul XI

înainte de întoarcerea lui Ivan Petrovici din strãinãtate, Fedea se afla, dupã cum s-a mai spus, pe mîinile Glafirei Petrovna. încã nu împlinise opt ani cînd încetase din viatã mama sa. El n-o putea vedea în fiecare zi si de aceea o îndrãgise cu înflãcãrare. Amintirea ei — cu fata palidã si linistitã, cu privirile triste si cu dezmierdãrile sfioase - se întipãrise pe vecie în inima lui. întelegea însã nedeslusit rostul ei în casã. îsi dãdea seama cã între el si ea era o opreliste, pe care ea nu îndrãznea si nici nu putea s-o înfrîngã. De pãrintele sãu se ferea, si nici Ivan Petrovici nu-1 dezmierda vreodatã. Bunicul rareori îl mîngîia pe cap si-i dãdea voie sã-i sãrute mîna, îl numea însã cãpcãun si-1 socotea prostut. Dupã moartea Malaniei Sergheevna, mãtusa îl luase cu totul în mîini. Fedea se temea de ea. îi era fricã de ochii-i strãvezii si pãtrunzãtori, de glasu-i tãios. Nici nu îndrãznea sã crîc-neascã în fata ei; de se întîmpla sã se miste cît de cît pe scaun, ea îl si bodogãnea: „încotro? sezi linistit." Duminicile,

t

dupã liturghie, i se dãdea voie sã se joace, adicã i se punea în mînã un tom gros cu mistere, opera unui oarecare Maximovici-Ambodik, intitulatã Simboluri si embleme. Cartea cuprindea aproape o mie de figuri, parte din ele foarte enigmatice, cu tîlcuri tot atît de misterioase, în cinci limbi. Cupidon, cu trupul gol si durduliu, juca un rol însemnat printre figurile acestea. Una din ele, denumitã Safranul si curcubeul, avea urmãtoarea explicatie: „Efectul acestuia este mai mare". In dreptul alteia, care reprezenta Bî t lanul zburînd cu o micsunea în cioc, se afla inscriptia: „tie toate, de fapt, îti sînt cunoscute". Cupidon si ursul care-si linge ursuletul însemna: „încetul cu încetul". Fedea se uita la aceste figuri; toate-i erau cunoscute pînã la cele mai mici amãnunte. Unele, mereu aceleasi si aceleasi, îl sileau sã se gîndeascã si-i trezeau imaginatia. Alte distractii n-a cunoscut. Cînd îi veni vremea sã învete limbi strãine si muzicã, Glafira Petroviia tocmi, cu un salariu de nimic, o fatã bãtrînã, o suedezã cu ochi de iepure, care cu chiu, cu vai, vorbea frantuzeste si nemteste si de bine, de rãu, cînta la pian, iar pe deasupra stia foarte bine sã punã castraveti la murat. Cu aceastã învãtãtoare, cu mãtusa si cu Vasilievna, o jupîneasã bãtrînã, Fedea petrecu patru ani încheiati. Se întîmpla sã rãmînã multã vreme într-un ungher cu Emblemele sale, sedea si tot sedea... în odãita joasã mirosea a muscatã, o luminare de seu ardea cu pîlpîiri palide; un greiere tîrîia monoton, parcã de urît; pendula unui ornic mic tãcãnea grãbit pe perete, un soarece zgreptãna pe furis undeva si rodea tapetul; iar trei fete bãtrîne, ca niste ursitoare tãcute, miscau iute andrelele, pe cînd umbrele mîinilor acestora ba goneau, ba tremurau ciudat în semiîntuneric. Gînduri ciudate, tot asa de nedeslusite, roiau în capul copilului. Nimeni n-ar fi spus cã Fedea-i un copil interesant: era cam palid, dar grãsun, neîndemînatic si clãdit grosolan — un adevãrat tãran, dupã expresia Glafirei Petrovna. Paloarea i-ar fi pierit repede din obraz, dacã ar fi fost lãsat

mai des la aer. învãta binisor, desi de multe ori se lãsa pe tîn-jala; niciodatã nu plîngea. în schimb, din cînd în cînd îl apuca o încãpãtînare sãlbaticã; atunci nu te mai puteai întelege deloc cu el. Fedea nu iubea pe nimeni dintre cei din jurul lui... Vai de inima care n-a iubit din tinerete!

Asa îl gãsi Ivan Petrovici si, fãrã zãbavã, se apucã sã-i aplice sistemul lui. „Vreau sã fac dintr-însul un om în primul rînd, un homme, îi spuse Glafirei Petrovna, si nu numai om, ci si un spartan." Ivan Petrovici trecu la executarea planului sãu îmbrãcîndu-si mai întîi

fiul ca pe un scotian: bãietandrul de doisprezece ani începu sã umble cu pulpele goale si cu o panã de cocos la beretã. Suedeza fu înlocuitã cu un elvetian tînãr, care cunostea gimnastica la perfectie. Muzica, fiind o îndeletnicire nedemnã pentru un bãrbat, fu izgonitã pentru totdeauna. stiintele naturale, dreptul international, matemati-cile, tîmplãria, dupã sfatul lui Jean-Jacques Rousseau, si heraldica, pentru stimularea simturilor cavaleresti — iatã ce trebuia sã învete viitorul om. îl trezeau la patru dimineata, numaidecît îl udau cu apã rece si-1 puneau sã facã „manej" în jurul unui stîlp înalt, la capãtul unei funii. Mînca o datã pe zi un singur fel, cãlãrea si trãgea cu arbaleta. La orice prilej ivit îsi încerca, dupã pilda pãrintelui sãu, puterea vointei si în fiecare searã îsi scria, într-un registru special, raportul zilnic si impresiile. La rîndul lui, Ivan Petrovici îi da povete în frantuzeste, în care-1 numea monfils si i se adresa cu vous. în ruseste, Fedea îi spunea tatãlui sãu „tu", dar nu îndrãznea sã sadã jos fatã de el. „Sistemul" acesta îl derutã pe bãiat, îi încurcã mintile si i le strînse ca într-un cleste, în schimb, noul fel de viatã avu un efect salutar asupra sãnãtãtii sale. La început îl încercarã niste friguri, dar în curînd tînãrul se în-zdrãveni si ajunse un voinic si jumãtate. Tatãl se mîndrea cu el si-1 numea, în limbajul sãu ciudat, fiu al naturii, opera mea! Cînd Fedea împlini saisprezece ani, Ivan Petrovici socoti de datoria lui sã-i insufle, de cu vreme, dispret fatã de sexul fe-

t

minin si tînãrul spartan, cu sfiala în suflet, cu primele tuleie deasupra buzelor, plin de sevã, de putere si de sînge, cãuta sã parã nepãsãtor, rece si brutal.

Iar timpul trecea, trecea mereu. Cea mai mare parte a anului, Ivan Petrovici stãtea la Lavriki (asa se numea mosia lui principalã mostenitã de la bãtrîni), iar pe vreme de iarnã, pleca de unul singur la Moscova, trãgea la un han, frecventa cu sîrguintã clubul, perora si-si expunea planurile prin saloane si mai mult decît oricînd fãcea pe anglomanul, pe posacul si pe omul politic. Dar veni anul 1825, aducînd cu sine multe necazuri. Prietenii si cunoscutii apropiati ai lui Ivan Petrovici trecurã prin grele încercãri. Ivan Petrovici se grãbi sã plece la tarã si sã se izoleze în conacul sãu. Mai trecu un an si Ivan Petrovici se simti deodatã rãu, slãbi, decãzu. Sãnãtatea i se subrezise. Liber-cugetãtorul începu sã umble la bisericã si sã dea slujbe; europeanul se apucã sã facã bãi de aburi, sã ia prînzul la ora douã, sã se culce la nouã si sã doarmã legãnat de trãncãneala bãtrînului majordom. Bãrbatul politic îsi arse toate planurile si toatã corespondenta, tremura în fata guvernatorului si se ploconea înaintea ispravnicului. Omul cu vointa cãlitã scîncea si se plîngea cînd îi iesea un buboi sau cînd i se aducea o farfurie cu supã rece. Glafira Petrovna puse din nou stãpînire pe toatã gospodãria. Iarãsi începurã sã umble pe scara din dos vechilii, vãtafii si tãranii cînd veneau la „hoasca cea bãtrînã", cum o numeau slujitorii curtii. Schimbarea petrecutã cu Ivan Petrovici îl uimi peste mãsurã pe fiul sãu, care trecuse de optsprezece ani si începuse sã gîndeascã si sã se elibereze de sub asuprirea mîinii care-1 apãsa, încã mai înainte bãgase el de seamã o nepotrivire între vorbele si faptele tatãlui sãu, ca si între teoriile lui largi, liberale si despotismu-i mãrunt, sec. însã nu se asteptase la o schimbare atît de bruscã. Dintr-o datã, bãtrînul cel egoist se dãdu pe fatã. Tînãrul Lavretki se gîndea sã plece la Moscova, sã se pregãteascã pentru universitate, cînd o altã

nãpastã se abãtu brusc pe capul lui Ivan Petrovici: orbi. si orbi într-o singurã zi, fãrã sperantã de vindecare.

Neîncrezãtor în stiinta doctorilor rusi, el începu sã facã demersuri pentru plecarea în strãinãtate. Fu refuzat. Atunci îsi luã fiul si trei ani în sir colindã Rusia, de la un doctor la altul, mutîndu-se necontenit din oras în oras, aducînd la deznãdejde medicii, fiul si servitorimea cu sovãiala si cu nerãbdarea sa. Cînd se întoarse la Lavriki, devenise o cîrpã, un copil, plîngã-cios si cu mofturi. Venirã zile grele. Toti avurã de suferit de pe urma lui. Niciodatã nu mîncase cu atîta lãcomie si asa de mult. Restul timpului nu era linistit nici el, si nici pe ceilalti nu-i lãsa în pace. Fãcea rugãciuni, cîrtea împotriva sortii, se ocãra pe sine însusi, critica politica, sistemele sale, batjocorea tot ce lãudase altãdatã si cu care se mîndrise, ca si ceea ce impunea cîndva fiului sãu drept model. Repeta întruna cã nu crede în nimic si iarãsi fãcea rugãciuni. Nu putea suferi nici o clipã singurãtatea si le cerea tuturor ai casei sã stea tot timpul, zi si noapte, lîngã jiltul lui si sã-1 distreze cu povestiri, pe care tot el le întrerupea necontenit cu exclamatii, ca de pildã: „Tot ce spuneti e o minciunã - fleacuri!"

Cel mai mult avea de suferit Glafira Petrovna. El nu se putea descurca deloc fãrã dînsa, iar ea îi îndeplinea pînã la capãt toate capriciile, desi uneori nu-i rãspundea numaidecît, ca nu cumva glasul sã trãdeze rãutatea ce-o sugruma. si asa, cîrtind mereu, o mai duse bolnavul vreo doi ani si muri în cele dintii zile ale lunii mai, scos pe balcon, la soare. „Glasa, Glaska. Dã-mi o supusoarã, o supusoarã, proastã bãtrî...", abia bîlbîi limba-i împleticitã si fãrã sã sfîrseascã ultimul cuvînt, amuti pe veci. Glafira Petrovna, care tocmai atunci însfãcase ceasca de supã din mîinile majordomului, se opri, îl privi în fatã pe fratele sãu, îsi fãcu domol o cruce mare si se îndepãrtã în tãcere. Fiul lui, care era acolo, la fel nu scoase nici un cuvînt, se sprijini de balustrada balconului si multã vreme îsi plimbã ochii prin livada înmiresmatã si îmbrãcatã

t

cu totul în verdeatã, strãlucind sub razele aurii ale soarelui de primãvarã. El avea douãzeci si trei de ani; cît de repede si pe nesimtite trecuserã acesti douãzeci si trei de ani!... Viata i se deschidea abia de-acum înainte.

Capitolul XII

înmormîntîndu-si pãrintele si lãsînd în seama aceleiasi Glafira Petrovna grija gospodãriei si supravegherea vechililor, tînãrul Lavretki plecã la Moscova, unde-1 trãgea intu-itia-i obscurã, dar puternicã, îsi dãdea seama de lipsurile educatiei sale si avea de gînd, pe cît posibil, sã recîstige ceva din timpul pierdut, în ultimii cinci ani citise mult si vãzuse cîte ceva. Prin cap îi trecuserã multe gînduri. Orice profesor 1-ar fi invidiat pentru unele cunostinte; dar, în acelasi timp, nu stia multe lucruri pe care orice licean le stãpînea de multã vreme. Lavretki recunostea cã nu era independent; îsi dãdea seama în tainã cã-i un om ciudat. Anglomanul îi jucase o farsã proastã fiului sãu. Educatia extravagantã îsi arãta roadele. Ani în sir se supusese inconstient tatãlui sãu; iar cînd, la urma urmei, întelese cum stau lucrurile, faptul era împlinit, obiceiurile se înrãdãcinaserã. Nu stia sã se apropie de oameni. La douãzeci si trei de ani, cu nepotolitã sete de dragoste în inima-i umilitã, el încã nu îndrãznise sã priveascã vreo femeie drept în ochi. Cu mintea-i limpede si sãnãtoasã, dar putintel cam greoaie, cu înclinarea-i spre încãpãtînare, visare si lene, ar fi trebuit sã ajungã de timpuriu în viitoarea vietii, pe cînd el fusese tinut într-o izolare nefireascã... si iatã cã cercul vrãjit se destramã, iar el stãtea mai departe pe loc, închis în sine însusi. La anii sãi era rusinos sã îmbraci uniforma studenteascã; lui însã nu-i pãsa cã se face de rîs: cel putin aici îi folosi educatia spartanã, dezvoltîndu-i dispretul fatã de ceea

ce gîndesc altii — si,
t 49
fãrã nici o sfialã, îmbrãcã uniforma de student. Se înscrise la sectia fizico-matematicã. Zdravãn, cu obrajii rumeni, cu barba mare, tãcut, fãcea o impresie stranie asupra colegilor sãi. Acestia nici nu bãnuiau cã în bãrbatul aspru, care venea regulat la cursuri într-o sanie latã de tarã, trasã de doi cai, se ascunde aproape un copil. El le pãrea un fel de pedant ciudat, de care n-aveau nevoie si nu-1 cãutau, iar el îi ocolea, în primii doi ani petrecuti la universitate, legã prietenie cu un singur student, care-i preda limba latinã. Studentul acesta, numit Mihalevici, un entuziast si un poet, îl îndrãgi sincer pe Lavretki si, cu totul întîmplãtor, se fãcu vinovat de o mare schimbare în soarta acestuia.
O datã, la teatru (Mocealov era pe atunci în culmea gloriei, iar Lavretki nu pierdea nici un spectacol), el vãzu o fatã într-o lojã de rangul întîi. Cu toate cã nici o femeie nu trecea pe dinaintea figurii sale posomorite fãrã a-1 face sã-i tresalte inima, niciodatã inima nu-i zvîcni cu atîta putere ca de data asta. Fata sedea nemiscatã, cu coatele sprijinite pe marginea îmbrãcatã în catifea a lojii. Fiecare trãsãturã a chipului sãu brun, rotund si drãgãlas trãda tineretea ei plinã de simtire. Un suflet plin de gingãsie se rãsfrîngea în ochii sãi minunati, în privirea lor atentã si catifelatã pe sub genele fine, în zîmbetul fugar al buzelor expresive, în însãsi linia capului, a mîinilor si a gîtului. Era îmbrãcatã fermecãtor. Alãturi de dînsa sedea o femeie zbîrcitã si gãlbejitã, de vreo patruzeci si cinci de ani, într-o rochie decoltatã, cu o tocã neagrã pe cap, afisînd un zîmbet sec pe o fatã concentratã si inexpresivã; iar în fundul lojii se vedea un bãrbat în vîrstã, într-o redingotã largã si cu o cravatã mare. Avea un aer de mãretie stupidã si un fel de suspiciune servilã în ochii mici. îsi cãnise favoritii si mustãtile. Etala o frunte enormã fãrã nici o expresie si niste obraji mototoliti - dupã toate aparentele era general în retragere. Lavretki nu-si mai lua ochii de la fata care-1 uluise. Deodatã, usa lojii se deschise si intrã Mihalevici. Aparitia acestui om,
50
t
aproape singurul sãu cunoscut din toatã Moscova, în societatea unicei fete care-i absorbise întreaga atentie, i se pãru lui Lavretki ceva semnificativ si în acelasi timp straniu. Privind mai departe la fatã, el bãgã de seamã cã toti cei din lojã i se adresau lui Mihalevici ca unui vechi prieten. Spectacolul de pe scenã încetã sã-1 mai preocupe pe Lavretki. Nici Mocealov, care în seara aceea era „în vervã", nu-i produse impresia obisnuitã. Intr-un moment foarte patetic, Lavretki se uitã fãrã voie la frumoasa lui: era aplecatã adînc înainte si obrajii îi ardeau. Sub puterea privirii lui stãruitoare, ochii ei, atintiti spre scenã, se întoarserã domol si se oprirã asupra lui... Acesti ochi îl urmãrirã toatã noaptea, hi sfîrsit, se rupsese bariera ridicatã artificial. Tremura si ardea; iar a doua zi se duse la Mihalevici. De la acesta aflã cã frumoasa se numea Varvara Pavlovna Korobina. Bãtrînul si bãtrîna, care sedeau lîngã ea în lojã, erau pãrintii ei; iar el, Mihalevici, îi cunoscuse acum un an, pe cînd se afla în împrejurimile Moscovei, ca meditator vremelnic în familia contelui N. Entuziastul tînãr o descrisese pe Varvara Pavlovna cu laude superlative. „Ascult ã-m ã, frate, exclamã Mihalevici cu o nãvalnicã muzicalitate în glas, care-1 caracteriza. Fata asta e o fiintã uimitoare, genialã, o artistã în adevãratul înteles al cuvîntului si pe deasupra foarte cumsecade." Observînd din întrebãrile lui Lavretki impresia fãcutã asuprã-i de Varvara Pavlovna, Mihalevici se arãtã dispus sã-i fie prezentat si adãugã cã se aflã în relatii foarte bune cu dînsii. Generalul cicã

nu-i cîtusi de putin orgolios, iar maicã-sa e asa de proastã, cã aproape dã în gropi. Lavretki se fãcu rosu ca focul, bolborosi ceva neînteles si o luã la fugã. Cinci zile încheiate se luptã cu timiditatea sa; în ziua a sasea, tînãrul spartan îmbrãcã o uniformã nou-noutã si se puse la dispozitia lui Mihalevici, care, fiind un om al casei, se mãrgini doar sã-si treacã pieptenele prin pãr, si amîndoi plecarã la familia Korobin.

Capitolul XIII

Tatãl Varvarei Pavlovna, Pa vel Korobin, general-maior în retragere, îsi fãcuse veacul la Petersburg, în serviciu, în tinerete trecea drept un dansator abil si un bun ofiter combatant. Din pricina sãrãciei sale, a fost aghiotantul a trei generali fãrã importantã, s-a cãsãtorit cu fiica unuia dintre acestia, luînd ca dotã douãzeci si cinci de mii de ruble, a prins în amãnunt mestesugul instructiei si al paradelor. Cu chiu cu vai, în cele din urmã, dupã vreo douãzeci de ani, a ajuns la gradul de general si i s-a dat comanda unui regiment. Atunci ar fi fost momentul sã se odihnescã si sã-si chiverniseascã, în tihnã, averea. Tocmai asa se gîndea si el, numai cã a lucrat putintel cam nechibzuit. A nãscocit un mijloc nou de a pune în circulatie spre folosul sãu banii statului; sistemul s-a dovedit minunat, însã autorul s-a scumpit la un moment neoportun. A fost denuntat; a iesit un bucluc mai mult decît neplãcut: murdar... De bine, de rãu, generalul s-a descurcat, totul a fost musamalizat, dar s-a încheiat si cariera lui: a fost sfãtuit sã treacã în rezervã. Cam vreo doi ani s-a mai vînturat prin Petersburg, nãdãjduind cã se va cuibãri în vreun post convenabil la stat; dar postul n-a dat peste el. Fiicã-sa a iesit din pension, cheltuielile cresteau din zi în zi... Cãlcîndu-si pe inimã, generalul s-a hotãrît sã se mute la Moscova, unde viata era mai ieftinã. A închiriat pe strada Staraia Koniusennaia o casã mititicã si joasã, cu blazon de un stînjen pe acoperis, începînd un trai nou de general moscovit în retragere si cheltuind 2 750 de ruble pe an. Moscova-i un oras ospitalier, bucuros sã primeascã pe oricine si cu atît mai mult pe generali. Silueta masivã a lui Pavel Petrovici, care pãstra încã ceva din tinuta ostãseascã, a început sã aparã cu regularitate în cele mai alese saloane din Moscova. Ceafa lui dezgolitã, cu suvite de pãr vopsit si cu panglica soioasã a ordinului

Sfînta Anna, atîrnînd peste cravata ca pana corbului, a ajuns bine cunoscutã tuturor tinerilor plictisiti si palizi, care, în timpul dansului, rãtãceau posaci printre mesele de joc. Pavel Petrovici a stiut sã se impunã în societate; vorbea putin si pe nas, dupã vechiul obicei - desigur, nu cu persoanele cu grad mare. Juca prudent cãrti, mînca moderat acasã, iar ca oaspete — cît sase... Despre sotia sa aproape n-aveai ce spune; îi zicea Kalliopa Karlovna; ochiul stîng îi lãcrima, de aceea Kalliopa Karlovna (care, în treacãt fie zis, era de origine nemteascã) se socotea femeie simtitoare si vesnic se temea de ceva. Pãrea mereu hãmesitã si purta rochii înguste de catifea, tocã si brãtãri vechi suflate cu aur. Singura fiicã a lui Pavel Petrovici si a Kalliopei Karlovna, Varvara Pavlovna, împlinise de-abia saptesprezece ani cînd a iesit de la pension, unde — chiar dacã lumea n-o considera cea mai frumoasã - era în schimb cea mai desteaptã si cea mai talentatã la muzicã. Absolvise pensionul cu diplomã de onoare. Nu avea nici nouãsprezece ani, cînd a vãzut-o Lavretki pentru întîia datã.

Capitolul XIV

Spartanului parcã i se tãiarã picioarele cînd Mihalevici îl introduse în salonul cam

neîngrijit al familiei Korobin si-1 prezentã gazdelor, însã sentimentul de sfialã care puse stã-pînire pe el se risipi repede. Bunãtatea înnãscutã a tuturor rusilor pãrea cam exageratã la general prin afabilitatea-i deosebitã, caracteristicã oamenilor putin cam scãpãtati; generãleasa dispãruse, nu stiu cum, destul de iute. în ceea ce o priveste pe Varvara Pavlovna, aceasta era asa de seninã, stã-pînã pe sine si plinã de blîndete, cã, în prezenta sa, oricine s-ar fi simtit de îndatã ca la el acasã. De altfel, toatã fãptura ei seducãtoare, ochii zîmbitori, umerii usor rotunjiti si mîinile
t 53
de un roz-pal, mersul usor si în acelasi timp parcã obosit, însusi sunetul vocii sale, tãrãgãnat si dulce, rãspîndeau un farmec vag - ca un parfum fin - dar stãruitor, o încîntare discretã, deocamdatã pudicã, ceva ce nu se poate exprima în cuvinte, dar care tulburã si trezeste, bineînteles, nu sfiiciune. Lavretki aduse vorba despre teatru, despre ultimul spectacol. Ea începu îndatã o discutie în jurul lui Mocealov si nu se mãrgini la simple exclamatii si suspine, ci, cu un spirit feminin pãtrunzãtor, fãcu cîteva observatii pertinente cu privire la jocul lui. Mihalevici aminti de muzicã. Fãrã sã se intimideze, ea se asezã la pian si cîntã cu sigurantã cîteva din mazurcile lui Chopin, la modã în ultimul timp. Veni ora mesei; Lavretki vru sã plece, însã fu retinut. La masã, generalul îl tratã cu un Laffite bun (pentru acest vin, lacheul generalului plecã în grabã, cu un birjar, pînã la Depret). Seara tîrziu, Lavretki se întoarse acasã si, într-o înmãrmurire vrãjitã, stãtu mult timp fãrã sã se dezbrace, acoperindu-si ochii cu mîna. I se pãrea cã de-abia acum întelegea rostul vietii. Toate prezumtiile si intentiile de pînã atunci se risipiserã dintr-o datã, se fãcuserã praf si pulbere. Sufletul întreg i se contopi într-o singurã simtire, într-o dorintã unicã — aceea de a fi fericit, a poseda, a fi iubit, a se bucura de dulcea dragoste a femeii. Din ziua aceea, Lavretki începu sã viziteze des casa familiei Korobin. Dupã o jumãtate de an, îi fãcu Varvarei Pavlovna declaratia de dragoste si o ceru în cãsãtorie. Cererea îi fu primitã. Generalul, de multã vreme, poate chiar în ajunul primei vizite fãcute de Lavretki, îl întrebase pe Mihalevici cîti iobagi stãpînea Lavretki; Varvara Pavlovna, care îsi pãstrase obis-nuita-i liniste si seninãtate sufleteascã tot timpul cît îi fãcuse tînãrul curte, ba si în momentul declaratiei sale, însãsi Varvara Pavlovna stia foarte bine cã are un logodnic bogat; iar Kalliopa Karlovna se gîndi: „Meine Tochter macht eine schone Pârtie" si îsi cumpãrã o tocã nouã.
54
t

Capitolul XV

Asadar, cererea în cãsãtorie îi fu primitã lui Lavretki, dar cu anumite conditii, în primul rînd, el fu nevoit sã pãrãseascã numaidecît universitatea. Cãci cine se cãsãtoreste cu un student, si ce idee nãstrusnicã pe un mosier bogat, în vîrstã de douãzeci si sase de ani, sã învete ca un scolar? în al doilea rînd, Varvara Pavlovna îsi luã sarcina sã comande si sã cumpere trusoul, ba chiar sã aleagã si darurile din partea logodnicului. Ea avea destul simt practic, mult gust, o pasiune deosebitã pentru confort si o nemãrginitã abilitate în a si-1 procura. Aceastã abilitate îl uimi cu totul pe Lavretki, cînd - imediat dupã nuntã - plecã la Lavriki, împreunã cu sotia sa. Intr-un rãdvan comod, cumpãrat de ea. Cît de bine erau gîndite, potrivite si prevãzute de Varvara Pavlovna toate cele ce-1 înconjurau! Ce minunate articole de voiaj apãrurã prin diferite colturi! Ce truse încîntãtoare de toaletã si ce servicii de cafea! si cît de drãgãlas pregãtea Varvara Pavlovna, cu mîna ei, cafeaua de dimineatã! De altfel, atunci nu-i ardea lui Lavretki sã stea si sã observe: se simtea într-al

nouălea cer, se îmbăta de fericire, lăsîndu-se purtat de ea ca un prunc... Era nevinovat ca un copil acest tînăr Alcide. Nu degeaba toată fiinta tinerei sale sotii radia atîta farmec si nu fără temei făgăduia ea simturilor o bogătie tainică de voluptăti nemaiîncercate, păstrînd în adîncul fiintei sale mai mult decît exterioriza. Sosind la Lavriki în toiul verii, stăpîna găsi casa murdară si întunecoasă, slujitorimea ridicolă si învechită; dar nu socoti de cuviintă să-i sufle sotului vreo vorbă. Dacă ar fi avut de gînd să se stabilească la Lavriki, ar fi schimbat totul, începmd, bineînteles, cu casa. Dar ideea de a rămîne în acest coltisor uitat în stepă nu-i trecuse prin cap nici o clipă. Ea se simtea în casă ca într-un cort, îndurînd cu resemnare toate neajunsurile si luîndu-le usurel peste picior.

Marfa Timofeevna sosi să-si vadă pupilul; ea-i plăcu foarte mult Varvarei Pavlovna, care însă nu-i fu acesteia deloc pe plac. Nici cu Glafira Petrovna noua stăpînă nu se întelese; ea ar fi lăsat-o în pace, dar batonului Korobin îi veni gustul să-si bage nasul în afacerile ginerelui. „Să administrezi averea unei rude atît de apropiate, spunea el, nu-i rusinos nici pentru un general." Se poate presupune că Pa vel Petrovici nu ar fi găsit umilitor să administreze chiar averea unui om cu totul străin. Varvara Pavlovna îsi desfăsură atacul cu foarte multă iscusintă. Fără să se facă remarcată, cufundată pesemne cu totul în fericirea netulburată a lunii de miere, în viata linistită de la tară, în muzică si în lectură, încet-încet o scoase din sărite pe Glafira, încît aceasta, într-o bună dimineată, intră ca turbată în biroul lui Lavretki si, aruncîndu-i pe masă mănunchiul de chei, îi declară că nu mai este în stare să se îngrijească de gospodărie si că nu mai vrea să rămînă la tară. Pregătit din timp, după toate regulile cuvenite, Lavretki consimti pe loc la plecarea ei. Glafira Petrovna nu se astepta la asa ceva. „Bine, spuse, si ochii i se întunecară, văd că-s de prisos! stiu cine mă alungă de aici, din cuibul neamului meu. Numai să tii minte cuvintele mele, nepoate: nici tu n-ai să-ti găsesti cuib nicăieri si ai să rătăcesti toată viata. Asta-i binecuvîntarea mea!" In aceeasi zi, plecă în cătunul ei; iar peste o săptămînă sosi generalul Korobin si, cu o melancolie plăcută în priviri si în gesturi, luă în mîinile sale conducerea întregii averi.

în luna septembrie, Varvara Pavlovna îsi duse bărbatul la Petersburg. Petrecu două ierni în capitală (vara se mutau la tarskoe Selo) într-o locuintă splendidă, luminoasă, mobilată cu elegantă. Legară multe cunostinte în cercurile mijlocii si chiar în sferele înalte ale societătii. Făcură destule vizite si organizară multe receptii si serate fermecătoare, cu dans si cu rnuzică. Varvara Pavlovna atrăgea oaspetii cum atrage focul fluturii. Feodor Ivanîci nu se prea împăca cu viata asta dezordonată. Sotia îl sfătuia să ocupe vreo slujbă, el însă, după

vechile păreri ale tatălui său si din propria-i convingere, nu vru să-si ia serviciu. Totusi, pentru a-i face pe plac Varvarei Pavlovna, consimti să rămînă la Petersburg. De altfel, el întelese curînd că nimeni nu-1 împiedica să se izoleze, că nu dispunea în zadar de biroul cel mai linistit si mai intim din tot Petersburgul, că sotia-i grijulie era gata chiar să-1 ajute să se izoleze — si de atunci toate au mers de minune. El se îngriji din nou de educatia sa, pe care o socotea nedesăvîrsită, începu să citească iarăsi, ba chiar se apucă să învete limba engleză. Ciudat mai arăta făptura lui zdravănă si spătoasă aplecată mereu asupra mesei de lucru si fata-i rumenă, păroasă si plină, ascunsă pe jumătate de caiete si

dictionare. Fiecare dimineatã si-o petrecea lucrînd, la amiazã prînzea minunat (Varvara Pavlovna era o gospodinã desãvîrsitã), iar seara îsi fãcea intrarea într-o lume vrãjitã, parfumatã, luminoasã, alcãtuitã numai din fete vesele si tinere, iar în centrul acestei lumi se afla aceeasi gospodinã grijulie, sotia sa. Ea îl bucurã nãscîndu-i un fecior; bietul prunc trãi însã putin; muri în primãvarã; iar vara, dupã sfatul medicilor, Lavretki îsi duse nevasta în strãinãtate, la o statiune balnearã. Avea nevoie de o destindere nervoasã dupã o nenorocire atît de mare. în acelasi timp, chiar pentru sãnãtatea ei era necesar un climat cald. Vara si toamna le petrecurã în Germania si în Elvetia, iar pentru iarnã — dupã cum era de asteptat — plecarã la Paris. Aici, Varvara Pavlovna înflori ca un trandafir si, tot atît de repede si de abil ca si la Petersburg, stiu sã-si înjghebeze un cuibusor. Gãsi o locuintã cît se poate de drãgutã pe una din strãzile linistite, dar la modã, ale Parisului, îi fãcu sotului un halat de casã, cum nu mai purtase el niciodatã, tocmi o servitoare stilatã, o bucãtãreasã minunatã, si un lacheu dibaci. Fãcu rost de un cupeu încîntãtor si de un pian admirabil. Nu trecu nici o sãptãmînã, si ea se deprinse sã treacã strada, sã poarte salul, sã deschidã umbrela si sã-si punã mãnusile întocmai ca o adevãratã pariziancã. Nici

cunostintele nu-si întîrziarã mult aparitia. La început, o vizitau numai rusii, apoi începurã sã aparã francezii, extrem de amabili, reverentiosi, holtei cu maniere alese, cu nume melodioase. Cu totii vorbeau repede si mult, salutau cu dezinvolturã, îsi mijeau ochii de plãcere. Intre buzele lor trandafirii strãluceau danturi albe, si ce frumos stiau ei sã zîmbeascã! Fiecare îsi aducea prietenii; iar la belle madame de Lavretzki în curînd ajunse cunoscutã de la Chaussee d'Antin pînã în Rue de Lille. Pe vremea aceea (lucrurile s-au petrecut în 1836) nu se prãsise încã neamul foiletonistilor si al cronicarilor, care misunã acum pretutindeni, ca furnicile într-un musuroi scormonit; dar, chiar pe atunci, în salonul Varvarei Pavlovna se ivi un oarecare monsieur Jules, un domn cu înfãtisare nu prea arãtoasã, cu reputatie scandaloasã, obraznic si josnic, ca toti duelgiii si oamenii suspecti. Varvara Pavlovna nu-1 putea suferi pe acest monsieur Jules, totusi îl primea pentru cã acesta scria, din cînd în cînd, la diferite gazete si pomenea mereu de dînsa, numind-o fie madame de L...tzki, fie madame de..., cette grande dame russe si distin-guee, qui demeure rue de P...; el povestea lumii întregi, adicã celor cîteva sute de abonati, care nu aveau nici în clin nici în mmecã cu madame de L...tzki, despre aceastã doamnã, un spirit cu adevãrat francez (une vraiefrangaisepar l'esprit) — francezii nu au o laudã mai mare decît aceasta — drãgutã si amabilã, o muzicianã remarcabilã, care valseazã uimitor (într-adevãr, Varvara Pavlovna valsa atît de frumos, încît fascina toate inimile de dincolo de marginea rochiei sale usoare, avîntate în zbor)..., într-un cuvînt îi ducea faima în lume, ceea ce, orice s-ar spune, e un lucru plãcut. Pe atunci, Mademoiselle Mars pãrãsise scena, iar Mademoiselle Rachel încã nu se ivise. Totusi, Varvara Pavlovna frecventa cu sîr-guintã teatrele. Era entuziasmatã de muzica italianã si rîdea de glumele rãsuflate ale lui Odry; cãsca politicos la Comedia Francezã si plîngea cînd o vedea jucînd pe doamna Dorval în

vreo melodramã ultraromanticã; si ceea ce-i mai important, în casa ei a cîntat Liszt de douã ori si a fost asa de simpatic, asa de firesc — fermecãtor! Iarna trecu în felul acesta plãcut, iar spre sfîrsitul ei Varvara Pavlovna fu prezentatã pînã si la curte. La rîndul sãu, Feodor Ivanîci nu se plictisea, desi cîte-odatã viata îl apãsa greu pe umeri, fiind searbãdã. Citea ziare, asculta prelegeri la Sorbona si la College de France, urmãrea dezbaterile

parlamentului si se apucã sã traducã o lucrare stiintificã vestitã asupra irigatiei. „Nu-mi pierd timpul zadarnic, se gîndea el, toate acestea sînt folositoare; dar, iarna viitoare, va trebui negresit sã mã-ntorc în Rusia si sã mã apuc de treabã." E greu de spus dacã-si dãdea bine seama în ce constã aceastã treabã si cine stie dacã ar fi izbutit sã se întoarcã, la iarnã, în Rusia; deocamdatã se pregãtea sã plece cu sotia la Baden-Baden... O întîmplare neasteptatã îi spulberã însã toate planurile.

Capitolul XVI

Intrînd o datã în lipsa Varvarei Pavlovna, în budoarul acesteia, Lavretki vãzu pe jos o hîrtiutã micã, împãturitã cu grijã. Instinctiv o ridicã si tot asa o desfãcu si citi urmãtoarele, scrise în limba francezã:

Scumpul meu înger Betsy (nu mã pot hotãrî în nici un chip sã-ti spun Barbe sau Varvara). în zadar te-am asteptat la coltul bulevardului; vino mîine, pe la unu si jumãtate în micul nostru apartament. Bunul tãu grãsun (ton gros bon-homme de mari) obisnuieste la ora asta sã se înfunde în cãrtile lui; vom cînta iarãsi cîntecul poetului vostru Puskin (M)(de votrepoete Pouskine), pe care m-ai învãtat sã-l cînt:

«Sot bãtrîn, sot cumplit!» îti sãrut de mii de ori minutele si piciorusele. Te astept.

Ernest.

Lavretki nu întelese dintr-o datã cele citite. De aceea citi a doua oarã — si capul începu sã i se învîrtã, dusumeaua i se clatinã sub picioare, ca puntea unei corãbii în timpul furtunii. El rãcni, se înãbusi si, în acelasi timp, izbucni în plîns.

îsi pierdu mintile. Credea atît de orbeste în sotia lui! Niciodatã nu-i trecuse prin minte gîndul cã ea ar fi în stare sã-1 însele, sã-i fie necredincioasã. Ernest, amantul sotiei sale, un bãiat blond, frumusel, de vreo douãzeci si trei de ani, cu nãsucul cîrn si cu mustãcioarã subtire, era aproape cea mai mare nulitate dintre toate cunostintele ei. Trecurã cîteva minute, se scurse o jumãtate de ceas. Lavretki stãtea tot încremenit, strîngînd în mînã scrisoarea fatalã, cu ochii pironiti prosteste în dusumea. Niste chipuri palide i se nãzãreau într-un vîrtej întunecat. Inima i se oprea în loc într-o durere sfîsie-toare. I se pãrea cã se prãbuseste, cade, se rostogoleste... fãrã sfîrsit. Un fosnet usor si cunoscut de rochie de mãtase îl trezi din amorteealã; Varvara Pavlovna, îmbrãcatã, cu pãlãrie si sal, se întorcea grãbitã de la plimbare. Lavretki se cutremurã din tot trupul si se repezi sã iasã afarã, îsi dãdea seama cã în clipa aceea ar fi fost în stare s-o sfîsie, sã-i tragã asa, tãrãneste, o bãtaie sorã cu moartea, s-o sugrume cu mîinile sale. Nedumeritã, Varvara Pavlovna vru sã-1 oprescã; el mai avu doar puterea sã sopteascã: „Betsy" - si fugi din casã.

Lavretki luã un cupeu si porunci birjarului sã-1 ducã afarã din oras. Tot restul zilei si toatã noaptea pînã dimineata rãtãci, oprindu-se necontenit si plesnind din palme: ba îsi pierdea mintile, ba îl apuca un fel de rîs, s-ar pãrea chiar un acces de veselie. Dimineata îl pãtrunse frigul si intrã într-un han prost de mahala, luã o camerã si se asezã pe un scaun la fereastrã, îl

apucã un cãscat convulsiv. De-abia se tinea pe picioare, trupul parcã-i era frînt; desi nu simtea obosealã, istovirea îl birui: sedea, se uita si nu întelegea nimic. Nu putea pricepe ce i se întîmplase, de ce se trezise singur, cu mîinile si cu picioarele întepenite, cu gura amarã, cu o piatrã de moarã pe piept, într-o camerã pustie si necunoscutã. Nu era capabil sã înteleagã ce o fãcuse pe Varia sã se dea acestui francez si cum de putuse, stiindu-se

necredincioasã, sã fie linistitã ca odinioarã si tot asa de încrezãtoare si de drãgutã fatã de dînsul.
„Nu pricep nimic! sopteau buzele sale uscate. Cine mã poate asigura dacã nu si la Petersburg..." Nu-si sfîrsi întrebarea si cãscã iarãsi, tremurînd si chircindu-se din tot corpul. Amintirile luminoase, ca si cele întunecate, îl chinuiau la fel. Deodatã, îi veni în minte cã, în urmã cu cîteva zile, fatã de el si de Ernest, ea se asezase la pian si cîntase: „Sot bãtrîn, sot cumplit!" îsi aminti expresia de pe figura ei, sclipirea stranie a ochilor si culoarea obrajilor sãi, si atunci se ridicã de pe scaun si vru sã se ducã la dînsii pentru a le spune: „Degeaba ati glumit pe socoteala mea; strãbunicul meu îi zvînta în bãtaie pe tãrani; iar bunicul meu a fost el însusi mujic", si apoi sã-i omoare pe amîndoi. Ba, deodatã, i se pãrea cã tot ce i se întîmplase fusese numai un vis si nici mãcar un vis, ci un fel de halucinatie si cã n-aveai decît sã te scuturi si sã te uiti împrejur... El privi în jur, dar mîhnirea îi pãtrundea în inimã mai adînc, tot mai adînc, ca ghearele uliului cînd îsi sfîsie prada. Colac peste pupãzã, Lavretki nãdãjduia sã fie tatã, peste cîteva luni... Trecutul, viitorul, toatã viata-i era otrãvitã. In cele din urmã se întoarse la Paris, trase la un hotel si îi trimise Varvarei Pavlovna biletul domnului Ernest, cu urmãtoarea scrisoare:
Hîrtiuta alãturatã vã va explica totul. Cu acest prilej vã pot spune cã nu v-am recunoscut: totdeauna asa de grijulie,
t 61
cum de-ati putut pierde o hîrtie atît de importantã? (Bietul Lavretki pregãtise si mîzgãlise fraza asta vreme de cîteva ceasuri.) Eu nu vã mai pot vedea; presupun cã nici dumneavoastrã n-aveti motive sã doriti o întîlnire cu mine. Vã fixez suma de 15000 de franci pe an; mai mult nu pot sã vã dau. Comunicati-vã adresa biroului meu de la tarã. Faceti ce doriti, trãiti unde vã place! Vã doresc fericire. Nu astept rãspuns.
Lavretki îi scrise sotiei sale cã nu asteaptã rãspuns..., dar de fapt el îl astepta, si chiar cu însetare, ca sã afle explicatia acestei fapte neîntelese, de neînchipuit. In aceeasi zi, Varvara Pavlovna îi trimise o scrisoare lungã în limba francezã. Aceasta îi dãdu lovitura de gratie: ultima îndoialã i se spulberã - si se rusina cã mai avusese îndoieli. Varvara Pavlovna nu încerca sã se dezvinovãteascã; dorea doar sã-1 vadã si-1 ruga sã n-o condamne irevocabil. Scrisoarea era rece si fortatã, desi pe alocuri se zãreau urme de lacrimi. Lavretki rîse cu amãrãciune si dispuse sã se comunice trimisului ei cã totul era în ordine. Peste trei zile, nu se mai afla la Paris: nu plecã în Rusia, ci în Italia. De fapt, îi era totuna încotro pleca — numai sã nu se ducã acasã. Trimise dispozitii vechilului sãu cu privire la pensia acordatã sotiei, dîndu-i totodatã ordin sã preia neîntîrziat de la generalul Korobin toatã conducerea mosiei, fãrã sã mai astepte întocmirea deconturilor, si sã ia mãsuri pentru plecarea excelentei-sale din Lavriki. El îsi închipui — ca si cum ar fi fost de fatã — fîstîceala si grandoarea inutilã a generalului izgonit si, cu tot necazul sãu, simti un fel de bucurie rãutãcioasã. Totodatã o rugã pe Glafira Petrovna, printr-o scrisoare, sã se înapoieze la Lavriki si-i trimise o procurã pe numele ei. Glafira Petrovna nu se mai întoarse la Lavriki, ba dãdu anunturi prin ziare cã distrusese procura — ceea ce era cu totul inutil. Ascunzîndu-se într-un orãsel din
62
t
Italia, Lavretki multã vreme nu se putu stãpîni sã nu-si urmãreascã sotia. Din ziare descoperi cã ea plecase din Paris, asa cum proiectase, la Baden-Baden. în curînd, numele ei apãru într-un articolas semnat de acelasi monsieur Jules. Printre obisnuitele frivolitãti,

articolasul lãsa sã se strãvadã un fel de compasiune prieteneascã. Citindu-1, Feodor Ivanîci rãmase dezgustat. Mai tîrziu aflã cã i se nãscuse o fiicã. Peste vreo douã luni, primi comunicarea vechilului sãu cã Varvara Pavlovna ceruse prima treime din pensie. Apoi începurã sã umble zvonuri din ce în ce mai urîte. în cele din urmã, toate jurnalele rãspîndirã, cu iuteala fulgerului, o întîmplare tragicomicã, în care sotia sa juca un rol de neinvidiat. Astfel se sfîrsi totul: Varvara Pavlovna ajunse o „celebritate". Lavretki încetã sã mai fie preocupat de ea, dar îi mai trebui mult timp ca sã se poatã împãca cu sine însusi. Uneori îl prindea un dor atît de mare dupã sotia lui, încît i se pãrea cã ar fi dat totul, ba chiar... ar fi iertat-o numai sã-i audã iarãsi glasul si sã-i simtã mîna din nou între palmele sale. Cu toate acestea vremea trecea cu folos. Nu se nãscuse ca sã fie martir; firea-i sãnãtoasã birui. Multe lucruri i se limpezirã în minte. Pînã la urmã, nici lovitura primitã nu i se mai pãru asa de neasteptatã, îsi întelese sotia; pe un om apropiat îl întelegi pe deplin de-abia dupã ce te desparti de dînsul. Lavretki se apucã iarãsi sã studieze, sã lucreze, desi nu mai avea acelasi avînt: scepticismul, sãdit într-însul de încercãrile vietii si de educatia lui, i se cuibãri pentru totdeauna în suflet. Ajunse cît se poate de nepãsãtor fatã de toate. Trecurã vreo patru ani si se simti în stare sã se întoarcã în patrie si sã se întîlneascã cu ai sãi. Fãrã a se opri nici la Petersburg, nici la Moscova, Lavretki sosi în orasul O... unde ne-am despãrtit de dînsul si unde-1 invitãm pe binevoitorul cititor sã revinã acum, împreunã cu noi.

Capitolul XVII

în dimineata care a urmat zilei descrise la început, pe la ceasurile zece, Lavretki urcã scãrile casei Kalitin. în întîm-pinare îi iesi Liza, gãtitã cu pãlãrie si mãnusi.

— încotro? o întrebã el.

- La liturghie. Azi e duminicã.

— Obisnuiti sã mergeti la liturghie? Nedumeritã, Liza îl privi în tãcere.

- Scuzati-mã, vã rog, zise Lavretki, eu... am vrut sã spun altceva. Am venit sã-mi iau rãmas-bun de la dumneavoastrã, cãci peste un ceas plec la tarã.

— Undeva pe-aproape? îl cercetã Liza.

— La vreo douãzeci si cinci de verste.

în pragul usii se ivi Lenocika, însotitã de o cameristã.

— Sã nu ne uitati, rosti Liza si coborî scãrile.

— Nici pe mine sã nu mã uitati. O clipã, vã rog, mai adãugã el, tot mergeti la bisericã, rugati-vã si pentru mine.

Liza se opri si se întoarse cu fata spre el.

- Bine, îi spuse, privindu-1 drept în ochi. Am sã mã rog si pentru dumneavoastrã. Haidem, Lenocika.

în salon, Lavretki o gãsi numai pe Mãria Dmitrievna. Mirosea a colonie si a mentã. Dupã spusele sale, o duruse capul si petrecuse o noapte nelinistitã, îl primi cu obisnuita-i amabilitate galesã si convorbirea se închegã încet-încet.

— Nu-i asa, îl întrebã ea, cã Vladimir Nikolaici e un tînãr plãcut?

— Dar cine-i Vladimir Nikolaici?

— Pansin, cel care-a fost aici ieri. I-ati plãcut foarte mult; am sã vã spun în secret, mon cher cousin, el, nici mai mult, nici mai putin, si-a pierdut capul dupã Liza mea. Ei, si? Face parte dintr-o familie bunã, are o slujbã admirabilã, e destept, apoi e si Kammerjunker. Dacã o vrea Dumnezeu... din partea

mea, ca mamã, voi fi foarte bucuroasã. Desigur, am o mare rãspundere; fericirea copiilor, bineînteles, depinde de pãrinti; dar sã mai spun si asa: pînã acum, de bine, de rãu, mereu tot eu si eu, pretutindeni numai eu, dupã cum vezi; am crescut copiii, i-am educat, toate le-am fãcut numai eu..., iatã si acum, am cerut sã-mi vinã o guvernantã de la doamna Boulus...
Mãria Dmitrievna se avîntã în descrierea grijilor, strãdaniilor si sentimentelor sale materne. Lavretki o asculta în tãcere si-si învîrtea pãlãria în mîini. Privirea lui rece, greoaie o scoase din fire pe aceastã cucoanã pusã pe flecãrealã.
— Dar Liza cum vã place? îl întrebã ea.
— Lizaveta Mihailovna e o fatã minunatã, îi rãspunse Lavretki; apoi se sculã salutînd-o si intrã la Marfa Timofeevna. Mãria Dmitrievna se uitã în urma lui, nemultumitã, si se gîndi: „Ce stîngaci, ce tãrãnoi! Acum înteleg de ce nevastã-sa nu i-a putut rãmîne credincioasã."
Marfa Timofeevna era în odaia sa, înconjuratã de toatã „suita" alcãtuitã din cinci fiinte, aproape la fel de dragi inimii sale: un botros dresat, cu gusa plinã, pe care-1 îndrãgise pentru cã nu mai fluiera si nici nu împrosca apa, o cãtelusã micã, foarte sperioasã si linistitã, Roska, un motan supãrãcios, Matros, o fetitã neastîmpãratã si oachesã de vreo nouã ani, cu ochii cît roata carului si cu nãsucul ascutit, cãreia îi zicea surocika si, în sfîrsit, o femeie vîrstnicã, de vreo cincizeci si cinci de ani, cu bonetã albã si o cataveicã scurtã, cafenie, peste rochia de culoare închisã, cu numele Nastasia Karpovna Ogarkova. surocika era tîrgoveatã, orfanã de amîndoi pãrintii. Marfa Timofeevna o luase de milã, ca si pe Roska: atît cãtelusa, cît si fetita fuseserã gãsite pe stradã; si una, si alta erau slabe si flãmînde, le uda deopotrivã ploaia de toamnã. Pe Roska n-o cãutase nimeni; iar surocika fusese cedatã cu dragã inimã Marfei Timofeevna de unchiul sãu, un pantofar betiv, care nici el n-avea ce mînca, nici pe nepoatã n-o

hrãnea cum se cuvine, în schimb o bãtea cu calapodul. Pe jsfastasia Karpovna, bãtrîna o cunoscuse cu prilejul unui pelerinaj la o mãnãstire. Se apropiase de ea fãrã s-o cunoascã (îi plãcuse, dupã cum spunea însãsi Marfa Timofeevna, pentru cã se ruga frumos), intrase în vorbã cu ea si o poftise la o. ceascã de ceai. Din ziua aceea, nu se mai despãrtirã. Nastasia tCarpovna avea o fire foarte veselã si cît se poate de supusã. Era vãduvã fãrã copii, se trãgea din nobili scãpãtati; avea un cap rotund, încãruntit, mîinile albe si moi, o fatã puhavã cu trãsãturi mari si blînde, cu nasul cîrn, putin cam comic; o venera pe Marfa Timofeevna, iar aceasta o iubea foarte mult, desi o zeflemisea pentru inima-i foarte slabã; o atrãgeau toti bãrbatii tineri si rosea fãrã voie, ca o fetitã, la cea mai nevinovatã glumã, întregul sãu capital era alcãtuit din o mie douã sute de ruble, în asignate; trãia pe socoteala Marfei Timofeevna, însã ele se aflau pe picior de egalitate; Marfa Timofeevna n-ar fi admis slugãrnicia.
- A! Uite-1 pe Fedea! exclamã Marfa Timofeevna, de cum îl vãzu. Asearã nu mi-ai cunoscut familia: iat-o, admir-o acum. Ne-am adunat cu totii la ceai; acesta-i al doilea ceai, ca-n zilele de sãrbãtoare. Poti sã-i mîngîi pe toti: numai surocika nu se va lãsa dezmierdatã; iar motanul te va zgîria. Pleci chiar azi?
— Azi. Lavretki se asezã pe un scãunel. Mi-am si luat rãmas-bun de la Mãria Dmitrievna. Am vãzut-o si pe Liza vet a Mihailovna.

- Spune-i Liza, tăicută. Tu să-i spui Mihailovna?! si sezi binisor, c-ai să dărîmi scăunelul surocikăi.

- Se ducea la liturghie, urmă Lavretki. E într-adevăr evlavioasă?

- Da, Fedea, foarte evlavioasă. Mai mult decît noi amîn-doi. ,

— Parcă dumneavoastră nu sînteti evlavioasă? o întrebă Nastasia Karpovna, rostind peltic cuvintele. Azi la utrenie n-am mers, dar la liturghia de mai tîrziu ne vom duce.

— Ba nu, ai să te duci tu singură; eu m-am lenevit, maică, îi răspunse Marfa Timofeevna. Mie îmi place să mă răsfăt cu ceai.

I se adresa Nastasiei Karpovna cu „tu", desi se tineau pe picior de egalitate — vezi bine, nu degeaba era o Pestova: trei Pestovi figurau în pomelnicul lui Ivan Vasilievici Groznîi. Marfa Timofeevna stia lucrul acesta.

- Spuneti-mi, vă rog, începu iarăsi Lavretki, Măria Dmitrievna mi-a vorbit acum de... cum naiba îi zice?... Pansin. Cine-i ăsta?

— Ce limbută, Doamne iartă-mă! mormăi Marfa Timofeevna. Pesemne ti-a spus în taină că iată, chipurile, ce mai mire s-a ivit. Mai bine-ar susoti cu feciorul de popă; dar se vede că acela nu i-i destul. si doar încă nu-i nimic, slavă Domnului! iar ea a si început să flecărească.

- si de ce slavă Domnului? întrebă Lavretki.

- Ia' de-aceea, că flăcăul ăsta nu-mi place; si nici n-ai de ce să te lauzi cu dînsul.

- Nu vă place?

— Nu, doar n-o să-i cucerească pe toti. I-o fi de ajuns că 1-a îndrăgit Nastasia Karpovna. Biata văduvă se tulbură cu totul.

— Ce spui dumneata, Marfa Timofeevna, nu ti-i frică de Dumnezeu?! exclamă ea si pe loc o roseată îi acoperi fata si gîtul.

- si stie puslamaua, o întrerupse Marfa Timofeevna, stie cu ce s-o momească: i-a făcut cadou o tabacheră. Fedea, să-i ceri o priză de tabac: ai să vezi cît îi de frumoasă tabachera; are pe capac un husar călare. Ai face mai bine, maică, să nu te dezvinovătesti. Nastasia Karpovna se multumi numai să dea din mîini, în semn de protest.

- Bine, dar Lizei, întrebă Lavretki, îi place?

— Se pare că-i place. De altfel, Dumnezeu s-o înteleagă! stii doar că sufletul altuia-i o pădure întunecoasă, iar cel de fecioară cu atît mai mult. Uite, sufletul surocikăi — pas de-1 întelege! De ce se ascunde si totusi nu pleacă de cînd ai venit?

surocika pufni într-un rîs înăbusit si se repezi afară; iar Lavretki se sculă de la locul său.

- Da, rosti tărăgănat, e greu să întelegi sufletul de fecioară.

Se apropie să-si ia rămas-bun.

— Ei, te mai vedem curînd? îl întrebă Marfa Timofeevna.

- Cum s-o întîmpla, mătusico: doar nu stau departe.

- Da, că tu pleci la Vasilievskoe. Nu vrei să stai la Lavriki — ei bine, treaba ta! Numai să te duci si pe acolo, ca să te închini la mormîntul mamei tale, ba si la mormîntul bunicii. Acolo, în străinătate, ai adunat tot felul de întelepciuni si, cine stie, poate că din mormînt vor afla că ai venit la ele. Să nu uiti, Fedea! Fă un parastas si pentru Glafira Petrovna, uite, tine o rublă. la-o, ia-o, căci vreau eu să dau de-o slujbă pentru dînsa. In timpul vietii n-am iubit-o; dar, n-am ce zice, a fost o femeie de caracter. Era cuminte si nici pe tine nu

te-a obij-duit. Si acum, umblã sãnãtos, altfel ti s-ar urî cu mine.
si Marfa Timofeevna îsi îmbrãtisa nepotul.
- Iar Liza n-are sã-1 ia pe Pansin. Sã n-ai nici o grijã în privinta asta; nu-i ea pentru un bãrbat ca ãsta.
— Dar n-am nici o grijã, rãspunse Lavretki si plecã.

Capitolul XVIII

Dupã vreo patru ore, Lavretki porni spre casã. Briscã lui gonea pe un drum nepietruit de tarã. De vreo douã sãptãmîni

era secetã. O pîclã subtire si alburie se întindea în vãzduh si acoperea pãdurile din depãrtare, de unde venea iz de fum. O multime de nourasi întunecati, cu marginile nedeslusite, alunecau pe cerul albastru-palid. Un vînt uscat sufla destul de tare, ca un suvoi necontenit, fãrã sã împrãstie zãpuseala. Cu capul aplecat pe pernã si cu bratele încrucisate pe piept, Lavretki privea ogoarele desfãsurîndu-se în fugã ca un evantai, rãchitele care se iveau si dispãreau domol, stãncutele si ciorile neroade, care se uitau costis, cu o neîncredere tîmpã, spre trãsura de pe drum, precum si haturile lungi nãpãdite de pelinaritã, pelin si sorg de cîrnp, privea..., si aceastã pustietate roditoare, aceastã verdeatã proaspãtã a stepei, colinele line, rîpele cu tufisuri scunde de stejar, cãtunele cenusii si mestecenii subtiri, toatã aceastã priveliste ruseascã, pe care n-o vãzuse de multã vreme, îi umplea sufletul de un simtãmînt cald si în acelasi timp aproape trist. O apãsare plãcutã parcã îi strînse inima. Gîndurile-i rãtãceau în voie; conturul lor era tot atît de fumuriu si nedeslusit ca si cel al nourasilor din tãrii, îsi aduse aminte de copilãria lui, de maicã-sa, de moartea ei — cum fusese adus lingã dînsa si cum ea, apropiindu-i capul de sînul sãu, începuse sã plîngã înãbusit, dar, vãzînd-o pe Glafira Petrovna, tãcuse, îsi aduse aminte de tatãl sãu, la început viguros, nemultumit de toate, cu o voce metalicã, apoi orb, plîngãcios, cu barba cãruntã, neîngrijitã... îsi aminti cum o datã, la masã, întrecînd mãsura cu bãutura si pãtîndu-si servetul cu sos, fusese apucat de un rîs subit si începuse sã povesteascã, rosind si clipind din ochii lipsiti de vedere, despre cuceririle sale. Lavretki îsi aduse aminte de Varvara Pavlovna si-si miji ochii fãrã sã vrea, cum si-i mijeste omul sãgetat de o durere lãuntricã fulgerãtoare, scuturîndu-si capul. Apoi gîndurile i se oprirã la Liza.
„Iatã, se gîndi el, o fiintã tînãrã, care de-abia acum intrã în viatã. O fatã simpaticã; dar oare ce-o sã iasã din ea? E si frumusicã. Fata proaspãtã, palã, ochii si buzele la fel de serioase,

privirea sincerã si curatã. Pãcat, pare-se cã-i putin cam exaltatã. Are o staturã plãcutã, umblã atît de usor si are o voce potolitã, îmi place foarte mult cînd se opreste brusc, ascultã cu luare-aminte fãrã sã zîmbeascã; apoi rãmîne pe gînduri si-si aruncã pãrul peste cap. si mie-mi vine sã cred cã Pansin nu-i de ea. Totusi, care o fi fiind meteahna lui? La urma urmei, de ce sã mã las pradã visãrii? O sã porneascã si ea pe aceeasi cãrare pe care umblã toti. Mai bine sã atipesc." si Lavretki închise ochii.
Dar nu putu adormi si se cufundã în obisnuita toropealã a drumului. Ca si mai înainte, icoane din trecut se iveau molcom, i se perindau în suflet, amestecîndu-se cu alte imagini. Cine stie de ce, Lavretki începu sã se gîndeascã la Robert Peel..., la istoria Frantei..., la felul cum ar fi cîstigat o bãtãlie, dac-ar fi fost general; i se pãrea cã aude împuscãturi si

strigãte... Capul îi alunecã într-o parte, deschise ochii... Aceleasi privelisti de stepã. Potcoavele tocite ale lãturasilor scînteiau, rînd pe rînd, prin praful vãlurit; cãmasa galbenã a vizitiului, cu clini rosii la subsuori, se umfla de vînt... „Bine mã mai întorc în locurile pãrintesti", îi trecu prin cap lui Lavretki si strigã: „Mînã, vizitiu!" Se înfãsurã în manta si se lãsã de-a binelea pe pernã. Trãsura îl hurduca: Lavretki se ridicã în capul oaselor si deschise larg ochii, în fata lui, pe deal, se desfãsura un sãtuc; ceva mai departe se zãrea o cãsutã boiereascã veche, cu obloanele trase si cu pridvorul strîmb. hi curtea largã, începînd chiar de la poartã, crescuse urzica, verde si deasã, ca un pîlc de cînepã. Tot aici se afla un hambar din scînduri de stejar, încã trainic. Acesta era satul Vasilievskoe. Surugiul coti spre poartã si îsi opri caii. Feciorul lui Lavretki se sculã în picioare pe caprã si, pregãtindu-se sã sarã jos, strigã: „Hap, hap!" Se auzi un lãtrat rãgusit si slab; dar dinele nu catadicsi sã se arate. Feciorul dãdu iarãsi sã sarã si mai rãcni o datã: „Hap, hap!" Lãtratul vlãguit se repetã, iar

t

dupã cîteva clipe, nu se stie de unde, se ivi în curte un om în caftan de nanchin, cu crestetul alb ca zãpada. Se uitã spre trãsurã, punîndu-si palma streasinã la ochi; se lovi deodatã cu amîndouã mîinile peste solduri, o clipã se învîrti pe loc, apoi se repezi sã deschidã poarta. Trãsura intrã în curte hîrsîin-du-si rotile prin urzici si se opri în fata pridvorului. Bãrbatul cu crestetul alb, foarte sprinten dupã aparente, stãtea cu picioarele crãcãnate, într-o pozitie sucitã, pe ultima treaptã si descheia cu înfrigurare burduful de piele al trãsurii, apoi îl trase în sus, ajutînd boierului sã coboare, si-i sãrutã mîna.

— Bine te-am gãsit, mosule, rosti Lavretki. Mi se pare cã-ti zice Anton? O mai duci?

Bãtrînul fãcu o plecãciune în tãcere si porni fuga dupã chei. între timp, surugiul stãtea nemiscat, aplecat într-o rînã si trãgînd cu coada ochiului la usa încuiatã. Iar feciorul lui Lavretki, cum sãri jos, asa si rãmase, într-o pozã pitoreascã, cu o mînã pe caprã. Bãtrînul aduse cheile si, fãrã sã fie nevoie, se încovoie ca un sarpe, ridicînd coatele sus de tot, descuie usa, se feri într-o parte si din nou fãcu o plecãciune pînã în pãmînt.

„latã-mã-s acasã, iatã cã m-am întors", se gîndi Lavretki, intrînd în antreul micut, pe cînd obloanele se deschideau, trosnind si scîrtîind, unul dupã altul, iar lumina zilei pãtrundea în încãperile pustii.

Capitolul XIX

Cãsuta în care se instala Lavretki si în care, cu doi ani mai înainte, îsi dãduse sufletul Glafira Petrovna fusese duratã în veacul trecut din lemn trainic de pin. Ca înfãtisare, pãrea subredã; dar ar mai fi putut dãinui încã vreo cincizeci de ani, poate si mai mult. Lavretki strãbãtu toate odãile si, spre

rnarea nemultumire a mustelor bãtrîne si vlãguite, cu praf alb pe spate, care sedeau nemiscate pe tavan, porunci sã se deschidã pretutindeni ferestrele. De la moartea Glafirei petrovna nimeni nu le mai deschisese, în casã, toate rãmãseserã asa cum fuseserã odinioarã, în salon, canapelutele albe cu picioare subtiri, capitonate cu stofã lucioasã gri, ponosite si stricate, aminteau stãruitor de vremurile Ecaterinei. Tot în salon se afla jiltul preferat al stãpînei, cu speteaza înaltã si dreaptã, de care dînsa nici la bãtrînete nu se sprijinea. Pe peretele din fatã atîrna strãvechiul portret al strãbunicului lui Feodor, Andrei Lavretki. Fata-i înveninatã si mohorîtã de-abia se distingea pe fondul înnegrit si scorojit. Ochii sãi mici si rãi priveau morocãnos pe sub pleoapele-i cãzute, umflate parcã. Pãrul

negru, nepudrat, stãtea zburlit ca o perie deasupra unei frunti greoaie, brãzdate de zbîrcituri. De coltul portretului atîrna o cununã din siminoc prãfuit, „însãsi Glafira Petrovna a binevoit s-o împleteascã", îl încunostintã Anton, în dormitor trona un pat îngust si înalt, sub un polog fãcut dintr-un material vãrgat, vechi si foarte trainic. Un maldãr de perne decolorate si o plapumã matlasatã subtire se aflau pe pat; iar deasupra capului atîrna icoana înfãtisînd intrarea Maicii Domnului în bisericã, Icoana pe care aceastã fatã bãtrînã, murind singurã si uitatã de toti, a dus-o, pentru cea din urmã oarã, la buzele-i aproape reci. Mãsuta de toaletã — de marche-tãrie, cu mînere de aramã, avînd o oglinjoarã strîmbã într-o ramã auritã înnegritã de vreme — se gãsea lîngã fereastrã. Alãturi de dormitor se afla un mic paraclis, cu peretii goi si, în colt, cu un iconostas masiv. Pe jos era asternut un covoras ros si picurat cu cearã, pe care Glafira Petrovna bãtea mãtãnii pînã la pamînt. Anton plecã împreunã cu feciorul lui Lavretki sã descuie grajdul si sopronul, în locul lui se înfãtisã o bãtrînicã aproape de aceeasi vîrstã cu dînsul, legatã cu o basma pînã la sprîncene; îi tremura capul si privirea-i era nãucã, dar exprima rîvnã - obiceiul vechi de a sluji cu smere-

t

nie — si în acelasi timp un fel de compãtimire respectuoasã. Sãrutã mîna lui Lavretki si se dãdu îndãrãt, oprindu-se lîngâ usã în asteptarea poruncilor. Lavretki nu-si aducea aminte în ruptul capului cum îi zicea si nici nu stia mãcar dacã o mai vãzuse vreodatã. O chema Aprakseia. Cu vreo patruzeci de ani mai înainte, aceeasi Glafira Petrovna o alungase de la curtea boiereascã si o pusese gãinãreasã. De altfel, ea vorbea putin, ca si cum ar fi dat în mintea copiilor, si în privirea ei nu aflai decît slugãrnicie. Pe lîngã cei doi bãtrîni si încã trei copii pîntecosi în cãmesoaie lungi, strãnepotii lui Anton, la curtea boiereascã mai hãlãduia un tãran ciung, scutit de bir; acesta bolborosea ca un gotcan si nu era bun de nimic. Nici cîinele neputincios care îl întîmpinase pe Lavretki la sosire cu lãtratul sãu nu era cu mult mai folositor. Stãtea legat de vreo zece ani cu un lant greu, cumpãrat din porunca Glafirei Petrovna, si abia-abia dacã mai era în stare sã se miste si sã-si tîrascã povara. Dupã ce cercetã casa, Lavretki iesi în grãdinã si rãmase multumit de ea. Era nãpãditã toatã de buruieni, brusturi, agrise si zmeurã. Avea însã umbrã multã, multi tei bãtrîni, care impresionau prin mãretia lor si prin asezarea ciudatã a ramurilor; fuseserã sãditi prea des si cîndva — cu vreo sutã de ani înainte — fuseserã tunsi. Grãdina se sflrsea cu un iaz luminos, împrejmuit de trestii înalte si roscate. Urmele vietii omenesti se sterg foarte repede: conacul Glafirei Petrovna nu avusese vreme sã se sãlbãticeascã, dar pãrea cufundat într-o picotealã tãcutã, în care motãie toate cele pe pãmînt, dacã nu se molipsesc de neastîmpãrul omului. Feodor Ivanîci trecu si prin sat; babele-1 priveau din pragul caselor, sprijinindu-si obrazul cu mîna; tãranii se închinau de departe, copiii fugeau în lãturi, cîinii lãtrau nepãsãtori, în sfîrsit, îl încercã foamea; slugile si bucãtarul urmau sã soseascã însã abia pe searã. Carul cu provizii din Lavriki încã nu venise. Atunci Lavretki se vãzu nevoit sã cearã ajutorul lui Anton. Acesta se descurcã pe loc: prinse, tãie si jumuli o gãinã

bãtrînã; Aprakseia o curãtã si o spãlã multã vreme, frecînd-o ca pe o rufã, înainte de a o pune în oalã. în sfîrsit, cînd gãina era fiartã Anton asternu o fatã de masã si asezã tacîmurile. Puse o solnitã argintatã si înnegritã, pe trei picioruse, si o carafã slefuitã, cu dop de sticlã rotund si cu gîtul îngust, în cele din urmã Anton îl vesti pe Lavretki, cu o

voce cîntãtoare, cã masa era gata. Dupã aceea se postã în spatele scaunului, înfãsurîndu-si pumnul drept cu un servet si împrãstiind un iz tare, stãtut, asemãnãtor cu mirosul lemnului de chiparos. Lavretki gustã supa si scoase o bucatã de gãinã. Pielea ei era acoperitã cu un fel de buburuze mari; o vînã groasã trecea prin fiecare picior; carnea mirosea a surcicã si a lesie. Isprãvind de mîncat, Lavretki spuse cã ar bea ceai, dacã... „Vi-1 pregãtesc numaidecît!" îl întrerupse mosul si se tinu de fãgãduialã. Se descoperi un pic de ceai, înfãsurat într-un petic de hîrtie rosie, se gãsi un samovar mic, dar care fierse foarte repede si zgomotos; se descoperi si niste zahãr, bucãtele foarte mici, parcã topite. Lavretki bãu ceaiul dintr-o ceascã mare; o tinea minte încã din copilãrie: avea zugrãvite niste cãrti de joc, si cu ea erau ospãtati numai musafirii. Acum bea el din ea, întocmai ca un strãin. Spre searã sosirã slujitorii. Lavretki nu vru sã se culce în patul mãtusã-sii si porunci sã i se astearnã în sufragerie. Dupã ce stinse luminarea, multã vreme privi în juru-i si-1 cuprinserã gîndurile triste, încerca sentimentul, cunoscut de orice om care a fost nevoit sã însnopteze pentru întîia datã într-o casã nelocuitã de mult. I se pãrea cã întunericul ce-1 învãluia din toate pãrtile nu se putea obisnui cu noul locatar. Parcã si peretii casei erau uimiti, în sfîrsit, stãpînul oftã, îsi trase plapuma peste cap si adormi. Anton se culcã cel din urmã: susoti multã vreme cu Aprakseia, suspinã cu jumãtate de gurã si de vreo douã ori îsi fãcu semnul crucii. Nici unul din ei nu se astepta sã se statorniceascã la ei, în Vasilievskoe, cînd dincolo, la doi pasi, avea o mosie asa de frumoasã, cu un conac întemeiat atît de bine.

Nici nu le trecea prin cap cã tocmai de curtea aceea i se fãcuse lehamite lui Lavretki, conacul îi trezea amintiri dureroase. Anton susoti cît susoti; apoi luã un bãt, lovi cu el, dupã rînduiala paznicului, într-o scîndurã care amutise multã vreme, agãtatã de hambar, si pe datã atipi în ogradã fãrã sã-si acopere capu-i alb. Era o noapte linistitã si plãcutã de mai. Un somn dulce îl cuprinse pe mosneag.

Capitolul XX

A doua zi Lavretki se sculã mai devreme, stãtu de vorbã cu starostele, trecu pe la hambar, porunci sã fie slobozit din lant cîinele, care de-abia scoase un lãtrat slab, dar nici nu se urni de lîngã cusca lui. Apoi întorcîndu-se acasã, stãpînul se cufundã într-o toropealã linã, din care nu mai iesi toatã ziua. „latã-mã dat la fund!" îsi spuse de mai multe ori. sedea la fereastrã, fãrã sã se miste, parcã ar fi ascultat curgerea vietii linistite care-1 înconjura si zgomotele rare ale acestui colt rustic. Uite, undeva, dincolo de bãlãria urzicilor, se auzea un glas subtirel-subtirel; dincoace, un tîntar parcã îi tinea isonul. Glasul tãcu, dar tintarul tiui mai departe. Prin zumzetul unanim, trist si sîcîitor al mustelor rãzbãtea zbîrnîitul unui bãr-zãun gras, care nu avea altã treabã decît sã se izbeascã de tavan. Un cocos cîntã în drum, tãrãgãnînd rãgusit nota din urmã. Se auzi un car, în sat scîrtîi o poartã. „De ce?" rãsunã deodatã un glas dogit de muiere. „Of, tu, îngerasule!" îi spuse Anton unei fetite de doi ani, pe care o legãna în brate. „Adu cvas", rosti acelasi glas de femeie si deodatã se asternu o tãcere adîncã. Nu se auzea nici un zgomot, nici o adiere. Vîntul nu misca nici o frunzã. Rîndunelele zburau repede, fãrã tipãt, una dupã alta, rãzînd pãmîntul; iar zborul lor tãcut îti strecura în suflet tristete. „latã-mã dat la fund! se gîndi

iarãsi Lavretki. Totdeauna, din toate timpurile, viata aici este linistitã si înceatã, îsi urmã el gîndul, cine intrã în cercul ei trebuie sã i se supunã: aici n-ai de ce sã te tulburi, sã te

rãzvrãtesti; aici izbuteste numai cel ce-si croieste cãrarea în tihnã, cum trage tãranul brazda cu plugul. si cîtã vigoare e în jur, cîtã sãnãtate în aceastã tãcere inertã! Uite aici, sub fereastrã, un brusture vînjos îsi face drum prin iarba deasã. Deasupra, leusteanul îsi înaltã tulpina mustoasã, garofitele îsi aruncã si mai sus zulufii trandafirii; iar acolo, mai departe, pe cîmpuri, luceste secara, dã în pîrg ovãzul si fiecare frunzã de copac, fiecare fir de iarbã pe tulpina sa se întinde în voie, cît poate. Pentru o dragoste de femeie mi-am irosit anii cei mai frumosi, se gîndi mai departe Lavretki, fie ca plictiseala de aici sã mã trezeascã, sã-mi dea liniste si sã mã învete sã nu mã grãbesc, de orice treabã m-as apuca". si se cufundã din nou în ascultarea linistii fãrã sã astepte ceva si în acelasi timp parcã tot asteptînd necontenit: tãcerea îl cuprinse de pretutindeni, soarele aluneca lin pe cerul albastru si linistit, iar norii pluteau domol pe întinderile lui. Se pare cã ei stiau încotro si de ce plutesc, în acelasi timp, în alte pãrti ale pãmîntului, viata clocotea, se zorea, vuia. Aceeasi viatã aici curgea neauzitã, ca si apa printre ierburile mlastinii. si pînã seara tîrziu Lavretki nu se putu smulge din contemplarea acestei vieti trecãtoare, ca apa care curge. Durerile trecutului se topeau în sufletu-i ca zãpezile primãvara si — lucru ciudat! - niciodatã nu simti o iubire asa de adîncã si de puternicã pentru pãmîntul patriei sale.

Capitolul XXI

Timp de douã sãptãmîni, Feodor Ivanîci fãcu rînduialã în casa Glafirei Petrovna, porunci sã fie curãtate curtea si grãdi-

na. De la Lavriki se aduse mobilã comodã, din oras îi sosirã vinuri, cãrti, reviste; în grajd îsi fãcurã aparitia cai. Intr-un cuvînt, Feodor Ivanîci îsi înjghebã toate cele trebuitoare si începu sã trãiascã si ca boierii, si ca sihastrii. Zilele-i treceau monoton, totusi nu se plictisea, desi nu vedea pe nimeni. Se ocupa grijuliu si cu sîrg de gospodãrie, umbla cãlare prin împrejurimi, citea. De altfel, citea putin: îi plãcea mai mult sã asculte povestile lui mos Anton. De obicei, Lavretki se aseza la fereastrã, cu o pipã si cu o ceascã de ceai rece. Anton se oprea lîngã usã, cu mîinile la spate, si îsi începea tacticos povestirile din vremuri de demult, vremuri legendare, cînd ovãzul si secara nu se vindeau cu banita, ci cu sacul mare, douã-trei copeici sacul. Pe-atunci, în toate pãrtile, chiar pînã-n coasta orasului, se întindeau pãdurea de nepãtruns si stepa nedespãrtitã. „Iar acuma, se jelea mosul, care împlinise vreo optzeci de ani, asa s-a tãiat si s-a arat totul, cã nu mai ai pe unde merge." Anton mai povesti multe si mãrunte despre stãpîna sa, Glafira Petrovna: cît de chibzuitã si de chivernisitã era si cum un oarecare domn, un vecin tînãr, cãutase sã-i placã si începuse s-o viziteze des si cum, de dragul acestuia, domnia sa binevoise sã-si punã ca podoabã boneta de zile mari, cu panglici de culoare ros-închis, si rochia galbenã din frufru levantin. Dar dupã aceea s-a mîniat pe megiesul acela pentru o întrebare necuviincioasã: „Domnia voastrã, cicã, trebuie sã aveti frumos capital?" si a dat poruncã sã nu mai fie primit în casã si cum, tot atunci, a lãsat cu limbã de moarte ca totul, pînã la cea mai micã bucatã de cîrpã, sã fie înfãtisat lui Feodor Ivanîci. si cu drept cuvînt, Lavretki gãsi bulendrele mãtusii neatinse, printre care si boneta de sãrbãtoare cu panglici rosii, si rochia galbenã din frufru levantin. Acte vechi si documente interesante, la care se astepta Lavretki, nu se gãsirã de nici un fel, în afarã de o cãrtulie învechitã, în care bunicul sãu, Piotr Andreici, notase fie: „Sãrbãtorirea în orasul Sankt-Petersburg a pãcii încheiate cu imperiul turcesc de

Luminãtia sa, printul Aleksandr Aleksandrovici Prozo-rovski"; fie reteta unui decoct pentru piept, cu observatia: „Această prescriptie a fost datã generãlesei Praskovia Feodo-rovna Saltîkova de protoprezviterul bisericii Sfintei Treimi dãtãtoare de viatã, Feodor Avksentievici"; fie noutãti politice de felul acesta: „Despre tigrii frantuzi parcã nu se mai vorbeste nimic" — si alãturi de aceasta: „în Moskovskie vedo-mosti se scrie cã a murit domnul premier-maior Mihail Petrovici Kolîcev. N-o fi fiul lui Piotr Vasilievici Kolîcev?" Lavretki mai gãsi cîteva calendare vechi, niste cãrti care tãlmãceau visele si opera cu misterele domnului Ambodik. Multe amintiri îi rãscoli cartea Simboluri si embleme, cunoscutã, dar de mult uitatã, în masa de toaletã a Glafirei Petrovna, Lavretki gãsi un pachet mic, legat cu o panglicã neagrã, pecetluit cu cearã de aceeasi culoare si bãgat tocmai în fundul sertarului, în pachet se aflau, fatã în fatã, portretul în pastel al tatãlui sãu, din tinerete, cu bucle moi rãsfirate pe frunte, cu ochii ca migdala, galesi, si cu gura întredeschisã, si portretul aproape sters al unei femei palide, în rochie albã si cu un trandafir alb în mînã, mama lui. Cît despre Glafira Petrovna, aceasta nu îngãduise niciodatã sã i se facã portretul. „Eu, taicã, Feodor Ivanîci, îi spuse Anton lui Lavretki, cu toate cã pe atunci nu aveam locuintã la conacul boieresc, totusi îl tin minte pe strãbunul domniei voastre, Andrei Afanasievici, cum de nu: aveam saptesprezece ani împliniti cînd domnia sa si-a dat duhul. O datã s-a întîmplat sã-1 întîl-nesc în grãdinã, de fricã mi s-au tãiat picioarele; totusi nu mi-a fãcut nimic, numai m-a întrebat cum îmi zice si m-a trimis în casã la dînsul sã-i aduc batista. Era boier, nici vorbã - pe nimeni nu-1 recunostea mai mare. Cãci strãmosul dumneavoastrã, cum vã spun, avea un talisman minunat, dãruit de un cãlugãr de la Muntele Athos. si i-a spus cãlugãrul cela: «Pentru bunãvointa ta, boierule, ti-1 dãruiesc; poartã-1 si sã nu-ti fie teamã de Judecata de apoi». Doar pe atunci, taicã, se

t

stie ce vremuri erau: boierul ce voia aceea si fãcea. Iar dacã cumva vreunul dintre domni îndrãznea sã i se punã împotrivã, el numai cã-i arunca o cãutãturã si spunea: «Esti un om de nimic», asta era vorba domniei sale cea de toate zilele. si a trãit strãbunul domniei voastre, fie-i tãrîna usoarã, în casa cea micã, duratã din lemn. Dar ce de-a bogãtii n-a lãsat dupã dîn-sul, cîtã argintãrie, fel de fel de provizii - toate pivnitele erau pline vîrf. Era gospodar. Carafa ceea, pe care ati binevoit s-o lãudati, a domniei sale era: din ea bea votcã. Dar, iaca, bunicul domniei voastre, Piotr Andreici, si-a înãltat conac de piatrã, avere însã n-a agonisit. Toate i-au mers anapoda. si a trãit mai rãu decît babacu' si nici de plãceri n-a avut parte, iar banii toti s-au irosit, de n-ai cu ce sã-1 pomenesti; o lingurã de argint n-a lãsat. Doar Glafira Petrovna dacã le-a mai rînduit cît de cît." „Oare-i adevãrat, îl întrerupse Lavretki, cã oamenii îi ziceau «Hoasca cea bãtrînã»"? „Ei, da' cine-i zicea!" rãspunse Anton nemultumit.

- D-apoi, taicã, se hotãrî într-o zi mosul sã-1 întrebe, cucoana noastrã pe unde binevoieste sã-si aibã sãlasul?

— M-am despãrtit de nevastã, rosti în silã Lavretki, si te rog sã nu mã mai întrebi de ea.

— Am înteles, îi rãspunse trist bãtrînul.

Cam dupã vreo trei sãptãmîni, Lavretki încalecã si plecã în orasul O..., la Kalitini, unde petrecu o searã. Era acolo si Lemm, care-i plãcu foarte mult lui Lavretki. Desi, din capriciul pãrintelui sãu, el nu stia sã cînte la nici un instrument, totusi avea o adevãratã pasiune pentru muzicã, pentru muzica serioasã, clasicã, în seara aceea, Pansin nu se afla

la Kalitini. Guvernatorul îl trimisese undeva, afarã din oras. Liza cîntã singurã si foarte bine. Lemm se însufleti, se simti cuprins de elan, fãcu o hîrtie sul si dirija cu ea, drept baghetã. Mãria Dmitrievna la început se înveseli, vãzîndu-1 în vervã; apoi se duse la culcare. Dupã ea, Beethoven îti punea nervii la grea încercare. Pe la miezul noptii, Lavretki îl petrecu pe Lemm

pînã acasã si mai stãtu la el cam pînã la trei spre dimineatã. Lemm vorbi mult; îsi îndreptã spinarea gîrbovitã si îsi fãcu niari ochii, care strãluceau. Chiar si pãrul i se zburlise putin deasupra fruntii. De atîta timp nimeni nu se interesase de el; iar Lavretki îi arãta o vãditã atentie, punîndu-i întrebãri, amabil si prevenitor. Bãtrînul se simti miscat. La sfîrsit el îi prezentã oaspetelui lucrãrile proprii, se aseză la pian, ba chiar cîntã cu o voce stinsã cîteva crîmpeie din compozitiile sale, printre care în întregime o baladã de Schiller, Fridolin, pusã de el pe note. Lavretki îl lãudã, îl rugã sã repete unele bucãti, iar la plecare îl pofti sã vinã ca oaspete la mosia lui pentru cîteva zile. Lemm, care-1 conduse pînã în stradã, primi invitatia numaidecît si îi strînse mîna cu cãldurã. Dar, dupã ce rãmase singur, în aerul proaspãt si rãcoros de afarã, în fata zorilor care de-abia mijeau, îsi roti privirile, îsi micsorã ochii, se zgribuli, ca si cum s-ar fi simtit vinovat de ceva, si intrã cu pas domol în cãmãruta sa. „Ich bin wohl nicht klug" (Nu-s în toate mintile), sopti el, culcîndu-se în patu-i scurt si tare. încercã sã se prefacã bolnav cînd peste cîteva zile Lavretki veni sã-1 ia cu briscã. Dar Feodor Ivanîci intrã în camera lui si-1 convinse. Pe Lemm îl impresiona îndeosebi faptul cã Lavretki adusese la tarã anume pentru el un pian. Am îndoi se duserã la Kalitini si petrecurã acolo seara, însã mai putin plãcut decît ultima datã. Pansin era de fatã si povesti multe despre cãlãtoria lui, maimutãrindu-i foarte nostim pe mosierii cu care se întîlnise. Lavretki rîse, însã Lemm stãtu tãcut si nu iesi din coltul lui; se misca încetisor, ca un pãianjen, cu tot trupul. Avea privirea posomoritã, nãucã si se înviorã numai cînd Lavretki se ridicã de plecare. Chiar si în cãleascã, bãtrînul stãtu mai departe ursuz si zgribulit. Dar vãzduhul linistit si cald, adierea usoarã, umbrele domoale, mireasma ierbii si a mugurilor de mesteacãn, sclipirea pasnicã a cerului înstelat, fãrã lunã, fornãitul si tropotul mãsurat al cailor - tot farmecul cãlãtoriei, al primãverii si al noptii se strecurã în sufletul

bietului neamt si-1 fãcu sã intre cel dintîi în vorbã cu Lavretki.

Capitolul XXII

JN

Lemm vorbi despre muzicã, despre Liza, apoi iarãsi despre muzicã. Cînd pomenea de Liza, rostea cuvintele parcã mai rar. Lavretki aduse vorba despre compozitiile lui si, mai în glumã, mai în serios, îi propuse sã scrie, pentru el, un libret.

- Hm, un libret, rãspunse Lemm, nu, nu-i de mine; eu nu mai am vioiciunea, imaginatia vie pe care o cere opera; acum m-au pãrãsit puterile... si, dacã as mai putea face ceva, m-as multumi sã scriu romante si, bineînteles, as prefera cuvinte frumoase...

Tãcu si multã vreme stãtu nemiscat, cu ochii ridicati spre cer.

— De exemplu, rosti el, în sfîrsit, cam asa ceva: „O, stele, voi stele neprihãnite!"...

Lavretki se întoarse putin cu fata cãtre neamt si începu sã-1 priveascã.

- O, stele, voi stele neprihãnite, repetã Lemm... priviti deopotrivã pe cei drepti si pe cei vinovati, dar numai cei cu inima curatã, sau ceva în felul acesta... vã înteleg, adicã nu, vã

îndrãgesc. De altfel, nu-s poet, nu-i de mine! Dar ceva cam asa, ceva înãltãtor.
Lemm îsi sãltã pãlãria pe ceafã; în lumina de amurg a noptii înstelate, fata lui pãrea mai palidã, mai tînãrã.
— si voi, urmã cu glas tot mai scãzut, voi stiti cine iubeste, cine stie sã iubeascã, pentru cã voi sînteti fãrã prihanã si numai voi puteti aduce alinarea... Nu, nu e bine! Nu-s poet, rosti el, dar ar trebui ceva asemãnãtor...
t 81
— Regret cã nici eu nu-s poet, spuse Lavretki.
- Vise desarte! grãi Lemm si se ghemui în coltul trãsurii, îsi închise ochii, ca si cum s-ar fi pregãtit sã adoarmã.
Trecurã cîteva clipe... Lavretki ciuli urechile... „Stele, stele neprihãnite, dragoste", soptea bãtrînul.
„Dragoste", repetã pentru sine Lavretki. Cãzu pe gînduri si o povarã i se lãsã pe inimã.
— Ati scris o muzicã minunatã pentru Fridolin, Hristofor Fedorîci, rosti Lavretki cu glas tare. Ce credeti, acest Fridolin, de îndatã ce contele 1-a prezentat sotiei sale, a ajuns amantul ei, da?
- Asa vã închipuiti, rãspunse Lemm, pentru cã aveti pesemne experientã... Deodatã tãcu si se întoarse încurcat. Lavretki zîmbi în silã; apoi si el îsi îndreptã privirea spre drum.
Stelele începurã sã pãleascã si cerul sã batã în cenusiu cînd briscã se opri în fata pridvorului cãsutei din Vasilievskoe. Lavretki îsi conduse oaspetele în odaia ce-i fusese rînduitã, se întoarse în biroul sãu si se asezã la fereastrã, în grãdinã, privighetoarea îsi zicea ultimul cîntec înainte de revãrsatul zorilor. Lavretki îsi aminti cã si în grãdina Kalitinilor cîntase o privighetoare, îsi mai aduse aminte de miscarea domoalã a ochilor Lizei, cînd, dupã cele dintii triluri, si-i întorsese spre fereastra întunecoasã. Prinse sã se gîndeascã la ea si sufletul i se linisti, „Fatã fãrã prihanã, spuse cu jumãtate de gurã, stele neprihãnite", adãugã zîmbind si se duse linistit la culcare.
Iar Lemm sezu multã vreme în patul lui cu caietul de note pe genunchi: era cuprins de înflãcãrare, de emotie; se simtea înduiosat si-i presimtea fericita apropiere a inspiratiei..., dar îi lipsirã puterile ca s-o astepte...
- Nu-s poet si nici muzician! sopti în cele din urmã. si capul sãu obosit se lãsã greoi pe pernã.
82
t
Capitolul XXIII
A doua zi de dimineatã gazda si oaspetele luarã ceaiul în grãdinã sub un tei bãtrîn.
- Maestre, îi spuse între altele Lavretki, în curînd va trebui sã scrieti o cantatã festivã.
- Cu ce prilej?
— Cu prilejul cãsãtoriei domnului Pansin cu Liza. N-ati bãgat de seamã ieri cum îi fãcea curte? Se pare cã lucrurile sînt aproape puse la cale.
— Asta n-are sã se întîmple! izbucni Lemm.
- De ce?
— Fiindcã nu-i cu putintã. De altfel, adãugã el dupã o scurtã pauzã, în lume totu-i posibil, îndeosebi aici, la dumneavoastrã, în Rusia.
— Deocamdatã sã lãsãm Rusia în pace si spuneti-mi ce gãsiti rãu în cãsãtoria asta?
— Totul, de la început pînã la sfîrsit. Lizaveta Mihailovna e o fatã cu sentimentul

dreptãtii, serioasã, are simtãminte superioare, iar el... el e un di-le-tant, într-un cuvînt.
- Totusi, ea-1 iubeste? Lemm se sculã de pe bancã.
- Nu, ea nu-1 iubeste; adicã ea are o inimã foarte curatã si nici nu stie ce înseamnã sã iubesti. Madam von Kalitin îi spune cã el este un tînãr cumsecade; iar ea o ascultã pe madam von Kalitin, pentru cã-i încã un copil, desi are nouãsprezece ani. îsi face rugãciunea dimineata, se închinã seara, pentru asta meritã toatã lauda; dar nu-I iubeste. Ea poate sã iubeascã numai ceea ce-i frumos; iar el nu-i frumos, adicã sufletul lui nu-i frumos.

Lemm vorbi pe nerãsuflate si cu pasiune, fãcînd pasi mãrunti, încolo si încoace, pe dinaintea mãsutei de ceai, cu privirile risipite pe pãmînt.
- Scumpe maestre, exclamã deodatã Lavretki, nu stiu de ce-mi face impresia cã v-ati îndrãgostit de verisoara mea.
Lemm se opri brusc.
— Vã rog, rosti cu vocea nesigurã, nu vã bateti joc de mine în halul ãsta. Nu mi-am pierdut mintile: în fata mea se deschide mormîntul si nu un viitor trandafiriu.
Lui Lavretki i se fãcu milã de bãtrîn; îi ceru iertare. Dupã ceai, Lemm îsi executã la pian cantata, iar în timpul prînzului tot Lavretki îl ascultã cu luare-aminte si cu interes.
- Ce pãrere aveti, Hristofor Fedorîci, îi spuse la urmã, se pare cã acum toatã gospodãria se aflã în bunã rînduialã, toatã grãdina-i în floare... N-ar fi bine s-o invitãm aici pentru o zi, împreunã cu maicã-sa si cu bãtrîna mea mãtusã? Asta v-ar face plãcere?
Lemm îsi plecã fruntea deasupra farfuriei.
— Invitati-le, rosti de-abia auzit.
— Se cuvine sã-1 invit si pe Pansin?
— Deloc, rãspunse bãtrînul, cu un zîmbet aproape copilãresc. Peste douã zile, Lavretki plecã în oras, la Kalitini.

Capitolul XXIV

Ii gãsi pe toti acasã, dar nu-si mãrturisi de îndatã gîndul. Voia sã vorbeascã mai întîi cu Liza. întîmplarea îl ajutã. Râmaserã amîndoi singuri în salon, începurã sã discute; Liza izbutise sã se obisnuiascã cu dînsul — de altfel, nu se sfia îndeobste de nimeni. El o asculta, o privea în fatã si îsi repeta în minte cuvintele lui Lemm, cu care era de acord. Se întîm-

plã uneori ca doi oameni care se cunosc, dar nu sînt prieteni, sã se apropie sufleteste în cîteva clipe, iar aceastã stare sufleteascã le-o cunosti dintr-o datã dupã priviri, dupã zîmbe-tul lor linistit si amical, dupã miscãri. Asa se întîmplã cu Lavretki si cu Liza. „Acum stiu cine-i el", se gîndi fata privindu-1 cu blîndete. „Acum stiu cine-i ea", îsi zise el. Iar mai tîrziu nu rãmase surprins cînd ea îi destãinui, ce-i drept cu o anumitã greutate, cã de mult îi stãtea pe inimã sã-i spunã ceva, dar se temea sã nu-1 supere.
— Vorbeste fãrã teamã, îi rãspunse Lavretki si se opri în fata ei.
Ochii limpezi ai Lizei se înãltarã spre el.
— Sînteti asa de bun, începu ea si în acelasi timp se gîndi: „Da, el are suflet bun..." Sã mã iertati, nu s-ar cuveni sã am îndrãzneala de a vã vorbi..., dar, cum de-ati putut..., de ce v-ati despãrtit de sotia dumneavoastrã?
Lavretki tresãri, se uitã la Liza si se asezã mai aproape de ea.

— Copila mea, rosti el, te rog sã nu te atingi de rana asta. Mîinile ti-s delicate, totusi mã va durea.
- stiu, urmã Liza, ca si cum nu 1-ar fi auzit, ea-i vinovatã si nu vreau s-o apãr; dar cum se poate desface ceea ce a legat Dumnezeu?
— In privinta asta, convingerile noastre se deosebesc foarte mult, Lizaveta Mihailovna, rosti Lavretki destul de apãsat, noi nu ne vom întelege. Liza îngãlbeni; tremura usor din tot trupul, cu toate acestea nu se lãsã.
- Trebuie sã iertati, spuse ea în soaptã, dacã vreti sã fiti iertat la rîndul dumneavoastrã.
- Sã iert! repetã Lavretki. Mai întîi ar trebui sã stii pentru cine îti pui cuvîntul. S-o iert pe femeia asta, s-o primesc iarãsi în casã, pe dînsa, o fiintã goalã, lipsitã de inimã! si cine ti-a spus cã ea doreste sã se întoarcã la mine? Nici vorbã, ea-i foarte multumitã de situatia sa... Ce sã mai discutãm! Nu

meritã nici sã-i pronunt numele. Esti prea curatã, nici nu poti pricepe asemenea fiintã.
— De ce o jigniti?! rosti Liza cu oarecare greutate. Mîinile îi tremurau vãdit. Doar dumneavoastrã ati fost cel care a pãrãsit-o, Feodor Ivanîci.
— Dar ti-am mai spus, o înfruntã Lavretki, într-o izbucnire involuntarã de nerãbdare, habar n-ai ce fel de creaturã-i asta!
— Atunci de ce v-ati cãsãtorit cu ea? sopti Liza, plecîndu-si ochii în pãmînt.
Lavretki sãri îndatã de pe scaun.
— De ce m-am cãsãtorit? Pe atunci eram tînãr si fãrã experientã. M-am înselat, m-a atras înfãtisarea ei frumoasã. Nu cunosteam femeile, nu stiam nimic. Sã te ajute Dumnezeu sã faci o cãsãtorie mai fericitã! Dar, crede-mã, dinainte nu se poate garanta pentru nimic.
— si eu as putea sã nu fiu fericitã, spuse Liza (si glasul ei începu sã tremure), dar atunci va trebui sã mã supun. Eu nu stiu sã vorbesc, dar dacã nu ne-am supune...
Lavretki îsi strînse pumnii si bãtu din picior. - Nu vã supãrati, iertati-mã, se grãbi sã spunã Liza. în aceeasi clipã intrã Mãria Dmitrievna. Liza se sculã si vru sã plece.
— Mai stai, strigã pe neasteptate Lavretki, în urmã-i. Am o mare rugãminte fatã de Mãria Dmitrievna si de dumneata. Vã rog sã-mi faceti o vizitã cu prilejul inaugurãrii conacului meu. stiti cã mi-am fãcut rost si de un pian, îl am pe Lemm ca musafir. Liliacul e-n floare. Veti respira aer proaspãt de tarã si vã veti putea întoarce în aceeasi zi, primiti?
Liza se uitã la maicã-sa, care luã o înfãtisare suferindã. Lavretki însã nici n-o lãsã sã-si deschidã gura si-i sãrutã amîndouã mîinile. Cum Mãria Dmitrievna era îndeobste sensibilã la mîngîieri, cu atît mai mult cã nu se asteptase la atîta gingãsie din partea unui urs, se înduiosa si primi. Pe cînd ea

încã sovãia în ce priveste alegerea zilei de plecare, Lavretki, tot tulburat, se apropie de Liza si-i sopti pe furis: „Multumesc, esti o fatã bunã; mã simt vinovat..." si fata ei palidã se îmbujora de un zîmbet vesel si sfios; chiar si ochii îi zîmbirã, cãci pînã în clipa aceea îi fusese teamã sã nu-1 fi supãrat.
- Poate sã vinã si Vladimir Nikolaici cu noi? îl întrebã Mãria Dmitrievna.
— Desigur, rãspunse Lavretki. Dar oare n-ar fi mai bine sã rãmînem în cercul strict al familiei?
— Dar mi se pare..., începu Mãria Dmitrievna. De altfel, cum doriti, adãugã ea. Hotãrîtã sã le ia si pe Lenocika si surocika, Marfa Timofeevna renuntã la plimbare.

-   Mi-e greu, sufletelule, îi spuse ea, sã-mi rup oasele bãtrîne; iar de dormit la tine, cred cã nici nu-i unde; eu de altfel nici nu-s deprinsã sã dorm în asternut strãin. Las' sã zburde tineretul.
Lavretki nu mai avu prilej sã rãmînã singur cu Liza. Dar privirile lui o fãceau sã se simtã bine, sã-i fie un pic rusine si în acelasi timp milã de el. Luîndu-si rãmas-bun, el îi strînse mîna cu putere; Odatã singurã, ea cãzu pe gînduri.
Capitolul XXV
Cînd se întoarse acasã, Lavretki gãsi, în pragul salonului, un om înalt si slab, într-o redingotã albastrã ponositã, cu fata numai zbîrcituri, dar vioaie. Avea favoritii cãrunti zbîrliti, nasul drept si lung, ochii mici si inflamati. Era Mihalevici, fostul sãu coleg de universitate. La început Lavretki nu-1 recunoscu; dar de îndatã ce-si spuse numele îl îmbrãtisa cu cãldurã. Nu se vãzuserã de la Moscova, începurã sã curgã exclamatiile si întrebãrile. Amintirile de mult adormite iesirã la lumina zilei. Fumînd de zor pipã dupã pipã, sorbind cîte o
t   87
înghititurã de ceai si dînd mereu din mîinile-i lungi, jylihalevici îi povesti pãtaniile sale. Ele nu cuprindeau nimic prea vesel, nu se putea lãuda cu izbînzi în ceea ce întreprindea, totusi rîdea necontenit cu un hohot nervos si suierãtor. Cu o lunã în urmã cãpãtase o slujbã la biroul particular al unui otcupcic bogat, la vreo trei sute de verste de orasul O... si, aflînd de întoarcerea lui Lavretki din strãinãtate, cotise din drum ca sã-si vadã vechiul prieten. Mihalevici vorbea tot asa de nãvalnic ca si în tinerete, era gãlãgios si înflãcãrat ca si altãdatã. Lavretki aduse în treacãt vorba de întîmplãrile sale; Mihalevici însã îl întrerupse, bîiguind în grabã: „Am auzit, frate, am auzit, cine s-ar fi putut astepta?" si pe datã abãtu discutia asupra unor teme generale.
— Eu, frate, începu el sã spunã, mîine trebuie sã plec; dar astãzi, ai sã mã ierti, ne vom culca tîrziu. Vreau sã aflu, desigur, ce faci, care sînt pãrerile, convingerile tale, cu ce te ocupi, ce-ai învãtat de la viatã. (Mihalevici se mai tinea de frazeologia celui de-al patrulea deceniu.) Cît despre mine, m-am schimbat mult, frate: de pieptu-mi s-au spart valurile vietii, cine naiba a spus asta? desi în ceea ce-i important, esential, am rãmas neschimbat; ca si altãdatã, cred în bine, în adevãr; dar nu numai atît, eu am acum o credintã, da, am o credintã, eu am o credintã. Ascultã-mã, stii, scriu din cînd în cînd versuri; ele nu contin poezie, însã cuprind adevãruri. Am sã-ti citesc ultima mea bucatã; în ea mi-am exprimat convingerile cele mai intime. Ascultã!
Mihalevici se apucã sã-si citeascã poezia; era destul de lungã si se isprãvea cu urmãtoarele versuri:

în inimã am noi simtãminte rare,
Din suflet soarta pruncul nu mi-a smuls,
Mi-am ars icoanele din sanctuare,
Iar azi mã-nchin la tot ce-am ars demult.

88
t
Rostind cele douã versuri de la sfîrsit, Mihalevici aproape izbucni în plîns. Un tremur usor - semnul unui simtãmînt puternic - îi fluturã pe buzele groase, fata urîtã i se luminã. Lavretki îl asculta, îl tot asculta..., si deodatã simti cã se trezeste în el spiritul de contradictie: dintotdeauna îl scosese din sãrite entuziasmul nãvalnic, în necontenit clocot al studentului moscovit. Nu trecu nici un sfert de ceas, si polemica se încinse, o polemicã

fãrã sfîrsit, de care sînt capabili numai rusii. Chiar din senin, dupã o despãrtire de ani de zile, petrecutã în douã lumi deosebite, fãrã sã-si înteleagã prea bine ideile proprii, nicidecum ale altuia, agãtîndu-se de cuvinte si ripostînd cu simple cuvinte, amîndoi se pomenirã polemizînd asupra celor mai abstracte subiecte — si asa de tare se certarã, de parcã era vorba de viata si de moartea amîndurora. Zbierarã si vociferarã atît de violent, încît se speriarã toti cei din casã; iar bietul Lemm, care de la venirea lui Mihalevici se încuiase în camera sa, rãmãsese nedumerit si-1 cuprinse o teamã vagã.
— si, la urma urmei, ce -ai ajuns? Un dezamãgit? tipa Mihalevici pe la ora unu noaptea.
- Oare asa aratã dezamãgitii? îi rãspunse Lavretki. Aceia sînt palizi si bolnavi; iar eu, dacã vrei, te ridic într-o mînã!
— Bine, dacã nu esti un dezamãgit, esti un sceptic, deci si mai rãu (felul de exprimare al lui Mihalevici îi trãda originea ucraineanã). si cu ce drept poti fi sceptic? Nu ti-a mers în viatã, sã zicem; n-ai avut nici o vinã: te-ai nãscut cu inimã pãtimasã, iubitoare; dar cei din juru-ti te-au îndepãrtat de femei cu de-a sila: prima femeie ce ti-a iesit în cale trebuia sã te însele.
— Ea te-a înselat si pe tine, observã posac Lavretki.
- Sã zicem, sã zicem: eu am fost în privinta asta o armã a sortii, dar, de fapt, ce tot mint? Soarta doar nici nu existã: e o veche deprindere de a folosi cuvinte improprii. Ce vrei sã demonstrezi însã cu asta?
t 89
- Cã eu am fost scrîntit din copilãrie.
- Atunci îndreaptã-te! De aceea esti om, bãrbat. N-ai nevoie sã împrumuti energie! Dar, oricum ar fi, este oare posibil, este oare admisibil sã ridici la rangul de lege generalã, de regulã imuabilã, un — cum sã-i zic — un fapt particular?
— Ce regulã vezi aici? îl întrerupse Lavretki. Nu recunosc...
— Nu e regulã, e regula ta, îi tãie vorba la rîndul sãu Mihalevici.
— Esti un egoist, iatã ce esti, tuna acelasi, peste o orã; ai urmãrit autodesfãtarea ta, ai dorit fericirea în viatã, ai vrut sã trãiesti numai pentru tine...
— Ce-i aceea autodesfãtare?
- si toate te-au înselat; toate s-au nãruit sub picioarele tale.
— Ce-i aceea autodesfãtare, te-ntreb?
— si ele au trebuit sã se nãruie: fiindcã ai cãutat reazem acolo unde nu-1 poti afla, fiindcã ti-ai construit casa pe nisip miscãtor...
— Vorbeste mai clar, fãrã comparatii,fiindcã nu te-nteleg.
— Fiindcã, poftim, rîzi, fiindcã esti lipsit de credintã, esti lipsit de cãldurã sufleteascã; ai minte, dar numai de-o para... esti un voltairian jalnic, înapoiat — iatã ce esti!
— Cine, eu, voltairian?
— Da, la fel ca si tatãl tãu. si nici nu bãnuiesti.
— Dupã toate acestea, izbucni Lavretki, sînt îndreptãtit sã-ti spun cã esti un fanatic!
— Pãcat! exclamã Mihalevici deznãdãjduit. Din nefericire, n-am meritat pînã în clipa de fatã cu nimic o apreciere atît de înaltã...
- Acum am gãsit cum sã-ti spun, strigã Mihalevici pe la ceasurile trei din noapte, nu esti sceptic, nu esti dezamãgit, nu esti voltairian, esti un trîntor si încã un trîntor înrãit, un trîntor constient, nu un oarecare trîntor naiv. Trîntorii naivi stau tolãniti pe cuptor si nu fac nimic, pentru cã nici nu stiu

t
sã facã vreo treabã; ei nici nu gîndesc; pe cînd tu esti un om care gîndeste - si totusi stai tolãnit; ai putea sã faci ceva - si nu faci nimic; te-ai tolãnit sãtul cu burta în sus si spui: asa se si cuvine, sã stau tolãnit, pentru cã tot ceea ce fac oamenii -totul e o absurditate de sus pînã jos si o prostie ce nu duce la nimic.
— si de unde ai scos-o cã eu stau tolãnit? repeta mereu Lavretki. Cum de-mi atribui asemenea idei?
— Iar pe deasupra, voi toti, frãtia voastrã întreagã, urmã neobositul Mihalevici, sînteti niste trîntori culti. Voi stiti de care picior schioapãtã neamtul; stiti ce-i rãu la englezi si la francezi; iar jalnica voastrã stiintã vã serveste drept sprijin, vã justificã lenea nerusinatã, inactivitatea asta josnicã. Altul se si mîndreste, cicã, uite cã-s destept - stau tolãnit; iar ceilalti, prostii, aleargã încoace si încolo. Da! Dar mai avem si domni de-aceia — de altfel, n-o spun pe socoteala ta — care-si petrec toatã viata într-un fel de extaz al plictiselii, se obisnuiesc cu ea, se cufundã în ea ca o ciupercã-n smîntînã, continuã Mihalevici si începu sã rîdã de propria-i comparatie. Uf, uf! acest extaz al plictiselii este pieirea rusilor! Trîndavul dezgustãtor se pregãteste un veac întreg ca sã se apuce de treabã...
— si de ce ocãrãsti?! rãcni la rîndul sãu Lavretki. Sã lucrezi... sã faci... Spune mai bine ce sã fac si nu înjura, Demostene de la Poltava!
- Ia te uitã, ce vrea dumnealui! Asta n-am sã ti-o spun, frate; fiecare trebuie sã stie ce are de fãcut, îi rãspunse ironic Demostene. Mosier, nobil — si nu stie ce are de fãcut! N-ai credintã, cãci altfel ai sti; n-ai nici credintã, nici revelatie.
- Lasã-mã sã mã odihnesc cel putin, drace; lasã-mã sã mã dumiresc, se rugã Lavretki.
- Nici un minut de odihnã, nici o secundã! rãspunse Mihalevici, cu un gest imperativ al mîinii. Nici o secundã! Moartea nu asteaptã, nici viata nu trebuie sã astepte.
t 91
— Dar cînd si unde s-au gîndit oamenii sã trîndãveascã? strigã acelasi pe la ceasurile patru dimineata, de data aceasta cu glasul putin cam rãgusit. La noi! Acum! In Rusia! Cînd pe fiecare om în parte îl apasã datoria, marea rãspundere fatã de Dumnezeu, fatã de popor, fatã de sine însusi! Noi dormim, iar timpul trece; noi dormim...
- îngãduie-mi sã-ti atrag atentia, vorbi Lavretki, cã acum în nici un caz nu dormim, mai curînd îi împiedicãm pe altii sã doarmã. Ca niste cocosi zbierãm, de ne rupem gîtlejul. Ascultã, nu cumva sîntem pe la cîntãtori?
Aceastã iesire îl înveseli si-1 linisti pe Mihalevici. „Pe mîine", spuse cu zîmbetul pe buze si-si înfundã pipa în chisea. „Pe mîine", repetã Lavretki. Prietenii mai discutarã însã mai bine de un ceas... De data asta fãrã sã mai ridice vocea; discutia lor a fost linistitã, tristã, o discutie blîndã.
A doua zi, Mihalevici plecã, desi Lavretki se strãdui în fel si chip sã-1 retinã. Feodor Ivanîci nu izbuti sã-1 convingã sã mai rãmînã, de discutat discutarã dupã pofta inimii. Aflã cã Mihalevici nu avea un chior, încã din ajun Lavretki observase cu compãtimire la el toate semnele si deprinderile sãrãciei lucii: cizmele îi erau scîlciate, surtucului îi lipsea, la spate, un nasture; mîinile sale nu cunoscuserã mãnusa; avea puf în pãr. Cînd sosi, nici nu se gîndi sã se spele. Mînca la masã ca un rechin, carnea o rupea cu degetele si rontãia zgomotos oasele cu dintii sãi negri si puternici. De asemenea, reiesi cã nici slujba nu-i priise, cã îsi pusese toate sperantele în acel otcupcic, dar acesta îl luase numai ca sã aibã „un om cult" în biroul sãu. Cu toate acestea, Mihalevici nu se descuraja si trãia ca un

cinic, ca un idealist, ca un poet, fiind sincer îngrijorat si consumîndu-se pentru soarta omenirii, pentru propria-i vocatie, interesîndu-1 prea putin dacã va muri de foame. Mihalevici nu era cãsãtorit, dar fusese îndrãgostit de nenumãrate ori si scrisese versuri tuturor iubitelor sale. Cu deosebitã înflãcãrare a cîntat o misterioasã panna cu bucle

negre... Este adevãrat, umblau zvonuri cum cã aceastã panna fusese o oarecare evreicã, bine cunoscutã multor ofiteri de cavalerie..., dar, dacã stai sã te gîndesti, parcã nu-i totuna?

Cu Lemm, Mihalevici nu se întelesese deloc: neobisnuit, neamtul se sperie de felu-i zgomotos de a vorbi, de manierele lui grosolane... îndeobste, nenorocitii se înteleg numaidecît între dînsii. Dar, spre bãtrînete, rar se întîmplã ca ei sã se apropie, si nici nu-i de mirare: nu mai au ce sã-si împãrtãseascã — nici mãcar sperantele.

înainte de plecare, Mihalevici discutã mult cu Lavretki, îi proroci pieirea, dacã nu-si va veni în fire, implorîndu-1 sã se ocupe serios de traiul tãranilor sãi, dîndu-se ca exemplu si spunînd cã el s-a purificat în vãpaia nenorocirilor — de cîteva ori repetã cã se considerã un om fericit si se comparã cu pãsãrile si cu crinul vîlcelelor...

— Oricum, un crin negru, remarcã Lavretki.

— Eh, frate, nu face pe aristocratul, îi rãspunse Mihalevici, cu glas blînd, mai bine multumeste lui Dumnezeu cã si în vinele tale curge sînge curat de plebeu. Vãd însã cã tu ai nevoie acum de o fiintã neprihãnitã, nepãmînteanã, care sã te scoatã din lîncezealã...

— îti multumesc, frate, rosti Lavretki, m-am sãturat de aceste fiinte nepãmîntene.

— Taci, chinicule! exclamã Mihalevici.

— „Cinic", nu „chinic", îl corectã Lavretki.

— Ba chiar chinic, repetã Mihalevici fãrã sfialã.

Nici cînd sedea în briscã, unde fusese urcat geamantanul lui turtit, galben si nefiresc de usor, el nu conteni sã vorbeascã, înfãsurat într-un fel de manta spaniolã, cu gulerul decolorat si cu labe de leu în loc de copci, el îsi expunea mai departe opiniile în legãturã cu soarta Rusiei si gesticula cu mîna-i bronzatã, ca si cum ar fi împrãstiat sãmînta fericirii viitoare. Caii pornirã în sfîrsit... :

— Adu-ti aminte de ultimele mele trei cuvinte, strigã el, aplecîndu-se cu tot trupul din trãsurã, aproape sã cadã: religia, progresul, umanitatea!... Rãmîi cu bine! Capul sãu, cu sapca trasã pe ochi, se mistui.

Lavretki rãmase singur în pridvor, privind tintã în lungul drumului, pînã cînd trãsura i se sterse din vedere. „Sã stii cã are dreptate, se gîndi el intrînd în casã, probabil cã-s un trîntor." Multe din cuvintele lui Mihalevici îi intraserã fãrã doar si poate în suflet, desi polemizase si nu se împãcase cu el. Ajunge doar atît: sã fie omul bun, atunci nimeni nu-i poate tine piept.

Capitolul XXVI

Peste douã zile, tinîndu-si fãgãduiala, Mãria Dmitrievna sosi la Vasilievskoe, cu tot tineretul. Fetele alergarã numai-decît în grãdinã, iar Mãria Dmitrievna trecu, privind alene, prin toate încãperile si lãudã duios totul. Vizita pe care o fãcea lui Lavretki era socotitã de dînsa ca un semn de mare indulgentã, aproape ca o faptã bunã. Ea zîmbi prietenos cînd Anton si Aprakseia îi sãrutarã mîna, dupã vechiul obicei al serbilor, si le ceru, cu voce molaticã si vorbind pe nas, sã-i aducã ceaiul. Spre marele necaz al lui

Anton, care-si pusese mãnusi albe împletite, nu el, ci feciorul tocmit de Lavretki si care, dupã spusa bãtrînului slujitor, nu cunostea nici o boabã de etichetã, servi ceaiul cucoanei de curînd sosite, în schimb, în timpul prînzului, Anton îsi luã revansa; îsi înfipse bine picioarele în dusumea la spatele jiltului Mãriei Dmitrievna si nu cedã nimãnui locul sãu. Faptul cã Vasilievskoe nu vãzuse de multã vreme oaspeti avu darul sã-1 tulbure si în acelasi timp sã-1 bucure pe mos Anton, îi fãcea plãcere sã vadã cã boierul sãu avea legãturi cu lumea bunã. De altfel, n-a fost el

t

singura persoanã emotionatã în ziua aceea: si Lemm era stãpînit de tulburare. Se îmbrãcase într-un frac scurt, cu coadã ascutitã, de culoarea tabacului, si-si legase strîns bãs-mãluta la gît. Tusea mereu si se da la o parte cu o expresie plãcutã, prietenoasã. Lavretki observã cu satisfactie cã apropierea dintre dînsul si Liza stãruie. De cum intrã, ea îi întinse mîna cu prietenie. Dupã-masã, Lemm scoase din buzunarul de la spate al fracului, în care îsi tot bãga mîna, un sul nu prea mare de hîrtie cu note si, tuguindu-si buzele, îl asezã în tãcere pe pian. Era o romantã compusã în ajun, cu niste cuvinte nemtesti demodate, în care se pomenea despre stele. De îndatã, Liza se asezã la pian si descifra romanta.. Dar vai! muzica era încîlcitã si neplãcut de încordatã. Se vedea cã Lemm se silise sã exprime ceva pãtimas, profund, dar nu izbutise. Strãdania rãmãsese numai strãdanie. Amîndoi, si Lavretki, si Liza, îsi dãdurã seama de asta — întelese si Lemm. Fãrã sã spunã un cuvînt, el îsi vîrî romanta la loc în buzunar; iar ca rãspuns la propunerea Lizei de a o cînta încã o datã, se multumi sã dea din cap si sã spunã cu tîlc: „si cu asta — basta!", apoi se încovoie, se zgribuli si se îndepãrtã.

Cãtre searã, toatã societatea se duse la pescuit, în iazul de dincolo de parc se gãseau multi carasi si plevuscã. Pe Mãria Dmitrievna o asezarã la umbrã pe malul apei, într-un fotoliu, îi asternurã un covor sub picioare si îi dãdurã undita cea mai bunã. Anton îi oferi serviciile sale de pescar bãtrîn si iscusit. Punea cu osîrdie rîme în cîrlig, le plesnea cu palma, le scuipa si arunca singur undita, înclinîndu-si cu gratie tot trupul înainte, în aceeasi zi, Mãria Dmitrievna îl caracteriza fatã de Feodor Ivanîci cu urmãtoarea frazã, rostitã într-o francezã de pension: „// n 'y a plus maintenant de ces gens comme aut re fois." Lemm si cele douã fetite plecarã mai departe, tocmai la zãgaz. Lavretki se asezã aproape de Liza. Pestele trãgea la

t

nadã necontenit. Carasii prinsi sclipeau mereu prin aer cu solzii lor aurii sau argintii. Exclamatiile de bucurie ale fetitelor nu mai conteneau; însãsi Mãria Dmitrievna scoase niste tipete ascutite de vreo douã ori, pe un ton delicat. Pestele trãgea mai rar la Lavretki si la Liza. Pesemne unde ei, spre deosebire de ceilalti, dãdeau pescuitului mai putinã importantã si-si lãsau plutele sã fie aduse de unde pînã la mal. Stufãrisul înalt si rosiatic fremãta încetisor în jurul lor, apa linistitã lucea domol si convorbirea li se depãna în tihnã. Liza se asezase pe un mic ponton, iar Lavretki sedea pe un trunchi de rãchitã aplecat. Liza era îmbrãcatã într-o rochie albã, strîn-sã în talie cu o panglicã latã, tot albã; pãlãria de pai îi atîrna pe un brat. Cu cealaltã mînã tinea, cam anevoie, nuiaua mlãdioasã a unditei. Lavretki se uita la profilul ei pur, putin cam sever, la pãru-i dat dupã urechi, la obrajii gingasi, îmbujorati ca la copii, si se gîndea: „O, cît de drãgãlasã esti pe malul rîmnicului meu!" Liza nu se întorcea spre dînsul, ci privea în apã si pãrea fie cã-si mijeste ochii, fie cã zîmbeste. Umbra teiului din apropiere îi acoperea pe amîndoi.

— stii, grãi Lavretki, m-am gîndit mult la discutia noastrã de deunãzi si am ajuns la concluzia cã esti o persoanã neobisnuit de bunã.
— Nu cu intentia aceasta am..., începu Liza si se fîstîci.
— Esti bunã, repetã Lavretki. Eu sînt un om din topor, dar simt cã toti trebuie sã te iubeascã. Iatã-1, de pildã, pe Lemm: e pur si simplu îndrãgostit de dumneata.
Sprîncenele Lizei nu se încruntarã, ci numai tresãrirã; asa i se întîmpla totdeauna cînd auzea ceva neplãcut.
— Azi mi-a fost tare milã de dînsul, reluã Lavretki, pentru romanta sa neizbutitã. Sã fii tînãr si sã nu poti face ceva — mai merge; dar sã îmbãtrînesti si sã nu te mai ajute puterile, e greu. si-i pãcat cã nici nu simti cînd te pãrãsesc fortele. Bãtrînului îi vine greu sã îndure asemenea lovituri!... Fii cu
96
t
luare-aminte, la dumneata pestele muscã nada... Se spune, adãugã Lavertki, dupã un scurt rãstimp, cã Vladirnir Nikolaici a scris o romantã foarte drãgutã.
— Da, rãspunse Liza, o bagatelã, dar acceptabilã.
— Ce pãrere ai, o întrebã Lavretki, e un bun muzician?
— îmi face impresia cã are o deosebitã înclinatie pentru muzicã, dar pînã în prezent nu s-a ocupat de ea cum se cuvine.
— Bine! Dar, ca om, e bun?
Liza izbucni în rîs si-i aruncã o privire fugarã lui Lavretki.
— Ce întrebare stranie! exclamã ea si, ridicînd undita, o aruncã din nou mai departe.
— De ce stranie? Eu te întreb despre dînsul ca un om nu demult sosit aici, ca o rudã.
— Ca rudã?
— Da! Cãci mi se pare cã-ti sînt unchi?
- Vladirnir Nikolaici are suflet bun, rosti Liza, e destept; maman îl iubeste foarte mult.
— Dar dumneata îl iubesti?
— E un om bun; de ce sã iiu-1 iubesc?
- Aha! spuse Lavretki si tãcu. Pe fatã-i trecu o expresie pe jumãtate tristã, pe jumãtate ironicã. Privirea lui stãruitoare o încurca pe 'Liza, totusi ea zîmbea mai departe. Ei, sã le dea Domnul noroc! bîigui Lavretki într-un tîrziu, ca pentru sine, si-si întoarse capul.
Liza rosi.
— Gresiti, Feodor Ivanîci, zise ea, degeaba vã gînditi... Oare Vladirnir Nikolaici nu vã place? îl întrebã deodatã.
— Nu-m i place.
- De ce?
— îmi face impresie cã n-are inimã. Surîsul se sterse de pe fata Lizei.
t 97
- V-ati obisnuit sã judecati oamenii aspru, rosti ea dupã o tãcere prelungã.
- Eu? Nu cred. lartã-mã, dar ce drept am sã-i judec aspru pe altii, cînd eu însumi am nevoie de indulgentã? Sau ai uitat cã de mine doar cei nepãsãtori nu rîd. Dar, adãugã, te-ai tinut de fãgãduialã?
- Care anume?
— Sã te rogi pentru mine.
— Da, m-am rugat pentru dumneavoastrã si mã închin în fiecare zi. Vã rog însã sã nu vorbiti cu usurintã despre asta.

Lavretki încercã s-o convingã pe Liza cã nici nu se gîn-dea la asa ceva, cã avea un respect adînc fatã de orice convingeri; apoi se apucã sã vorbeascã despre religie, despre însemnãtatea ei pentru istoria omenirii, despre importanta crestinismului...
— Trebuie sã fii crestin, începu Liza, dupã oarecare sovãire, si nu pentru a cunoaste cele ceresti... sau... cele pãmîntene, ci pentru cã fiecare om este dator cu o moarte.
Cu o nedumerire involuntarã, Lavretki îsi ridicã ochii spre Liza si-i întîlni privirea.
- Ce cuvînt ai rostit! îi spuse.
— Cuvîntul acesta nu-i al meu, îi rãspunse ea.
- Nu-i al dumitale... Dar de ce vorbesti despre moarte?
— Nu stiu. Adeseori mã gîndesc la ea.
— Adesea?
- Da.
— N-as spune, privindu-te acum; ai un chip atît de vesel, de luminos, surîzi...
— Da, acum mã simt foarte veselã, rãspunse Liza cu naivitate.
Lui Lavretki îi venea sã-i cuprindã amîndouã mîinile si sã i le strîngã cu putere.
— Liza, Liza, strigã Mãria Dmitrievna, vino aici, uitã-te ce caras am prins.

— Numaidecît, maman, rãspunse Liza si se duse la ea; iar Lavretki rãmãsese pe rãchitã. „Vorbesc cu ea parcã n-as fi un om care si-a trãit traiul", se gîndi. Plecînd, Liza îsi agãtã pãlãria pe o crengutã; cu un sentiment straniu, aproape delicat, Lavretki privi pãlãria, panglicile ei lungi, putintel sifonate. Liza se întoarse repede si se asezã iarãsi pe ponton.
- De ce vi se pare cã Vladimir Nikolaici n-are suflet? îl. întrebã ea, cîteva clipe mai tîrziu.
— Am mai spus, poate gresesc; timpul însã va limpezi totul. Liza cãzu pe gînduri.
Lavretki deschise vorba despre viata lui la Vasilievskoe, despre Mihalevici, despre Anton. Simtea nevoia sã vorbeasã cu Liza, sã-i spunã tot ce-i trecea prin gînd. Ea îl asculta cu atîta blîndete, cu atîta luare-aminte, observatiile si rãspunsurile ei rare i se pãreau asa de simple si de întelepte... La urmã îi spuse si acest lucru.
Liza se mirã.
— Sã fie adevãrat? îl întrebã. Credeam cã eu, ca si camerista mea Nastia, sîntem lipsite de cuvinte proprii. Odinioarã, ea-i spunea logodnicului sãu asa: „pesemne te plictisesti cu mine; tu-mi spui tot lucruri frumoase, iar mie-mi lipsesc cuvintele proprii".
„si slavã Domnului cã-i asa", se gîndi Lavretki.

Capitolul XXVII

între timp se înserase, iar Mãria Dmitrievna îsi arãtã dorinta sã plece acasã. Fetitele, cu greu desprinse de la rîmnic, furã îmbrãcate. Lavretki spuse cã-si va petrece oaspetii pînã la jumãtatea drumului si porunci sã-i înseueze calul. Asezînd-o pe Mãria Dmitrievna în cupeu, el îsi aduse aminte de Lemm; dar bãtrînul nu putu fi gãsit nicãieri, dispãruse îndatã ce se sfîrsise pescuitul. Anton închise portiera, cu o

putere de invidiat pentru anii sãi, si strigã aspru: „Mînã, vizitiu!". Cupeul se urni din loc. în spate sedeau Mãria Dmitrievna si Liza, iar în fatã fetitele si camerista. Era o searã caldã si linistitã. Lãsaserã geamurile în jos de amîn-douã pãrtile cupeului. Lavretki cãlãrea, alãturi de cupeu, pe partea Lizei, care sedea cu mîna pusã la portierã. El lãsã slobod frîul pe gîtul calului, mergînd în trap usor, — si din cînd în cînd schimba douã-trei

cuvinte cu fata. Amurgul se mistui; se lãsã noaptea; totusi aerul parcã se mai încãlzi. Mãria Dmitrievna atipi în curînd; la fel adormirã fetitele si camerista. Cupeul mergea repede si lin. Liza sedea aplecatã înainte. Luna de-abia rãsãritã îi lumina fata, zefirul aromat al noptii îi mîngîia ochii si obrajii. Se simtea bine. Mîna ei sta sprijinitã pe portiera cupeului, alãturi de mîna lui Lavretki. Acesta se simtea bine si el: cãlãrea prin cãldura plãcutã a noptii linistite, fãrã sã-si ia ochii de pe chipul blajin si tînãr al fetei, ascultîndu-i glasul proaspãt, care suna în soaptã si-i spunea lucruri simple si plãcute. Nici nu bãgã de seamã cã fãcuse jumãtate de cale. Lavretki nu vru s-o trezeascã pe Mãria Dmitrievna, strînse usor mîna Lizei si-i spuse: „Doar sîntem prieteni acum, nu-i asa?" Ea dãdu din cap, el opri calul. Cupeul îsi urmã drumul, legãnîndu-se usor. Lavretki porni la pas spre casã. Farmecul noptii de varã îl cuprinse; totul în jur pãrea neobisnuit de straniu si în acelasi timp atît de cunoscut si de plãcut. Totul dormea, aproape si în depãrtare; se vedea pînã hãt, încolo, cu toate cã ochiul nu deslusea cele vãzute; si chiar în aceastã liniste se simtea viata tînãrã, în floare. Calul lui Lavretki pãsea vioi, legãnîndu-se cadentat la dreapta si la stînga; umbra lui mare si neagrã mergea alãturi, îti fãcea o plãcere tainicã tropotul copitelor. Era ceva vesel si minunat în chemarea rãsunãtoare a prepelitelor. Stelele se pierdurã într-un fel de pîclã luminoasã; craiul nou sticlea cu o strãlucire neclintitã; lumina lui se revãrsa într-un suvoi albastru peste cer si cãdea ca o patã de aur fumuriu pe norii subtiri ce-i treceau pe-aproape;

prospetimea vãzduhului lãsa o urmã usoarã de umezealã pe ochi, pãtrundea blînd în toate mãdularele si se revãrsa în piept ca un suvoi fãrã zãgaz. Lavretki se lãsã în voia plãcerii pe care o gusta. „Ei, om mai trãi, se gîndi, nu ne-a rãpus de tot... " El nu-si lãmuri cine sau ce nu-1 rãpusese... Apoi începu sã se gîndeascã la Liza; pesemne ea nu-1 iubeste pe Pansin. Dacã ar fi întîlnit-o în alte împrejurãri, cine stie ce s-ar fi putut întîmpla! îl întelegea pe Lemm, desi ea-i lipsitã de cuvinte „proprii". Ba nici nu-i adevãrat: ea are cuvinte proprii... „Sã nu vorbiti cu usurintã despre asta", îsi aduse aminte Lavretki. Mai merse o bucatã bunã de drum cu capul plecat; apoi se îndreptã si rosti încet:

Mi-am ars icoanele din sanctuare,
Iar azi mã-nchin la tot ce-am ars demult...

dar numaidecît îsi lovi calul cu cravasa si galopã pînã acasã. Descãlecînd, Lavretki îsi roti privirile pentru cea din urmã oarã, cu un zîmbet de multumire. Noaptea tãcutã, blîndã, se revãrsase pe coline si în vãi; din depãrtare, din adîncul înmiresmat al noptii, cine stie de unde — din cer sau din pãmînt - adia o cãldurã linistitã si molaticã. Lavretki îi trimise Lizei o ultimã salutare si, cu pas sprinten, urcã în pridvor. Ziua urmãtoare trecu destul de anodin. De dimineatã plouã; Lemm se uita pe sub sprîncene si-si strîngea buzele, din ce în ce mai tare, parcã si-ar fi pus în gînd sã nu le mai desfacã niciodatã. Mergînd la culcare, Lavretki îsi luã în pat un maldãr întreg de reviste frantuzesti, care zãceau nedesfãcute pe masa lui de mai bine de douã sãptãmîni. începu sã rupã plicurile fãrã interes si sã-si plimbe ochii peste coloanele ziarelor, care de altfel nu cuprindeau nimic nou. Era gata sã se lase, cînd deodatã sãri din pat, ca muscat de sarpe. Foiletonul dintr-o revistã, semnat de bine cunoscutul mon-sieur Jules, aducea la cunostinta cititorilor sãi „o noutate tristã": admirabila si fermecãtoarea moscovitã, scria el, una

dintre reginele modei, podoaba saloanelor pariziene, Madame de Lavretzki, a încetat din

viatã aproape subit, si vestea aceasta, din nenorocire prea adevãratã, de-abia atunci a ajuns la dînsul, la domnul Jules. Se poate spune, urma autorul, cã el fusese un prieten al defunctei...

Lavretki se îmbrãcã, iesi în grãdinã si pînã dimineata se plimbã încoace si încolo pe o singurã alee.

Capitolul XXVIII

în dimineata urmãtoare, la ceai, Lemm îl rugã pe Lavretki sã dea poruncã sã fie pusi caii la trãsurã, ca sã se întoarcã în oras.

— E timpul sã mã apuc de lucru, adicã de lectii, spuse bãtrînul, cãci aici îmi pierd vremea degeaba.

Lavretki nu-i rãspunse îndatã: pãrea distrat, însã în cele din urmã zise:

— Atunci plecãm împreunã.

Fãrã sã fie ajutat de vreo slugã, gîfîind si mîniindu-se, Lemm îsi pregãti micul geamantan; apoi rupse si arse cîteva foi de note. Trãsura trase la scarã. Iesind din birou, Lavretki bãgã în buzunar numãrul din ajun al ziarului. Tot drumul atît Lemm, cît si Lavretki vorbirã putin: fiecare cãzuse pe gînduri si era bucuros cã celãlalt nu-1 supãrã deloc. Se despãrtirã destul de rece — ceea ce, de altfel, se întîmplã deseori în Rusia între prieteni. Lavretki îl duse pînã la cãsuta lui pe bãtrîn, care coborî, îsi luã geamantanul si, fãrã sã întindã mîna prietenului sãu (tinea geamantanul cu amîndouã mîinile, în fata pieptului) si nearuncîndu-i cel putin o cãutãturã, îi spuse în ruseste: „Rãmas-bun!". „Rãmas-bun!" repetã Lavretki si porunci vizitiului sã-1 ducã la locuinta sa. închiriase, pentru orice eventualitate, o locuintã în orasul O... Dupã ce isprãvi

t

cîteva scrisori si mîncã în fugã, Lavretki se duse la Kalitini. In salon îl gãsi pe Pansin, care-i aduse la cunostintã cã Mãria Dmitrievna vine neîntîrziat si intrã în vorbã cu cea mai cordialã amabilitate. Pînã atunci Pansin i se adresa lui Lavretki dacã nu de sus, dar cu indulgentã; Liza însã, împãrtãsindu-i lui Pansin impresiile sale din cãlãtoria fãcutã, îl prezentã pe Lavretki ca pe un om minunat si destept; atîta i-a fost de ajuns: trebuia sã-l cucereascã pe acest om „minunat". Pansin începu cu complimente la adresa lui Lavretki, descrise entuziasmul cu care, dupã spusele sale, toatã familia Mãriei Dmitrievna lãudase Vasilievskoe si pe urmã, ca de obicei, trecu cu iscusintã la propria-i persoanã si începu sã vorbeascã despre preocupãrile si conceptiile sale asupra vietii, a lumii si a slujbei. Spuse vreo douã cuvinte despre viitorul Rusiei si cum trebuie tinuti în frîu guvernatorii. Tot atunci fãcu o glumã pe socoteala sa si adãugã cã la Petersburg, între altele, i se încredintase misiunea depopulariser l'idee du cadastre. Vorbi destul de mult, rezolvînd, cu un dispret înfumurat, toate greutãtile si, ca un scamator care se joacã cu bile, jongla cu cele mai însemnate probleme administrative si politice. Expresii ca: „Iatã ce-as face, dacã as fi în locul guvernatorului" sau „Dumneavoastrã, ca un om cu judecatã, veti fi de acord cu mine", nu mai conteneau. Lavretki asculta cu rãcealã flecãreala lui Pansin: nu-i plãcea omul acesta frumos, destept, de o elegantã fireascã, cu zîmbet senin, voce respectuoasã si ochi cercetãtori. Pansin pricepu curînd, datoritã intuitiei fulgerãtoare cu care descifra sentimentele altora, cã nu-i face nici o plãcere deosebitã interlocutorului sãu si, sub un pretext rezonabil, se fãcu nevãzut, hotãrînd în sine cã Lavretki o fi el un om minunat, dar nu-i deloc simpatic, ci aigri si, en somme, cam caraghios. Mãria Dmitrievna apãru însotitã de Ghedeonovski; apoi venirã Marfa Timofeevna si Liza. Dupã ele sosirã si

ceilalti ai casei; mai tîrziu îsi fãcu aparitia si melomana Belenitîna, o doamnã micã si uscãtivã, cu
t 103
o fatã frumoasã si obositã, aproape copilãrească, într-o rochie neagrã fosnitoare, cu un evantai pestrit si brãtãri groase de aur. Sosi si sotul ei, un om rotofei, cu obrajii rosii, care avea rnîini si picioare mari, gene albe si un zîmbet încremenit pe buzele-i groase, în vizitã sotia lui nu vorbea cu el niciodatã; iar acasã, în clipele de tandrete, îl numea „purcelusul" ei. Pansin se întoarse. Camerele se umplurã de animatie si de zgomot. Această multime de oameni nu era pe placul lui Lavretki; îl sîcîia mai ales Belenitîna, care îl tot privea prin lorgnon. Ar fi plecat numaidecît, dacã n-ar fi fost Liza la mijloc; voia sã-i spunã cîteva cuvinte între patru ochi, dar multã vreme nu putu prinde un moment prielnic si se multumi s-o urmãrească din priviri cu o multumire ascunsã. Niciodatã figura ei nu i se pãruse mai nobilã si mai drãgãlasã. Vecinãtatea Belenitînei o fãcea sã cîstige foarte mult. Aceasta se misca necontenit pe scaun, da din umerii sãi înguşti, rîdea cu un rîs alintat si apoi fie cã închidea, fie cã deschidea larg ochii pe neasteptate. Liza sedea linistitã, privea drept înainte si nu rîdea. Gazda se aseză la cãrti cu Marfa Timofeevna, Belenitîna si Ghedeonovski, care juca foarte încet, gresea necontenit, clipea din ochi si-si stergea fata cu batista. Pansin luã o înfãtisare melancolicã; se exprima scurt, trist, cu subîntelesuri, aidoma unui pictor nerecunoscut. Dar, cu toate rugãmintile Belenitînei, care cocheta cu el asiduu, nu acceptã sã-si cînte romanta: îl stînjenea prezenta lui Lavretki. Nici Feodor Ivanîci nu vorbi mult, expresia fetei lui o uimi pe Liza de cum intrã în camerã: ea îsi dãdu seama numaidecît cã are sã-i spunã ceva; dar, inexplicabil, îi era teamã sã-1 întrebe, în sfîrsit, trecînd în sufragerie sã toarne ceai, fãrã sã vrea, întoarse capul în partea lui. El o urmã imediat.

— Ce-i cu dumneavoastră? îl întrebã ea, punînd ceainicul cu esentã pe samovar.

- Ai observat ceva? rãspunse acesta.

— Astãzi sînteti altfel ca de obicei.

104
t

Lavretki se aplecã peste masã.

— Voiam, începu el, sã-ti comunic o veste; dar acum nu-i posibil. De altfel, citeste ceea ce-i notat cu creionul în acest foileton, adãugã, întinzmdu-i exemplarul de ziar pe care-1 luase cu sine. Te rog sã-1 pãstrezi în secret; eu am sã trec mîine dimineatã.

Liza rãmase surprinsã... Pansin se arãtã în pragul usii: ea vîrî ziarul în buzunar.

— Ati citit Obermann, Lizaveta Mihailovna? o întrebã îngîndurat Pansin.

Liza îi rãspunse ceva în treacãt si iesi din salã urcînd la etaj. Lavretki se întoarse în salon si se apropie de masa de joc. Marfa Timofeevna, cu fata rosie si cu panglicile de la bonetã desfãcute, porni sã i se plîngã de partenerul sãu Ghedeonovski care, dupã spusa ei, nu stia sã joace.

— Sã joci cãrti, spuse ea, se vede cã nu-i tot atît de usor ca a plãsmui minciuni.

Ghedeonovski continuã sã clipească si sã-si steargã fata. Liza intrã în salon si se aseză într-un colt: Lavretki se uitã la dînsa; ea îl privi pe Lavretki. Amîndoi se simtirã cuprinsi de un sentiment asemãnãtor cu groaza, Lavretki citi pe fata ei o nedumerire si un fel de mustrare ascunsã. Oricît ar fi vrut, nu putea sã-i vorbească. Sã rãmînã cu ea în aceeasi camerã, ca musafir printre ceilalti oaspeti, i-ar fi fost greu. De aceea se hotãrî sã plece. Luîndu-si rãmas-bun de la ea, izbuti sã repete cã va veni a doua zi, adãugind cã se bizuie

pe prietenia ei.
- Poftiti! îi rãspunse Liza, cu aceeasi nedumerire zugrãvitã pe chip.
Dupã plecarea lui Lavretki, Pansin se înviorã; începu sã-i dea sfaturi lui Ghedeonovski, iar Belenitînei îi adresã galanterii ironice si, în sfîrsit, îsi cîntã romanta. Pe Liza însã o privea si-i vorbea ca si mai înainte: cu subîntelesuri si oarecum întristat.
;
t 105
Lavretki nu dormi iarãsi toatã noaptea. Nu era cuprins de tristete, nici de tulburare, îl stãpînea o liniste desãvîrsitã; însã nu putea dormi. si nici amintirile trecutului nu-1 tulburau, ci pur si simplu îsi întorcea privirile spre viata-i trecutã. Inima îi bãtea greu si mãsurat, orele zburau; iar el nici nu se gîndea la somn. Din cînd în cînd, îi trecea prin cap un singur gînd: „Peste putintã, prostii!" si se oprea, îsi lãsa capul în piept si-si întorcea din nou privirile spre viata-i trecutã.
Capitolul XXIX
Mãria Dmitrievna nu-1 primi pe Lavretki cu prea multã amabilitate cînd acesta se înfãtisã a doua zi. „Ian te uitã, s-a si înnãdit!" se gîndi ea. Lavretki si asa nu-i era tocmai pe plac; de altfel si Pansin, sub a cãrui influentã se afla, îl lãudase în ajun cu cuvinte viclene si dispretuitoare. Ea nu-1 socotea drept oaspete si nici nu credea de cuviintã sã se ocupe de o rudã, aproape un om al casei. Nu trecu nici o jumãtate de orã, si Lavretki se plimba alãturi de Liza pe o alee din grãdinã. La cîtiva pasi de ei, Lenocika si surocika alergau printre straturile de flori.
Ca de obicei, Liza era linistitã, dar ceva mai palidã. Ea scoase din buzunar si îi întinse lui Lavretki foaia de ziar împãturitã de mai multe ori.
- E groaznic, rosti. Lavretki nu rãspunse nimic.
— Poate cã nici nu-i adevãrat, adãugã Liza. .
— De aceea te-am si rugat sã nu vorbesti cu nimeni despre asta.
Liza fãcu cîtiva pasi.
- Spuneti-mi, începu ea, nu sînteti mîhnit? Nicidecum?
— Nici nu stiu ce simt, îi rãspunse Lavretki.
106
t
— Dar ati iubit-o odinioarã?
- Am iubit-o.
- Mult?
- Mult.
- si moartea ei nu v-a întristat?
— Pentru mine ea murise demult.
— E pãcat ceea ce spuneti... Vã rog sã nu vã supãrati. Mã socotiti prietenã si o prietenã poate spune ce gîndeste. Pe mine zãu mã apucã groaza... Ieri arãtati asa de rãu... Vã amintiti cã nu demult v-ati plîns de dînsa? Iar ea, atunci, poate nici nu mai era pe lumea asta. E groaznic! Asta parcã v-a fost sortit drept pedeapsã.
Lavretki surîse cu amãrãciune.
- Esti convinsã? Cel putin sînt liber acum. Liza tresãri usor.
- Destul! Nu mai vorbiti asa. La ce vã e bunã libertatea? E momentul sã vã gînditi la iertare si nu la asa ceva...
- De mult am iertat-o, o întrerupse Lavretki, fãcînd un gest cu m în a.

— Nu-i asa, îi rãspunse Liza, rosind. Nu m-ati înteles. Trebuie sã vã gînditi la iertarea dumneavoastrã...
— Cine sã mã ierte?
— Cum cine? Dumnezeu. Cãci cine poate sã ne ierte în afarã de Dumnezeu?
Lavretki o apucã de mînã.
- Ah, Lizaveta Mihailovna, crede-mã, exclamã el, si asa am fost îndeajuns de pedepsit. Am si ispãsit totul, crede-mã.
— Asta nu o puteti sti, spuse Liza cu jumãtate de gurã. Ati uitat cã, nu demult, cînd ati vorbit cu mine, n-ati vrut s-o iertati.
Amîndoi, tãcînd, fãcurã cîtiva pasi pe alee.
— Dar ce-i cu fiica dumneavoastrã? îl întrebã deodatã Liza si se opri.
Lavretki tresãri.
t 107
- O, n-avea nici o grijã! Am si trimis scrisori unde se cuvenea. Viitorul fiicei mele, cum ai... dupã cum ai spus... este asigurat! Fii linistitã.
Liza zîmbi cu tristete.
- Ai dreptate, urmã Lavretki, ce pot face cu libertatea mea? La ce-mi foloseste?
— Cînd ati primit ziarul? întrebã Liza, fãrã sã rãspundã la întrebarea lui.
- A doua zi dupã vizita pe care mi-ati fãcut-o.
- Oare..., oare nici n-ati plîns cel putin?
- Nu. Am rãmas uluit; dar de unde ar fi putut izvorî lacrimile? Sã plîng trecutul? Pentru mine el se prefãcuse în scrum. Fapta ei nu mi-a sfãrîrnat fericirea, ci mi-a arãtat numai cã ea nici nu existase vreodatã. Ce-as fi avut sã plîng? De altfel, cine stie? Poate cã as fi fost mai mîhnit dacã as fi primit vestea asta cu douã sãptãmîni mai înainte.
- Cu douã sãptãmîni? se mirã Liza. Dar ce s-a întîmplat în aceste douã sãptãmîni?
Lavretki nu rãspunse nimic, iar Liza rosi deodatã si mai tare decît înainte.
- Da, da, ai ghicit, continuã pe neasteptate Lavretki, în aceste douã sãptãmîni am cunoscut ce înseamnã un suflet curat de femeie; iar trecutul meu s-a îndepãrtat si mai mult de mine.
Liza se tulburã si pãsi încetisor în grãdina de flori, spre Lenocika si surocika.
— Sînt multumit cã ti-am arãtat si dumitale foaia de ziar, spuse Lavretki, mergînd în urma ei. M-am obisnuit sã nu-ti ascund nimic si nãdãjduiesc cã mã vei rãsplãti cu aceeasi încredere.
- Asa vã închipuiti? rosti Liza si se opri. Atunci ar trebui sã... Dar, nu! Nu se poate.
- Ce anume? Spune, spune!
108
t
— Zãu, mi se pare cã n-ar trebui... Ei, dar de fapt, adãugã Liza si se întoarse zîmbind spre Lavretki, nu existã jumãtate de sinceritate! stiti, azi am primit o scrisoare.
— De la Pansin?
- Da, de la el. De unde stiti?
— Te cere în cãsãtorie?
- Da, adeveri Liza si se uitã drept si serios în ochii lui Lavretki.
Lavretki, la rîndul sãu, o privi cu seriozitate.
— Ei bine, si ce i-ai rãspuns? o întrebã el în cele din urmã.
— Nu stiu ce sã-i rãspund, zise Liza si lãsã în jos mîinile pînã atunci încrucisate.

— Adicã cum vine asta? Doar îl iubesti!
— Da, îmi place; pare un om cumsecade.
— Acelasi lucru mi-ai spus, si cu aceleasi cuvinte, acum patru zile. Vreau sã stiu dacã-1 iubesti cu sentimentul acela puternic, pe care ne-am obisnuit sã-1 numim dragoste?
— Dupã felul cum întelegeti dumneavoastrã — nu!
- Nu esti îndrãgostitã de dînsul?
— Nu. Dar parcã e nevoie?
- Cum?
- E pe placul mamei, urmã Liza, are suflet bun; n-am nimic împotriva lui.
— Cu toate acestea stai în cumpãnã?
- Da... si poate cã dumneavoastrã... cuvintele pe care le-ati spus sînt pricina. Vã amintiti ce-ati spus acum cîteva zile? Dar asta-i o slãbiciune...
— O, copila mea, exclamã deodatã Lavretki si glasul îi tremurã, nu complica lucrurile, nu numi slãbiciune strigãtul inimii care nu vrea sã se dãruiascã fãrã dragoste. Nu-ti lua o rãspundere atît de covîrsitoare fatã de omul pe care nu-1 iubesti si cãruia vrei sã-i apartii...
— Vã ascult, nu iau nimic asupra mea..., dãdu sã spunã Liza.

- Urmeazã-ti îndemnul inimii, numai ea îti va spune adevãrul, o întrerupse Lavretki... Experienta, ratiunea - totu-i desertãciunea desertãciunilor! Nu te lipsi de ceea ce-i mai bun, de singura fericire pe pãmînt.
- Tocmai dumneavoastrã o spuneti, Feodor Ivanîci? Doar v-ati cãsãtorit din dragoste — si ati fost fericit?
Lavretki plesni din palme.
— Ah, nu mai vorbi de mine! Nici nu poti întelege ce este în stare sã socoteascã drept dragoste un tînãr lipsit de experientã si cu o educatie gresitã!... si, la urma urmei, de ce sã mã defãimez? Chiar acum ti-am spus cã n-am cunoscut fericirea..., nu-i adevãrat! Am fost fericit!
— Feodor Ivanîci, rosti Liza cu glasul coborît (cînd nu era de acord cu interlocutorul sãu, totdeauna îsi cobora vocea; pe deasupra se simtea cuprinsã de o mare emotie), mi se pãrea cã fericirea pe pãmînt nu depinde de noi...
— De noi, de noi, crede-mã (el o apucã de amîndouã mîinile; Liza se fãcu palidã si-1 privea aproape cu spaimã, dar cu lua-re-aminte), numai sã nu ne stricãm noi singuri viata. Pentru alti oameni cãsãtoria din dragoste poate fi o nenorocire; dar nu pentru dumneata, cu firea dumitale echilibratã, cu sufletul dumitale senin! Te implor sã nu te cãsãtoresti fãrã dragoste, dintr-un sentiment de datorie, poate de renuntare... Ar fi o lipsã de credintã, tot un calcul - si poate ceva încã si mai rãu. Crede-mã, am dreptul sã vorbesc asa, cãci am plãtit scump dreptul acesta. si dacã Dumnezeul dumitale...
în aceeasi clipã Lavretki observã cã Lenocika si surocika veniserã lîngã Liza si, cu o nedumerire mutã, îsi atintiserã ochii asupra lui. El lãsã mîinile Lizei, spuse în pripã:
— lartã-mã, te rog. Apoi plecã spre casã.
- Un singur lucru te rog, rosti Lavretki, întorcîndu-se spre Liza, sã nu iei imediat o hotãrîre, mai asteaptã, gîndeste-te la cele ce ti-am spus. Chiar dacã nu m-ai crede, chiar dacã te-ai hotãrî la o cãsãtorie din ratiune, nici în acest caz nu trebuie sã

te cãsãtoresti cu domnul Pansin; el nu-ti poate fi sot. îmi promiti sã nu te grãbesti?
Liza vru sã-i rãspundã, dar nu pronuntã nici un cuvînt si nu pentru cã s-ar fi hotãrît sã se „grãbeascã", ci pentru cã inima-i bãtea cu putere si un sentiment asemãnãtor cu spaima o sugruma.

Capitolul XXX

Plecînd de la Kalitini, Lavretki se întîlni cu Pansin; se salutarã cu rãcealã.
Lavretki se duse acasã si se încuie. Era stãpînit de sentimente pe care poate nici nu le încercase vreodatã. Oare e mult de cînd se afla în starea de „amortire linistitã"? Oare-i mult de cînd s-a simtit, dupã cum spunea, dat la fund? si ce anume îi schimbase aceastã stare? Ce 1-a scos afarã, la suprafatã? Intîmplarea cea mai obisnuitã, inevitabilã, desi totdeauna neasteptatã: moartea? Da; el însã nu se gîndea atît la moartea sotiei si la libertatea sa, cît la rãspunsul pe care Liza i-1 va da lui Pansin! Lavretki întelese cã, în ultimele zile, începuse s-o priveascã cu alti ochi; îsi aminti cum, întorcîn-du-se acasã si gîndindu-se la ea, în linistea noptii, îsi spusese: „Dacã!..." Acest „dacã", pe care-1 atribuia trecutului, imposibilului, se adeveri, desi altfel de cum îsi închipuise —, dar nu-i era de ajuns numai libertatea. „Ea o va asculta pe maicã-sa, se gîndi el, se va cãsãtori cu Pansin; chiar dacã-1 va refuza, oare pentru mine nu va fi totuna?" Trecînd prin fata oglinzii, îsi privi în fugã chipul si ridicã din umeri.
Ziua se scurse repede pentru el, preocupat de aceste gîn-duri; se însera. Lavretki porni spre Kalitini. Mergea grãbit, însã, apropiindu-se de casa lor, îsi domoli pasii, în fata scãrilor se afla drosca lui Pansin. „Ei bine, îsi zise Lavretki, n-am
t 111
sa fiu egoist", si intrã în casã. Nu întîlni pe nimeni, în salon era liniste; deschise usa si o vãzu pe Mãria Dmitrievna jucînd pichet cu Pansin, care îl salutã în tãcere; iar stãpîna casei izbucni: „Ce surprizã!" încruntînd usor din sprîncene. Lavretki se asezã lîngã dînsa si începu sã se uite la cãrtile ei.
— stiti sã jucati pichet? îl întrebã ea cu un fel de necaz ascuns si numaidecît declarã cã s-a depus.
Pansin numãrã nouãzeci de puncte si începu sã strîngã levatele, politicos si linistit, dar în acelasi timp cu o expresie severã si demnã. Asa joacã diplomatii; pesemne si el jucase, la Petersburg, cu vreun mare dregãtor, cãruia urmãrise sã-i insufle o pãrere favorabilã asupra seriozitãtii si maturitãtii sale. „O sutã unu, o sutã doi, cupe, o sutã trei", i se auzea ritmic glasul, iar Lavretki nu putea pricepe tonul: suna a repros sau a multumire de sine.
— Pot s-o vãd pe Marfa Timofeevna? întrebã Lavretki, observînd cã Pansin se apucã sã amestece cãrtile cu si mai multã demnitate. Pe chipul lui nu se mai citea nici o urmã din firea-i de artist.
- Cred cã se poate. E sus, în camera ei, rãspunse Mãria Dmitrievna, întrebati!
Lavretki urcã scãrile. Pe Marfa Timofeevna o gãsi tot la cãrti: juca popa prostu' cu Nastasia Karpovna. Roska îl întîmpinã lãtrînd, dar cele douã bãtrîne îl primirã cu cãldurã; mai cu seamã Marfa Timofeevna pãrea bine dispusã.
— A, Fedea! Poftim, rosti ea, ia loc, maicã. Numaidecît isprãvim jocul. Doresti dulceatã? surocika, ia un borcan cu cãpsuni. Nu vrei? Ei bine, atunci stai asa; dar de fumat sã nu fumezi: nu pot sã sufãr mirosul de tutun, de altfel si motanul Matros strãnutã din pricina fumului.
Lavretki se grãbi s-o asigure cã nici nu doreste sã fumeze.
— Ai fost jos? urmã bãtrîna. Pe cine-ai vãzut acolo? Pansin e tot acolo? Cu Liza te-ai

întîlnit? Nu? Ea voia sã vinã aici... Dar iat-o c-a si sosit. Vorbesti de lup si lupul la usã...
12
t
Liza intrã în camerã si, vãzîndu-1 pe Lavretki, se înrosi.
— Am venit pentru un minut, Marfa Timofeevna, începu ea...
— De ce numai pentru un minut? îi rãspunse bãtrîna. Cum se face cã voi, fetele tinere, nu puteti sedea locului? Vezi cã am un oaspete: mai stai la taifas cu el, mai distreazã-1.
Liza se asezã pe marginea scaunului, ridicã ochii spre Lavretki si îsi dãdu seama cã nu era cu putintã sã nu-i spunã cum se isprãvise întîlnirea ei cu Pansin. Dar cum sã-i spunã? îi era rusine, si jenã. Parcã de mult 1-a cunoscut ea pe omul acesta, care merge rar la bisericã si suportã cu atîta nepãsare moartea sotiei sale — si iatã cã-i împãrtãseste secretele sale. Ce-i drept, el se intereseazã de soarta ei; ea însãsi se încrede într-însul si se simte atrasã de persoana lui; totusi o cuprinse rusinea: parcã un strãin ar fi intrat în camera ei curatã, de fecioarã.
Marfa Timofeevna îi veni în ajutor.
— Dacã nici tu n-ai sã-1 distrezi, grãi ea, cine sã-1 distreze, sãrmanul? Eu îs prea bãtrîna pentru dînsul; el îi prea destept pentru mine, iar pentru Nastasia Karpovna prea bãtrîn: ei sã-i prezinti tot tineri.
— Oare cu ce pot sã-1 distrez pe Feodor Ivanîci? spuse Liza. Dacã vrea, mai bine i-as cînta ceva la pian, adãugã cu glas nehotãrît.
- Foarte bine; tu esti fata mea cea cuminte, zise Marfa Timofeevna. Duceti-vã, dragii mei, jos; dupã ce-o sã isprãviti, poftiti aici. Iatã c-am rãmas popa prostu', mi-i necaz, vreau sã-m i iau revansa.
Liza se ridicã în picioare. Lavretki o urmã. Coborînd scãrile, Liza se opri.
— Au dreptate, începu ea, cei ce spun cã inima omului este alcãtuitã din contradictii. Exemplul dumneavoastrã ar fi trebuit sã mã sperie, sã-mi insufle neîncredere fatã de cãsãtoriile din dragoste, pe cînd eu...
— L-ai refuzat? o întrebã Lavretki.
t 113
— Nu; dar nici n-am fost de acord. I-am spus totul, tot ce-am simtit, si 1-arn rugat sã astepte. Sînteti multumit? mai adãugã ea cu un zîmbet fugar si alergã pe scarã în jos, atingînd usor balustrada cu mîna.
— Ce sã vã cînt? îl întrebã Liza, ridicînd capacul pianului.
- Ce doresti, îi rãspunse Lavretki si se asezã asa ca s-o poatã vedea.
Liza se apucã sã cînte si multã vreme nu-si ridicã privirea de la degete, în sfîrsit, se uitã la Lavretki si se opri. Cît de minunat si de bizar i se pãru chipul lui.
— Ce-i cu dumneavoastrã? îl întrebã.
— Nimic, îi rãspunse, mã simt foarte bine; mã bucur pentru dumneata, mã bucur cã te vãd. Continuã.
- Cred, rosti Liza cîteva clipe mai tîrziu, cã, dacã m-ar fi iubit cu adevãrat, el n-ar fi alcãtuit aceastã scrisoare; ar fi trebuit sã-si dea seama cã nu pot sã-i rãspund acum.
— Asta n-are importantã, spuse Lavretki, important este cã nu-1 iubesti.
— încetati, ce înseamnã asta! Mi-e gîndul la sotia dumneavoastrã decedatã si mã înspãimîntati.
- Nu-i asa, Woldemar, cã Lizeta mea cîntã frumos? îi spunea, în acest timp, Mãria Dmitrievna lui Pansin.

- Da, încuviintã Pansin, foarte frumos.
Mãria Dmitrievna se uitã cu tandrete la tînãrul ei partener; acesta însã luã o înfãtisare mai plinã de importantã si mai preocupatã si îsi anuntã cele paisprezece rigi.

Capitolul XXXI

Lavretki nu mai era un bãrbat tînãr; el nu se putea însela prea multã vreme asupra sentimentului pe care i-1 inspirase Liza; în aceeasi zi se convinse definitiv cã o îndrãgise.

Aceastã convingere însã nu-1 bucurã prea mult. „Oare, se gîndi el, n-am altceva de fãcut, la treizeci si cinci de ani, decît sã-mi dau din nou inima în mîinile unei femei? Liza nu se comparã însã cu cealaltã: ea nu mi-ar cere jertfe umilitoare, nu m-ar distrage de la ocupatiile mele, ci m-ar însufleti la o muncã sobrã, cinstitã, si amîndoi am merge înainte, spre un tel frumos. Da, îsi încheie el cugetãrile, toate-s bune, rãu îi doar atîta: cã n-o sã vrea, în nici un caz, sã mã urmeze. Nu degeaba mi-a spus c-o înspãimînt. Dar nici pe Pansin nu-1 iubeste... Slabã mîngîiereî"
Lavretki plecã la Vasilievskoe; dar nu putu sta acolo nici patru zile — atît i se pãru de plictisitor locul, îl mai chinuia si asteptarea: vestea datã de domnul Jules cerea sã fie confirmatã, iar el nu primea nici un fel de scrisori. Lavretki se întoarse la oras si îsi petrecu seara la Kalitini. Nu-i fu greu sã bage de seamã cã Mãria Dmitrievna era pornitã împotriva lui; izbuti însã s-o mai îmbuneze, lãsînd-o sã cîstige vreo cincisprezece ruble la pichet, si sã stea de vorbã cu Liza aproape singuri, cam o jumãtate de ceas, cu toate cã maicã-sã o sfãtuise încã din ajun sã nu se poarte prea familiar cu un om qui a un si grand ridicule. El o gãsi schimbatã: parcã mai îngîn-duratã; ea îi imputã cã nu se arãtase timp de cîteva zile si-1 întrebã dacã nu merge, a doua zi, la liturghie (a doua zi era duminicã).
— Sã mergeti, îi spuse, înainte de a-1 lãsa sã rãspundã, ne vom ruga împreunã pentru sufletul ei. Apoi adãugã cã nu stie ce sã facã, si anume: dacã are dreptul sã-i impunã lui Pansin sã mai astepte hot ar îr ea ei.
— si de ce? o întrebã Lavretki.
— Pentru cã, îi rãspunse ea, încep sã întrevãd de pe acum hotãrîrea pe care o voi lua.
Spunînd c-o doare capul, îi întinse nehotãrîtã lui Lavretki vîrfurile degetelor; apoi porni sus, spre camera ei.

A doua zi Lavretki se duse la liturghie. Cînd intrã în bisericã, Liza era acolo. Ea îl observã, desi nu se întoarse spre dînsul. Se ruga cu rîvnã: ochii ei licãreau molcom, capul i se înclina si se ridica domol. Lavretki îsi dãdu seama cã se ruga si pentru dînsul, si o înduiosare caldã îi umplu inima. Se simtea bine si în acelasi timp era putin cam rusinat. Norodul care sta cuviincios, chipurile familiare, cîntarea armonioasã, mirosul de tãmîie, razele piezise si lungi ale soarelui, pãtrun-zînd prin ferestre, însãsi întunecimea peretilor si a boltilor — totul gãsea rãsunet în inima lui. De mult nu mai fusese la bisericã; de mult nu se rugase. Nici de data asta nu rosti vreun cuvînt de rugãciune, nu se ruga nici fãrã cuvinte, totusi se prosternã, pentru o clipã, dacã nu cu trupul, cel putin cu tot cugetul sãu care se pleca smerit pînã la pãmînt. îsi aminti de copilãrie, cum se ruga totdeauna în bisericã pînã cînd simtea pe frunte parcã o atingere rãcoroasã a cuiva. Pe atunci se gîn-dea cã îngerul pãzitor îl lua sub ocrotirea lui si-i punea pecetea celor alesi, îsi întoarse privirea spre Liza... „M-ai adus aici, îsi zise Lavretki, atunci atinge-te de mine, atinge-te de sufletul meu." Ea se ruga tot atît de linistit; lui i se pãru cã fata ei exprimã bucurie si

iarãsi se simti cuprins de înduiosare: implora pace pentru un alt suflet, iar pentru sufletul lui, iertare...
Se întîlnirã în pridvorul bisericii; ea îl salutã cu un aer vesel si blînd. Soarele lumina puternic iarba fragedã din ograda bisericii, ca si basmalele si rochiile pestrite ale femeilor. Clopotele bisericilor învecinate vuiau în înãltimi; vrãbiile ciripeau pe gardurile de nuiele. Lavretki stãtea cu capul descoperit si zîmbea. O adiere usoarã stîrnea pãrul lui si capetele panglicilor de la pãlãria Lizei. Le petrecu pe Liza si pe Lenocika, care o însotea, pînã la cupeu, împãrti cersetorilor toti banii din buzunar si porni încet spre casã.

t

Capitolul XXXII

Venirã zile grele pentru Feodor Ivanîci. Era întruna scuturat de friguri, în fiecare dimineatã se ducea la postã, desfãcea tulburat scrisorile, ziarele; dar nicãieri nu gãsea nimic ce-ar fi putut confirma sau dezminti stirea fatalã. Uneori era dezgustat de sine însusi: „S-ar pãrea, se gîndea el, cã astept ca o pasãre de pradã vestea cã sotia mea a murit cu adevãrat!" Pe Kalitini îi vizita în fiecare zi; dar nici acolo nu-i mergea mai bine: stãpîna casei se bosumfla vãdit vãzîndu-1, îl primea din condescendentã; Pansin îl trata cu o politete exageratã; Lemm luase o figurã de mizantrop si de-abia dacã-1 mai saluta; dar mai ales însãsi Liza parcã se ferea de el. Cînd i se întîm-pla sã rãmînã singurã cu Lavretki, în locul încrederii de odinioarã, se vedea descumpãnirea si ea nu stia ce sã-i spunã. si el se simtea stînjenit. în cîteva zile, Liza nu mai era de recunoscut: în miscãrile sale, în glas, ba chiar si în rîsul ei apãruse o tainicã neliniste, o nervozitate, altãdatã necunoscutã. Mãria Dmitrievna, ca o adevãratã egoistã, nu bãnuia nimic; însã Marfa Timofeevna începu sã-si observe odorul. Lavretki îsi imputa de multe ori cã-i arãtase Lizei ziarul primit. Nu putea sã nu recunoascã cã starea lui sufleteascã avea ceva care poate indigna orice simtire curatã. Lavretki mai presupunea cã schimbarea petrecutã în Liza se datora luptei dintre nedumeririle sale sufletesti: ce rãspuns sã-i dea lui Pansin? într-o zi, ea îi înapoie o carte, un roman de Walter Scott, pe care ea i-1 ceruse.
— Ai citit cartea? o întrebã Lavretki.
- Nu; acum nu-mi arde de cãrti, îi rãspunse Liza si dãdu sã plece.
— Stai un minut; de mult n-am mai rãmas singuri. Parcã te-ai teme de mine.
-Da. •.,;-;..
&
t
— si de ce, mã rog?
— Nu stiu.
Lavretki tãcu un rãstimp.
— Spune-mi, o cercetã el, încã nu te-ai hotãrît?
— Ce voiti sã spuneti? exclamã Liza, fãrã sã-si ridice ochii.
— stii prea bine... Deodatã Liza izbucni.
— Sã nu mã mai întrebati, rosti energic, nu stiu nimic; nu mã mai cunosc nici pe mine însãmi...
si îndatã se îndepãrtã.
în ziua urmãtoare, Lavretki sosi la Kalitini dupã-amiazã si-i gãsi cu pregãtirile fãcute pentru vecernie, într-un colt al sufrageriei, pe o masã dreptunghiularã, acoperitã cu o fatã curatã, se aflau rezemate de perete cîteva icoane mici, ferecate în aur si cu mici diamante

fără strălucire pe nimburile sfintilor. Un servitor bătrîn, în livrea cenusie si cu ghete, trecu fără grabă prin toată camera, fără să bocănească deloc. Aseză dinaintea icoanelor două luminări de ceară în niste sfesnice subtiri; îsi făcu cruce, se închină si iesi în liniste. Salonul neluminat era pustiu. Lavretki se plimbă prin sufragerie si întrebă dacă n-o fi poate vreo onomastică. I se răspunse în soaptă că nu era nici o onomastică si că vecernia fusese comandată după dorinta Lizavetei Mihailovna si a Marfei Timofeevna; că ele voiseră să aducă si o icoană făcătoare de minuni, dar aceasta fusese dusă la un bolnav, cale de vreo treizeci de verste, în curînd, însotit de dascăli, sosi preotul, un om trecut de tinerete, cu o chelie mare si care tusi puternic în antreu. De îndată cucoanele iesiră în sir din salonas si se apropiară de preot ca să le binecuvînteze. Lavretki le salută în tăcere; ele îi răspunseră tot în tăcere. Preotul mai stătu putin, tusi încă o dată si întrebă încet, cu vocea-i de bas:

- Sînteti de părere să începem?

- începeti, părinte, îi răspunse Măria Dmitrievna.

Acesta îsi puse atunci odăjdiile; dascălul îmbrăcat în stihar ceru cu smerenie niste cărbuni aprinsi, îndată se răspîndi mirosul de tămîie. Din antreu se iviră cameristele si feciorii, care se opriră grămadă lîngă usă. Deodată Roska, care niciodată nu cobora de sus, apăru în sufragerie, si toti se năpustiră s-o alunge. Ea se sperie, prinse să se învîrtă si se aseză jos; un fecior o luă în brate si o scoase afară. Vecernia începu. Lavretki se retrase într-un colt; era cuprins de simtăminte stranii, aproape triste; nici el însusi nu-si dădea seama prea bine de starea lui sufletească. Măria Dmitrievna se afla în fruntea tuturor, în fata fotoliilor; îsi făcea cruce alene, boiereste — ba îsi rotea privirile, ba si le îndrepta deodată în sus: era plictisită. Marfa Timofeevna părea îngrijorată; Nastasia Karpovna bătea mătănii si se ridica iscînd un fel de zgomot usor si discret; Liza, de cum se aseză, nu se clinti din loc, nu făcu nici cea mai mică miscare; după înfătisarea reculeasă a chipului său se putea presupune că se ruga cu căldură si osîrdie. Sărutînd crucea, după sfîrsitul vecerniei, ea sărută si mîna rosie si mare a preotului, pe care Măria Dmitrievna îl pofti să ia o ceascä de ceai. Preotul îsi scoase patrafirul, luă o înfătisare oarecum mai lumească si trecu în salon împreună cu doamnele. Discutiile începură fără prea multă însufletire. Preotul bău patru cesti de ceai, stergîn-du-si neobosit chelia cu batista; povesti, între altele, că negustorul Avosnikov dăruise sapte sute de ruble pentru aurirea „cupolei" bisericii si dădu un leac sigur împotriva pistruilor. Lavretki se aseză lîngă Liza; ea însă rămase smerită, aproape aspră, si nu-1 învrednici nici măcar cu o privire. Făcea impresia că intentionat nu-1 observă; era cuprinsă de un fel de exaltare rece, solemnă... Lui Lavretki, nu se stie de ce, îi tot venea să zîmbească si să spună ceva vesel; dar în inimă simtea o tulburare si la urmă plecă nedumerit... îsi dădea

seama că în sufletul Lizei se petrecea ceva, nu putea însă întelege ce anume.

Altă dată, stînd în salon si ascultînd trăncăneala insinuantă, dar greoaie, a lui Ghedeonovski, Lavretki se întoarse pe neasteptate, fără să stie de ce, si surprinse în ochii Lizei o privire adîncă, atentă, întrebătoare... Această privire enigmatică era atintită asupra lui. Mai tîrziu, o noapte întreagă se gîndi la ea. El o iubea, dar nu ca un băietas; nu i-ar fi stat bine să ofteze si să sufere de dor, nici Liza nu inspira sentimente de acest fel; la orice vîrstă însă dragostea îsi are suferintele sale — si el le încerca din plin.

Capitolul XXXIII
Intr-un rînd, ca de obicei, Lavretki se afla la Kalitini. Dupã o zi cãlduroasã si obositoare, se lãsã o searã atît de minunatã, cã Mãria Dmitrievna, trecînd peste aversiunea sa fatã de curent, porunci sã se deschidã toate ferestrele si usile spre grãdinã si declarã cã nu va juca pichet, cã pe o asemenea vreme e pãcat sã bati cãrtile, cînd poti sã te bucuri de farmecul naturii. Dintre oaspeti se afla numai Pansin. Bine dispus de splendoarea serii si nevoind sã cînte în fata lui Lavretki, simtindu-se totusi coplesit de sentimentele artistice, el se lansã în poezie: recitã frumos; desi prea constiincios si cu subtilitãti inutile, cîteva din poeziile lui Lermontov (pe atunci Puskin încã nu izbutise sã ajungã iarãsi la modã) — si deodatã, de parcã i s-ar fi fãcut rusine de efuziunile sale, se apucã sã mustre si sã dojeneascã noua generatie, în spiritul cunoscutei poezii Meditatie. De altfel nu pierdu prilejul sã demonstreze cum ar întoarce el toate rînduielile dupã voia lui, dacã ar avea puterea în mînã.

— Rusia, spuse Pansin, a rãmas în urma Europei; ea trebuie împinsã ca s-o ajungã. Se afirmã cã sîntem tineri, e o absurditate; si apoi sîntem lipsiti de ingeniozitate; însusi Homiakov recunoaste cã n-am inventat nici mãcar capcana de prins soareci. Prin urmare, sîntem nevoiti sã împrumutãm de la altii. Sîntem bolnavi, spune Lermontov, si sînt de acord cu el; noi însã sîntem bolnavi pentru cã sîntem numai pe jumãtate europeni; leacul nostru sã-1 cãutãm în ceea ce ne-a adus vãtãmarea. (Le cadastre, îsi zise Lavretki.) La noi, urmã Pansin, capetele cele mai luminate — Ies meilleures tetes — sînt convinse de mult de aceasta. In fond, toate popoarele sînt la fel. Introduceti doar institutii bune — si cu asta, basta! Desigur, ele pot fi adaptate la obiceiurile locale existente, asta-i o treabã a noastrã, o treabã a... slujbasilor (aproape cã a spus: a oamenilor de stat); iar în caz de nevoie, fiti pe pace, institutiile însesi vor transforma aceste obiceiuri.
Mãria Dmitrievna, înduiosatã, îl tot aproba pe Pansin. „Ia te uitã, se gîndea ea, ce om destept îsi expune pãrerile în casa mea." Liza tãcea, rezematã de fereastrã; tãcea si Lavretki; Marfa Timofeevna, care, într-un colt, juca cãrti cu prietena sa, mormãia ceva în legea ei. Pansin se plimba prin camerã si vorbea frumos, dar cu o îndîrjire ascunsã; fãcea impresia cã nu ponegreste toatã generatia, ci numai pe cîtiva oameni, pe care-i cunostea, în grãdina Kalitinilor, într-o tufã mare de liliac, îsi fãcuse cuib o privighetoare; primele sale triluri de searã au putut fi auzite în pauzele înflãcãratului logos; cele dintîi stele se aprinserã pe cerul trandafiriu, pe deasupra crestetelor încremenite ale teilor. Lavretki se ridicã si începu sã-1 contrazicã pe Pansin; polemica se încinse. Lavretki apãra tineretea si independenta Rusiei; era gata sã se sacrifice, el si generatia sa, dar lua apãrarea oamenilor noi, apãra convingerile si aspiratiile acestora; Pansin rãspunse pe un ton iritat si tãios; declarã cã oamenii destepti ar trebui sã schimbe totul si, în sfîrsit, într-atît se înfumura, cã, uitînd de titlul sãu de

Kammerjunker si de cariera-i functionãreascã, îl numi pe Lavretki conservator înapoiat si schitã chiar o aluzie — ce-i drept, foarte pe departe — la situatia echivocã a acestuia în societate. Lavretki nu se supãrã, nu ridicã tonul (îsi aminti cã si Mihalevici îl botezase înapoiat, dar voltairian) si, cu calm, îl fãcu praf pe Pansin, pe toatã linia, îi demonstra cã nu sînt posibile salturile si transformãrile trufase de sus, din cancelarii, transformãri ce nu-s justificate nici de cunoasterea pãmîntului natal, nici de o credintã realã într-un ideal,

chiar dacã acesta ar fi negativ. Dãdu ca exemplu propria-i educatie, ceru sã se recunoascã, în primul rînd, dreptatea poporului si aceasta sã fie recunoscutã cu umilintã, cu acea umilintã fãrã de care nici cutezanta împotriva minciunii nu este posibilã. Nu se dãdu în lãturi, pînã la urmã, nici de reprosul, binemeritat dupã pãrerea sa, cã-si risipeste timpul si puterile fãrã chibzuintã.

— Toate-s foarte bune! exclamã, în cele din urmã, Pansin, înciudat. Iatã, v-ati întors în Rusia, si mai departe ce vreti sã faceti?

— Sã ar pãmîntul, îi rãspunse Lavretki, si sã mã strãduiesc s-o fac cît mai bine.

— Foarte lãudabil, fãrã discutie, rãspunse Pansin, am auzit cã ati si fãcut mari progrese în privinta asta; vedeti însã cã nu toti oamenii sînt capabili de asemenea îndeletniciri.

— Une natwe poetique, intrã în vorbã Mãria Dmitrievna, desigur cã nu se poate ocupa cu aratul... et puis, Vladimir Nikolaici, aveti chemarea sã faceti totul en grand.

Aceasta fu prea de tot chiar si pentru Pansin: el se fîstîci si schimbã discutia. Cãutã sã aducã vorba despre frumusetea cerului înstelat, despre muzica lui Schubert, dar conversatia nu se lega deloc. La urmã el îi propuse Mãriei Dmitrievna sã joace împreunã un pichet. „Cum?! Intr-o searã ca asta?" îi rãspunse ea surprinsã; totusi, porunci sã se aducã un pachet de cãrti.

Pansin desfãcu zgomotos noul pachet; iar Liza si Lavretki, ca si cum s-ar fi înteles, se sculară amîndoi si se asezarã lîngã Marfa Timofeevna. Se simtirã, deodatã, atît de bine unul lîngã altul, încît însusi gîndul de a rãmîne în doi îi sperie, îsi dãdurã totodatã seama cã stînjeneala pe care o simtiserã în zilele din urmã dispãruse si nu se va mai întoarce niciodatã. Bãtrînica îl bãtu, în tainã, pe Lavretki peste obraz, îsi miji ochii cu siretenie si clãtinã de cîteva ori din cap, spunînd în soaptã: „L-ai fãcut de douã parale pe desteptul cela, îti multumesc." Linistea cuprinse toatã camera. Se auzeau doar luminãrile de cearã trosnind usor, din cînd în cîhd, sau uneori o mînã lovind în masã, o exclamatie ori numãratul punctelor; iar pe fereastrã se revãrsau în valuri largi, o datã cu rãcoarea înrouratã, trilurile puternice, rãsunãtoare pînã la cutezantã, biruitoare, ale privighetorii.

Capitolul XXXIV

Liza nu scoase nici un cuvînt în timpul polemicii dintre Lavretki si Pansin; o urmãri însã cu atentie, fiind cu totul de partea lui Lavretki. Politica o interesa prea putin. Dar tonul încrezut al acestui functionar monden (niciodatã nu-1 auzise vorbind astfel) îi inspirase dezgust. Dispretul lui fatã de Rusia o jigni. Lizei nici nu-i trecu prin minte cã-i patriotã; era însã cu toatã inima alãturi de rusi; o încînta mentalitatea rusã; îi plãcea sã stea de vorbã fãrã nici un fel de moft, ceasuri întregi, cu starostele satului de pe mosia maicã-sii, cînd acesta venea la oras si vorbea cu el ca de la egal la egal, fãrã ifose de boieroaicã. De toate acestea Lavretki îsi dãdu seama. Nu s-ar fi apucat sã-1 contrazicã exclusiv pe Pansin; el vorbea doar pentru Liza. Amîndoi nu comunicaserã unul cu altul în cursul discutiei, nici privirile nu li se întîlniserã decît rar, dar

ei înteleserã cã s-au legat strîns în seara aceea. Pricepu serã cã aveau aceleasi simpatii si antipatii. Un singur lucru îi deosebea: Liza încã nãdãjduia, în tainã, sã-1 aducã pe calea spre Dumnezeu. sedeau lîngã Marfa Timofeevna, urmãrind parcã jocul, care într-adevãr îi interesa. Dar în acelasi timp fiecãruia îi crestea inima în piept si nu-i scãpa nimic din vedere. Pentru ei cînta privighetoarea, pentru ei scînteiau stelele si susoteau copacii în

tihnã, legãnati de somnolentã si de cãldurã, ca si de huzurul verii. Lavretki se lãsã cu totul în voia valului ce-1 legãna. Se simtea cuprins de o mare bucurie. Cuvîntul nu poate exprima ceea ce se petrecea în sufletul curat al fetei: rãmînea o tainã chiar si pentru ea — sã rãmînã atunci o tainã pentru toti. De altfel, nimeni nu stie, n-a zãrit si nu va vedea niciodatã cum se împlineste si se maturizeazã sãmînta chematã la viatã si la înflorire din sînul pãmîntului.

Bãtu ora zece. Marfa Timofeevna se retrase la ea, sus, împreunã cu Nastasia Karpovna. Lavretki si Liza fãcurã cîti-va pasi prin camerã, se oprirã în dreptul usii deschise spre grãdinã, se uitarã la nemãrginirea cufundatã în întuneric, apoi unul la altul, si îsi zîmbirã. Parcã s-ar fi apucat de mîini si ar fi stat de vorbã pe-ndelete. Se întoarserã la Mãria Dmitrievna si la Pansin, care jucau mai departe pichet, în sfîrsit, iesi ultima „rigã". Stãpîna se sculã, gîfîind si oftînd, de pe fotoliul garnisit cu perne. Pansin îsi luã pãlãria, sãrutã mîna Mãriei Dmitrievna, remarcînd acum cã nimic nu-i împiedicã pe alti oameni fericiti sã doarmã sau sã se bucure de feeria noptii, pe cînd el va fi nevoit sã stea, pînã dimineata, aplecat deasupra unor hîrtoage neroade. O salutã apoi pe Liza cu rãcealã (nu se asteptase ca, rãspunzînd la propunerea sa de cãsãtorie, ea sã-1 roage sã mai astepte, si de aceea era bosumflat) si plecã. Lavretki porni în urmã-i. Se despãrtirã la poartã. Pansin îsi trezi vizitiul, îmboldindu-1 în ceafã cu vîrful bastonului, se asezã în droscã si porni.

Lui Lavretki nu-i venea sã meargã acasã, ci iesi din oras în cîmp. Era o noapte linistitã si

124

t

limpede, desi fãrã lunã. Hoinãri mult prin iarba înrouratã; nimeri pe o cãrãruie îngustã si o urmã. Aceasta îl duse pe lîngã un gard lung, la o portitã; încercã s-o împingã, fãrã sã stie de ce. Portita scîrtîi usor si se deschise, ca si cum ar fi asteptat atingerea mîinii sale. Lavretki se trezi într-o grãdinã, fãcu cîtiva pasi pe o alee de tei si deodatã se opri nedumerit: recunoscu grãdina Kalitinilor.

Intrã numaidecît într-o patã neagrã de umbrã, fãcutã de o tufã deasã de alun, si rãmase nemiscat multã vreme, mirîn-du-se si ridicînd din umeri.

„întîmplarea asta trebuie sã aibã un sens", îsi zise Lavretki.

Linistea stãruia de jur împrejur; dinspre casã nu venea nici un zvon. Lavretki porni cu grijã înainte. si iatã cã, la o cotiturã a aleii, toatã casa se ivi deodatã, cu fatada-i întunecoasã. Numai la douã ferestre de sus licãrea o luminã: la Liza ardea o lumînare, dincolo de perdeaua albã, iar la Marfa Timo-feevna, în dormitor, pîlpîia înaintea icoanei luminita rosie a candelei, reflectîndu-si aureola uniformã pe montura de aur. Jos, usa balconului sta larg cãscatã, cu canaturile date de perete. Lavretki se asezã pe o bancã de lemn, îsi sprijini bãrbia de podul palmei si lãsã sã-i lunece privirile la usa balconului si la fereastra Lizei. Un ornic din oras bãtu miezul noptii. In casã, ceasul cel mic de perete sunã firav de douãsprezece ori. Un paznic ciocãni toaca. Lavretki nu se gîndea la nimic, nu dorea nimic; îi fãcea plãcere sã se stie aproape de Liza, sã sadã pe banca din grãdina ei, pe care si ea stãtuse de multe ori... Lumina din odaia Lizei pieri.

„Noapte bunã, fata mea scumpã", sopti Lavretki, rãmînînd mai departe nemiscat, fãrã sã-si ia privirea de la fereastra care se întunecase.

Deodatã se ivi o luminã la o fereastrã de la parter, se mutã la a doua fereastrã, apoi la a treia... Cineva, cu o lumînare în mînã, trecea prin odãi. „Nu cumva o fi Liza'? Peste

t l25

putintã!"... Lavretki se ridicã în vîrful picioarelor... zãri chipul cunoscut, în salon intrase

Liza. In rochie albã, cu cositele împletite lãsate pe umeri, ea se apropie linistitã de masã, se aplecã deasupra ei, asezã luminarea si cãutã ceva. Dupã aceea, întoarsã cu fata spre grãdinã, se apropie de usa deschisã si se opri în prag - albã, diafanã, zveltã... Un fior trecu prin pieptul lui Lavretki.
- Liza! zburã abia deslusit de pe buzele lui.
Ea tresãri si scrutã întunericul.
— Liza! repetã Lavretki si mai tare si iesi din umbra aleii, înspãimântatã, Liza îsi întinse capul înainte si fãcu un pas
înapoi: îl recunoscuse pe Lavretki. El îi rosti numele pentru a treia oarã si întinse mîinile spre ea. Liza se desprinse din cadrul usii si pãsi în grãdinã.
— Dumneavoastrã? exclamã ea. Aici?
— Eu... eu... ascultã-mã, sopti Lavretki si, apucînd-o de mînã, o conduse pînã la bancã. Ea îl urmã fãrã nici o împotrivire. Fata palidã, ochii nemiscati, toate miscãrile sale vãdeau o uimire nespusã. Lavretki o asezã pe bancã, iar el se opri în fata ei.
— Nici nu m-am gîndit sã vin aici, începu, m-au cãlãuzit pasii fãrã sã stiu... Eu... eu... eu te iubesc, exclamã cu o spaimã involuntarã.
Liza îsi ridicã încet ochii spre el. Pãrea cã de-abia în clipa aceea întelese unde se afla si ce era cu ea. Vru sã se ridice, dar nu putu si-si acoperi fata cu mîinile.
— Liza, izbucni Lavretki, Liza, repetã si cãzu în genunchi la picioarele fetei.
Umerii ei începurã sã tresalte usor, iar degetele mîinilor palide strîngeau si mai tare fata.
— Ce-i cu dumneata? o întrebã Lavretki si auzi hohote domoale de plîns. Inima îi înghetã... întelese ce însemnau lacrimile acestea. Oare într-adevãr mã iubesti? sopti si-i atinse genunchii.

— Ridicã-te, se auzi glasul ei, ridicã-te, Feodor Ivanîci. Ce-i cu noi? Ce facem?
Lavretki se ridicã si se asezã lîngã ea pe bancã. Fata nu mai plîngea, ci îl privea atent, cu ochii sãi umezi.
- Mi-e groazã; ce facem? repetã Liza.
- Te iubesc, exclamã Lavretki iarãsi, sînt gata sã-mi dau viata pentru dumneata.
Liza tresãri din nou, de parc-ar fi întepat-o ceva, si-si ridicã ochii spre cer.
— Toate-s în puterea Domnului, rosti.
- Dar dumneata mã iubesti, Liza? Vom fi oare fericiti? Ea îsi plecã ochii; încetisor, Lavretki o atrase spre sine, iar
capul fetei îi cãzu pe umãr... El îsi întoarse usor capul si-i atinse buzele palide.
Dupã o jumãtate de ceas, Lavretki ajunse în fata portitei din grãdinã. O gãsi încuiatã si se vãzu nevoit sã sarã gardul. Se întoarse în oras si umblã mult pe strãzile adormite. Sentimentul unei bucurii mari si neasteptate îi umplea sufletul; toate îndoielile i se spulberaserã.
„Piei, trecutule, nãlucã întunecatã, se gîndea Lavretki, ea mã iubeste, va fi a mea."
Deodatã i se pãru cã din aer, de deasupra capului sãu, se cerneau niste sunete minunate, solemne. Se opri: sunetele rãsunau din ce în ce mai maiestuos; ele se revãrsau într-un suvoi puternic, armonios, parcã vorbea si cînta prin ele întreaga-i fericire. Lavretki îsi roti privirea: sunetele rãzbãteau prin douã ferestre de la etajul unei case mici.
— Lemm! exclamã Lavretki si alergã spre casa aceea. Lemm! Lemm! repetã el cu voce tare.

Muzica încetã, iar figura bãtrînului în halat de casã, cu pieptul dezgolit si cu pãrul vîlvoi, se ivi la fereastrã.
— Aha! rosti acesta cu demnitate. Dumneavoastrã sînteti?

- Hristofor Fedorîci, ce muzicã minunatã! Pentru Dumnezeu, lãsati-mã sã intru.
Fãrã sã spunã vreun cuvînt, cu un gest mãret al mîinii, bãtrînul aruncã pe fereastrã, în stradã, cheia de la usã. Cu pasi vioi, Lavretki urcã scãrile, intrã în camerã si vru sã se arunce entuziast în bratele lui Lemm; acesta însã, cu un gest poruncitor, îi arãtã scaunul, îi spuse în ruseste, sacadat: „Luati loc si ascultati"; iar el se asezã la pian, aruncã în jur o privire mîndrã si severã si începu sã cînte. De mult nu mai auzise Lavretki ceva asemãnãtor: de la primul sunet, o melodie dulce si pãtimasã îi învãlui inima; muzica era plinã de strãlucire si inspiratie, de fericire si frumusete. Ea crestea si se topea; exprima tot ce putea fi mai scump, mai tainic si sfînt pe pãmînt. Respira o tristete eternã si se înãlta sã moarã în ceruri. Lavretki se sculã în picioare, înfiorat si palid de extaz. Sunetele pãtrundeau în sufletu-i de curînd tulburat de fericirea dragostei; ele erau parcã învãpãiate de dragoste. „Repetati", sopti Lavretki, de îndatã ce se isprãvi cel din urmã acord. Bãtrînul îi aruncã o cãutãturã de vultur, se bãtu cu pumnul în piept si rosti rãspicat în limba-i maternã: „Eu am compus-o, fiindcã-s un mare muzician", apoi cîntã din nou minunata-i compozitie, în camerã nu erau lumînãri; lumina lunii cãdea piezis prin fereastrã; vãzduhul fremãta plin de vibratii; odaia micã si sãrãcãcioasã pãrea un sanctuar; iar capul bãtrînului se înãlta semet si inspirat în semiîntunericul argintiu. Lavretki se apropie de dînsul si-1 îmbrãtisa. La început, Lemm nu-i rãspunse la îmbrãtisare, ba se feri de el cu cotul; multã vreme stãtu asa, fãrã sã se miste, cu aceeasi privire severã, aproape brutalã si numai de vreo douã ori mîrîi: „aha!" în sfîrsit, fata-i transfiguratã se linisti, îsi reveni la normal si, ca rãspuns la felicitãrile fierbinti ale lui Lavretki, omul întîi zîmbi usor, apoi se porni pe un plîns cu sughituri înãbusite, ca un copil.
— E uimitor, îi spuse Lemm, cã tocmai acum ati venit; dar eu stiu, stiu totul.

- stiti totul? rosti încurcat Lavretki.
— M-ati auzit bine, îi rãspunse Lemm. Oare n-ati înteles cã stiu totul?
Lavretki nu putu adormi pînã dimineata. Toatã noaptea stãtu pe marginea patului. Nici Liza nu dormi: se rugã.

Capitolul XXXV

Cititorul stie cum crescuse si cum fusese educat Lavretki. Sã spunem cîteva cuvinte si despre educatia Lizei, împlinise zece ani la moartea tatãlui sãu. El însã se ocupase prea putin de fetitã. Coplesit de treburi, preocupat necontenit sã-si sporeascã averea, artãgos, brutal, nerãbdãtor, nu se zgîrcea sã dea bani pe profesori, preceptori, pentru îmbrãcãmintea si alte nevoi ale copiilor. Dar nu putea suferi, dupã propria-i expresie, „sã dãdãceascã hãrmãlaia de copii." si nici n-avea timp de dãdãcealã: robotea, se tinea de afaceri, dormea putin, rar de tot juca cãrti si iarãsi trudea. Avea obiceiul sã se asemuiascã singur cu un cal înhãmat la o masinã de treierat. „Viata mea a trecut în fugã", rosti el pe patul de moarte, cu un zîmbet amar pe buzele-i uscate. Mãria Dmitrievna, în fond, nu se ocupase de Liza mai mult decît sotul sãu, cu toate cã se lãuda fatã de Lavretki cã singurã îsi crescuse copiii. O purta îmbrãcatã ca o pãpusã. In prezenta oaspetilor o mîngîia pe cap si-i spunea: fetitã cuminte si sufletel; dar numai atît: pe cucoana cea

lenesã o obosea orice grijã permanentã, în timpul cît trãise tatãl sãu, Liza fusese datã pe mîinile unei guvernante, domnisoara Moreau din Paris; iar dupã moartea lui, intrase sub oblãduirea Marfei Timofeevna. Cititorul o cunoaste pe Marfa Timofeevna; iar domnisoara Moreau era o fãpturã mãruntã, zbîrcitã, cu apucãturi si minte de pasãre. In tinerete dusese o viatã foarte dezordonatã; iar la bãtrînete îi

rãmaserã numai douã pasiuni — lãcomia si cãrtile de joc. Cînd era sãtulã, nu juca cãrti si nici nu pãlãvrãgea, de îndatã fata îi lua o expresie de mort: stãtea, privea, respira — dar vedeai de departe cã nu-i trecea prin cap nici urmã de gînd. Nici nu puteai spune cã-i bunã: doar bunãtatea nu sãlãsluieste în pãsãri. Poate cã din pricina tineretii sale usuratice sau a atmosferei Parisului, pe care o respirase în copilãrie, se cuibãrise în ea un fel de scepticism universal, ieftin, exprimat prin obisnuitele-i cuvinte: „Tout ga c'est des betises". Vorbea stîlcit, dar într-un jargon pur parizian, nu clevetea si nu fãcea mofturi. Ce se putea cere mai mult de la o guvernantã? Asupra Lizei n-a avut aproape nici o influentã; cu atît mai mult a influentat-o, în schimb, dãdaca ei, Agafia Vlasievna. Neobisnuitã a fost soarta acestei femei. Se trãgea dintr-o familie de tãrani; la saisprezece ani fusese cununatã cu un sãtean; se deosebea însã foarte mult de suratele sale, tãrãncile. Tatãl sãu, vreme de douãzeci de ani, fusese staroste, fãcuse multi bani si o rãsfãtase. Era de o rarã frumusete, cea mai cochetã din toatã împrejurimea, cuminte, guralivã, îndrãzneatã... Boierul ei, Dmitri Pestov, tatãl Mãriei Dmitrievna, un om modest si linistit, o vãzuse o datã la treierat, intrase în vorbã cu ea si o îndrãgise cu patimã, în curînd a rãmas vãduvã; desi era cãsãtorit, Pestov a luat-o la el în casã si a îmbrãcat-o ca la curte. Agafia s-a obisnuit foarte repede cu noua sa stare, parcã niciodatã n-ar fi trãit altfel. I s-a albit fata, s-a îngrãsat, purta mîneci de muselinã din care ieseau mîinile sale albe ca jimbla... cum au negustoresele. Samovarul nu-i lipsea nicicînd de pe masã. în afarã de mãtase si de catifea, altceva nu voia sã poarte, dormea pe saltele de puf. Aceastã viatã fericitã a durat cam cinci ani. însã Dmitri Pestov muri. Vãduva lui, o cucoanã cu inimã bunã, din respect fatã de memoria defunctului, n-a vrut deocamdatã sã se poarte nedemn cu rivala sa, cu atît mai mult cu cît Agafia nu se obrãznicise niciodatã în fata ei. Cu toate acestea, stãpîna

a mãritat-o mai pe urmã cu un vãcar si a alungat-o din fata ochilor. Au trecut cam trei ani. Nu stiu cum, odatã, într-o caldã zi de varã, cucoana a trecut pe la ocolul de vite. Agafia a ospãtat-o cu o frisca rece, minunatã; s-a purtat asa de modest si s-a înfãtisat atît de curãticã, de veselã si multumitã de toate, încît cucoana i-a spus cã o iartã si i-a dat voie sã vinã la curte. Iar dupã vreo sase luni într-atît s-a legat de ea, încît a fãcut-o menajerã si i-a dat în seamã întreaga gospodãrie. Agafia a ajuns iarãsi la putere; s-a îngrãsat din nou si s-a fãcut mai albã la fatã. Cucoana îi arãta toatã încrederea. Asa au trecut încã vreo cinci ani. Pentru a doua oarã însã nenorocirea s-a abãtut pe capul Agafiei. Sotul sãu, pe care ea îl fãcuse lacheu, a cãzut în patima betiei, a început sã lipseascã de acasã si a sfîrsit prin a fura sase lingurite boieresti, pe care le-a ascuns — pînã una-alta — în lada nevesti-sii. Fapta a fost descoperitã. Pe dînsul 1-au fãcut iarãsi vãcar; iar Agafia, a fost degradatã din menajerã în lenjereasã si i s-a poruncit sã poarte pe cap basma în loc de bonetã. Spre uimirea tuturor, Agafia a îndurat lovitura cu o supusã umilintã. Pe atunci, trecuse de treizeci de ani; toti copiii îi muriserã si nici bãrbatul nu i-a mai trãit mult. I-a venit timpul

sã se dumireascã si s-a dumirit. A ajuns foarte tãcutã si evlavioasã, nu lãsa sã-i treacã nici o utrenie, nici o liturghie; si-a dãruit toate rochiile bune. A petrecut cincisprezece ani în liniste, smeritã, asezatã, fãrã sã se certe cu cineva, cedînd tuturor. Dacã vreunul îi vorbea necuviincios, ea se înclina doar si multumea pentru povatã. Cucoana de mult o iertase si o scutise de urgisire. I-a dãruit si boneta ei. Dar ea n-a vrut sã-si lepede basmaua si umbla toi în rochii întunecate; iar dupã moartea cucoanei s-a fãcut si mai linistitã, si mai supusã. Rusul e sfios si se împrieteneste usor; dar cu greu îi cîstigi respectul: acesta nu se capãtã repede si nici de oricine. Pe Agafia toatã casa o respecta foarte mult; nimeni nu-si amintea de pãcatele trecutului,

t 131

parc-ar fi fost înmormîntate în pãmînt, o datã cu boierul cel bãtrîn.

Ajungînd sotul Mãriei Dmitrievna, Kalitin voise sã-i încredinteze Agafiei gospodãria casei; dar ea n-a primit, „ca sã nu cadã în ispitã". Acesta a ridicat glasul la dînsa; ea s-a înclinat supusã si a iesit din casã. Kalitin era un ins destept si cunostea oamenii. Pe Agafia a înteles-o si n-a uitat-o. Dupã ce s-a mutat la oras, cu consimtãmîntul ei, boierul a fãcut-o dãdaca Lizei, care de-abia împlinise patru ani.

La început, Liza s-a speriat de chipul serios si sever al noii sale dãdace; dar în curînd s-a obisnuit cu dînsa si a îndrãgit-o foarte mult. însãsi Liza era un copil serios; trãsãturile sale aminteau profilul aspru si regulat al lui Kalitin. Numai ochii nu-i mostenise de la tatãl sãu; ei luminau linistit, plini de luare-aminte si de bunãtate — ceea ce la copii se întîmplã rar. Nu-i plãcea sã se joace cu pãpusile, nu rîdea zgomotos si nici îndelung, se purta cuviincios. Rareori cãdea pe gînduri, dar aproape totdeauna cu temei, îndeobste, dupã o scurtã tãcere, ea sfîrsea prin a se adresa cuiva mai în vîrstã cu o întrebare, din care se vedea cã o impresie nouã îi preocupa mintea. Foarte curînd a încetat sã mai stîlceascã vreun cuvînt si la nici patru ani vorbea absolut corect. De tatãl sãu îi era fricã. Fatã de maicã-sa avea un sentiment nedeslusit. Nu se temea, dar nici nu se alinta în fata ei. De altfel, nici pe lîngã Agafia nu se rãsfãta, desi numai pe dînsa o iubea. Agafia nu se despãrtea de Liza. Pãrea ciudat sã le vezi împreunã. Uneori Agafia, în negru din crestet pînã la picioare, cu basma pe cap, cu fata trasã, strãvezie ca ceara, totusi încã frumoasã si expresivã, stãtea dreaptã si împletea la ciorap. La picioarele sale, pe un scãunel, sedea Liza si de asemenea lucra ceva sau, ndicînd cu gravitate ochisorii sãi limpezi, asculta ce-i povestea Agafia, care nu-i spunea basme, ci cu glas cadentat si egal îi istorisea din viata preacuratei Fecioare, din traiul

132

t

sihastrilor, preacuviosilor si al sfintelor mucenite. îi spunea Lizei cum trãiserã sfintii în pustiu, cum si-au ispãsit greselile, cum au îndurat foamea si lipsurile si nu s-au temut de împãrati; au împãrtãsit credinta lui Hristos. Pãsãrile cerului le aduceau hranã si fiarele sãlbatice le dãdeau ascultare. Iar în locul unde picura sîngele lor, cresteau flori.

„Micsunele galbene?" a întrebat-o o datã Liza, care iubea florile foarte mult... Agafia îi vorbea Lizei grav si smerit, parcã si-ar fi dat seama cã nu era vrednicã sã rosteascã asemenea cuvinte înalte si sfinte. Liza o asculta - si chipul lui Dumnezeu atotstiutor si omniprezent pãtrundea în sufletu-i cu un fel de putere dulce si o umplea de o teamã curatã si pioasã; iar Hristos îi apãrea ca un cunoscut, un prieten, aproape ca o rudã.

Agafia a învãtat-o, de asemenea, sã se roage. Uneori, o trezea în revãrsatul zorilor, o îmbrãca în grabã si o ducea tainic la utrenie. Liza o urma în vîrful picioarelor, de-abia

respirînd; frigul si semiîntunericul diminetii, rãcoarea si pustietatea bisericii, însusi misterul acestor plecãri neasteptate, întoarcerea pe ascuns acasã, în pãtuc, tot amestecul acesta de lucruri oprite, ciudate, sfinte a zguduit sufletul fetitei si a pãtruns în adîncul fiintei sale. Niciodatã Agafia n-a vorbit de rãu pe cineva si nici pe Liza n-a dojenit-o pentru vreo poznã. Dacã era nemultumitã de ceva, avea obiceiul sã tacã; si Liza îi întelegea tãcerea; cu agerimea de minte a copilului, ea întelegea tot atît de bine cînd nemultumirile Agafiei veneau de la altii — fie din partea Mãriei Dmitrievna, fie chiar de la Kalitin. Trei ani si ceva a îngrijit-o Agafia pe Liza; apoi a fost înlocuitã cu domnisoara Moreau. însã frantuzoaica usuraticã, cu apucãturile sale seci si cu exclamatia-i „Tout ta c 'est betises" - n-a putut goni din sufletul Lizei iubirea pentru dãdacã: semintele aruncate au prins rãdãcini foarte adînci. De altfel, desi Agafia nu o mai avea în grijã pe Liza, ea a

rãmas în casã si o vedea deseori; iar Liza, ca si altãdatã, avea toatã încrederea într-însa. Totusi, Agafia nu s-a putut împãca cu Marfa Timofeevna, cînd aceasta s-a mutat în casa Kalitinilor. Gravitatea severã a fostei „tiitoare" nu era pe placul bãtrînei pline de neastîmpãr si samavolnicie. Agafia a cerut încuviintarea sã meargã în pelerinaj si nu s-a mai întors. Au umblat zvonuri nedeslusite cã s-ar fi aciuat într-un schit. Dar urma lãsatã de dãdacã în sufletul Lizei nu s-a sters. Ca si altãdatã, Liza se ducea la liturghie ca la o sãrbãtoare; se ruga cu plãcere, cu un fel de avînt stãpînit si sfios — lucru care de multe ori a mirat-o, în ascuns, pe Mãria Dmitrievna. însãsi Marfa Timofeevna, desi n-o stingherea pe Liza cu nimic, cãuta totusi sã-i domoleascã elanul acesta si nu-i îngãduia sã batã mãtãnii de prisos: cicã n-ar intra în obiceiul nobililor. Liza a învãtat bine, adicã a fost silitoare. Dumnezeu n-a dãruit-o cu însusiri prea strãlucite, cu o minte aleasã; nu prindea usor, fãrã muncã. Cînta bine la pian; dar numai Lemm stia cu ce pret. Citea putin; nu întrebuinta „cuvinte proprii", dar avea idei proprii si mergea pe drumul ei. Semãna doar cu taicã-sãu: nici el nu întreba pe altii ce sã facã. Asa a crescut Liza — linistit, domol; asa a ajuns la vîrsta de nouãsprezece ani. Era foarte drãgãlasã -ceea ce, de altfel, nu stia. Fiecare miscare a ei trãda o gingãsie fireascã, oarecum stîngace: glasu-i suna ca argintul tineretii sale fãrã patã. Cea mai neînsemnatã senzatie de plãcere îi aducea pe buze un zîmbet fermecãtor; iar ochii sãi luminosi cãpãtau o strãlucire adîncã si un fel de tainicã duiosie. Pãtrunsã pe de-a-ntregul de simtul datoriei, de teama de a nu jigni pe cineva, avînd o inimã blîndã si supusã, ea-i iubea pe toti; dar pe nimeni în mod deosebit. Numai pe Dumnezeu îl iubea cu exaltare, smerit si delicat. Lavretki a fost primul bãrbat care i-a tulburat linistita viatã sufleteascã.

Asa era Liza.

Capitolul XXXVI

A doua zi, pe la douãsprezece, Lavretki se îndreptã spre Kalitini. In drum se întîlni cu Pansin, care trecu cãlare pe lîngã el, cu pãlãria trasã pe sprîncene. La Kalitini, Lavretki nu fu primit - pentru întîia oarã de cînd îi cunostea. „Mãria Dmitrievna se odihneste, îi spuse lacheul, o doare capul." Marfa Timofeevna si Lizaveta Mihailovna nu erau acasã. Lavretki se plimbã în jurul grãdinii, nutrind o nãdejde vagã cã poate o va întîlni pe Liza, dar nu vãzu pe nimeni. Se întoarse dupã douã ceasuri si cãpãtã acelasi rãspuns. Pe deasupra, lacheul îl privi cam chiorîs. Lavretki socoti cã nu era cuviincios sã vinã a treia oarã în aceeasi zi si se hotãrî sã plece la Vasilievskoe, unde si asa avea unele treburi. Pe

drum îsi fãcu fel de fel de planuri, unul mai frumos decît altul, în cãtunul mamei sale însã îl apucã tristetea; intrã în vorbã cu Anton. Ca înadins, mosului îi treceau prin cap numai gînduri triste, îi povesti lui Lavretki cã Glafira Petrovna, înainte de a muri, s-a muscat singurã de minã; si dupã o scurtã tãcere, adãugã oftînd: „Fistecãrui om, boierule taicã, îi e dat sã se mãnînce el însusi". Era tîrziu cînd Lavretki fãcu cale întoarsã spre oras. îl urmãreau melodiile de ieri; chipul Lizei se înãlta în sufletul sãu cu toatã seninãtatea-i sfioasã. Gîndul cã ea-1 iubeste îl înduiosa; si se opri linistit si fericit în fata locuintei lui orãsenesti.
Primul lucru care-1 izbi cînd intrã în antreu fu un miros de paciuli extrem de nesuferit; tot aici se aflau niste lãzi înalte si cufere mici. Fata valetului, care iesi grãbit sã-1 întîmpine, i se pãru ciudatã. Fãrã sã-si dea seama de impresiile care-1 nãpãdirã, trecu pragul salonului... In întîmpinare-i se ridicã de pe canapea o doamnã în rochie neagrã de mãtase cu volane si, ducîndu-si batista finã la fata-i palidã, fãcu cîtiva pasi.

plecîndu-si adînc capul parfumat si coafat, îi cãzu la picioare... De-abia atunci o recunoscu: doamna era sotia lui. Lui Lavretki i se tãie rãsuflarea. Se sprijini de perete.
— Theodore, sã nu mã alungi! rosti ea în frantuzeste; iar glasul acela i se înfipse în inimã ca un jungher.
O privea zãpãcit si totusi, în acelasi timp, observã fãrã voie cã încãruntise si se îngrãsase.
— Theodore! urmã aceasta, ridicîndu-si ochii din cînd în cînd si frîngîndu-si discret degetele-i minunat de frumoase, cu unghiile roz. Theodore, sînt vinovatã fatã de dumneata, foarte vinovatã, ba mai mult, sînt o criminalã. Dar, ascultã-mã, mã chinuie cãinta; am ajuns o povarã pentru mine însãmi, nu pot sã mai îndur situatia mea; de cîte ori nu m-am gîndit sã mã adresez dumitale, dar mi-a fost teamã cã-ti trezesc mînia. Am hotãrît sã rup orice legãturi cu trecutul... puls, j 'ai ete si malade, am fost asa de bolnavã, adãugã ea, trecîndu-si mîna pe frunte si pe obraz, am folosit vestea rãspînditã în legãturã cu moartea mea si am pãrãsit totul. M-am grãbit, zi si noapte fãrã oprire, sã vin încoace. Multã vreme am sovãit sã mã înfãtisez înaintea dumitale, judecãtorul meu - paraître devant vous, mon juge. în sfîrsit, amintindu-mi de bunãtatea dumitale dintotdeauna, m-am hotãrît sã vin aici. Adresa am aflat-o la Moscova. Crede-mã, continuã ea, ridicîndu-se cu încetul si asezîndu-se pe marginea unui fotoliu, de multe ori m-am gîndit la moarte si as fi gãsit în mine destulã bãrbãtie sã mã lipsesc de viatã — ah, acum viata mi-e o povarã nesuferitã! -m-a oprit însã gîndul la fiica mea, la Adocika mea; ea-i aici, sãrmana copilã! doarme în camera de alãturi. A obosit - vei vedea-o: ea cel putin nu-i vinovatã cu nimic, iar eu sînt atît de nefericitã, atît de nefericitã! exclamã doamna Lavretkaia si izbucni în hohote de plîns.
In sfîrsit, Lavretki îsi veni în fire; se îndepãrtã de perete si dãdu sã plece.

— Pleci? rosti deznãdãjduitã sotia lui. O, e cumplit! Fãrã sã-mi spui nici un cuvînt, nici mãcar o mustrare... Dispretul dumitale mã omoarã, e înspãimîntãtor!
Lavretki se opri.
— Ce-ai dori sã auzi de la mine? rosti cu vocea sugrumatã.
— Nimic, nimic, adãugã ea cu vioiciune, stiu cã n-am dreptul sã cer nimic; nu-s nebunã, crede-mã; nu am nici o nãdejde, nu îndrãznesc sã sper a cãpãta iertare, îndrãznesc doar sã te rog: porunceste-mi ce sã fac, unde sã trãiesc? Ca o roabã am sã îndeplinesc porunca,

oricare ar fi.
— N-am ce sã-ti poruncesc, îi rãspunse Lavretki, cu acelasi glas, stii bine cã între noi totul s-a sfîrsit..., iar acum mai mult decît oricînd. Poti trãi unde-ti place; si dacã pensia nu-ti ajunge...
- Ah, nu rosti asemenea cuvinte înspãimîntãtoare, îl întrerupse Varvara Pavlovna, crutã-mã, cel putin..., cel putin de dragul acestui înger... si spunînd aceste cuvinte, Varvara Pavlovna fugi grãbitã în cealaltã camerã si se întoarse numaidecît cu o fetitã în brate, îmbrãcatã foarte elegant. Buclele blonde, mari, îi cãdeau peste obrãjorul rumen si frumusel, peste ochii negri, mari si somnorosi; în acelasi timp, ea zîmbea, mijea ochii la foc si îsi sprijinea mînuta durdulie de gîtul maniei sale.
- Ada, vois, c'est ton pere, spuse Varvara Pavlovna, înde-pãrtîndu-i buclele de pe ochi si sãrutînd-o cu cãldurã, prie-le avec moi.
— C'est ga, papa, gînguri fetita.
— Oui, mon enfant, n 'est-cepas que tu l'aimes? Dar Lavretki nu se mai putu stãpîni.
- în ce melodramã am vãzut o scenã asemãnãtoare? bîigui el si iesi din camerã.
Varvara Pavlovna rãmase cîtva timp pe loc, ridicã usor din umeri, duse fetita în odaia de alãturi, o dezbrãcã si o

culcã. Apoi scoase o carte, se asezã lîngã lampã, asteptã vreo orã si în sfîrsit se culcã si ea.
— Eh bien, madame? o întrebã servitoarea frantuzoaicã, adusã de ea de la Paris, în timp ce-i desfãcea corsetul.
- Eh bien, Justine, îi rãspunse aceasta, el a îmbãtrînit foarte mult, dar mi se pare cã-i tot atît de bun. Dã-mi mãnusile de noapte; pentru mîine sã-mi pregãtesti rochia gri, închisã pînã sus; si sã nu uiti cotletele de miel pentru Ada... E drept cã aici se gãsesc greu; ar trebui sã te strãduiesti.
— A la guerre comme ã la guerre, rãspunse Justine si stinse luminarea.

Capitolul XXXVII

Mai bine de douã ceasuri rãtãci Lavretki pe strãzile orasului, îsi aminti de noaptea petrecutã în împrejurimile Parisului. Inima i se frîngea de durere; iar în capu-i pustiit, buimac parcã, se învîrtejeau mereu aceleasi gînduri, obscure, absurde, înversunate. „Trãieste, e aici", soptea cu o uluire mereu reînnoitã, îsi dãdea seama cã a pierdut-o pe Liza si se înãbusea de amãrãciune. Prea pe neasteptate îi venise lovitura. Cum se putuse încrede asa de usor în pãlãvrãgeala desucheatã a foiletonului, într-un petic de hîrtie? „si dacã nu i-as fi dat crezare, îsi spuse Lavretki, parc-ar fi fost altfel? N-as fi stiut cã Liza mã iubeste; si nici ea însãsi n-ar fi stiut-o." Nu-si putea alunga din minte chipul, glasul, privirile sotiei sale... si se blestema pe sine; blestema totul pe lume.
Istovit, Lavretki ajunse spre dimineatã la Lemm. Bãtu îndelung în usã. în sfîrsit, se ivi la fereastrã, acoperit de o scufie, capul bãtrînului, cu fata-i acrã, zbîrcitã. Nu semãna nici pe departe cu chipul sever si inspirat care, de la înãltimea

mãretiei sale artistice, se uitase maiestuos spre Lavretki, cu douãzeci si patru de ceasuri înainte.
— Ce doriti? îl întrebã Lemm. Nu pot sã cînt în fiecare noapte; am luat un decoct.
Dar se vede cã fata lui Lavretki arãta prea stranie: bãtrînul îsi puse mîna streasinã la ochi,

îl privi atent pe vizitatorul sãu nocturn si-1 lãsã sã intre.
Lavretki pãsi în camerã si se prãbusi pe un scaun; bãtrînul se opri în fata lui si îsi petrecu una peste alta poalele halatului sãu pestrit si învechit, zgribulind u-se si molfãind din buze.
- A sosit sotia mea, spuse Lavretki, îsi sãltã capul si deodatã, fãrã voie, pufni într-un rîs amar.
Fata lui Lemm exprimã uimire; cu toate acestea nu zîmbi, ci se înfãsurã si mai strîns în halat.
— Nici nu stiti, urmã Lavretki, eu mi-am închipuit... am citit în ziar cã ea numai e pe lumea asta.
— O-o, si de curînd ati citit asta? îl întrebã Lemm.
— De curînd.
— O-o, repetã bãtrînul, înãltîndu-si sprîncenele. si a venit?
— A venit. Acum e la mine, iar eu... eu sînt un om nefericit. si Lavretki izbucni iarãsi în rîs.
— Sînteti un om nefericit, repetã rar Lemm.
— Hristofor Fedorîci, începu iarãsi Lavretki, primiti sã duceti un bilet?
— Hm! Pot sã stiu cui?
— Lizav... -. .
— A, da, da, înteleg. si cînd va trebui sã-1 duc?
— Mîine, cît se poate de devreme.
— Hm! Pot s-o trimit pe Katrin, bucãtãreasa mea. Nu, am sã merg singur.
- si-o sã-mi aduceti rãspunsul?
— Am sã aduc rãspunsul. Lemm oftã.
- Da, bietul meu prieten; exact, sînteti un tînãr nefericit.
t 139
Lavretki îi scrise Lizei cîteva cuvinte: îi aducea la cunostintã venirea nevestei sale si o ruga sã-i fixeze o întîlnire; apoi se aruncã pe o canapea îngustã, cu fata la perete; iar bãtrînul se culcã în pat si se foi îndelung, tusind si luînd cîte o înghititurã din decoct.
Cînd se luminã de ziuã, amîndoi se sculara. Se uitarã curios unul la altul, în clipa aceea lui Lavretki îi venea sã-si punã capãt zilelor. Bucãtãreasa Katrin le aduse o cafea dezgustãtoare. Bãturã ceasurile opt. Lemm îsi puse pãlãria pe cap si plecã, spunînd cã la Kalitini dã lectii îndeobste la ora zece, dar cã va gãsi un pretext potrivit pentru a merge mai devreme. Lavretki se aruncã din nou pe canapelutã, iar în fundul sufletului i se dezlãntui din nou un rîs jalnic. Se gîn-dea cã prezenta sotiei sale îl alungase din casã. îsi închipuia în ce situatie se aflã Liza, închidea ochii si-si punea mîinile sub cap. în sfîrsit, Lemm se întoarse si îi aduse un petic de hîrtie, pe care Liza scrisese cu creionul urmãtoarele cuvinte: „Astãzi nu ne putem vedea; poate mîine searã. Cu bine." Lavretki îi multumi sec si absent lui Lemm si plecã acasã.
O gãsi pe sotia sa la micul dejun. Ada, toatã numai bucle, într-o rochitã albã cu funde albastre, mînca un cotlet de miel. Varvara Pavlovna se sculã în picioare de îndatã ce Lavretki intrã în camerã si, cu o înfãtisare smeritã, se apropie de el. Lavretki o rugã sã-1 urmeze în birou, închise în urmã-i usa si începu sã se plimbe de colo pînã colo. Ea se asezã, îsi puse modest o mînã peste cealaltã si prinse sã-1 urmãreascã cu ochii sãi minunati, desi un pic trasi cu creionul.
Mult timp Lavretki nu putu vorbi; îsi dãdea seama cã nu-i stãpîn pe sine; vedea foarte

bine cã Varvara Pavlovna n-avea nici o teamã de el, dar se prefãcea cã-i gata sã lesine pe loc.
— Ascultã-mã, doamnã, începu el în sfîrsit, respirînd greu si înclestîndu-si dintii din cînd în cînd, n-avem de ce sã ne prefacem unul fatã de altul; nu cred în pocãinta dumitale,

t
chiar dac-ar fi sincerã, mi-e peste putintã sã mã împac, sã trãiesc cu dumneata.
Varvara Pavlovna îsi strînse buzele si îsi miji ochii, „Ãsta-i dezgust, se gîndi ea, totul s-a terminat! Pentru el nu mai sînt nici cel putin femeie."
- Mi-e peste putintã, repetã Lavretki si îsi încheie toti nasturii la hainã pînã sus. Nu stiu ce te-a fãcut sã vii aici: pesemne ti s-au isprãvit banii.
— Vai! mã insulti, sopti Varvara Pavlovna.
— Oricum ar fi, totusi, cu regret, esti sotia mea. Nu pot sã te alung... si iatã ce-ti propun. Poti pleca chiar astãzi, dacã doresti, la Lavriki, sã locuiesti acolo; stii cã acolo-i o casã bunã; vei primi toate cele de trebuintã, pe lîngã pensie... Esti de acord?
Varvara Pavlovna duse batista-i brodatã la obraz.
— ti-am mai spus, izbucni ea, cu un tremur nervos pe buze, cã voi consimti la orice vei binevoi sã faci cu mine; de data asta nu-mi rãmîne decît sã te întreb dacã-mi permiti cel putin sã-ti multumesc pentru mãrinimie?
— Te rog, fãrã multumiri, asa-i mai bine, se grãbi sã rãspundã Lavretki. Cu alte cuvinte, adãugã el, apropiindu-se de usã, pot nãdãjdui cã...
- Chiar de mîine voi fi la Lavriki, rosti Varvara Pavlovna, ridicîndu-se respectuos. Dar, Feodor Ivanîci (nu-i mai spuse Theodore)...
- Ce doresti?
- stiu cã încã n-am meritat cu nimic iertarea; as putea cel putin spera, cu timpul...
— Eh, Varvara Pavlovna, o întrerupse Lavretki, esti o femeie desteaptã si nici eu nu-s un prost; stiu cã nici n-ai nevoie de iertarea mea. Iar eu de mult te-am iertat; între noi însã a existat întotdeauna o prãpastie.
— Voi sti sã mã resemnez, rãspunse Varvara Pavlovna si-si înclinã capul. Nu mi-am uitat vina; nu m-ar fi mirat dacã as fi
t
aflat cã vestea mortii mele te-a bucurat, încheie sfios, abia indicînd cu mîna ziarul pe care Lavretki îl uitase pe masã.
Feodor Ivanîci tresãri; foiletonul era încercuit cu creionul. Varvara Pavlovna îl privi cu o si mai mare umilintã, în clipa aceea era foarte frumoasã. Rochia gri, cusutã la Paris, îi cuprindea armonios talia mlãdioasã, aproape ca la saptesprezece ani, gîtul ei subtire si delicat, înconjurat de un guleras alb, pieptu-i cu respiratia egalã, mîinile fãrã brãtãri si inele — întreaga fãpturã, de la pãrul lucios pînã la vîrful ghetei, abia zãrit, era atît de gratioasã...
Lavretki îi aruncã o cãutãturã mînioasã, mai-mai sã izbucneascã: „Bravo!"; îi venea s-o loveascã cu pumnul în crestetul capului, dar se stãpîni si iesi. Peste o orã, el plecã la Vasilievskoe; iar dupã douã ceasuri, Varvara Pavlovna porunci sã fie tocmitã cea mai frumoasã caretã din oras, îsi puse o pãlãrie simplã de pai cu voal negru si o mantilã modestã, o încredinta pe Ada Iustinei si plecã la Kalitini: din informatiile strînse de servitoarea ei, aflase cã sotul sãu îi vizita în fiecare zi.
Capitolul XXXVIII

Ziua în care sotia lui Lavretki sosi în orasul O..., zi tristã pentru dînsul, a fost si pentru Liza o zi apãsãtoare. De-abia coborî si dãdu ziua bunã mamei sale, cînd pe sub ferestre se auzi tropot de cal si, cu spaimã în suflet, îl vãzu pe Pansin intrînd cãlare în curte. „Se prezintã asa de devreme pentru explicatii definitive", îsi zise Liza si nu gresi. Dupã ce se învîrti prin salon, el îi propuse sã meargã împreunã în grãdinã si îi ceru sã-i împãrtãseascã hotãrîrea luatã cu privire la soarta lui. Liza îsi luã inima în dinti si îi declarã cã nu-i poate fi sotie. El o ascultã pînã la capãt, stînd piezis, cu pãlãria trasã

pe frunte. Politicos, dar cu glasul schimbat, o întrebã dacã acesta-i ultimul ei cuvînt si dacã el fusese cumva cel care prilejuise asemenea schimbare în gîndurile sale. Apoi îsi apãsã ochii cu mîna, oftã scurt si sacadat si-si smuci mîna de la fatã.

— N-am vrut sã merg pe un drum banal, rosti cu vocea înãbusitã, am vrut sã-mi gãsesc o tovarãsã dupã imboldul inimii; pesemne nu mi-a fost sortit sã fie asa. Adio, vis! O salutã pe Liza cu o plecãciune adîncã si intrã în casã.

Liza credea cã Pansin va pleca de îndatã; dar el se duse în iatacul Mãriei Dmitrievna si stãtu cu ea aproape un ceas. Plecînd, îi spuse Lizei: „Votre mere vous appeUe; adieu â jamais...!" încalecã si porni în goana mare, chiar de la scarã. Liza se duse la Mãria Dmitrievna si o gãsi înlãcrimatã. Pansin o pusese la curent cu nefericirea sa.

— De ce m-ai omorît? De ce m-ai omorît? astfel îsi începu vãicãrelile amãrîta vãduvã. Cine-ti mai trebuie? El de ce nu ti-o fi bun ca sot? Kammerjunker! Dezinteresat! S-ar putea cãsãtori, la Petersburg, cu orice domnisoarã de onoare de la curte. si eu, eu care am sperat! De cînd oare te-ai schimbat fatã de dînsul? Ce vînt o fi adus norul ãsta, cã n-a venit de la sine! N-o fi cumva prostãlãul cela? ti-ai si gãsit sfãtuitor! si drãgutul de el, continuã Mãria Dmitrievna, cît este de respectuos, chiar si la supãrare cît este de atent! A fãgãduit cã nu mã va pãrãsi. Ah, n-am sã pot îndura una ca asta. Ah, îngrozitor mã mai doare capul! Trimite-mi-o pe Palaska. Tu ai sã mã omori, dacã n-ai sã te rãzgîndesti, auzi? si, fãcînd-o pe Liza de vreo douã ori nerecunoscãtoare, Mãria Dmitrievna îi porunci sã disparã dinaintea ei.

Liza se duse în camera ei. Dar nu apucã sã-si tragã bine sufletul, dupã explicatiile avute cu Pansin si cu maicã-sa, cînd o altã furtunã se abãtu pe capul ei si tocmai de acolo de unde se astepta cel mai putin, în odaia ei intrã Marfa Timofeevna si

îndatã trînti usa în urmã-i. Fata bãtrînei era palidã, boneta îi sta într-o parte, ochii îi strãluceau, mîinile si buzele îi tremurau. Liza rãmase uimitã: niciodatã n-o vãzuse în starea asta pe mãtusã-sa, atît de înteleaptã si de chibzuitã.

— Strasnic, domnitã, izbucni Marfa Timofeevna într-o soaptã tremurîndã si întretãiatã, strasnic! Numai cã nu stiu de la cine ai învãtat asa ceva, maicã..., dã-mi apã; nu pot sã vorbesc.

- Linisteste-te, mãtusico, ce-i cu dumneata? spuse Liza, întinzîndu-i un pahar cu apã. Mi se pare cã nici dumneata nu-1 vedeai cu ochi buni pe domnul Pansin.

Marfa Timofeevna dãdu paharul deoparte.

— Nu pot sã beau: o sã-mi prãpãdesc si ultimii dinti. Da de unde Pansin? Ce cautã aici Pansin? Mai bine spune-mi cine
jte-a învãtat sã-ti dai întîkiiri noaptea, ai, maicã? Liza se fãcu palidã.

- Te rog, nu te gîndi sã-mi umbli cu fofîrlica, urmã Marfa Timofeevna. surocika a vãzut

totul cu ochii ei si mi-a spus. Eu am oprit-o sã pãlãvrãgeascã, dar ea nu minte.
— Nici nu mã gîndesc la asa ceva, mãtusico, rosti Liza abia deslusit.
— Aha! Halal, maicã! îi dai întîlniri acestui crai bãtrîn, care-o face pe smeritul?
-Nu. . . ••••-.
— Cum asa?
— Eu am coborît în salon, dupã o carte: el se afla în grãdinã si m-a chemat.
— si te-ai dus? Minunat. Nu cumva îl iubesti?
— îl iubesc, rãspunse Liza cu glas scãzut.
— Doamne, Dumnezeule! îl iubeste! Marfa Timofeevna îsi smulse boneta de pe cap. Iubeste un bãrbat cãsãtorit! Ai? îl iubeste!
- El mi-a povestit..., începu Liza.

t
— Ce ti-a povestit soimuleanul ãsta, ce-e?
— Mi-a povestit cã sotia lui a murit. Marfa Timofeevna îsi fãcu cruce.
— Fie-i tãrîna usoarã! sopti aceasta. A fost o muieruscã usuraticã, sã n-o vorbesc de rãu. Halal, va sã zicã-i vãduv. si vãd cã-i mester la toate. I-a murit o nevastã si acum hai, dupã alta. Ce mai om spãsit! Numai cã uite ce-am sã-ti spun, nepoato: pe vremea mea, pe cînd eram tînãrã, fetele o pãteau rãu pentru asemenea pozne. Pe mine sã nu te superi, maicã; numai pe prosti îi supãrã adevãrul. Astãzi am dat poruncã sã nu mai fie primit la mine. îl iubesc, dar fapta asta n-am sã i-o iert niciodatã. Ia te uitã, vãduvoiul! Dã-mi apã! Cã i-ai scurtat nasul lui Pansin, pentru asta te laud; numai sã nu stai noptile cu tapii ãstia de bãrbati; sã n-o mai amãrãsti pe-o bãtrînã ca mine. Cãci eu stiu sã mîngîi, dar stiu si sã musc... Auzi, vãduvoiul!
Marfa Timofeevna plecã, iar Liza se asezã într-un colt si, simtind o grozavã amãrãciune în suflet, începu sã plîngã. Nu merita asemenea umilintã. Dragostea nu i se arãta ca o bucurie: plîngea pentru a doua oarã, de asearã. De-abia i se nãscuse în inimã sentimentul acesta nou, neasteptat, si cît de scump îl plãtea. Cu cîtã brutalitate îi atingeau aceste mîini strãine taina inimii! O cuprinserã rusinea, necazul si durerea, dar n-o încercã nici îndoiala, nici spaima, iar Lavretki îi era încã si mai drag. sovãise înainte de a-si fi dat seama de ceea ce se petrecea cu ea; dar, dupã întîlnirea aceea, dupã acea sãrutare, nu mai putea sovãi; acum stia cã iubeste, cã iubeste sincer, cu adevãrat, cã se legase cu toatã puterea si pe toatã viata — si nu se temea de amenintãri; stia cã nici constrîngerea nu va fi în stare sã desfacã legãtura asta.
t

Capitolul XXXIX
Mãria Dmitrievna se nelinisti peste mãsurã cînd fu anuntatã cã sosise Varvara Pavlovna Lavretkaia; nici nu stia dacã trebuie s-o primeascã ori nu: se temea sã nu-1 jigneascã pe Feodor Ivanîci. Pînã la urmã învinse curiozitatea. „Ei bine, îsi zise ea, si ea mi-e rudã". si, asezîndu-se în fotoliu, îi spuse lacheului: „Pofteste-o!" Trecurã cîteva clipe; usa se deschise. Cu pasi grãbiti, abia cãlcînd, Varvara Pavlovna se apropie de Mãria Dmitrievna si, nelãsînd-o sã se ridice din fotoliu, aproape îsi plecã genunchii în fata ei.
— Vã multumesc, mãtusica, rosti ea în ruseste, cu vocea tulburatã si scãzutã, vã multumesc; nici n-am sperat atîta indulgentã din partea domniei voastre. Sînteti bunã ca un înger.

Pronuntînd aceste cuvinte, Varvara Pavlovna puse pe neasteptate stãpînire pe o mînã a Mãriei Dmitrievna si, strîngînd-o usor în mîinile-i cu mãnusi dupã ultima modã, de-un liliachiu-palid, o duse slugarnic la buzele sale cãrnoase ysi trandafirii. Mãria Dmitrievna se pierdu cu totul, vãzînd o femeie asa frumoasã, îmbrãcatã elegant, aproape la picioarele ile. Nici nu stia ce sã facã. Ar fi vrut sã-si tragã mîna înapoi în acelasi timp s-o pofteascã sã stea jos, ca sã-i spunã ceva îlãcut. Sfîrsi prin a se ridica si a o îmbrãtisa pe Varvara Pavlovna, sãrutîndu-i fruntea netedã si parfumatã. Aceastã sãrutare o fãcu pe Varvara Pavlovna sã-si piardã cu totul ' capul.
-Ziua bunã, bonjour, spuse Mãria Dmitrievna, desigur cã nu mi-am închipuit..., de altfel, eu, desigur, mã bucur cã vã vãd. Mã-ntelegeti, draga mea, nu mi-e dat sã fiu arbitru între sot si sotie...
- Bãrbatul meu are dreptate întru totul, o întrerupse Varvara Pavlovna, numai eu sînt vinovatã.
146
t
- E un sentiment foarte lãudabil, încuviintã Mãria Dmitrievna, foarte lãudabil. Ati sosit de mult? L-ati vãzut? Dar luati loc, vã rog.
— Am sosit ieri, rãspunse Varvara Pavlovna, asezîndu-se smeritã pe scaun, 1-am vãzut pe Feodor Ivanîci si am vorbit cu dînsul.
— A! si ce spune?
- Mã temeam cã sosirea mea neasteptatã îl va înfuria, urmã Varvara Pavlovna, el însã nu m-a lipsit de prezenta sa.
- Adicã nu v-a... Da, da, înteleg, rosti Mãria Dmitrievna. Numai aparent e cam grosolan, dar are o inimã blinda.
— Feodor Ivanîci nu m-a iertat; n-a vrut sã mã asculte... Dar a fost atît de bun si a hotãrît sã locuiesc la Lavriki.
— A! O mosie minunatã!
- Chiar mîine plec într-acolo în întîmpinarea dorintei sale; dar am socotit de datoria mea în primul rînd sã vã vizitez.
— Vã sînt foarte, foarte recunoscãtoare, draga mea. Niciodatã nu se cuvine sã-ti uiti rudele. Dar, stiti, sînt uimitã cît de bine vorbiti ruseste. C'est etonnant!
Varvara Pavlovna suspinã.
— Am stat prea mult în strãinãtate, Mãria Dmitrievna, stiu bine; cu inima însã am fost totdeauna rusoaicã si nu mi-am uitat patria.
— Da, da; asta-i foarte bine. Totusi, Feodor Ivanîci nici nu s-a asteptat sã vã vadã... Da, bizuiti-vã pe experienta mea: La patrie avânt tout. Ah, ce mantilã superbã purtati, voiti sã mi-o arãtati?
— Vã place? Varvara Pavlovna se grãbi s-o scoatã de pe umeri. E foarte simplutã, de la madame Baudran.
— Se vede numaidecît. De la madame Baudran... Cît este de drãgutã si cît gust! Sînt convinsã cã ati adus o sumedenie de lucruri încîntãtoare. As fi curioasã cel putin sã le vãd.
- întreaga mea garderobã vã stã la dispozitie, prea nobila mea mãtusica. Dacã încuviintati, as putea sã-i arãt cîte ceva
t 147
cameristei dumneavoastrã. Am adus cu mine o slujnicã din Paris - e o croitoreasã

extraordinarã.
— Sînteti prea bunã, draga mea. Cu toate acestea, mi-e oarecum rusine.
— Rusine..., repetã pe un ton de mustrare Varvara Pavlovna. Dacã voiti sã mã fericiti — vã rog sã dispuneti de mine ca de un bun al domniei voastre.
Mãria Dmitrievna nu mai putea de încîntare.
— Vous eîes charmante! exclamã ea. Dar de ce nu vã scoateti pãlãria, mãnusile?
- Cum? încuviintati? o întrebã Varvara Pavlovna si-si încrucisa usor bratele, chipurile înduiosatã.
- Bineînteles; sper cã veti lua masa cu noi. Eu... eu am sã vã fac cunostintã cu fiica mea. Mãria Dmitrievna se cam încurcã. „Hai! Treacã-meargã!" îsi zise în sinea ei. Azi nu se simte tocmai bine.
— O, mã tante, cît de bunã sînteti! izbucni Varvara Pavlovna si-si duse batista la ochi.
Feciorul anuntã sosirea lui Ghedeonovski. Bãtrînul flecar intrã fãcînd temeneli si zîmbind încîntat. Mãria Dmitrievna îl prezentã musafirei sale. La început Ghedeonovski se fîstîci; dar Varvara Pavlovna îl tratã cu atîta cochetãrie si consideratie, încît acestuia i se aprinserã urechile; iar nãscocirile, bîr-felile si amabilitãtile începurã sã se reverse ca mierea de pe buzele sale. Varvara Pavlovna îl asculta, zîmbea si încet-încet intrã si ea în vorbã. Povesti cu modestie despre Paris, despre cãlãtoriile sale, despre Baden. De vreo douã ori o fãcu pe Mãria Dmitrievna sã izbucneascã în rîs si de fiecare datã dupã aceea ofta usor; parcã s-ar fi dojenit singurã în gînd pentru veselia-i nelalocul ei. Cãpãtã prin rugãminti încuviintarea s-o aducã pe Ada. Scotîndu-si mãnusile, ea arãtã, cu mîinile-i netede, spãlate cu sãpun ã la guimauve, cum si unde se poartã volanele, volãnasele încretite, dantelele si funda înfoiatã. Fãgãdui sã aducã un flacon cu noul parfum engle-

t
zesc Victoria's Essence si se bucurã ca un copil cînd Mãria Dmitrievna acceptã sã-1 primeascã drept cadou. Vãrsã cîteva lacrimi amintindu-si ce sentiment a încercat cînd a auzit pentru întîia datã clopotele rusesti: „Cît de adînc mi-a pãtruns în inimã dangãtul lor", zise ea.
în clipa aceea intrã Liza.
De dimineatã, din momentul, cînd, înghetatã de spaimã, citi biletul lui Lavretki, Liza se pregãti sufleteste pentru întîl-nirea cu sotia lui. Avea presimtirea cã o va vedea. Se hotãrî sã no ocoleascã, drept pedeapsã pentru sperantele sale, cum le numea ea, criminale. Schimbarea neasteptatã a sortii sale o cutremurã pînã-n adîncul sufletului, în vreo douã ceasuri, fata îi slãbi; dar nu vãrsã nici o lacrimã. „Asa-mi trebuie!" îsi spuse, înãbusind în suflet, anevoie si cu neliniste, pornirile amare si înversunate care o înspãimîntau. „Ei bine, trebuie sã merg!" se gîndi cum aflã de sosirea doamnei Lavretkaia si coborî... Stãtu multã vreme în fata usii salonului, înainte de a se hotãrî s-o deschidã. Urmãritã de gîndul „fatã de dînsa sînt vinovatã", trecu pragul si se sili s-o priveascã, se sili sã zîm-bească. Varvara Pavlovna îi iesi în întîmpinare, cum o zãri, si o salutã, înclinîndu-se usor, totusi respectuos.
- îngãduiti-mi sã mã prezint, i se adresã cu o voce atrãgãtoare, mama domniei voastre e atît de indulgentã cu mine, încît sper cã si dumneavoastrã veti fi... bunã. Expresia Varvarei Pavlovna cînd rosti ultimul cuvînt, zîmbetul ei viclean, privirea-i rece si în acelasi timp blîndã, miscarea m îinilor si a umerilor sãi, însãsi rochia ei, întreaga-i fiintã

dezlãntui în Liza o repulsie atît de puternicã, încît nu-i putu rãspunde nici un cuvînt si în silã îi întinse mîna. „Acestei domnisoare i-e silã de mine", se gîndi Varvara Pavlovna, strîngînd cu putere degetele reci ale Lizei si, întorcîndu-se spre Mãria Dmitrievna, spuse cu jumãtate de gurã: „Mais elle est delicieuse!" Liza se aprinse usor la fatã: i se pãru cã lauda asta sunã ironic, jignitor. Se hotãrî însã sã nu se lase influ-

entatã de impresii si se asezã lîngã fereastrã la gherghef. Nici aici Varvara Pavlovna n-o lãsã în pace: se apropie de ea si începu sã-i laude gustul si arta... Inima Lizei zvîcni puternic si dureros: de-abia se putu stãpîni, de-abia izbuti sã rãmînã locului. I se pãrea cã Varvara Pavlovna stia totul si, triumfînd în tainã, îsi bãtea joc de ea. Spre fericirea ei, Ghedeonovski se adresã Varvarei Pavlovna si-i abãtu atentia. Liza se plecã deasupra gherghefului si o observa pe furis. „Pe aceastã femeie el a iubito", îsi zise. Dar numaidecît alungã din minte orice gînd legat de Lavretki: îi era teamã sã nu-si piardã stãpîhirea de sine, îsi dãdea seama cã i se învîrtea putin capul. Mãria Dmitrievna aduse vorba despre muzicã.
- Am auzit, draga mea, începu ea, cã sînteti o adevãratã virtuoz ã.
— De mult n-am mai cîntat, rãspunse Varvara Pavlovna, asezîndu-se de îndatã la pian si plimbîndu-si vioi degetele pe claviaturã. Doriti?
— Fiti bunã.
Varvara Pavlovna executã cu mãiestrie un studiu splendid i si greu al lui Hertz. Avea foarte multã vigoare si agilitate.
— Silfidã! exclamã Ghedeonovski.
- Extraordinar! încuviintã Mãria Dmitrievna. Ei bine, Varvara Pavlovna, rosti ea, adresîndu-i-se pentru întîia oarã pe nume, recunosc cã m-ati uimit; ati putea sã dati concerte. Aici avem un muzician, un neamt bãtrîn si ciudat, dar foarte învãtat; îi predã lectii Lizei; 1-ati scoate din minti, pur si simplu.
- si Lizavetei Mihailovna îi place muzica? întrebã Varvara Pavlovna, întorcîndu-si usor capul spre dînsa.
- Da, ea cîntã destul de bine si-i place muzica; dar pe lîngã dumneavoastrã... Aici însã mai avem un tînãr; cu el ar trebui sã faceti cunostintã. Are suflet de artist si compune foarte drãgut. Numai el vã poate aprecia cum se cuvine.
— Un tînãr, rosti Varvara Pavlovna. Cine-i? Vreun sãrac?

— Ba sã avem iertare, e primul cavaler la noi si nu numai la noi — et ã Petersbourg. Este Kammerjunker, primit în cea mai bunã societate. Probabil cã ati auzit de el: Pansin, Vladimir Nikolaici. Aici se aflã în misiune oficialã... viitor ministru, sã avem iertare!
- si artist?
- Suflet de artist si atît de amabil, îl veti vedea. De cînd e aici, a fost foarte des în casa mea; 1-am invitat azi la cinã; nãdãjduiesc cã va veni, adãugã Mãria Dmitrievna, cu un oftat scurt si cu un zîmbet amar, ca un rictus.
Liza întelese sensul acestui zîmbet; dar nu-i ardea de asta.
— E si tînãr? repetã Varvara Pavlovna, modulîndu-si usor tonul.
— Douãzeci si opt de ani si are o înfãtisare foarte atrãgãtoare. Un jeune homme accompli, dacã-mi permiteti.
— Un tînãr model, se poate spune, adãugã Ghedeonovski. Pe neasteptate, Varvara

Pavlovna se avîntã într-un vals
zgomotos de Strauss, care începea cu triluri atît de puternice si de repezi, încît Ghedeonovski tresãri; chiar la mijlocul valsului, ea trecu brusc la un motiv trist si încheie cu aria din Lucia: Fra poco... îsi dãduse seama cã muzica veselã nu se potrivea cu situatia ei. Aria din Lucia, cu accente duioase, o emotiona adînc pe Mãria Dmitrievna.

- Ce suflet, rosti ea cu jumãtate de gurã, adresîndu-se lui Ghedeonovski.

— O adevãratã silfidã! repetã Ghedeonovski si-si înãltã ochii spre cer.

Sosi ora mesei. Mãria Timofeevna coborî din camera ei de-abia cînd se servea supa. Se purtã foarte rece cu Varvara Pavlovna. Rãspundea rezervat la amabilitãtile acesteia si nici n-o privea. Varvara Pavlovna întelese numaidecît cã n-o putea scoate la capãt cu bãtrîna si nu mai încercã sã intre în vorbã cu ea. în schimb Mãria Dmitrievna se purtã si mai amabil cu musafira ei: lipsa de politete a mãtusii sale o

t

supãrã. De altfel, Varvara Pavlovna nu fu singura pe care Marfa Timofeevna n-o învrednici cu o privire: nici la Liza nu se uitã, desi ochii îi scãpãrau scîntei. sedea ca o stanã de piatrã, galbenã, palidã, cu buzele strînse — si nici nu mîncã. Liza pãrea linistitã, întocmai cum si era: zbuciumul din sufletul ei se mai potolise; o apatie ciudatã, apatia unui condamnat o cuprinse, în timpul mesei Varvara Pavlovna vorbi putin: ca si cum s-ar fi intimidat din nou, chipul sãu cãpãtã o expresie de melancolie sfioasã. Numai Ghedeonovski mai însufleti discutia cu povestirile sale, desi se tot uita iepureste la Marfa Timofeevna si-si dregea glasul — dresul glasului îl apuca de fiecare datã cînd se pregãtea în prezenta ei sã spunã o minciunã; ea însã nu-1 stingherea, nu-1 întrerupea. Dupã-masã aflarã cã Varvara Pavlovna era o mare amatoare de preferans; într-atît îi plãcu Mãriei Dmitrievna acest lucru, încît se înduiosa si se gîndi în sine: „Ce prost trebuie sã fie Feodor Ivanîci! Curn n-a stiut sã înteleagã asemenea femeie!"

Se asezã la cãrti cu Varvara Pavlovna si Ghedeonovski, iar Marfa Timofeevna o luã pe Liza la ea, sus, spunînd cã-i schimbatã cu totul la fatã si cã, desigur, o doare capul.

— Da, o doare îngrozitor capul, adeveri Mãria Dmitrievna, adresîndu-se Varvarei Pavlovna si dînd ochii peste cap. si eu sufãr de asemenea migrene...

— Ia te uitã! rãspunse Varvara Pavlovna.

Liza intrã în camera mãtusii si, sleitã de puteri, se lãsã pe un scaun. Marfa Timofeevna o privi multã vreme în tãcere, se asezã încet în genunchi în fata ei si începu, tot în tãcere, sã-i sãrute pe rînd mîinile. Liza se aplecã înainte, rosi si izbucni în plîns, dar n-o ridicã pe Marfa Timofeevna, nici nu-si trase îndãrãt mîinile: îsi dãdea seama cã n-avea dreptul sã si le tragã înapoi, cã nu era drept s-o împiedice pe bãtrînicã sã-si arate cãinta, compãtimirea si sã-si cearã iertare pentru cele petrecute ieri; iar Marfa Timofeevna nu se mai sãtura sã sãrute aceste mîini sãrmane, palide, lipsite de puteri — si lacrimi

t

multe se rostogolirã din ochii sãi ca si din ochii Lizei; motanul torcea într-un fotoliu mare, alãturi de un ghem de lînã si un ciorap început; luminita prelungã a candelei abia-abia tresaltã si se misca în fata icoanei; în camera de alãturi, dincolo de usã, Nastasia Karpovna sta în picioare si tot pe furis îsi stergea ochii cu o batistã cadrilatã, fãcutã ghemotoc.

Capitolul XL

între timp, jos în salon, se juca preferans; Mãria Dmitrievna cîstiga si era bine dispusã. Un servitor intrã si anuntã sosirea lui Pansin.
Mãria Dmitrievna scãpã cãrtile din mînã si se foi în fotoliu; Varvara Pavlovna o privi cu un zîmbet pe jumãtate ironic, apoi îsi îndreptã privirile spre usã. Pansin apãru în frac negru, cu guler înalt englezesc, încheiat pînã sus. „Mi-a fost greu sã mã hotãrãsc, dar vedeti cã am sosit", iatã ce se putea citi pe fata-i lipsitã de zîmbet, proaspãt bãrbieritã.
— Cum se poate, Woldemar, exclamã Mãria Dmitrievna, altãdatã intrati fãrã sã fiti anuntat!
Pansin rãspunse Mãriei Dmitrievna numai cu privirea, o salutã politicos, dar nu se apropie ca sã-i întindã mîna. Ea îl prezentã Varvarei Pavlovna. Tînãrul se trase un pas înapoi, o salutã tot atît de politicos, dar cu o nuantã de elegantã si de respect. Pe urmã se asezã lîngã masa de joc. Preferansul se sfîrsi în curînd. Pansin se interesã de Lizaveta Mihailovna; aflã cã ea nu se simtea prea bine si îsi exprimã regretul; apoi intrã în vorbã cu Varvara Pavlovna, cîntãrind si articulînd diplomatic fiecare cuvînt si ascultînd respectuos rãspunsurile ei pînã la capãt. Dar ifosele tonului sãu diplomatic nu aveau nici un efect asupra Varvarei Pavlovna, n-o impresionau. Dimpotrivã, ea-l privea drept în fatã, atentã si veselã, vorbea
t

degajat, iar nãrile-i fine vibrau usor, de parcã si-ar fi stãpînit rîsul. Mãria Dmitrievna începu sã-i preamãreascã talentul; înclinîndu-se, pe cît îi îngãduia gulerul, Pansin încuviintã din cap si declarã cã „de faptul acesta fusese încredintat din prima clipã", apoi aproape cã aduse vorba chiar de Metternich. Varvara Pavlovna îsi miji ochii catifelati si, rostind cu voce scãzutã: „Doar si dumneavoastrã sînteti artist, un confrere", adãugã si mai încet: „Venez!" si-i fãcu semn din cap spre pian. Acest cuvînt aruncat: „Venez!" schimbã fulgerãtor, ca prin farmec, întreaga înfãtisare a lui Pansin. tinuta sa de om preocupat dispãru; el zîmbi, se înviorã si îsi descheie fracul, repetînd: „Vai, eu nu-s artist! Am auzit cã dumneavoastrã sînteti o adevãratã artistã", si porni în urma Varvarei Pavlovna spre pian.
- Cereti-i sã cînte romanta Cum pluteste luna, exclamã Mãria Dmitrievna.
— Cîntati din gurã? îl întrebã Varvara Pavlovna, fulgerîn-du-1 cu o privire fugarã si seninã. Luati loc. Pansin încercã sã se opunã.
- Luati loc, repetã aceasta, ciocãnind stãruitor în speteaza scaunului.
Pansin se asezã, tusi, îsi dãdu drumul la guler si cîntã romanta lui.
- Charmanl, izbucni Varvara Pavlovna, cîntati minunat, vous avez du style, repetati-o!
Ea înconjurã pianul si se opri drept în fata lui Pansin. Acesta cîntã din nou romanta, dînd glasului sãu o vibratie melodramaticã. Varvara Pavlovna îl privea tintã, cu coatele rezemate pe pian, tinîndu-si mîinile albe în dreptul buzelor. Pansin isprãvi.
— Charmant, charmante idee, spuse ea cu convingerea calmã a unui cunoscãtor. Spuneti-mi, ati scris ceva pentru o voce de femeie, pentru mezzosopranã?

— Eu aproape cã nu scriu, rãspunse Pansin, eu, doar asa, între altele... Dumneavoastrã cîntati din gurã?
-Ont.
— O, cîntati-ne ceva, rosti Mãria Dmitrievna.

Varvara Pavlovna făcu un gest cu mîna, ca să-si îndepărteze părul de pe obrajii îmbujorati, si flutură din cap.
— Vocile noastre trebuie să se potrivească, zise ea, adresîn-du-se lui Pansin, hai să cîntăm un duet. Cunoasteti Sono geloso, sau La ci darem, sau Mira la bianca luna?
~ Cîndva am cîntat Mira la bianca luna, răspunse Pansin, cîndva, demult, dar am uitat-o.
— Nu-i nimic, vom repeta-o încetisor. Perniiteti-mi. Varvara Pavlovna se asează la pian. Pansin se opri lîngă
ea. Cîntară duetul cu voce scăzută, între altele, Varvara Pavlovna îl corectă de cîteva ori, apoi cîntară cu glas tare si repetară de două ori: Mira la bianca lu-u-una. Vocea Varvarei Pavlovna îsi pierduse prospetimea, dar si-o stă-pînea cu foarte multă abilitate. La început Pansin se intimida si cîntă fals, mai tîrziu însă prinse curaj si, chiar dacă nu cînta fără greseală, în schimb dădea din umeri, se legăna cu tot trupul, iar din timp în timp îsi ridica mîna, ca un adevărat cîntăret. Varvara Pavlovna executã la pian vreo două-trei piese de Thalberg si „dizã" cu multă cochetărie o arietă frantuzească. Măria Dmitrievna nici nu stia cum să-si arate multumirea. Vru chiar de cîteva ori să trimită după Liza; nici Ghedeonovski nu găsea cuvinte de admiratie si tot dădea din cap; dar deodată, pe neasteptate, căscă si de-abia avu timp să-si pună mîna la gură. Varvarei Pavlovna nu-i scăpă acest căscat; se întoarse brusc cu spatele la pian si spuse: „Assez de musique comme ca", hai să vorbim, si îsi încrucisa bratele. „Oui, assez de musique!" repetă vesel Pansin si legă cu ea o discutie vioaie si usoară, în limba franceză. „Exact ca în cel mai mare salon parizian", se gîndi Măria Dmitrievna ascultîndu-le vorbele în doi peri, flusturatice. Pansin era
t

foarte multumit: ochii îi scînteiau, fata-i zîmbea; la început, îsi trecea mîna peste obraz, îsi încrunta sprîncenele si ofta scurt cînd i se întîmpla să întîlnească privirile Măriei Dmitrievna; mai tîrziu însă o uită cu totul si se lăsă dus în voie de desfătarea pe care i-o provoca această flecăreală semimondenă, semiartistică. Varvara Pavlovna se dovedi o mare filozoafă: oricînd avea un răspuns gata pregătit, niciodată nu se codea, nimic n-o făcea să sovăie; se vedea că discutase mult si deseori cu tot felul de oameni inteligenti. Toate gîndurile si sentimentele sale se roteau în jurul Parisului. Pansin aduse vorba de literatură; se văzu că ea, ca si Pansin, citise aceleasi cărti frantuzesti: George Sand o scotea din sărite; pe Balzac îl respecta, desi o obosea; în Sue si Scribe vedea mari cunoscători ai sufletului omenesc; îi adora pe Dumas si Feval. în sinea ei însă îl prefera tuturor pe Paul de Koch; dar, bineînteles, nici nu-i pomeni numele. La drept vorbind, literatura n-o interesa prea mult. Varvara Pavlovna se ferea cu foarte multă iscusintă de tot ce-ar fi putut aminti, măcar pe departe, situatia ei. De dragoste nici nu pomenea în discutiile sale; dimpotrivă, privea mai degrabă cu severitate înflăcărarea pasiunilor, cu deceptie, cu resemnare. Pansin o contrazicea, însă ea nu era de acord cu el... Dar lucru ciudat! în timp ce de pe buzele ei ieseau cuvinte de reprobare, de multe ori aspre, tonul acestor cuvinte dezmierda si alina, iar ochii ei vorbeau..., ce anume exprimau ochii săi minunati ar fi greu de spus. Graiul lor însă era dulce, nedeslusit, dar în nici un caz sever. Pansin se străduia să pătrundă întelesul lor tainic, căuta el însusi să folosească limbajul ochilor, dar îsi dădea seama că nu reusea; el recunostea că Varvara Pavlovna, femeie umblată prin străinătate, adevărată podoabă a saloanelor, îi era superioară, si de aceea nu se simtea pe deplin stăpîn pe sine. Varvara Pavlovna avea obiceiul, în timpul discutiei, să

atingã imperceptibil mîneca interlocutorului sãu. Aceste
156
t
atingeri de o clipã îl tulburau adînc pe Vladimir Nikolaici. Varvara Pavlovna stãpînea mestesugul de a se împrieteni usor cu oricine. Nu trecuserã nici douã ceasuri, si lui Pansin i se pãrea cã o cunoaste de un secol; iar Liza, Liza pe care totusi o iubea, cãreia îi fãcuse în ajun propunerea în cãsãtorie, se mistuise ca într-o negurã. Se servi ceaiul; convorbirea urmã si mai liber. Mãria Dmitrievna sunã feciorul si-i porunci sã-i spunã Lizei sã vinã jos, dacã i-a trecut durerea de cap. Auzind numele Lizei, Pansin începu sã discute despre spiritul de sacrificiu si anume cine este mai capabil de jertfã — bãrbatul sau femeia.

De îndatã, o stare de agitatie o cuprinse pe Mãria Dmitrievna, care încercã sã sustinã cã mai capabilã este femeia, declarînd cã poate dovedi acest lucru în douã cuvinte; dar se încurcã si încheie cu nu stiu ce comparatie neizbutitã. Varvara Pavlovna luã caietul de note si, acoperindu-si pe jumãtate fata, se aplecã înspre Pansin. In timp ce se pregãtea sã muste dintr-un biscuit, cu un zîmbet linistit pe buze si în privire, îi sopti: „Elle n-a pas invente, la poudre, la bonne dame". Pe Pansin îl sperie întrucîtva si-1 uimi îndrãzneala Varvarei Pavlovna. Nu întelese însã cît dispret pentru el ascundea aceastã mãrturisire neasteptatã si, uitînd alintãrile si devotamentul Mãriei Dmitrievna, ca si mesele la care ea îl poftise, precum si banii pe care i-i dãduse cu împrumut, îi rãspunse (nefericitul!) cu acelasi zîmbet si cu acelasi ton: „Je crois bien " - si nici mãcar: Je crois bien, ci J'crois bien.

Varvara Pavlovna îi aruncã o privire prietenoasã si se ridicã. Liza intrã. In zadar încercase Marfa Timofeevna s-o retinã: ea se hotãrî sã-si îndure nenorocirea pînã la capãt. Varvara Pavlovna îi iesi în întîmpinare, împreunã cu Pansin, pe fata cãruia se ivi expresia diplomaticã de odinioarã.

— Cum vã simtiti? o întrebã Pansin pe Liza.

— Acum mã simt mai bine, vã multumesc, îi rãspunse ea.
t
157

— Noi ne-am distrat aici cu putinã muzicã. Pãcat cã n-ati auzit-o pe Varvara Pavlovna. Cîntã minunat, en artiste con-sommee.

- Veniti aici, mã chere, se auzi glasul Mãriei Dmitrievna. Numaidecît Varvara Pavlovna se apropie de ea, ca un copil ascultãtor, si se asezã pe un taburet mic la picioarele ei. Mãria Dmitrievna o chemã pentru a-i lãsa cel putin o clipã singuri pe fiicã-sa si pe Pansin, nãdãjduind încã în tainã cã Liza se va rãzgîndi. Pe lîngã asta, îi trecu prin cap o idee, pe care neapãrat voia s-o împãrtãseascã, fãrã nici o întîrziere.

— stiti, îi sopti Varvarei Pavlovna, vreau sã încerc sã vã împac cu sotul domniei voastre. Nu garantez rezultatul, dar voi cãuta s-o fac. stiti, el mã respectã foarte mult.

Varvara Pavlovna ridicã domol ochii spre Mãria Dmitrievna si îsi împreunã frumos mîinile.

— Ati fi salvatoarea mea, mã tante, rosti cu tristete în glas, nici nu stiu cum sã vã multumesc pentru bunãvointa domniei voastre. Dar sînt prea vinovatã fatã de Feodor Ivanîci; el nu mã poate ierta.

- Dar, oare..., într-adevãr ati..., tatona curioasã, Mãria Dmitrievna.

— Nu mã întrebati, o întrerupse Varvara Pavlovna si îsi lãsã capul în jos. Eram tînãrã, usuraticã... De altfel, nici nu vreau sã mã dezvinovãtesc.
— Ei bine, totusi, de ce sã nu încercãm? Sã nu deznãdãjduiti, rãspunse Mãria Dmitrievna si vru s-o mîngîie pe obraz; dar o privi în fatã si se simti stingheritã. „Modestã, modestã, se gîndi, dar e, într-adevãr, o firoscoasã".
- Nu vã simtiti bine? o întrebã, între timp, Pansin pe Liza.
- Da, nu mã simt bine.
- Vã înteleg, spuse acesta, dupã o tãcere destul de lungã. Da, vã înteleg.
— Ce anume?

— Vã înteleg, repetã Pan sin cu gravitate, nestiind pur si simplu ce sã spunã.
Liza se fistîci; dar dupã aceea îsi zise: „Fie si asa!" Pansin îsi luã o înfãtisare enigmaticã si rãmase tãcut, aruncînd din cînd în cînd în lãturi priviri severe.
— Parcã a bãtut ora unsprezece? zise Mãria Dmitrievna. Oaspetii priceperã aluzia si începurã sã-si ia rãmas-bun.
Varvara Pavlovna fu nevoitã sã promitã cã a doua zi va veni la masã, aducînd-o si pe Ada; Ghedeonovski, care aproape adormise sezînd într-un colt, se oferi s-o conducã pînã acasã. Pansin salutã solemn pe toatã lumea, iar în fata casei, ajutînd-o pe Varvara Pavlovna sã se urce în caretã, îi strînse mîna si strigã în urma ei: „Au revoir!"
Ghedeonovski se asezã lîngã ea. Tot drumul ea se distra punînd, ca din întîm-plare, vîrful pantofiorului sãu pe piciorul lui; el se fîstîcea, îi fãcea complimente; ea chicotea si-i fãcea ochi dulci, cînd lumina felinarelor de pe stradã pãtrundea în caretã. Valsul pe care-1 cîntase îi suna încã în urechi, o tulbura. Oriunde s-ar fi gãsit, îi era de ajuns sã-si închipuie lumini, o salã de bal, iuteala vîrtejului în sunetele muzicii — si inima i se înflãcãra, ochii îi clipeau straniu, zîmbetul îi flutura pe buze si ceva fermecãtor-bahic i se revãrsa în tot trupul. Ajungînd în dreptul casei, Varvara Pavlovna sãri usor din caretã — numai „mondenele" stiu sã sarã asa - se întoarse spre Ghedeonovski si izbucni deodatã într-un rîs zgomotos drept în nasul lui.
„Simpaticã persoanã - îsi spuse consilierul de stat, urcînd în apartamentul sãu, unde îl astepta servitorul cu un flacon cu opodeldoch pentru oblojeli la încheieturi - bine cã-s un om asezat... numai de ce o fi pufnit-o rîsul?"
Marfa Timofeevna veghe toatã noaptea la cãpãtîiul Lizei.

Capitolul XLI
Lavretki petrecu o zi si jumãtate la Vasilievskoe si aproape tot timpul hoinãri prin împrejurimi. Nu putea sta mult timp locului: tînjea de dor; îl încercau toate chinurile unor accese de furie nãvalnice, neputincioase... îsi aminti sentimentul care i-a cuprins sufletul a doua zi dupã sosirea lui la tarã. îsi aduse aminte de intentiile sale de atunci si se revoltã cumplit împotriva lui însusi. Ce-1 putuse smulge de la datoria sa, de la singura problemã a viitorului sãu? Setea de fericire — iarãsi aceeasi sete de fericire! „Se vede cã Mihalevici are dreptate, se gîndi el. Ai vrut sã gusti a doua oarã în viatã fericirea, ai uitat cã si asa, dacã fericirea i se iveste omului în cale mãcar o datã în viatã — acesta-i un lux, un dar nemeritat. Ai sã zici cã fericirea n-a fost deplinã, iar pe deasupra înselãtoare. Atunci aratã-ti drepturile la o fericire deplinã, adevãratã! Uitã-te în jur si vezi cine are parte de fericire, cine gustã din plin? Iatã un tãran care merge la coasã; poate-i multumit

de soarta sa... Ei? Ai vrea sã faci schimb cu el? Aminteste-ti de maicã-ta: cît de mãrunte i-au fost pretentiile, si ce soartã a avut? Se vede cã ri-ai fãcut decît sã te lauzi în fata lui Pansin, cînd i-ai spus cã ai venit în Rusia sã ari pãmîntul. Ai venit aici ca, la bãtrînete, sã dai tîrcoale fetelor. A sosit vestea libertãtii tale si pe toate le-ai pãrãsit, pe toate le-ai uitat, ai alergat ca un bãietas dupã un fluture..." Chipul Lizei i se arãta mereu în fata ochilor în timp ce-1 asaltau gîndurile, cu greu îl alunga, ca si pe celãlalt chip, care se tinea de el ca scaiul, cu trãsãturi imperturbabile si perfide, frumoase si nesuferite. Mos Anton bãgã de seamã cã boierul nu era în apele lui. Oftînd de cîteva ori dupã usã, apoi de cîteva ori în prag, bãtrînul se hotãrî sã se apropie de stãpîn si sã-1 sfãtuiascã sã bea ceva cãldut. Lavretki se rãsti la el sã iasã, apoi îi ceru iertare - ceea ce îl mîhni încã si mai mult pe Anton. Lavretki

160

t

nu putea sta în salon: mereu i se pãrea cã, de pe pînzã, strãbunicul Andrei se uita cu dispret la nevolnicu-i urmas. „Vai de tine! Om de nimic!" pãreau sã spunã buzele sale strîmbate într-o parte. „Oare într-adevãr, se gîndi Lavretki, n-am sã ajung sã mã împac cu mine însumi, n-o sã pot tine piept acestui... fleac?" (Cei greu rãniti în rãzboaie totdeauna spun cã rana lor e un „fleac". Omul, de nu s-ar amãgi, n-ar putea trãi pe pãmînt.) „Oare, ce naiba, sînt un bãietandru? Ba bine cã nu: a trecut pe lîngã mine sansa de a fi fericit pentru toatã viata, aproape c-am avut în mînã fericirea si s-a spulberat deodatã; ca la loterie... Dacã roata s-ar mai învîrti putin, si sãracul, vorba ceea, ar ajunge bogãtas! Dacã nu-i sã fie, nu-i -si cu asta, basta! Am sã mã apuc de treabã, o sã-mi înclestez dintii, si-mi voi impune sã tac; doar nu-i pentru întîia oarã cînd trebuie sã-mi pun frîul. si de ce-am fugit, de ce stau aici, ca strutul, cu capul înfundat în nisip. Mi-o fi fricã sã privesc nenorocirea drept în fatã — fleacuri!"

— Anton! strigã Lavretki cu voce tare. Porunceste numai-decît sã înhame caii la trãsurã.

„Da, îsi zise el din nou, trebuie sã-mi impun tãcere, trebuie sã mã tin din scurt."

Cu aceste gînduri, Lavretki încerca sã-si ogoiascã amarul, care era însã urias si nãprasnic. Pînã si bãtrîna Aprakseia, lipsitã nu atît de judecatã, cît de orice fel de simtãmînt, clãtinã din cap si-1 urmãri din ochi cu tristete, cînd se urcã în trãsurã ca sã plece la oras. Caii alergau la galop; iar Lavretki sedea nemiscat si drept, privind tintã înainte, la drum.

Capitolul XLII

In ajun, Liza îi scrise lui Lavretki sã vinã la dînsii spre searã; el însã se duse mai întîi la locuinta lui. Acasã nu-si gãsi nici sotia, nici fiica. De la servitori aflã cã ele plecaserã la

t 161

Kalitini. Aceastã noutate îl mirã si-1 înfurie în acelasi timp. „Se vede cã Varvara Pavlovna s-a hotãrît sã nu mã lase sã trãiesc", se gîndi el cu sufletul clocotind de urã. începu sã se plimbe încoace si încolo, dînd mereu la o parte, cu picioarele si cu mîinile, jucãrii, cãrti, felurite articole feminine ce-i ieseau în cale. O chemã pe Justine si-i porunci sã strîngã toate „bulendrele", „Oui, monsieur", îi rãspunse aceasta, fãcînd o strîmbãturã, si se apucã sã punã rînduialã în camerã, aple-cîndu-se cu gratie si dîndu-i de înteles lui Lavretki, prin fiecare miscare, cã-1 socoteste drept un urs necioplit. El se uita cu urã la chipul ei vestejit, totusi încã „picant", un chip ironic, parizian, la mansetele ei albe, la sortul de mãtase si la boneta-i usoarã. O expedie în sfîrsit si, dupã îndelungi sovãieli (Varvara Pavlovna încã nu se întorsese), se hotãrî sã se ducã la Kalitini, dar nu la Mãria Dmitrievna (n-ar fi intrat pentru nimic în lume în salonul unde se afla sotia lui), ci la

Marfa Timofeevna. îsi aduse aminte cã scara din dos dinspre cerdacul fetelor ducea drept la ea. Lavretki asa si fãcu. întîm-plarea îl ajutã; în curte o întîlni pe surocika; ea îl petrecu pînã la Marfa Timofeevna. Contrar obiceiului, o gãsi singurã; sedea într-un ungher, dezbrobowitã, gîrbovitã si cu bratele încrucisate pe piept. Vãzîndu-1 pe Lavretki, bãtrînica se tulburã de-a binelea, se sculã în grabã si începu sã umble încoace si încolo prin camerã, parcã si-ar fi cãutat boneta.
— Ei, uite c-ai venit, începu ea, ferindu-se de privirea lui si umblînd forfota, ei, bine-ai venit. Bunã ziua! Hm, ce-i? Ce-i de fãcut? Pe unde-ai umblat ieri? Ei bine, ea a sosit, desigur. Asta e. Acum trebuie asa... Ce sã-i faci? Neom descurca într-un fel... asa, cumva.
Lavretki se lãsã pe un scaun.
— Hm, sezi, sezi jos, urmã bãtrînica. Ai venit de-a dreptul sus? Fãrã îndoialã, se-ntelege. Nu cumva ai venit ca sã mã vezi pe mine? Multumesc.
162
t
Bãtrîna tãcu; Lavretki nu stia ce sã-i spunã; ea însã îl întelese.
— Liza... da. Liza a fost aici, chiar acum, continuã Marfa Timofeevna, legînd si dezlegînd snururile posetutei sale. Ea nu se simte tocmai bine. surocika, unde esti? Vino aici, maicã, cum de nu mai poti sta locului? si pe mine mã doare capul. Pesemne din pricina aiasta., din pricina cîntatului si a muzicii.
— Care cîntat, mãtusico?
— Pãi da, aici s-au pornit toate astea, cum naiba le mai spune în limba voastrã, duete. si numai italieneste: ci-ci si cea-cea, ca niste adevãrate cotofene. Cînd încep sã scoatã cîte o notã, chiar cã te seacã la inimã... Pansin si asta a ta. si cît de repede s-au pus la cale toate cele: curat, ca între neamuri, fãrã mofturi. Pe de altã parte, vorba ceea, si un cîine îsi cautã adãpost, doar n-o sã se prãpãdeascã, de vreme ce oamenii nu-1 alungã.
— Totusi, recunosc, nu m-am asteptat la una ca asta, rãspunse Lavretki, aici a fost nevoie de multã îndrãznealã.
— Nu, dragul meu, asta nu-i îndrãznealã, ci calcul. Dar s-o lãsãm în plata Domnului! Se zice cã o trimiti la Lavriki, e-adevãrat?
— Da, am pus aceastã mosie la dispozitia Varvarei Pavlovna.
— ti-a cerut bani?
— Deocamdatã, nu.
— Ei bine, n-o sã întîrzie. De-abia acum te vãd mai bine. Esti sãnãtos?
— Sãnãtos.
— surocika, izbucni deodatã Marfa Timofeevna; du-te si spune-i Lizavetei Mihailovna, adicã nu, întreab-o..., dar o fi ea jos?
- E jos.
t
163
- Ei bine, atunci întreab-o: unde, mã rog, mi-a pus cartea? Ea stie.
— Am înteles.
Bãtrînica începu iarãsi sã se foiascã, se apucã sã deschidã sertarele scrinului. Lavretki sedea nemiscat pe scaunul lui.
Deodatã se auzirã niste pasi usori pe scarã si Liza intrã în odaie.
Lavretki se ridicã si o salutã; Liza se opri lîngã usã.
— Liza, Lizocika, exclamã grijuliu Marfa Timofeevna, unde mi-ai pus cartea, cartea

unde-ai pus-o?
— Ce carte, mãtusico?
— Ei, cartea, Doamne, Dumnezeule! De altfel, nici nu te-am chemat... Ei lasã, nu-i nimic. si ce faceti acolo, jos? Uite, a venit si Feodor Ivanîci. Ce-ti face capul?
- Bine!
— Mereu spui: bine. Ce-i la voi colo jos; iarãsi muzicã?
- Nu, joc de cãrti.
— Da, cã ea se pricepe la toate. surocika, vãd cã vrei sã te zbengui prin grãdinã. Poti pleca.
— Nu vreau, Marfa Timofeevna...
— Te rog, fãrã vorbã, du-te! Nastasia Karpovna e singurã în grãdinã, du-te de stai cu ea. Respectã bãtrînetile. (surocika iesi.) Dar unde mi-o fi boneta? Unde s-o fi rãtãcit, zãu?
- Dã-mi voie s-o caut, spuse Liza.
— Stai, stai; picioarele încã nu m-au pãrãsit cu totul. Pe-semne-i dincolo, în iatac.
si, aruncîndu-i lui Lavretki o privire pe sub sprîncene, Marfa Timofeevna plecã, lãsînd în urmã usa deschisã; dar deodatã se întoarse si o închise.
Liza se propti de speteaza fotoliului si îsi acoperi încet fata cu palmele. Lavretki rãmase locului.
- Iatã în ce împrejurãri a trebuit sã ne întîlnim, rosti acesta în cele din urmã.

t
Liza îsi luã mîinile de pe fatã.
— Da, se auzi glasul ei stins, prea repede am fost pedepsiti.
— Pedepsiti, repetã Lavretki. Dar dumneata de ce esti pedepsitã?
Liza îsi ridicã ochii spre el. Nu arãtau nici amãrãciune, nici neliniste; pãreau mai mici si mai tulburi. Fata-i era palidã; livide îi erau buzele, de-abia întredeschise.
Inima lui Lavretki tresãri de tristete si de dragoste.
— Mi-ai scris cã totul s-a sfîrsit, sopti el, da, totul s-a sfîrsit -înainte de a începe.
— Totul trebuie uitat, rosti Liza, mã bucur cã ai venit; am vrut sã-ti scriu, dar asa-i mai bine. Numai cã trebuie sã folosim mai repede minutele acestea. Amîndoi avem de îndeplinit datoria ce ne revine. Feodor Ivanîci, trebuie sã te împaci cu sotia dumitale.
- Liza!
— Te rog eu, numai asa putem sã îndreptãm... tot ce-a fost. Gîndeste-te, si n-o sã mã refuzi.
— Liza, pentru numele lui Dumnezeu, îmi ceri imposibilul. Sînt gata sã fac orice mi-ai porunci; dar acum sã mã împac cu ea!... Sînt de acord cu orice, am uitat totul; dar nu-mi pot sili inima... lartã-mã, dar asta-i cumplit!
— Nu-ti cer... ceea ce îti închipui dumneata; dacã nu poti, n-ai decît sã nu trãiesti cu ea; dar împacã-te, îi rãspunse Liza si iarãsi îsi duse mîna la ochi. Adu-ti aminte ca ai o fiicã; fã asta pentru mine.
— Bine, rosti printre dinti Lavretki, am s-o fac sã zicem; cu asta îmi voi îndeplini datoria. Ei, dar dumneata? Care-i datoria dumitale? . ' ,. ..
•..-•.
— Pe asta mi-o cunosc eu. ! Lavretki tresãri brusc.
— Nu cumva ai de gînd sã te cãsãtoresti cu Pansin? o întrebã. Liza zîmbi abia perceptibil.
, -

— O, nu! spuse ea.
- Ah, Liza, Liza, exclamã Lavretki, cît de fericiti am fi fost!
Liza îl privi din nou.
— Acum singur îti dai seama, Feodor Ivanîci, cã fericirea nu depinde de noi, ci de Dumnezeu.
- Da, pentru cã dumneata...
Usa camerei vecine se deschise repede, si Mãria Timofeevna intrã cu boneta în mînã.
— Cu greu am gãsit-o, zise, oprindu-se între Lavretki si Liza. Eu singurã am rãtãcit-o. Iatã ce-i bãtrînetea, o pacoste! De altfel, nici tineretea nu-i mai bunã. si cum, ai sã pleci chiar tu cu nevastã-ta la Lavriki? adãugã ea, adresîndu-se lui Feodor Ivanîci.
— Cu ea, la Lavriki? Eu? Nu stiu, rãspunse acesta, dupã un scurt rãgaz.
— Nu cobori?
— Astãzi, nu.
— Ei bine, treaba ta; iar tu, Liza, cred cã ar trebui sã te duci jos. Vai, sfinte Dumnezeule, am si uitat sã dau de mîncare botrosului. Stati o clipã. Vin numaidecît...
si Marfa Timofeevna fugi afarã, fãrã sã-si punã boneta. Lavretki se apropie în grabã de Liza.
— Liza, începu el cu o voce rugãtoare, ne despãrtim pentru totdeauna, mi se rupe inima, dã-mi mîna la despãrtire.
Liza îsi înãltã capul. Privirea ei obositã, aproape stinsã, se opri asupra lui...
- Nu, rosti ea si îsi retrase mîna pe care apucase s-o întindã, nu, Lavretki (pentru întîia oarã i se adresa astfel), n-am sã-ti dau mîna. La ce? îndepãrteazã-te, te rog. stii bine cã te iubesc..., da, te iubesc, adãugã cu greu, dar, nu... nu. si îsi duse batista la buze.
— Dã-mi cel putin batista asta.
; 'K'-;.'
:jwer-

Usa scîrtîi... Batista lunecã pe genunchii Lizei. Lavretki o prinse, înainte sã fi cãzvit pe dusumea, o vîrî repede în buzunarul de la piept si, întorcîndu-se, dãdu cu ochii de Marfa Timofeevna.
— Lizocika, mi se pare cã te cheamã maicã-ta, spuse bãtrîna. Liza se ridicã de îndatã si plecã.
Marfa Timofeevna se asezã din nou în ungherul ei. Lavretki dãdu sã-si ia rãmas-bun de la ea.
— Fedea, zise ea deodatã.
- Ce-i, mãtusico?
— Esti un om cinstit?
- Cum adicã?
— Te întreb dacã esti un om cinstit.
— Sper cã da.
— Hm! Dã-mi cuvîntul de onoare cã esti.
- Bine. Poftim! Dar ce rost are asta?
- stiu eu care-i rostul. si tu singur, dragul meu, dacã-i sta sã te gîndesti mai bine, cã nu

esti prost, ai sã întelegi de ce ti 1-am cerut. si acum, cu bine, taicã! îti multumesc c-ai venit sã mã vezi; iar cuvîntul dat sã ti-1 tii, Fedea, si acum sãrutã-mã. Of, suflete, stiu cã ti-e greu; dar cui nu-i e greu? stii, a fost o vreme cînd am invidiat mustele? Mã gîndeam: uite cine trãieste bine pe lumea asta; dar, într-o noapte, am auzit o muscã zbãtîndu-se în firele unui pãianjen; nu, m-am gîndit atunci, uite cã si ele-s urgisite. Ce poti face, Fedea? Totusi, sã-ti tii cuvîntul dat. Acum, pleacã.
Lavretki iesi prin pridvorul din dosul casei si, cînd era aproape de poartã, un lacheu îl ajunse din urmã.
— Mãria Dmitrievna mi-a poruncit sã vã poftesc la dînsa, îl anuntã el pe Lavretki.
- Spune-i, frãtioare, cã acum nu pot..., îngãimã Feodor Ivanîci.

— Mi-a poruncit sã vã rog cu stãruintã, urmã lacheul, a poruncit sã vã spun cã-i singurã.
— Cum? Oaspetii au plecat? îl întrebã Lavretki. - întocmai, rãspunse lacheul si rînji.
Lavretki ridicã din umeri si porni în urma lui.

Capitolul XLIII

Mãria Dmitirevna stãtea singurã în iatacul sãu, într-un fotoliu voltairian, si mirosea apã de colonie. Un pahar de apã cufleur d'oranger (lãmîitã) se afla lîngã ea pe o mãsutã. Era tulburatã si pãrea cuprinsã de un fel de teamã.
Lavretki intrã.
- Ati dorit sã mã vedeti, spuse el, salutînd-o cu rãcealã.
— Da, rãspunse Mãria Dmitrievna, luînd o înghititurã de apã. Am aflat cã ai venit de-a dreptul la mãtusa; am dat dispozitii sã fii poftit la mine: vreau sã-ti vorbesc. Ia loc, te rog. Mãria Dmitrievna rãsuflã adînc. Dupã cum stii, urmã ea, sotia dumitale a sosit.
— Asta o stiu, zise Lavretki.
— Ei bine, adicã am vrut sã spun: ea a venit la mine si eu am primit-o; iatã despre ce vreau sã mã lãmuresc acum cu dumneata, Feodor Ivanîci. Eu, slavã Domnului, mi-am cîsti-gat, pot spune, respectul tuturor si n-o sã fac ceva nelalocul lui, pentru nimic în lume. Desi am prevãzut cã n-are sã-ti fie pe plac, totusi m-am hotãrît s-o primesc, Feodor Ivanîci; ea mi-e rudã, prin dumneata: întelege-mã, ce drept as fi avut sã n-o primesc în casã, esti de acord?
— Degeaba vã frãmîntati, Mãria Dmitrievna, îi rãspunse Lavretki, ati fãcut foarte bine; nu mã supãr deloc, îndeobste nici n-am de gînd sã-i rãpesc Varvarei Pavlovna posibilitatea

de a-si vedea cunostintele. Astãzi n-am intrat la dumneavoastrã numai pentru cã n-am vrut sã mã întîlnesc cu ea, asta-i tot.
— Ah, cît mi-e de plãcut sã aud asemenea cuvinte de la dumneata, Feodor Ivanîci, exclamã Mãria Dmitrievna, de altfel, totdeauna m-am bizuit pe nobilele dumitale sentimente. Cã mã frãmînt — nu-i de mirare: sînt femeie si mamã. Iar consoarta dumitale..., desigur nu pot sã vã fiu judecãtor, i-am spus-o si ei, însã este o doamnã atît de drãgutã, cã nu poate sã-ti facã decît plãcere.
Lavretki zîmbi ironic si începu sã-si joace pãlãria în mîini.
- si iatã ce am mai vrut sã-ti spun, Feodor Ivanîci, urmã Mãria Dmitrievna, dîndu-se ceva mai aproape de el, dacã ai fi vãzut cît de modest se poartã, cît e de respectuoasã! Zãu, te

impresionează. si dacã ai fi auzit cum vorbeste de dumneata! „Eu, zice, sînt pe deplin vinovată fată de dînsul. Eu nici n-am stiut sã-l pretuiesc, zice; el e un înger, zice, nu om." Zãu asa: înger. Cãinta ei e atît de... Eu, drept sã-ti spun, nici n-am vãzut asemenea cãintã!
— Cum adicã vine asta, Mãria Dmitrievna, rosti Lavretki, dati-mi voie sã fiu curios: se spune cã Varvara Pavlovna a cîntat din gurã aici la dumneavoastră, în timpul cãintei sale cînta sau cum?...
— Ah, cum poti sã vorbesti asa! Ea a cîntat din gurã si la pian ca sã-mi fie pe plac, pentru cã am rugat-o stãruitor, aproape i-am poruncit. Am vãzut cã-i vine greu, asa de greu; m-am gîndit, cu ce s-o distrez? Ba am mai si auzit cã are un talent extraordinar! Dã-mi voie, Feodor Ivanîci, ea-i distrusã cu totul, întreabã-1 si pe Serghei Petrovici; e la pãmînt, tout ã foit, cum de poti...
Lavretki ridicã doar din umeri.
— si apoi, ce îngeras e Adocika dumitale! Ce splendoare! Cît este de drãgãlasã si ce cuminte. Cît de frumos vorbeste frantuzeste! si ruseste întelege - mi-a spus: mãtusica. si sã stii, nici vorbã sã fie timidã, cum sînt aproape toti copiii la

anii sãi. Asa de bine îti seamãnã, Feodor Ivanîci, grozav. Ochii, sprîncenele... într-un cuvînt, dumneata, leitã dumneata. Nu-mi prea plac copiii atît de mici, sã fiu sincerã; dar de fiica dumitale sînt pur si simplu îndrãgostitã.
— Mãria Dmitrievna, izbucni deodatã Lavretki, îngãduiti-mi sã vã întreb; de ce-mi spuneti toate acestea?
— De ce? Mãria Dmitrievna mirosi din nou colonie si bãu apã. Iatã de ce, Feodor Ivanîci, eu îti spun cã... doar îti sînt rudã; eu caut sã-ti vin în ajutor... stiu cã ai o inimã foarte bunã. Ascultã-mã, mon cousin, sînt totusi o femeie cu experientã si n-o sã vorbesc în vînt! lart-o, iart-o pe sotia dumitale. Ochii Mãriei Dmitrievna se umplurã deodatã de lacrimi. Gîndeste-te: tineretea, lipsa de experientã... poate si o pildã rea... n-a avut o mamã care sã stie a o aduce pe calea cea dreaptã. Iart-o, Feodor Ivanîci, a fost pedepsitã destul.
Lacrimi începurã sã picure pe obrajii Mãriei Dmitrievna; ea nu le sterse: îi plãcea sã plîngã. Lavretki sedea pe jãratic. „Doamne Dumnezeule! se gîndea. Ce caznã o mai fi si asta, ce zi nenorocitã!"
— Nu-mi rãspunzi, cuvîntã iarãsi Mãria Dmitrievna, cum sã te înteleg? Oare într-adevãr poti fi atît de necrutãtor? Nu, nu vreau sã cred. Simt cã vorbele mele te-au înduplecat. Feodor Ivanîci, Dumnezeu are sã-ti rãsplãtească bunãtatea; iar acum primeste, din mîinile mele, pe sotia dumitale...
Involuntar, Lavretki se ridicã de pe scaun; se sculã si Mãria Dmitrievna care, trecînd cu pas vioi dupã paravan, o scoase de acolo pe Varvara Pavlovna. Palidã, mai mult moartã decît vie, cu ochii lãsati în jos, renuntase parcã la orice gînd personal, la orice vointã, lãsîndu-se cu totul în mîinile Mãriei Dmitrievna. • ''••..'••'
Lavretki se dãdu un pas înapoi.
— Ai stat aici! exclamã el.
— Sã n-o învinovãtesti, se grãbi sã intervinã Mãria Dmitrievna, ea n-a vrut sã rãmînã pentru nimic în lume; eu i-am

poruncit însã sã rãmînã, eu am ascuns-o dupã paravan. Ea m-a asigurat cã asa te vei supãra si mai tare; nici n-am vrut s-o ascult; te cunosc mai bine decît ea. Primeste prin

urmare, din mîinile mele, pe sotia dumitale. Apropie-te, Varia, nu-ti fie teamã si aruncã-te la pieptul sotului dumitale (ea o trase de mînã) si binecuvîntarea mea sã vã...
— Opriti-vã, Mãria Dmitrievna, o întrerupse Lavretki cu o voce înãbusitã, dar zguduitoare. Pesemne vã plac scenele sentimentale (Lavretki nu gresea: încã din pension Mãria Dmitrievna îsi pãstrase înclinarea pentru un pic de teatra-lism): ele vã distreazã, dar altora le fac numai rãu. De altfel, n-am sã vã vorbesc domniei voastre: nu sînteti personajul principal în aceastã scenã. Ce doresti dumneata de la mine, doamnã? adãugã el întorcîndu-se spre sotia sa. Oare n-am fãcut pentru dumneata tot ce-am putut? Sã nu-mi spui cã n-ai pus la cale aceastã întîlnire; n-o sã te cred si stii cã nu te pot crede. si atunci, ce doresti? Esti o persoanã desteaptã si nu faci nici un pas fãrã calcul. Trebuie sã întelegi cã nu-s în stare sã trãiesc cu dumneata cum am trãit altãdatã; nu pentru cã-s supãrat, ci pentru cã am ajuns alt om. Despre asta ti-am vorbit chiar a doua zi dupã ce-ai venit si, în sinea domniei tale, în clipa asta îmi dai dreptate. Dar acum pesemne doresti sã te reabilitezi în fata oamenilor; nu-ti ajunge cã trãiesti în casa mea, doresti sã trãiesti sub acelasi acoperis cu mine, nu-i asa?
- Doresc sã mã ierti, rosti Varvara Pavlovna, fãrã sã-si ridice ochii.
— Doreste s-o ierti, repetã Mãria Dmitrievna.
— si nu pentru mine, pentru Ada, sopti Varvara Pavlovna.
— Nu pentru dînsa, ci pentru Ada dumitale, adãugã Mãria Dmitrievna.
- Foarte bine. Asta ti-e dorinta? pronuntã anevoie Lavretki. Poftim, sînt de acord si cu asta.
Varvara Pavlovna îi aruncã o privire fugarã, iar Mãria Dmitrievna exclamã:
t 171
- Ei, slavã Domnului! si încã o datã o trase pe Varvara Pavlovna de mînã. Primeste-o, asadar, acum de la mine...
— Opriti-vã, vã spun, o întrerupse Lavretki. Sînt de acord sã trãiesc cu dumneata, Varvara Pavlovna, urmã el, adicã am sã te duc la Lavriki si am sã stau cu dumneata cît mor ajuta puterile; apoi am sã plec - si am sã mai vin din cînd în cînd. Vezi cã nu vreau sã te amãgesc; dar sã nu-mi ceri nimic mai mult. Singurã ai izbucni în rîs dacã as împlini dorinta respectabilei noastre rude si te-as strînge la inima mea si as încerca sã te conving... cã trecutul n-a existat, cã pomul doborît va înflori din nou. Vãd însã cã trebuie sã mã resemnez. Cuvîntul acesta îl vei întelege altfel... mi-e totuna. Repet... am sã trãiesc cu dumneata, sau nu, asa ceva nu-ti pot fãgãdui... Am sã locuiesc cu dumneata, te voi socoti iarãsi drept sotie...
— si acum, dã-i mîna cel putin, rosti Mãria Dmitrievna, cãreia de mult i se uscaserã lacrimile.
- Pînã acum n-am înselat-o pe Varvara Pavlovna, rãspunse Lavretki, are sã înã creadã si asa. Am s-o duc la Lavriki -dar tine minte, Varvara Pavlovna, am sã socotesc întelegerea desfãcutã de îndatã ce vei pleca de acolo. si acum, dati-mi voie sã mã retrag.
El se înclinã în fata celor douã doamne si iesi grãbit.
— N-o iei cu dumneata? îi strigã din urmã Mãria Dmitrievna.
— Lãsati-1, îi sopti Varvara Pavlovna si de îndatã o îmbrãtisa, prinse sã-i multumeascã, sã-i sãrute mîinile si s-o numeascã salvatoarea ei.
Mãria Dmitrievna primi cu indulgentã mîngîierile sale. în suflet însã nu era multumitã nici de Lavretki, nici de Varvara Pavlovna, nici de întreaga scenã pe care o pusese la cale. N-a fost destul de sentimentalã; dupã pãrerea ei, Varvara Pavlovna trebuia sã se arunce Ia

picioarele sotului.
- Cum de nu m-ati înteles, cãutã ea sã comenteze, doar v-am spus: aruncati-vã la picioarele lui.
l
172
t
- Asa-i mai bine, scumpã mãtusica; nu vã îngrijorati, totu-i foarte bine, repetã de cîteva ori Varvara Pavlovna.
- Vezi cã si el e rece ca gheata, remarcã Mãria Dmitrievna. N-ati plîns, într-adevãr; numai eu am vãrsat lacrimi în fata lui. Vrea sã vã închidã la Lavriki. Cum adicã, nici la mine n-o sã aveti voie sã veniti? Toti bãrbatii sînt nesimtitori, spuse ea în încheiere si dãdu din cap cu înteles.
— în schimb femeile stiu sã pretuiascã bunãtatea si generozitatea, rosti Varvara Pavlovna si, lãsîndu-se încetisor în genunchi în fata Mãriei Dmitrievna, îi cuprinse talia lãtãreatã cu bratele si îsi lipi obrazul de pieptul ei. Fata ei zîmbea pe furis, pe cînd pe Mãria Dmitrievna o podideau din nou lacrimile.
Iar Lavretki plecã acasã, se încuie în odaia valetului sãu, se aruncã pe divan si rãmase asa culcat pînã dimineata.

Capitolul XLIV

A doua zi era duminicã. Dangãtul clopotelor de utrenie nu-1 trezi pe Lavretki, deoarece el nu închisese ochii toatã noaptea, dar îi aminti o altã duminicã, în care — dupã dorinta Lizei - mersese la bisericã. Se sculã în grabã; o voce tainicã îi spunea cã si astãzi o va vedea în acelasi loc. Iesi din casã, fãrã sã facã zgomot; porunci sã i se comunice Varvarei Pavlovna, care încã dormea, cã se va întoarce la amiazã si cu pasi mari se îndreptã încotro îl chema dangãtul acela monoton si trist. Ajunse devreme: în bisericã nu era aproape nimeni; în stranã, dascãlul citea din ceaslov; întrerupt din cînd în cînd de tuse, gîasu-i rãsuna ritmic, ba scãzînd, ba crescînd. Lavretki se aciua aproape de pridvor. Credinciosii soseau unul cîte unul, se opreau, îsi fãceau cruce, se închinau spre cele patru zãri; pasii lor rãsunau în linistea pustie, iar
t l 73
ecoul lor se îngîna sub bolti. O bãbutã neputincioasã, într-un halat ponosit, cu glugã, sedea în genunchi lîngã Lavretki si se ruga cu osîrdie; chipu-i zbîrcit, gãlbejit si cu gura stirbã, trãda o emotie puternicã; ochii sãi inflamati priveau neclintit în sus la chipurile zugrãvite pe iconostas; mîna-i costelivã iesea necontenit de sub halat si fãcea, rar si apãsat, cîte o cruce largã si mare. Un tãran cu barbã deasã si cu un chip posomorit si botit intrã în bisericã, se lãsã dintr-o datã cu amîndoi genunchii pe lespezile de piatrã si numaidecît începu sã-si facã grãbit semnul crucii, aruncîndu-si capul pe spate si scu-turîndu-1 dupã fiecare plecãciune. Fata lui si toate miscãrile vãdeau o durere atît de mare, încît Lavretki se hotãrî sã se apropie si sã-1 întrebe ce i se întîmplase. tãranul se feri scurt în lãturi si se uitã la dînsul cu o privire speriatã, asprã... „Mi-a murit feciorul", rãspunse repede omul si se apucã din nou sã batã mãtãnii... „Ce poate înlocui, pentru ei, consolarea pe care le-o dã biserica?" se gîndi Lavretki si încercã si el sã se roage; dar inima-i era greoaie, înãspritã, iar gîndurile - plecate undeva departe. El o astepta pe Liza, care însã nu mai venea. Biserica se umplea de popor; ea tot nu era. începu liturghia, diaconul isprãvi de citit evanghelia, clopotele sunarã pentru axion; Lavretki se miscã putin înainte si deodatã o zãri pe Liza. Venise mai devreme decît dînsul, el însã n-o bãgase de seamã.

Strecuratã în spatiul dintre perete si stranã, stãtea nemiscatã, fãrã sã priveascã în jur. Lavretki nu-si ridicã ochii de la ea, pînã la sfîrsitul liturghiei; îsi lua astfel rãmas-bun de la ea. Poporul începu sã se împrãstie; ea însã rãmînea locului; pãrea cã astepta sã plece Lavretki. în sfîrsit, ea îsi fãcu ultima datã semnul crucii si plecã, fãrã sã priveascã în lãturi; era însotitã de o cameristã. Lavretki iesi în urma ei din bisericã si o ajunse în stradã. Liza mergea foarte repede, cu capul plecat si cu voalul lãsat pe fatã.
— Ziua bunã, Lizaveta Mihailovna, spuse Lavretki cu glas tare si cu o naturalete prefãcutã, pot sã te conduc?

Ea nu-i rãspunse nimic; iar el porni alãturi de ea.
- Esti multumitã de mine? o întrebã cu vocea scãzutã. Ai aflat ce s-a petrecut ieri?
- Da, da, rosti ea în soaptã, asa-i bine. si porni încã si mai repede.
— Esti multumitã? Liza dãdu doar din cap.
— Feodor Ivanîci, începu ea cu glas linistit, dar scãzut, vreau sã te rog ceva: sã nu mai vii la noi; pleacã cît mai repede; ne vom putea vedea mai tîrziu, cîndva, peste vreun an. Dar acum fã asta pentru mine, împlineste-mi rugãmintea, te rog.
- în toate vreau sã-ti urmez cuvîntul, Lizaveta Mihailovna; dar oare ne vom despãrti asa? N-ai sã-mi spui nimic?...
— Feodor Ivanîci, uite, dumneata mergi acum alãturi de mine... si totusi esti asa de departe, asa de departe de mine. si nu numai dumneata, ci...
— Spune-ti gîndul pînã la capãt, te rog! izbucni Lavretki. Ce-ai vrut sã spui?
— Poate cã vei auzi..., dar, orice-ar fi, uitã-mã... nu, sã nu mã uiti, sã-ti aduci aminte de mine.
— Cum as putea sã te uit...
— Destul, rãmîi cu bine. Nu mã mai urma.
— Liza, începu Lavretki...
— Cu bine, cu bine! rosti Liza, trãgîndu-si voalul si mai jos si porni înainte aproape în fugã.
Lavretki se uitã în urma ei si, plecîndu-si capul, se întoarse înapoi pe aceeasi stradã. Se pomeni fatã în fatã cu Lemm, care mergea, de asemenea, cu pãlãria trasã pe ochi si cu privirea atintitã în pãmînt.
Se privirã în tãcere.
— Ei, ce mai spui? grãi în sfîrsit Lavretki.

— Ce sã zic? îi rãspunse posac Lemm. Nu spun nimic. Totul a murit si noi am murit (Alles ist tot, und wir sind tot). O iei la dreapta?
— La dreapta.
- Iar eu la stînga. Cu bine!
în dimineata urmãtoare, Feodor Ivanîci plecã cu sotia sa la Lavriki. Ea mergea înainte, într-o caretã cu Ada si cu Iustine; iar el în urmã, într-o briscã. Tot timpul drumului, fetita cea drãgãlasã nu se îndepãrtã de geamul caretei; toate cele o minunau: sãtenii, babele, casele tãrãnesti, fîntmile, cercurile de lemn de la gîtul cailor între hulube, zurgãlãii si multimea ciorilor de cîmp. Iustine împãrtãsea aceeasi mirare; Varvara Pavlovna rîdea de observatiile si de exclamatiile lor. Era bine dispusã; înainte de a pleca din orasul O...

avusese o explicatie cu sotul sãu.
- îti înteleg situatia, îi spuse, iar el putu trage concluzia, dupã expresia ochilor ei inteligenti, cã ea-i întelegea pe deplin situatia; dar îmi vei da dreptate cel putin într-atît: cã traiul cu mine nu-ti va fi greu; nu te voi plictisi, n-o sã te incomodez; am vrut sã-i asigur Adei un viitor; de altceva n-am nevoie.
— Da, ti-ai atins toate telurile, grãi Feodor Ivanîci.
— Acum nu doresc decît un singur lucru: sã mã îngrop pentru totdeauna într-un fund de tarã. Vesnic voi tine minte bunãtatea domniei tale.
— Ptiu! Destul! o întrerupse el.
— si am sã-ti respect independenta si linistea, îsi isprãvi ea fraza dinainte ticluitã.
Lavretki se înclinã adînc în fata ei. Varvara Pavlovna întelese cã, în strãfundul sufletului, sotul îi era recunoscãtor.
în ziua urmãtoare, spre searã, ei sosirã la Lavriki; peste o sãptãmînã, Lavretki plecã la Moscova, lãsîndu-i sotiei sale vreo cinci mii de ruble pentru întretinere; iar a doua zi dupã

t
plecarea lui Lavretki, apãru Pansin, pe care Varvara Pavlovna îl rugase sã n-o uite în singurãtatea ei. Ea îl primi cum nu se poate mai bine si pînã noaptea tîrziu camerele înalte ale casei, pînã si grãdina, rãsunarã de sunetele muzicii, cîntului si ale discutiilor vesele în frantuzeste. Trei zile îsi prelungi Pansin vizita la Varvara Pavlovna; luîndu-si rãmas-bun de la dînsa si strîngîndu-i cu cãldurã mîinile minunate, el îi fãgãdui sã se întoarcã foarte curînd si se tinu de promisiune.

Capitolul XLV

Liza avea o camerã separatã, micã — la etajul întîi în casa mamei sale — curatã, luminoasã. Avea un pat alb, ghivece de flori prin unghere si în fata ferestrelor, o masã micã de scris, un vraf de cãrti si un crucifix pe perete. Camera se numea odaia copiilor. Aici se nãscuse Liza. întorcîndu-se de la bisericã, unde o vãzuse Lavretki, ea fãcu rînduialã în odaia ei cu mai multã migalã decît de obicei, sterse praful pretutindeni, revãzu caietele sale si scrisorile primite de la prietene si le legã cu panglicute, încuie sertarele, udã florile si atinse cu mîna fiecare floare. Toate le fãcu fãrã grabã, fãrã zgomot, cu un fel de grijã duioasã si linistitã pe chip. în sfîrsit, se opri în mijlocul camerei, privi domol în jurul ei si, apropiindu-se de masa deasupra cãreia atîrna crucifixul, se lãsã în genunchi; îsi lãsã capul pe mîinile-i înclestate si rãmase nemiscatã.
Marfa Timofeevna intrã în odaie si o gãsi în aceastã pozitie. Liza n-o observã. Bãtrînica iesi în vîrful picioarelor si, de dincolo de usã, tusi de cîteva ori tare. Liza se ridicã în grabã si îsi sterse ochii, în care strãluceau lacrimi senine, lacrimi nevãrsate încã.
- Vãd cã iarãsi ti-ai dereticat chilia, spuse Marfa Timofeevna, aplecîndu-se mult deasupra unui ghiveci cu un trandafir tînãr. Ce frumos miroase!

Liza se uitã îngînduratã la mãtusa sa.
- Ce cuvînt minunat ai rostit! sopti ea.
— Ce cuvînt, care? o întrebã cu vioiciune bãtrînica. Ce vrei sã spui? E groaznic, rosti ea deodatã, aruncîndu-si boneta si asezîndu-sepe patul Lizei, asta-i peste puterile mele; azi e a patra zi de cînd fierb ca într-un cazan; nu pot sã mã mai prefac cã nu bag de seamã nimic, nu pot sã vãd cum te îngãlbenesti, te usuci, nu pot, nu mai pot.
— Ce-i cu mata, mãtusico? zise Liza. Eu n-am nimic...

— Nimic? izbucni Marfa Timofeevna. Asta s-o spui altora, nu mie! Nimic! Dar cine a stat chiar acum în genunchi? Genele cui sînt încã umede de lacrimi? Nimic! Dar uitã-te la tine, ce-ai fãcut cu fata ta, unde ti s-au dus ochii? Nimic! Parcã nu stiu totul?
— Va trece, mãtusica; dati-mi un rãgaz.
— Va trece, dar cînd? Doamne, Dumnezeul meu, stãpîne! Oare chiar asa de mult 1-ai îndrãgit? Doar îi bãtrîn, Lizocika. Bine, nu zic ba, e un om bun, nu muscã. Ei, si ce-i cu asta? Cu totii sîntem oameni buni. Lumea nu s-a isprãvit cu el, marfã de asta totdeauna se va gãsi berechet.
— Toate au sã treacã, cum spun, toate au si trecut.
- Ascultã, Lizocika, ce-am sã-ti zic, cuvîntã dintr-o datã Marfa Timofeevna, asezînd-o pe Liza lîngã ea pe pat si potrivindu-i ba pãrul, ba nãframa. Asta ti se pare numai asa, din iutealã, cã durerii tale nu-i poti gãsi leacul. Eh, draga mea, numai moartea n-are leac! Tu doar atît sã-ti spui: „N-am sã mã las, iaca asa, dã-o-ncolo!", apoi singurã ai sã te miri cît de repede si de usor trece totul. Numai sã ai rãbdare.
— Mãtusico, îi rãspunse Liza, mi-a trecut; totul a si trecut.
- A trecut! Cum a trecut? Iatã cã ti s-a ascutit si nãsucul, iar tu o tii una si bunã cã totul a trecut. Bine a mai „trecut"!
- Da, mi-a trecut, mãtusico, numai de-ai vrea sã mã ajuti, exclamã Liza, cuprinsã de o însufletire nãvalnicã si se aruncã de gîtul Marfei Timofeevna. Scumpã mãtusã, te rog sã-mi fii prietenã, ajutã-mã, nu te supãra, întelege-mã...

t

- Dar ce-i cu tine, ce-i cu tine, maicã? Nu mã speria, rogu-te; acusi încep sã tip, nu mã privi asa; spune-mi mai repede ce s-a întîmplat!
- Eu... eu vreau... Liza îsi ascunse fata la pieptul Marfei Timofeevna... Vreau sã mã duc la mãnãstire, rosti ea cu glas înãbusit.
Bãtrîna tresãri pe pat.
— Fã-ti cruce, maicã, Lizocika, vino-ti în fire, ce-i cu tine, Doamne fereste, îngînã în sfîrsit bãtrîna, culcã-te, scumpa mea, dormi putin; toate ti-au venit din pricina nesomnului, draga mea!
Liza îsi ridicã usor capul; obrajii îi ardeau.
- Nu, mãtusica, spuse ea, sã nu vorbesti asa; m-am hotãrît, eu m-am rugat, i-am cerut Domnului sfatul; totul s-a isprãvit, s-a sfîrsit cu viata mea aici cu dumneavoastrã. O lectie ca asta n-a fost degeaba; si nu-i nici întîia oarã cînd mã gîndesc la asta. Nu mi-e dat sã fiu fericitã; chiar cînd speram la fericire, simteam o povarã pe piept, îmi dau seama de toate, si de pãcatele mele si de ale altora, si cum a agonisit tãticu' bogãtia noastrã; toate le stiu. Toate acestea trebuie sã fie iertate, spãlate prin rugãciuni, îmi pare rãu de matale, de mama, îmi pare rãu de Lenocika; dar n-am ce face; îmi dau seama cã locul meu nu-i aici. De la toate mi-am luat rãmas-bun, de la toate cele din casã, pentru cea din urmã datã; ceva mã cheamã; mi-e silã, vreau sã trãiesc stingherã pe veci. Sã nu mã împiedicati, sã nu cãutati a mã convinge, ajutati-mã, de nu — tot am sã plec.
Marfa Timofeevna o asculta pe nepoata sa cu groazã în suflet.
„E bolnavã, aiureazã, se gîndi bãtrîna, trebuie sã trimit dupã doctor; dar dupã care? Mai deunãzi Ghedeonovski îl lãuda pe unul; el minte întruna — dar poate cã de data asta a spus adevãrul." Cînd se convinse cã Liza nu-i bolnavã si nu

t

aiurează, cînd la toate obiectiile sale Liza o tinu una si bună, Marfa Timofeevna se sperie si se mîhni de-a binelea.
— Totusi, nici nu stii, scumpa mea, încercă ea s-o convingă, cum îi viata la mănăstiri! Te vor hrăni, dragă, numai cu untdelemn prost, de cînepă, de cel verde; te vor îmbrăca numai în rufărie aspră de tot; te vor pune să umbli prin frig; si n-ai să poti îndura, Lizocika. Toate astea ti-au venit de la Agasa; ea ti-a împuiat capul. Dar ea a huzurit la început si s-a bucurat de viată; bucură-te si tu. Lasă-mă cel putin să mor linistită si după aceea fă ce vrei. Dar cine a mai văzut asa ceva, ca pentru asemenea barbă de tap, Doamne iartă-mă, pentru un bărbat să mergi la mănăstire? Ei, si dacă ti-i atît de silă, du-te, roagă-te sfîntului, dă o slujbă, dar nu-ti pune comanacul negru pe cap, Doamne Dumnezeule, Maică preacurată...
si Marfa Timofeevna izbucni într-un plîns amar.
Liza căută s-o linistească, îi sterse lacrimile, plînse si ea, dar rămase neînduplecată, în deznădejde, Marfa Timofeevna încercă s-o înspăimînte; c-o să spună totul maică-sii..., dar nici asta nu ajută la nimic. Numai în urma rugămintilor stăruitoare ale bătrînei, Liza se învoi să-si amîne cu jumătate de an împlinirea hot ă r îr ii; în schimb Marfa Timofeevna se văzu nevoită să-si dea cuvîntul că o va ajuta si va căpăta încuviintarea Măriei Dmitrievna dacă peste sase luni ea nu-si va strămuta, cumva, hotărîrea.
O dată cu venirea primelor geruri, cu toată făgăduiala dată de a se îngropa într-o fundătură, Varvara Pavlovna, aprovizionată cu bănisori, se mută la Petersburg, unde închirie o locuintă modestă, dar drăgută, găsită pentru ea de Pansin, care părăsise gubernia O... înaintea ei. în vremea din urmă acesta pierduse cu desăvîrsire simpatia Măriei Dmitrievna; încetă brusc s-o mai viziteze si aproape nu mai părăsea satul Lavriki. Varvara Pavlovna îl subjugase, îl subjugase cu adevărat: un alt cuvînt nu poate arăta mai bine puterea

t
nemărginită, deplină si coplesitoare pe care o avea asupra lui. Lavretki petrecu iarna la Moscova; iar în primăvara anului următor ajunse pînă la el vestea că Liza fusese tunsă călugăriță la mînăstirea B., într-un colt îndepărtat al Rusiei.
Epilog
Au trecut opt ani. Din nou a venit primăvara... Dar mai întîi să spunem în cîteva cuvinte ce soartă au avut Mihalevici, Pansin, doamna Lavretkaia — si să ne despărtim de ei.
După multe peregrinări, Mihalevici si-a găsit în sfîrsit ocupatia care i se potrivea: a fost numit pedagog-sef la o scoală de stat, iar elevii „îl adoră", desi îl maimutăresc pe la spate. Pansin a avansat mult în grad si acum aspiră la postul de director; umblă putin cam încovoiat: se prea poate ca ordinul Sf. Vladimir, crucea care i-a fost conferită si o poartă la gît, să-1 tragă în jos. Artistul din el a cedat în mod hotărît locul functionarului. Fata-i încă tînără s-a gălbejit, părul i s-a rărit; nu mai cîntă, nu mai desenează, însă se ocupă în taină cu literatura: a scris o comedioară, în genul „proverbelor", si, deoarece toti cei ce scriu „zugrăvesc" pe cineva sau ceva, a zugrăvit si el o cochetă si-si citeste pe ascuns comedioara la vreo două-trei cucoane care-i arată bunăvointa. De căsătorit, nu s-a căsătorit, desi i s-au ivit multe prilejuri strălucite. De vină a fost Varvara Pavlovna. Cît despre aceasta — ca si odinioară, ea locuieste la Paris: Feodor Ivanîci i-a acordat o pensie viageră si astfel si-a răscumpărat libertatea, scăpînd de eventualitatea ca ea să se întoarcă

iarãsi pe neasteptate. A îmbãtrînit si s-a îngrãsat, totusi mai e drãgutã si elegantã. Fiecare om îsi are un ideal: Varvara Pavlovna si 1-a gãsit

pe-al sãu în operele dramatice ale lui Dumas-fiul. Frecventeazã cu sîrguintã teatrul în care se prezintã pe scenã camelii bolnave de tuberculozã si sentimentale. Pentru ea, doamna Doche reprezenta culmea fericirii omenesti: într-un rînd, a declarat cã nu-i doreste fiicei sale o ursitã mai bunã. Sã sperãm cã soarta o va scuti pe mademoiselle Ada de o asemenea fericire: dintr-un copil rumen si durduliu, a ajuns o fetitã palidã, cu plãmînii slabi; nervii îi sînt de pe acum zdruncinati. Numãrul admiratorilor Varvarei Pavlovna a scãzut, dar ei n-au dispãrut; pesemne, pe unii îi va pãstra pînã la capãtul vietii. In ultimul timp, cel mai înfocat dintre acestia a fost un oarecare Zakurdalo-Skubîrnikov, unul dintre mustãciosii din gardã, ofiter în retragere, un bãrbat de vreo treizeci si opt de ani, cu o constitutie neobisnuit de robustã. Francezii care frecventeazã în mod obisnuit salonul doamnei Lavretkaia îl numesc le gros t aureau de l'Ukrauine;Va.rvara Pavlovna nu-1 invitã niciodatã la seratele ei faimoase; dar el se bucurã de toate favorurile ei.
si asa... au trecut opt ani. Din ceruri a adiat din nou fericirea strãlucitoare a primãverii, zîmbind iarãsi pãmîntului si oamenilor; sub mîngîierea ei s-au ivit pretutindeni din nou florile, dragostea si cîntecele. Orasul O... s-a schimbat prea putin în cursul acestor opt ani; însã casa Mãriei Dmitrievna parcã a întinerit: peretii sãi, proaspãt zugrãviti, strãluceau prietenos de albeatã; iar geamurile ferestrelor deschise pãreau rumenite si scînteiau în bãtaia asfintitului. Prin ferestre rãzbãteau pînã în stradã izbucnirile nãvalnice ale unor glasuri tinere, zgomotoase, într-o nesfîrsitã cascadã de rîsete. Pãrea cã toatã casa clocoteste de viatã si cã veselia se revarsã din ea. Stãpîna casei a intrat de mult în mormînt: Mãria Dmitrievna a murit la vreo doi ani dupã cãlugãrirea Lizei. Nici Marfa Timofeevna nu i-a supravietuit multã vreme nepoatei sale. Ele se odihnesc alãturi în cimitirul orasului. Nu mai este pe lume nici Nastasia Karpovna; timp de cîtiva ani,

credincioasa bãtrînã mersese sã se roage în fiecare sãptãmînã la mormîntul unde odihneau rãmãsitele pãmîntesti ale prietenei sale... A venit vremea ca si oscioarele ei sã se aseze în pãmîntul reavãn. Dar casa Mãriei Dmitrievna n-a ajuns pe mîini strãine, n-a iesit de sub stãpînirea neamului sãu, cuibul n-a rãmas pustiu. Se aflã acolo: Lenocika, fatã frumoasã si zveltã acum, si logodnicul ei — un ofiter blond de husari; fiul Mãriei Dmitrievna, cãsãtorit de curînd la Petersburg, sosit cu tînãra-i sotie ca sã petreacã în O...; sora sotiei acestuia, elevã de pension de saisprezece ani, cu obrajii rumeni si cu ochii senini; surocika cea micutã, care de asemenea a crescut si s-a fãcut frumoasã - iatã tineretul care cu rîsetele si cu vorbele sale umple casa Kalitinilor. Aici toate s-au schimbat, totul s-a prefãcut dupã chipul noilor locatari. Valeti tineri si imberbi, glumeti si ghidusi au luat locul bãtrînilor servitori gravi de altãdatã. Acolo unde se plimba cîndva agale Roska cea grasã, doi prepelicari fac un tãrãboi cumplit, sãrind de pe un divan pe altul, în grajd au apãrut niste buiestri vînjosi, rotasi aprigi, lãturasi înfocati cu coamele împletite si cai de cãlãrie cãzã-cesti. Orele gustãrii de dimineatã, ale prînzului si ale cinei s-au încurcat si s-au amestecat; dupã expresia vecinilor, acolo s-au statornicit „obiceiuri nemaivãzute".
în seara despre care-i vorba, locatarii casei Kalitin (cel mai mare dintre ei, logodnicul Lenocikãi, avea numai douãzeci si patru de ani) se îndeletniceau cu un joc prea putin complicat, dar, judecind dupã hohotele generale, foarte distractiv; ei alergau prin camere,

jucîndu-se de-a prinselea. Cîinii, la fel, alergau si lãtrau; iar canarii din coliviile atîrnate în fata ferestrelor cîntau de-si rupeau pieptul, care mai de care, sporind gãlãgia cu ciripitul lor strident, în toiul acestei petreceri asurzitoare în fata portii se opri o trãsurã prãfuitã, iar un bãrbat de vreo patruzeci si cinci de ani, în haine de cãlãtorie, coborî din ea si rãmase cuprins de nedumerire. Stãtu un timp nemiscat, învãlui casa cu o privire atentã, întrã

t

pe portitã în curte si urcã scãrile cu pasi rari. în antreu nu-1 întîmpinã nimeni, însã usa sãlii se deschise dintr-o datã larg: prin ea tîsni surocika, îmbujoratã, si, cît ai clipi, în urma ei nãvãli cu strigãte asurzitoare o ceatã de tineri. Fata se opri ca din senin si se domoli la vederea necunoscutului, însã ochii senini, atintiti asupra lui, îl priveau cu aceeasi blîndete. Fetele proaspete nu încetarã sã rîdã. Fiul Mãriei Dmitrievna se apropie de oaspete si-1 întrebã cu amabilitate ce doreste.

- Sînt Lavretki, rosti oaspetele.

Un strigãt unanim se auzi drept rãspuns - si nu pentru cã toti tinerii se bucurau de sosirea acestei rude îndepãrtate, aproape uitate, ci pur si simplu pentru cã ei erau gata sã glumeascã si sã se bucure cu orice prilej, îndatã Lavretki fu înconjurat: ca veche cunostintã, Lenocika se înfãtisã cea din-tîi, asigurîndu-1 cã încã putin si 1-ar fi recunoscut numaidecît; apoi îi prezentã pe ceilalti, recomandînd pe fiecare, chiar si pe logodnicul sãu, cu numele cel mic. Toatã droaia se îndreptã prin sufragerie spre salon, în amîndouã camerele erau schimbate tapetele, însã mobila rãmãsese aceeasi. Lavretki recunoscu pianul. Pînã si gherghelul de la fereastrã era acelasi fãrã sã i se fi schimbat nici pozitia, avînd se pare aceeasi broderie neisprãvitã de acum opt ani. L-au poftit într-un fotoliu confortabil; cu totii se asezarã cuviincios în jurul lui. întrebãrile, exclamatiile, povestirile începurã sã curgã pe întrecute.

— De mult nu v-am mai vãzut, remarcã plinã de naivitate Lenocika, si nici pe Varvara Pavlovna n-am vãzut-o.

— Desigur cã nu! se pripi sã spunã fratele sãu. Eu te-am dus la Petersburg, iar Feodor Ivanîci a stat mereu la tarã.

— Da, de atunci si mãmica a murit.

- si Marfa Timofeevna, spuse surocika.

- si Nastasia Karpovna, adãugã Lenocika, si monsieur Lemm...

— Cum? Si Lemm a murit? întrebã Lavretki.

- Da; îi rãspunse tînãrul Kalitin, de aici a plecat la Odessa; se zice cã cineva 1-a ademenit acolo, unde a si murit.

- Nu stiti, dupã moartea lui nu s-au gãsit ceva piese muzicale?

— Nu stiu; e putin probabil.

Cu totii tãcurã si schimbarã priviri fugare. Un nouras de tristete se asternu peste fetele tinere.

— Motanul Matros însã mai trãieste, zise deodatã Lenocika.

- si Ghedeonovski mai trãieste, grãi fratele sãu.

La auzul numelui de Ghedeonovski, rãsunã dintr-o datã un rîs unanim.

— Da, trãieste si minte ca întotdeauna, urmã fiul Mãriei Dmitrievna, si, închipuit i-vã,

zburdalnica asta (arãtã spre eleva de pension, sora sotiei sale), ieri, i-a presãrat piper în tabacherã.
— Sã fi vãzut cum a strãnutat! izbucni Lenocika, si rîsul nãvalnic rãsunã din nou.
— Nu demult am primit vesti despre Liza, zise tînãrul Kalitin, si iarãsi tãcurã cu totii. Se simte bine, sãnãtatea ei se restabileste treptat.
— Se aflã tot la aceeasi mãnãstire? întrebã Lavretki. -Tot.
— Vã scrie?
— Nu, niciodatã; vestile ajung la noi prin fel de fel de oameni. Se lãsã, brusc, o liniste adîncã. „A zburat pe deasupra noastrã îngerul tãcerii", se gîndirã cu totii.
— N-ati dori sã mergeti în grãdinã? îl întrebã Kalitin pe Lavretki. E foarte frumoasã acum, desi nu prea îngrijitã.
Lavretki iesi în grãdinã si cel dintîi lucru care-i atrase luarea-aminte a fost banca, aceeasi bancã pe care petrecuse cîndva cu Liza cîteva clipe fericite, ce nu se mai puteau întoarce. Banca se înnegrise, se strîmbase. El însã o recunoscu; iar inima îi fu cuprinsã de un sentiment neasemuit

de dulce si de amar: tristetea vie a tineretii dispãrute, a fericirii de care te-ai bucurat cîndva. înconjurat de tineri, Lavretki se plimbã pe alei; teii îmbãtrîniserã si crescuserã în ultimii opt ani; umbra lor se fãcuse si mai deasã, în schimb toate tufele se înãltaserã, zmeurisul ajunsese plin de putere, alunisul se sãlbãticise cu totul si pretutindeni mirosea a vreascuri, a pãdure, iarbã, liliac.
— Uite, aici ne-am putea juca „de-a patru colturi", exclamã deodatã Lenocika, intrînd într-o poienitã verde, înconjuratã de tei, de altminteri sîntem tocmai cinci.
— Dar pe Feodor Ivanîci 1-ai uitat? întrebã fratele ei. Ori nu te-ai numãrat pe tine?
— Dar oare Feodor Ivanîci, la anii lui, poate..., începu ea.
— Vã rog, jucati-vã, se grãbi sã spunã Lavretki, de mine sã nu tineti seamã. O sã mã simt mai bine stiind cã nu vã stingheresc. N-are rost sã vã ocupati de mine; eu si cei ca mine, bãtrînii, avem o îndeletnicire pe care voi n-o cunoasteti încã si care nu poate fi înlocuitã cu nici o altã distractie: amintirile.
Tinerii îl ascultarã pe Lavretki cu un respect prietenos, dar putin ironic, parcã le-ar fi vorbit un profesor, si dintr-o datã se risipirã si fugirã în poianã; patru se mistuirã pe sub copaci, iar unul rãmase la mijloc — si jocul începu.
Lavretki se întoarse în casã, intrã în sufragerie, se apropie de pian si atinse o clapã; se auzi un sunet slab, însã limpede, care vibra tainic în inima lui; cu nota asta începea melodia inspiratã cu care, demult, în acea noapte fericitã, Lemm îl entuziasmase atît de mult. Apoi Lavretki trecu în salon si multã vreme nu mai iesi de acolo, hi odaia aceasta, unde atît de des o vãzuse pe Liza, chipul fetei îi apãrea si mai viu. I se pãrea cã desluseste în juru-i urmele prezentei ei. Dorul dupã ea îl cuprinse cu o tristete grea si chinuitoare, lipsitã de tihna pe care o aduce moartea. Liza mai trãia, undeva departe, o viatã stinsã; se gîndea la ea ca la o fiintã vie si nu putea

recunoaste pe fata iubitã cîndva în nãluca aceea confuzã, palidã, învesmîntatã în straie monahale si înconjuratã de valurile fumului de tãmîie. Nici Lavretki nu s-ar fi recunoscut, dacã s-ar fi putut privi, asa cum o vedea pe Liza în închipuirea sa. în cei opt ani, se petrecuse în cele din urmã o schimbare în viata lui, acea schimbare pe care multi nu o

încearcã, dar fãrã de care nu poti sã rãmîi pînã la sfirsit un om de treabã, într-adevãr, Lavretki încetase de a se mai gîndi la fericirea lui personalã, la telurile sale egoiste. El se linistise si — de ce sã tãinuim adevãrul? — îmbãtrînise, nu numai cu fata si cu trupul, ci si cu sufletul. Sã pãstrezi pînã la bãtrînete o inimã tînãrã, cum spun unii, este greu si totodatã aproape caraghios. Poate sã fie multumit cel ce nu si-a pierdut credinta în bine, statornicia vointei si dorintei de a munci! Lavretki avea dreptul sã se socoteascã multumit: el ajunsese cu adevãrat un bun gospodar, învãtase cu adevãrat sã are pãmîntul si nu se strãduia numai pentru sine; pe cît era cu putintã, ocrotea si îmbunãtãtea traiul tãranilor sãi.
Lavretki iesi din casã si intrã în grãdinã. Se asezã pe banca ce-i era cunoscutã - si în acest loc drag, în fata casei unde pentru cea din urmã oarã îsi întinsese zadarnic mîinile spre potirul tainic în care spumega si sclipea vinul auriu al desfãtãrii — el, pribeagul singuratic, fãrã cuib, îsi întoarse privirile spre viata lui trecutã, în chiotele vesele ale tinerei generatii care-i si luase locul. Inima i se întrista, fãrã sã fie grea sau îndureratã. De regretat, avea ce regreta; dar n-avea de ce sã-i fie rusine. „Jucati-vã, veseliti-vã, cresteti, tinere vlãstare", se gîndea el, fãrã nici o umbrã de amãrãciune. „Viata vã stã în fatã si veti trãi mai usor. N-o sã fiti nevoiti, ca noi, sã vã cãutati drumul, sã luptati, sã cãdeti si sã vã ridicati în mijlocul beznei. Noi n-am cãutat decît sã ne salvãm — si cîti din noi nu s-au salvat! —, iar vouã vi se cade sã faceti treabã, sã munciti, si binecuvîntarea celor de-alde noi, a bãtrînilor, va fi cu voi. Iar mie, dupã ziua de astãzi, dupã

t
simtãmintele încercate, nu-mi rãmîne decît sã vã salut pentru ultima datã; si, desi cu tristete, totusi fãrã invidie, fãrã nici un fel de amãrãciune, sã spun ca încheiere, ca unul ce-si asteaptã în liniste sfîrsitul: Fii bine venitã, bãtrînete singuraticã! Mistuie-te, pînã la urmã, viatã zadarnicã!"
Lavretki se ridicã si se îndepãrtã încetisor. Nimeni nu-1 observã, nimeni nu-1 retinu. Strigãtele vesele rãsunau si mai tare în grãdinã, dincolo de peretele verde, de nepãtruns al teilor înalti. Se urcã în trãsurã si porunci vizitiului sã-1 ducã acasã, în pasul domol al cailor.
„si sfîrsitul?" poate va întreba cititorul deceptionat. „Ce s-a mai întîmplat cu Lavretki? Cu Liza?" Ce sã spun despre niste oameni încã vii, dar care au renuntat la frãmîntãrile pãmîn-testi? Pentru ce ne-am întoarce la ei? Se zice cã Lavretki s-a dus la mãnãstirea cea îndepãrtatã, în care se retrãsese Liza, si a vãzut-o. Mergînd de la o stranã la alta, ea a trecut pe aproape de el cu mers mãsurat, smerit si grabnic de cãlugãritã, dar nu 1-a privit. Numai genele ochilor întorsi spre el au tresãrit abia perceptibil. Numai fata-i trasã s-a aplecat si mai mult, iar degetele mîinilor sale încrucisate, înfãsurate de mãtãnii, s-au strîns si mai tare. Ce-au gîndit, ce-au simtit amîndoi? Cine stie? Cine poate sã spunã? în viatã existã asemenea clipe, asemenea simtiri... Poti doar sã le pomenesti — si sã treci mai departe.